PSIHOLOGIE PRACTICĂ PENTRU PĂRINŢI
9
COLECŢIE COORDONATĂ DE
Vasile Dem. Zamfirescu
TRei
Cum să crești un băiat
Puterea legăturilor afective în creșterea unor bărbaţi de nădejde
MICHAEL C. REICHERT
Traducere din engleză de Liana Haidar și Cristina Firoiu
EDITORI:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu
DIRECTOR EDITORIAL:
Magdalena Mărculescu
REDACTARE:
Victor Popescu
DESIGN COPERTA: Faber Studio
FOTO COPERTĂ: Gulliver/ Getty Images/ e Geber86
DIRECTOR PRODUCŢIE:
Cristian Claudiu Coban
DTP:
Crenguţa Rontea
CORECTURA:
Irina Mușătoiu
Dana Apostolescu
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
REICHERT, MICHAEL C.
Cum să crești un băiat: puterea legăturilor afective în creșterea unor bărbaţi de nădejde / Michael C. Reichert; trad. din engleză de Liana Haidar și

Cristina Firoiu.
— București: Editura Trei, 2020
ISBN 978 – 606 – 40 – 0746 – 9
Haidar. Liana (trad.)
Firoiu, Cristina (trad.)
159.9
Titlul original: How To Raise A Boy: The Power of Connection to Build Good Men
Autor: Michael C. Reichert
Copyright © 22019 by Michael C. Reichert, PhD
All rights reserved including the right of reproduction in whole or în part in any form.
This edition published by arrangement with Tarcher Perigee. an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.
© Editura Trei, 2020
pentru prezenta ediţie
CEP. 16, Ghișeul 1. **C.P.** 0490, București
Tel.: + 4 021 300 60 90; **Fax:** + 4 0372 25 20 20
E-mail: comenziedituratrei.ro **www.editura trei.ro**
Dedicaţie în primul și în primul rând, le sunt recunoscător membrilor familiei mele: partenerei mele de viaţă, Sharon, ale cărei încredere, generozitate și îndârjit devotament faţă de dreptate mi-au oferit stabilitatea necesară, fiilor mei, Mike și Kier, care m-au ajutat să rămân eu însumi, și nepotului meu, care este dovada vie a infinitei capacităţi a băieţilor de a se bucura de viaţă.

Cuprins

1. Limitele educaţiei băieţilor 9
2. Cum îi eliberăm pe băieţi 47
3. Băieţii şi sufletul lor 74
4. Şcoala şi învăţătura 117
5. Relaţiile de camaraderie şi asocierile băieţilor 156
6. Iubirea, relaţiile sexuale şi legăturile afective 192
7. Băieţii şi corpurile lor – sportul şi sănătatea 227
8. Violenţa, hărţuirea şi vulnerabilitatea 259
9. Jucăriile băieţilor în era digitală 288

10. Secolul XXI – şi dincolo de el 315
Mulţumiri 359
J
Note bibliografice 362

Limitele educaţiei băieţilor

La câţiva ani după naşterea fiului meu mai mare, am început să lucrez la o şcoală de băieţi, cu vechi tradiţii, de la periferia Philadelphiei, numită Şcoala Haverford. Aceasta se consacrase de mult timp îngrijirii şi educaţiei băieţilor, dar, după aproape o sută de ani de la fondarea ei, începuse să se îndoiască de principala sa misiune. Studiile de piaţă indicau că multe familii nu priveau cu ochi buni educarea separată a băieţilor şi a fetelor. Trecerea la învăţământul mixt făcea furori în toată ţara, odată cu creşterea îngrijorărilor legate de faptul că şcolile pentru băieţi intrau în contradicţie cu spiritul egalităţii de gen.

Înainte de a mi se oferi o poziţie oficială în cadrul şcolii, fusesem invitat să le ţin părinţilor o prelegere despre vulnerabilitatea băieţilor în faţa dependenţei de substanţele psihoactive şi a altor conduite de risc – aceasta era una dintre specializările practicii mele clinice. Ulterior am purtat o discuţie cu administraţia şcolii despre un elev de frunte care avea probleme cu abuzul de droguri, discuţie ce a dus la o intervenţie, la un tratament cu spitalizare şi, în cele din urmă, la o îmbrăţişare în faţa tuturor între elev şi directorul şcolii cu ocazia absolvirii (gest prin care cel dintâi îşi exprima recunoştinţa pentru sprijinul salvator pe care îl primise).

Până în acel punct, îi ajutasem pe o mulţime de băieţi şi pe familiile lor să depăşească dificultăţi similare, după ce trecusem eu însumi printr-o experienţă îngrozitor de dureroasă cu câţiva ani înainte. În primăvara anului în care am împlinit douăzeci şi patru de ani, fratele meu mai mic a fost omorât într-un accident de maşină. Cu toate că avusese probleme întreaga adolescenţă – consumase alcool, droguri şi se îndepărtase de şcoală şi de familie –, lucrurile păreau să se îmbunătăţească. Dădea semne că,

odată cu împlinirea vârstei de optsprezece ani, începuse să facă alegeri mai sănătoase. În seara aceea, era cu un prieten. Băuseră, poate că se şi drogaseră, iar fratele meu s-a urcat în maşina prietenului său şi s-a aşezat pe scaunul din dreapta şoferului, nepăsător faţă de riscuri. Prietenul său a pierdut controlul asupra maşinii în timp ce cobora un deal cu viteză prea mare şi s-a izbit de un copac mare şi bătrân din curtea din faţă a unui vecin. Nu voi uita niciodată sunetul soneriei de la intrare la ora două dimineaţa, chipul poliţistului întrebând dacă acolo locuieşte fratele meu şi imaginea extrem de dureroasă pe care a descris-o, cu fratele meu şi prietenul lui prinşi în epava maşinii în flăcări, ale cărei resturi zăceau acum împrăştiate în jurul copacului neclintit.

1

În acelaşi an, cu ceva timp înainte, obţinusem primul meu loc de muncă după terminarea facultăţii, acela de consilier psihologic la un tribunal pentru minori şi familie, în cadrul serviciului de întocmire a rapoartelor de investigaţie presentinţă în cazul minorilor. Prin uşa turnantă a tribunalului se revărsa un puhoi de adolescenţi de sex masculin implicaţi în diverse delicte şi infracţiuni: furturi, încăierări, absenteism şcolar, fugă de acasă, jafuri, furturi de autovehicule şi chiar omucidere. Mie îmi revenea sarcina de a le analiza parcursul, de a chibzui asupra problemelor cu care se confruntau şi asupra calităţilor lor personale şi de a-i prezenta judecătorului recomandări adecvate privitoare la sancţiunile pe care ar trebui să le primească. Citeam procesele-verbale întocmite de poliţie şi rapoartele de evaluare şcolară, care adeseori mi se păreau de-a dreptul sfâşietoare, mă întâlneam cu tinerii şi cu îngrijitorii lor şi încercam să îmi dau seama cum pot să îi ajut să se ferească de necazuri în viitor.

În acele prime zile după accident, în timp ce fratele meu se zbătea între viaţă şi moarte în secţia de terapie intensivă a spitalului, iar familia mea veghea la căpătâiul patului său, eu mă luptam să înţeleg ce se întâmplă de

fapt. Exista un fir comun – o tragedie nerostită – care unea povestea vieţii fratelui meu de aceea a clienţilor mei: masculinitatea lor. În cazul tuturor, în spatele alegerilor pe care le făcuseră, se aflau o percepţie confuză de sine, un anumit grad de amorţire afectivă şi de lipsă de cunoaştere, o detaşare emoţională şi o izolare afectivă. Toate acele decizii erau fie contrare propriilor interese, fie de-a dreptul autodistructive. La mijlocul anilor 1970, exista o slabă înţelegere a ceea ce activistul şi specialistul canadian Michael Kaufman descria în mod memorabil drept „o stranie îmbinare de putere şi neputinţă, de privilegii şi durere”, cu privire la dezvoltarea masculinităţii1. Ba mai mult, exista o slabă recunoaştere a unui aspect care ţinea de natura umană fundamental relaţională a băieţilor, de faptul că dezvoltarea lor umană se produce în contextul relaţiilor cu cei care le oferă îngrijire.

Cu toate acestea, încurajată de succesele obţinute de curentul feminist, începuse să prindă contur şi o mişcare de promovare a intereselor bărbaţilor. Deşi încă rudimentară şi dezorganizată, această mişcare avea ca punct de plecare ideea că băieţii şi bărbaţii se confruntă cu dificultăţi majore. Pe măsură ce îngrijitorii – părinţii, profesorii, diversele colectivităţi – le transmit valorile masculine tradiţionale copiilor de sex masculin, consecinţa este, conform psihologului William Pollack, de la Facultatea de Medicină Harvard, „anularea traumatizantă a mediilor susţinătoare pentru băieţi” 2. Foarte mulţi băieţi îşi pierd relaţiile apropiate şi capacitatea de exprimare a emoţiilor încă din primii ani de viaţă. Odată ce sunt separaţi de ancorele lor emoţionale, băieţii devin vulnerabili la ispitele vremurilor şi îşi pierd sentimentul propriei identităţi.

Asta vedeam că se întâmplă la Tribunalul pentru minori şi familie, asta am văzut că i s-a întâmplat fratelui meu şi, ulterior, tot asta am văzut că li se întâmplă tinerilor pe care i-am ajutat să ajungă la dezintoxicare. Toţi erau sub influenţa dăunătoare a unui soi de „cod masculin

darwinist”, distructiv pentru dezvoltarea lor ca oameni, pentru integritatea lor morală şi pentru starea lor de bine.

M-am simţit obligat să fac ceva. După prelegerea aceea ţinută părinţilor şi cu amintirea încă vie a pierderii fratelui meu, atunci când şcoala mi-a propus să vin pe un post de psiholog consultant, am acceptat, fiind convins că astfel mi se va oferi şansa de a-mi concentra atenţia asupra unui nou rol din viaţa mea, acela de tată de băiat. În perioada cuprinzând sfârşitul anilor optzeci, anii nouăzeci şi primii ani ai noului secol, în vreme ce fiul meu a crescut şi a devenit bărbat, iar eu am înţeles mai bine ce înseamnă să fii părinte, şi şcoala a evoluat, la rândul ei. În urma unui proces minuţios de planificare strategică, şi-a reînnoit cu şi mai multă intransigenţă angajamentul faţă de îngrijirea şi educaţia băieţilor şi a înfiinţat un program numit „în Numele Băieţilor”. Am lansat programul în 1995, fiind sprijiniţi de un comitet consultativ naţional, de noi programe educaţionale pentru părinţi şi de ample proiecte de cercetare.

Să fiu cinstit, îmi făceam griji pentru fiul meu şi pentru ce avea să îi rezerve viaţa. Începuseră să se tragă şi mai multe semnale de alarmă în ceea ce îi privea pe băieţi – că rămân în urmă la şcoală şi nu reuşesc să îşi ia avânt în viaţă, că sunt „în război” şi „în criză” 3. M-am implicat cu şi mai multă dăruire odată cu naşterea celui de-al doilea fiu. Deja devenise clar că mama lor şi cu mine nu îi vom putea proteja într-atât de bine, încât să ţinem la distanţă seducătoarele influenţe ce îi prind în mreje pe atâţia băieţi. Tot ce puteam face, am tras eu concluzia, era să luăm o atitudine fermă cu privire la demnitatea, inocenţa şi potenţialul băieţilor într-o manieră vizibilă şi pentru fiii noştri.

Un adevăr incomod legat de educaţia şi creşterea băieţilor, este că mulţi devin victime nevăzute ale stilului inadecvat de parenting. Mulţi băieţi provenind din toate clasele sociale nu ajung cu succes la maturitate, mai ales atunci când problemele specifice masculinităţii sunt

agravate de factori de stres, precum rasismul şi sărăcia. Într-un articol din 2009, intitulat „The State of American Boyhood” („Starea educaţiei băieţilor americani”), psihologa Judith Kleinfeld, de la Universitatea din Alaska, Fairbanks, îşi exprima profunda îngrijorare faţă de tinerii neintegraţi social, un grup din care băieţii fac parte cu o probabilitate de două ori mai mare decât fetele, şi care cuprinde mai degrabă tineri de culoare decât albi. În termeni concreţi şi măsurabili, tinerii de sex masculin neintegraţi social sunt cei mai afectaţi de disparităţile de gen în ceea ce priveşte educaţia, obţinerea unui job şi participarea civică. Mai mult decât atât, atunci când ajung la maturitate, mulţi dintre ei sunt în continuare urmăriţi de problema neintegrării sociale. Mai ales în această nouă lume a economiei globalizate, bazate pe cunoaştere, şi a egalităţii de gen tot mai dezvoltate, băieţii trebuie să fie foarte bine pregătiţi. Modelul tradiţional de educare a băieţilor, neschimbat de generaţii, este complet depăşit de vremuri. Demograful Tom Mortenson, de la Centrul Naţional pentru Politici Publice în învăţământul Superior, o organizaţie americană nonprofit destinată cercetării, a afirmat: „Bărbaţii nu se adaptează nici uşor, nici repede la această lume nouă. Un procent tot mai mare de bărbaţi nu se adaptează deloc şi, în consecinţă, se alege praful de viaţa lor” 4.

Ce poate fi făcut pentru a diminua dezavantajele survenite din educaţia tradiţională oferită băieţilor? Cum îi putem proteja pe băieţii aflaţi în grija noastră de riscurile inerente educaţiei pe care o primesc? Cum ne putem asigura că fiii noştri sunt pregătiţi cum se cuvine pentru maturitate şi fac cu succes primii paşi spre aceasta? De-a lungul carierei mele de psiholog, după accidentul în care a murit fratele meu, am stat de vorbă cu mii de băieţi şi de adolescenţi, i-am studiat şi am lucrat cu ei. Pe parcursul cercetărilor mele, tineri de sex masculin din întreaga lume mi-au împărtăşit poveştile lor despre speranţă şi suferinţă, despre reuşite şi piedici. Aceste istorisiri dezvăluie felul în

care băieţii *percep*, de fapt, viaţa care li se oferă – faptul că oportunităţile limitate intră adesea în contradicţie cu firea lor, faptul că pot ajunge să se simtă singuri şi neglijaţi sau că pot fi neînţeleşi şi greşit diagnosticaţi.

În urma acestor dovezi convingătoare, am ajuns să fiu de acord cu sociologa britanică Caroline New, care sugerează că există, într-adevăr, un „tratament inadecvat" aplicat în mod sistematic în educaţia băieţilor, iar aceia dintre noi responsabili pentru „proiectarea şi întreţinerea" lui – nu băieţii înşişi – trebuie să îi îndreptăm neajunsurile5. Vom găsi în băieţi nişte parteneri receptivi, foarte dornici să fie văzuţi aşa cum sunt, cu inimile bătându-le cu putere în spatele măştii pe care sunt nevoiţi să o poarte. Însă, pentru a îndrepta nedreptăţile inerente educaţiei şi creşterii băieţilor, trebuie mai întâi să recunoaştem problemele inerente de felul în care sunt trataţi şi să ajungem la o înţelegere comună asupra cauzelor acestora.

Acest lucru este mai greu decât ar putea părea. Mă aşteptam ca programul „în numele băieţilor" să fie bine primit şi să ducă la o mai atentă chibzuire asupra nevoilor băieţilor. Însă lucrurile s-au complicat chiar de la început. Acei membri ai comunităţii şcolare care preferau stilul tradiţional de educaţie tratau cu dispreţ chiar şi simpla menţionare a conceptului de „gen" atunci când venea vorba de băieţi, în vreme ce aceia care erau adepţii feminismului se temeau de un complot urzit pentru a trâmbiţa masculinitatea băieţilor. Un editorialist de la ziarul local, prinzând de veste despre controversă, a luat peste picior iniţiativa, invocând o teamă inerentă: „Băieţii nu mai trebuie să fie obligaţi să fie curajoşi. Nu trebuie nici să fie nevoiţi să se străduiască să obţină rezultate bune. Băieţii ar trebui să fie mai degrabă… ca fetele, presupun".

Adevărul este că prejudecăţile şi stereotipurile îşi fac simţită prezenţa încă din primii ani de viaţă ai unui băiat, influenţând şi denaturând modul în care până şi cei mai

bine intenţionaţi dintre noi gândim despre el. În amănunţitul ei studiu realizat pe băieţi în vârstă de patru şi de cinci ani, psihologa Judy Chu, de la Universitatea Stanford, a observat felul în care părinţii şi cadrele didactice limitează „posibilităţile de a fi ale băieţilor”. Ea a remarcat o rigidizare a identităţii la unii dintre băieţi, o limitare a opţiunilor şi un „supracompromis” cu normele şi presiunile culturale care se insinuează în relaţiile cu ei. De-a lungul celor doi ani petrecuţi în clase alături de ei, a constatat că băieţii deschişi şi autentici au devenit mai rezervaţi şi mai puţin spontani. „Ceea ce este adesea perceput şi descris drept firesc pentru băieţi nu este, de fapt, o manifestare a firii lor, ci o adaptare la normele culturale care le impun băieţilor să fie stoici emoţional, agresivi şi competitivi, dacă vor să fie percepuţi şi acceptaţi ca nişte «băieţi adevăraţi»” 6, a notat ea.

Din experienţa mea, stereotipurile privind masculinitatea sunt omniprezente şi inconştiente, influenţându-ne felul în care îi privim pe băieţi aproape de la concepţia lor. Cu nişte ani în urmă, o prietenă, profesoară de biologie la liceu, care era însărcinată cu gemeni, mi-a spus:

— Ştiu care dintre ei e băiat.

Curios, am întrebat-o cum îşi dă seama.

— E cel care mă loveşte cu picioarele, mi-a explicat ea.

Niobe Way, cercetătoare în domeniul psihologiei dezvoltării la Universitatea New York, a tras concluzia, în urma cercetărilor pe care le-a efectuat, că ideile curente despre băieţi sunt slab întemeiate pe dovezi empirice şi cu atât mai puţin pe nevoile reale ale acestora. În ciuda judecăţii convenţionale, conform căreia băieţii preferă autonomia şi nu sunt interesaţi de legăturile profunde, cei care au participat la studiul ei i-au spus că ar muri sau ar înnebuni fără prietenii lor. Cercetătoarea ne avertizează că toate aceste clişee culturale privitoare la băieţi se află în spatele practicilor familiale şi educaţionale greşite,

precum şi al banalizatelor şi obişnuitelor eşecuri ale băieţilor: performanţe şcolare sub aşteptări, singurătate, adicţii şi un comportament inadecvat7.

Încă de la începutul primei mele experienţe de părinte, au ieşit la suprafaţă, uneori într-un mod stânjenitor, prejudecăţi culturale de care eram prea puţin conştient. Familia noastră locuia într-unul dintre cartierele de case cu pereţi comuni pentru care Philadelphia este celebră. Chiar pe strada aceea era un mic loc de joacă, unde grupuri de băieţi preadolescenţi se strângeau în fiecare zi, pentru a juca stickball şi baschet. Fiul meu era un sportiv pasionat şi îndrăgea jocurile, însă nu era pregătit pentru ceea ce s-a întâmplat atunci când băieţii împreună cu care se juca au crescut, apropiindu-se de vârsta adolescenţei. În ciuda anilor petrecuţi împreună distrându-se şi conducând maşinuţe pentru copii în susul şi în josul străzii, mai mulţi băieţi au devenit furioşi şi răutăcioşi şi au părut că îşi dau uitării prietenii. În cele din urmă, grupul, aţâţat chiar de ei, s-a întors împotriva fiului meu, excluzându-l şi alungându-l de la locul de joacă. Acesta s-a târât spre casă, cu coada între picioare, de nenumărate ori.

În loc de a-l lăsa, pur şi simplu, să stea în faţa televizorului sau să joace jocuri video de unul singur, la început m-am jucat cu el şi am încercat să îi ridic moralul, pentru a-l face să îşi încerce din nou norocul la locul de joacă. Însă, într-o sâmbătă dimineaţa, în vreme ce mă odihneam după o săptămână agitată, văzându-l că se întoarce din nou acasă de la locul de joacă, l-am întâmpinat pe treptele din faţă şi i-am spus că nu are voie să intre în casă.

— Trebuie să găseşti o soluţie, i-am spus eu. Voi rămâne aici cu tine atât cât vei avea nevoie, dar nu pot să te las să te dai bătut pur şi simplu.

El a încercat să mă împingă la o parte, umilinţa şi frustrarea sa devenind în scurt timp intense şi incontrolabile. A strigat că nu vrea să se întoarcă la locul

de joacă şi a cedat nervos, ţipând şi plângând întruna, încercând să se strecoare pe lângă mine, în timp ce eu îl totăm piedicam să intre.

— Vei reuşi. Nu trebuie să te dai bătut, îi tot spuneam eu.

Un vecin alarmat a ieşit din casă, având, probabil, impresia că îmi abuzez copilul.

Oare eram de vreun ajutor? Sau doar transmiteam mai departe clişeul conform căruia un băiat nu ar trebui să dea înapoi în faţa unui conflict? îl învăţam oare pe fiul meu o aspră lecţie de viaţă, aceea că trebuie să îşi rezolve problemele, indiferent cât de speriat sau de demoralizat se simte? Reacţionând în faţa a ceea ce percepeam a fi o ameninţare serioasă la adresa viitorului fiului meu în cartierul nostru, dădeam glas şi propriilor mele spaime, în ce măsură eram îmboldit de propria mea teamă că fiul meu va fi alungat de la locul de joacă, că va fi privat de bucuriile copilăriei şi sortit unei vieţi serbede?

Eu eram un părinte norocos. Găsisem o cale de a-mi răspunde la astfel de întrebări introspective. La scurt timp după absolvirea facultăţii, m-am alăturat unei reţele de consiliere între colegi, o întorsătură fericită de situaţie care mi-a schimbat viaţa şi, în cele din urmă, m-a condus spre cariera aleasă. Am învăţat să îi ascult pe alţii şi, la rândul meu, să fiu ascultat de ei într-o manieră atentă, răbdătoare şi deschisă. Alături de această reţea de oameni obişnuiţi, m-am străduit să înlătur tensiunile şi prejudecăţile care stătuseră în calea funcţionării noastre sănătoase. În sfârşit, iată că apăruse o mişcare populară care ajuta oamenii să îşi recapete capacitatea de a fi prezenţi şi creativi în relaţii, nu limitaţi de vechile tipare relaţionale. Pe măsură ce vorbeam, atunci când îmi venea rândul, mintea mi se limpezea, tensiunile strânse în timp se domoleau, iar capacitatea mea de a fi sincer cu mine însumi creştea uluitor. Datorită practicii de a-i asculta pe alţii, am devenit şi mai atent în general. De-a lungul anilor, aceste prilejuri de a-mi pune ordine în reacţii, în

sentimente şi în gânduri m-au ajutat să fac faţă unor grele încercări, precum moartea fratelui meu, şi să fac lumină asupra prejudecăţilor inerente propriei mele educaţii, care îmi limitau modul de a vedea lumea. Îmi dădeam seama până şi când reacţiile mele faţă de comportamentul fiilor mei avea legătură mai degrabă cu viaţa mea, decât cu a lor.

În situaţia de faţă, după o autoanaliză mai aprofundată, mi-am dat seama că încercam să ajung la un echilibru delicat între a-i spune fiului meu că îmi pare rău că prietenii lui sunt răi cu el şi a-i da încredere că are capacitatea de a realiza ceea ce şi-a propus în viaţă, indiferent de obstacole. Voiam să îi transmit o lecţie importantă, pe care aş fi vrut să mi-o fi însuşit mai din timp: aceea că poate să îşi aleagă singur unghiul din care să privească lucrurile, indiferent cât de deznădăjduit sau de împotmolit se simte. Mai târziu, când am stat de vorbă mai liniştiţi, am încercat să îi transmit acest mesaj, ca să mă poată asculta fără tulburarea, frica şi frustrarea care îl încercaseră, dar sunt sigur că o oarecare îngrijorare tot s-a făcut simţită din partea mea. Tulburarea lui fiind atât de intensă, poate că propria mea tulburare nu făcuse altceva decât să amplifice intensitatea emoţiilor sale.

Părinţii de băieţi se simt adesea presaţi să reacţioneze. Fiii lor manifestă un anumit comportament – sunt lipsiţi de entuziasm la şcoală, egoişti acasă, respinşi de grupul de egali, puţin binevoitori faţă de surorile sau fraţii lor, insuficient de combativi pe terenul de sport, anxioşi, furioşi sau timizi –, iar părinţii nu mai suportă situaţia. Intervin plini de îngrijorare sau de iritare, încearcă să ofere sfaturi şi devin nemulţumiţi sau alarmaţi atunci când fiii lor nu îi ascultă.

Din fericire, fiul meu şi cu mine am făcut faţă cu succes acelei întâmplări petrecute pe treptele din faţa casei, chiar dacă aveau să mai urmeze multe altele asemănătoare. Fiul meu a devenit un profesor de băieţi minunat, plin de răbdare şi un tată afectuos pentru fiul

său. Nu sunt sigur că a înţeles mesajul pe care am vrut să i-l transmit. Însă, asemenea fiecărui băiat, a trecut prin nenumărate momente de încercare, când, evident, a trebuit să îşi găsească singur curajul necesar. Relaţia noastră a supravieţuit multor încercări şi sunt convins că înţelege faptul că, chiar şi atunci când abordez cu stângăcie situaţia, tot ce îmi doresc este să îl ajut să descâlcească spinoasele probleme ale vieţii.

BĂIEŢII PE CARE ÎI AVEM

La o întâlnire a părinţilor de băieţi adolescenţi, am adresat următoarea întrebare: „Vă amintiţi un moment în care cineva – un profesor, un îndrumător sau un mentor – a adus o schimbare pozitivă în viaţa fiului dumneavoastră?” Fiecare mamă şi fiecare tată a istorisit câte o întâmplare dătătoare de speranţă. Pe măsură ce îşi depănau poveştile, atmosfera din încăpere devenea tot mai caldă. Spuseserăm cu toţii o rugăciune, în nădejdea că băieţii noştri vor avea parte de o viaţă bună, vor fi feriţi de pericole, vor prinde rădăcini adânci şi vor îndrăzni să îşi împlinească năzuinţele. Să ţi se ofere ajutor era cea mai mare binecuvântare.

M-a impresionat ce intense erau emoţiile părinţilor atunci când povesteau cum cineva le dăduse o mână de ajutor fiilor lor. Un tată a povestit că, odată, fiul lui şi-a minţit unul dintre profesori, după ce fusese prins făcând ceva greşit. Nu a căutat scuze pentru comportamentul fiului său, fiind mai degrabă îngrijorat de acest năravşi de faptul că acesta putea să îl tragă în jos pe copil. Ghinionul a făcut ca, în anul următor, băiatul să fie repartizat la clasa aceluiaşi profesor, pentru orele de matematică. Însă, în loc să aibă o părere proastă despre băiat, profesorul i-a spus că, pur şi simplu, făcuse o greşeală şi că totul avea să fie şters cu buretele. Şi-a făcut timp pentru a-i acorda ajutor suplimentar şi i-a spus că este convins că se va descurca foarte bine la curs. Până la finalul anului şcolar, băiatul a obţinut cele mai mari note pe care le obţinuse vreodată, a căpătat şi mai multă încredere în talentul său la

matematică, iar profesorul a devenit unul dintre preferaţii săi.

Un alt părinte, o mamă, a povestit că, odată, fiul ei s-a îmbolnăvit şi a avut nevoie de o spitalizare prelungită. În perioada petrecută în spital, nu doar că profesorul băiatului a comunicat cu el în mod regulat în legătură cu temele pentru acasă, ajutându-l să ţină pasul cu colegii lui, ci a şi venit să îl viziteze, aducând cu el notiţele luate de la ceilalţi colegi de clasă. Mama băiatului mi-a explicat ce simte faţă de profesor:

— Pur şi simplu, m-a făcut să simt că tatăl lui şi cu mine nu eram singurii care-şi făceau griji pentru el, că erau şi alte persoane cărora le păsa. Omul ăsta s-a dat peste cap pentru a-l vizita în timpul lui liber, ca să vadă cum se simte. Nu era obligat s-o facă. Ştiam că e un copil extraordinar, însă ceea ce m-a impresionat profund a fost gândul că şi alţi oameni ştiu că e deosebit, îi voi rămâne pe veci recunoscătoare.

Altă mamă a povestit despre un antrenor care făcuse un efort deosebit pentru a-l ajuta pe fiul ei să stăpânească deprinderile sportive, astfel încât băiatul a fost remarcat de antrenorii de la nivel regional. În momentul în care am întrebat-o ce a simţit când a observat relaţia dintre cei doi, mi-a răspuns:

— Uşurare.

— Uşurare? am întrebat eu.

— Relaţia asta i-a dat încredere în sine, mi-a explicat ea. Temerea mea cea mai mare era că nu va fi capabil să-şi dea seama ce calităţi deosebite are. Acum cred că are un punct de reper în viaţă, de care îşi poate reaminti oricând.

Poate că toţi părinţii trăiesc astfel de sentimente atunci când vorbesc despre copiii lor. Însă mie mi s-a părut că există o încărcătură aparte, provenită de faptul că discutam despre băieţi. Ceea ce a rămas nerostit a fost imensa incertitudine pe care o simt părinţii faţă de viitorul băieţilor, mai ales în vremurile noastre. Lucrurile pot merge prost din nenumărate puncte de vedere atunci când

vine vorba despre un fiu. Conform lui David Stein, autorul cărţii *Unraveling the ADD/ADHD Fiasco*, un volum dedicat supradiagnosticării copiilor cu ADHD, comportamentul băieţilor atrage adesea după sine grave consecinţe. De exemplu, Stein indică faptul că cinci băieţi sunt diagnosticaţi cu o „tulburare" psihologică oarecare pentru fiecare fată diagnosticată cu o afecţiune similară8. Un studiu din 2012 referitor la preferinţele părinţilor adoptivi privitoare la sexul copilului a constatat că aceştia preferă fetele în dauna băieţilor cu aproape 30 de procente mai mult. Explicaţia cercetătorilor? Se consideră că fetele „prezintă mai puţine riscuri" 9.

Mai ales în aceste vremuri noi, poate fi neliniştitor pentru viitorii tătici să afle că vor avea un fiu. Actorul Justin Baldoni, cunoscut mai ales pentru rolul lui Rafael Solano din serialul *Jane the Virgin*, difuzat de reţeaua de televiziune The CW, discută şi scrie despre perioada în care soţia lui era însărcinată cu fiul lor. „În mine mai creştea o emoţie, pe măsură ce burtica soţiei mele se făcea tot mai mare: groaza", a scris el de curând. Ce anume era atât de înfricoşător? Baldoni, care joacă rolul unui actor idolatrizat de fane, a mărturisit că are o relaţie nesănătoasă cu corpul său şi că îşi face griji că fiul său îi va călca pe urme. „Nu voiam cu niciun chip ca el să fie ca mine. Vreau ca el să fie mai înţelept, să aibă o atitudine pozitivă şi să se descurce mai bine decât mine10".

Toată lumea ştie câte o întâmplare despre un băiat care a dat de necaz, precum cea de mai jos, care are legătură cu un băiat de clasa a şaptea.

În momentul în care m-a sunat mama lui, David era complet scăpat de sub control: deşi era foarte inteligent, se confrunta cu eşecuri şcolare pentru că nu se străduia suficient şi manifesta în mod frecvent un comportament inadecvat, fiind obraznic faţă de părinţi şi răutăcios, uneori chiar agresiv, faţă de sora lui mai mică. Mama lui apelase la o reţea de sprijin pentru părinţi, însă recomandările membrilor acesteia de a fi mai severă cu el, pentru a-l

ajuta pe termen lung, nu făcuseră altceva decât să agraveze conflictul dintre ea şi fiul ei. Atunci când m-am întâlnit în particular cu David, am constatat că era realmente convins că mama lui nu doar că nu îl iubeşte, dar nici măcar nu îl place, în toiul certurilor aprinse dintre ei, mama îşi pierdea stăpânirea de sine şi îi spunea lucruri de genul: „Detest să fiu mama ta!” Se pare că această situaţie dura de ceva timp şi, pe măsură ce se apropia de vârsta adolescenţei, David respingea cu şi mai multă vehemenţă eforturile mamei sale de a-l creşte şi educa.

M-am întâlnit între patru ochi cu Lily, pentru a o întreba ce simte faţă de fiul ei, iar ea a recunoscut că acesta îi dăduse de furcă încă de la început, în vreme ce fiica ei, venită pe lume câţiva ani mai târziu, fusese o adevărată încântare. Pe măsură ce vorbea despre prima ei naştere şi despre primii ani de viaţă ai lui David, devenea clar că Lily trecuse printr-o depresie post-partum, iar nevoile fiului ei i se păruseră ceva extrem de iritant şi dezagreabil. Speriată şi depăşită de situaţie, atunci când David plângea după ea, Lily simţise adesea agasare şi reticenţă. Intensitatea problemelor şi a profundei nemulţumiri din acest tip de relaţie pe care o stabilise cu fiul ei s-a amplificat pe măsură ce el se apropia de vârsta adolescenţei.

În realitate, David era o persoană foarte plăcută atunci când eram doar noi doi şi, în timp, am devenit apropiaţi. Îşi dădea seama că îmi face plăcere să stau de vorbă cu el şi că îl consider talentat şi la locul lui. Ne distram împreună şi aveam grijă să nu îl învinovăţesc pentru certurile cu părinţii, pentru notele slabe sau pentru problemele lui de conduită, spunându-i în schimb că a făcut tot ce i-a stat în putinţă, având în vedere situaţia. În cele din urmă, am reuşit să profit de apropierea dintre noi pentru a scoate în evidenţă caracterul contraproductiv al manifestărilor lui comportamentale, iar el a fost capabil să recunoască faptul că şi-ar dori ca lucrurile să meargă mai bine. Am intervenit şi pe lângă părinţii lui David,

recomandându-le să înceteze pentru o vreme cu constrângerile şi pedepsele şi îndrumând-o pe mama lui, mai ales, să îşi reconstruiască relaţia cu fiul ei prin regăsirea bucuriei de a-şi petrece timpul alături de el. Având în vedere că David era un băiat solid, plin de energie fizică, căruia îi plăcea joaca mai dură, am încurajat-o să iniţieze bătăi cu perne şi încăierări în joacă.

Lucrurile au mers când mai bine, când mai rău. David era în continuare neîncrezător în privinţa devotamentului mamei sale faţă de el, în vreme ce Lily se străduia din greu să nu îl critice pentru lipsa lui de respect şi de apreciere faţă de eforturile ei. Însă, pe măsură ce David a crescut şi a devenit mai interesat de relaţiile cu fetele, am mărit miza. I-am explicat că tipul de relaţie pe care o are cu mama lui – atitudinea lui faţă de ea, sentimentul de apropiere şi de încredere faţă de ea – va crea premisele pentru viitoarele sale relaţii. I-am recomandat să aibă o viaţă personală mai sănătoasă, ca să poată da complet uitării trecutul lor dureros. De asemenea, i-am spus că nu îi vor fi tolerate sub nicio formă purtările urâte faţă de sora lui. În timp, cu ajutorul încurajărilor primite de la mama sa, David a reuşit să renunţe la deprinderile relaţionale greşite pe care le dobândise în primii ani de viaţă.

De Ziua Recunoştinţei, când David era în clasa a noua şi nu ne mai întâlniserăm de câteva luni, am primit următorul e-mail de la mama lui:

Am vrut doar să vă spun ce mai face David. A fost un lucru bun că n-a mai trebuit să iau legătura cu dumneavoastră în ultima vreme. În orice caz, lui David îi merge grozav. Sper să nu-mi poarte ghinion faptul că vă trimit acest e-mail. Însă mă gândesc adesea la dumneavoastră şi la cât de multe progrese am făcut cât timp am colaborat. Acum, în sfârşit, eforturile mele dau roade. David e mult mai ataşat faţă de tatăl lui şi de mine. E un pic mai atent cu sora lui. (Nu cred că va fi niciodată cu adevărat atent cu ea până nu va deveni adult.) De

asemenea, îşi asumă mai multă responsabilitate pentru faptele lui şi recunoaşte când a greşit. Şi, cel mai important, îmi îngăduie să fiu mama lui. Vă mulţumesc din suflet pentru ajutor. A fost absolut nepreţuit.

Această familie avea necazuri, iar David era la un pas să o ia pe o cale greşită, un lucru care îl putea afecta pentru tot restul vieţii. În cursul evaluării mele, am tras concluzia că, de fapt, criza de familie s-a datorat unei teorii greşite: părinţii credeau că fiul lor se poartă urât în mod deliberat şi că, pur şi simplu, le testează limitele într-o luptă acerbă pentru putere. Teoria lor i-a determinat să creadă că atitudinea severă şi dezaprobarea morală sunt cele mai indicate reacţii, j

Intervenţia mea s-a bazat pe o abordare opusă, plecând de la ideea că băieţii au o nevoie înnăscută de a forma cu părinţii lor relaţii de ataşament bazate pe încredere. Am considerat că David este traumatizat de respingerea, de ambivalenţa şi de reticenţa mamei sale şi am stat de vorbă cu amândoi despre faptul că dificultăţile de la început ale lui Lily legate de parentaj au făcut ca relaţia lor să pornească cu stângul. Validând, pe de o parte, sentimentul de nedreptăţire al lui David şi, pe de altă parte, capacitatea de afecţiune a mamei sale şi dreptul ei de a fi respectată, i-am făcut pe amândoi să simtă că i-am înţeles. Apoi am fost în măsură să îi impun cu fermitate lui David să îşi îmbunătăţească comportamentul, cerându-i să fie genul de bărbat – frate mai mare, fiu, elev, sportiv – care îşi dorea, de fapt, să fie.

În cazul familiilor care solicită ajutor pentru fiii lor, este important să înţelegem criza de familie drept un prilej de a reconsidera ideile nefuncţionale. Este necesar să pornim de la o serie de ipoteze mai corecte. Odată ce înţelegem cum anume au deraiat lucrurile, putem concepe o nouă abordare – una care are toate şansele să ţină seama, cu mai multă atenţie, de nevoia băiatului de apropiere emoţională. În multe familii, poate apărea o ruptură vizibilă între felul în care au sperat părinţii să fie

băiatul şi felul în care este el de fapt. Dependenţi de acceptarea şi iubirea părinţilor, băieţii au puţine opţiuni atunci când dragostea părintească vine întotdeauna cu un preţ. La început, majoritatea băieţilor se străduiesc din greu să împlinească speranţele şi aşteptările părinţilor. Unii dintre ei ajung la concluzia că toate eforturile lor vor fi, probabil, zadarnice şi îşi caută în altă parte satisfacerea nevoilor. Însă conformismul şi străduinţa de a face j»

pe plac au un inconvenient: băiatul ajunge la cinica concluzie că locul lui în lume este condiţionat de satisfacerea nevoilor altora. Caracterul condiţionat al iubirii părinteşti le provoacă multor băieţi un sentiment de nesiguranţă.

Este ca şi cum părinţii ar crede că pot „comanda" un anumit gen de băiat, care să se potrivească cu idealurile lor sau, dacă acest lucru nu este posibil, atunci să îl forţeze pe cel pe care îl au să corespundă „calapodului" ales. Câţi băieţi nu au auzit de la părinţii lor o variantă sau alta a mesajului că trebuie să se poarte „bărbăteşte"? Că trebuie să se „străduiască" mai mult la şcoală sau la sport. Să aibă „performanţe". Să îşi înăbuşe sentimentele şi să dovedească mai mult „curaj" şi hotărâre. Concepţiile de modă veche legate de masculinitate, conform cărora să te străduieşti mai mult este soluţia pentru orice problemă, nu ţin cont de informaţiile ştiinţifice referitoare la modul în care se dezvoltă curajul şi nici de faptul că motivaţia este strâns corelată cu starea emoţională a băiatului. Când încerci să forţezi un băiat să îşi asume o identitate predeterminată, problema este mesajul pe care îl primeşte el legat de persoana care este în realitate – altfel spus, băiatul înţelege că nu e suficient de bun.

„ŞABLONUL MASCULINITĂŢII" (» MAN BOX")

George Orwell, scriitor britanic şi autor al romanului *1984*, a lucrat în tinereţe ca poliţist în Birmania în perioada colonială. În eseul său din 1936, intitulat „Cum am împuşcat un elefant", parţial inspirat de această experienţă, un poliţist se străduieşte să ducă la îndeplinire

însărcinarea de a ucide un elefant care aleargă pe străzi cuprins de furii. Nu doar că poliţistul trebuie să împuşte animalul, ci trebuie şi să pară de-o eficienţă impasibilă şi lipsit de orice conflict interior în acel moment. Un citat din această povestire apare la începutul documentarului *The Mask You Live* în (*Masca sub care trăieşti*), inclus în selecţia oficială a Festivalului de Film de la Sundance din 2015, care „urmăreşte destinul băieţilor şi al tinerilor care se luptă să rămână sinceri faţă de ei înşişi, în vreme ce încearcă să depăşească definiţia îngustă a masculinităţii din America zilelor noastre”. Aşa cum a scris Orwell, „el poartă o mască şi chipul lui ajunge să ia forma acesteia” 11.

De fapt, metafora măştii nu redă cu exactitate amploarea problemelor cu care se confruntă băieţii. Un studiu publicat în 2017 de organizaţia Promundo – US, lider mondial în domeniul programelor educaţionale la nivel comunitar destinate băieţilor şi bărbaţilor, a folosit o metaforă şi mai percutantă: „şablonul masculinităţii” („Act-Like-A-Man Box”). Ce anume intră în acest şablon (în această „cutie” care dă măsura masculinităţii) şi ce este considerat a fi în afara şablonului, aceasta depinde de comportamentele percepute ca acceptabile şi, respectiv, inacceptabile pentru bărbaţi: autosuficienţa, tendinţa de a face pe durul, aspectul fizic plăcut, homofobia, hipersexualitatea, agresivitatea şi dorinţa de a deţine controlul, de exemplu, sunt toate trăsături ce intră în acest tipar al masculinităţii. Cercetătorii au studiat un eşantion reprezentativ de bărbaţi cu vârste cuprinse între optsprezece şi treizeci de ani, din Statele Unite, din Marea Britanie şi din Mexic şi au constatat că există diferenţe izbitoare în ceea ce priveşte nivelul de violenţă, de intimidare, de hărţuire sexuală, de depresie şi de ideaţie suicidară în rândul tinerilor care „cadrează” cu acest şablon faţă de tinerii care „nu cadrează” cu acest şablon. Echipa de cercetători a tras următoarea concluzie: „Consecinţele neliniştitoare ale «şablonului masculinităţii»

sunt grave, reale şi îngrijorătoare. Majoritatea bărbaţilor care aderă la normele impuse de acest tipar sunt mai predispuşi să îşi pună în pericol sănătatea şi starea de bine, să se rupă de relaţiile de prietenie apropiate, să evite să ceară ajutor atunci când au nevoie, să se confrunte cu depresia şi să se gândească frecvent cum să îşi pună capăt zilelor" 12.

Primii cercetători ai problematicii de gen, precum Sandra Bem, care a făcut muncă de pionierat în ceea ce priveşte studiul polarizării rolurilor şi stereotipurilor de gen, a stabilit că există aşteptări mai rigide faţă de băieţi decât faţă de fete cu privire la respectarea normelor de gen. Una este ca o fată să fie mai „băieţoasă" şi cu totul alta este ca un băiat să fie un „fătălău". Atât acasă, cât şi la locul de joacă, băieţii sunt puşi la punct cu mai multă asprime dacă se abat de la linia de conduită stabilită, în cartea ei, intitulată *The Courage to Raise Good Men* (*Curajul de a creşte bărbaţi buni*), psihoterapeuta de familie Olga Silverstein a făcut referire la un studiu de cercetare în care o mamă ce ţinea în braţe un bebeluş – îmbrăcat în alb şi cu sexul greu de identificat – şedea în sala de aşteptare a unui cabinet medical. Atunci când asistenta a chemat-o pe mamă, aceasta i-a întrebat politicos pe ceilalţi pacienţi din sala de aşteptare dacă i-ar deranja să îi ţină în braţe „fiica" sau, respectiv, „fiul" în timp ce ea se consultă puţin cu medicul. O cameră video ascunsă a înregistrat tot ce s-a întâmplat. Atunci când bebeluşul era considerat de sex feminin, oamenii îl ţineau strâns în braţe, îi vorbeau şi se jucau cu el. Atunci când bebeluşul era considerat de sex masculin, adeseori sfârşea prin a fi lăsat singur pe covor, unde se juca cu o legătură de chei13.

Mamele joacă un rol important în această dramă a masculinităţii. Pentru cartea ei din 2013, intitulată *The Mama's Boy Myth*: *Why Keeping Our Sons Close Makes Them Stronger* (*Mitul băieţeilor mămoşiţi. De ce, ţinându-ne fiii aproape, îi facem să fie mai* puternici), jurnalista

Kate Stone Lombardi a intervievat mame de băieţi, pentru a vedea în ce măsură presiunile culturale le influenţează relaţia cu fiii. Lombardi a aflat că mamele se simt presate de prejudecăţile puternice din societate să se distanţeze afectiv faţă de băieţii lor, chiar dacă nu sunt convinse de justeţea acestui gest. Lombardi a notat următoarele: „Timp de cel puţin un secol, «înţelepciunea populară» ne-a spus cam aşa despre relaţia dintre mame şi fii: o mamă care rămâne apropiată emoţional de fiul ei după ce acesta împlineşte, să zicem, frageda vârstă de cinci ani are un comportament inadecvat. E vorba despre o mamă care devine sufocantă, sortită să îl împiedice pe băiatul ei să ajungă un bărbat puternic şi independent” 14.

Studiul realizat de Promundo a chestionat participanţii în legătură cu diferitele surse de presiune ce vizează conformarea la normele tradiţionale privind masculinitatea. Dintre tinerii din Statele Unite, 60 de procente au fost de acord cu următoarea afirmaţie: „Părinţii mei m-au învăţat că un «bărbat adevărat» ar trebui să acţioneze cu hotărâre, chiar dacă este neliniştit sau speriat”. În ceea ce priveşte lecţiile învăţate în copilărie, a existat o remarcabilă coerenţă între ceea ce a cerut familia de la ei şi ceea ce le-a cerut societatea în general. Trei din patru respondenţi au admis că: „Bărbaţii ar trebui să acţioneze cu hotărâre, chiar dacă în sinea lor sunt speriaţi sau neliniştiţi”, iar 68 de procente au fost de acord că: „Un bărbat care nu ripostează atunci când cei din jur îl bruschează este un om slab” 15.

Conturarea masculinităţii unui băiat începe în familie şi prinde avânt în anii de şcoală. Ţinând sub observaţie un grup de băieţi cu vârstele cuprinse între patru şi şase ani de-a lungul anilor de creşă şi de grădiniţă, Judy Chu a văzut că, dacă la început erau sinceri, coerenţi, atenţi şi implicaţi în relaţiile lor, pe parcurs au început să simuleze şi să păstreze lucrurile pentru sine. Băieţii au devenit, conform lui Chu, „sceptici” şi „sobri”, mai puţin „exuberanţi” şi mai „nemulţumiţi”. Dezvoltarea băieţilor, a

conchis ea, „porneşte de la implicare şi ajunge la simulare, trecând prin afişarea unei atitudini false”, pe măsură ce băieţii îşi dau seama că nu contează cine sunt ei cu adevărat, ci felul în care îşi joacă rolul atribuit.16

Problemele băieţilor depăşesc cu mult chestiunea simulării. Ideile exagerate privind masculinitatea, omniprezente în cultura noastră şi propagate de imaginile prezentate în mass-media, de jocuri şi de televiziune, îi împing pe băieţi spre comportamente excesive. Băieţii din studiul lui Chu au format o „trupă de ticăloşi” şi s-au apucat „să îi sâcâie pe oameni” – mai ales pe fetele din clasă. Orice sentiment de empatie pe care ar fi putut să îl nutrească un băiat sau altul a fost suprimat de gândirea de grup.

Cu toate că, la sfârşitul anilor nouăzeci, oamenii au devenit tot mai îngrijoraţi de faptul că lucrurile nu merg aşa cum trebuie în viaţa băieţilor, problemele acestora din urmă continuă şi în ziua de astăzi. Conform Centrului din SUA pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor (CDC), părinţii de băieţi cu vârste cuprinse între patru şi şaptesprezece ani solicită ajutor din partea personalului medical sau a personalului didactic cu o frecvenţă de aproape două ori mai mare decât părinţii de fete. Pe lângă faptul că îşi asumă riscuri în mod impulsiv, sunt neatenţi şi au probleme de conduită, băieţii sunt în urma fetelor în privinţa abilităţilor sociale şi comportamentale care favorizează succesul şcolar; sunt adesea mai neastâmpăraţi, mai distraţi, mai obraznici şi mai indisciplinaţi. Fiind turbulenţi şi incapabili sau nedornici să ţină seama de limitele impuse de adulţi, băieţii determină cadrele didactice să ia măsuri disciplinare împotriva lor. Ei sunt principalii „beneficiari” ai sancţiunilor disciplinare şi ai reţetelor medicale, cu toate că, după cum afirmă L. Alan Sroufe, reputatul cercetător în domeniul dezvoltării copilului de la Universitatea din Minnesota, „până în prezent, niciun studiu nu a confirmat existenţa vreunui beneficiu pe termen lung al

tratamentului medicamentos pentru deficitul de atenţie asupra rezultatelor şcolare, asupra relaţiilor dintre colegi sau asupra problemelor de comportament" 17.

De asemenea, băieţii sunt mult mai predispuşi decât fetele să se comporte într-un mod care măreşte riscul de îmbolnăvire, de accidentare şi de deces – atât în cazul lor, cât şi al altor persoane. Ei poartă mai des arme, se implică mai frecvent în confruntări fizice, poartă mai rar centura de siguranţă, conduc mai des în stare de ebrietate, au mai multe contacte sexuale neprotejate şi consumă cu o frecvenţă mai mare alcool sau droguri înaintea contactului sexual. Există o corelaţie îngrijorătoare între normele privind masculinitatea şi aceste comportamente antisociale. În alt studiu transcultural, David Gilmore, antropolog la Universitatea Stony Brook, a constatat că diversele practici care au legătură cu misoginia, pe care o numeşte o „maladie masculină", sunt cel mai bine înţelese ca o manifestare a efortului bărbaţilor de a-şi suprima toate acele trăsături pe care le percep drept feminine. „Bărbaţii care urăsc femeile se urăsc şi mai mult pe ei înşişi" 18, arată Gilmore.

Viaţa trăită după un tipar rigid sau în spatele unei măşti nu doar că este mărginită, ci erodează, în egală măsură, integritatea morală şi virtutea băieţilor. Ascunşi în spatele unei măşti, arătând lumii un chip fals, băieţii devin izolaţi şi dezorientaţi, rămânând fără „adevăratul nord" al busolei lor morale, reprezentat de legăturile afective cu cei din jur. Simularea triumfa asupra autenticităţii, o atitudine „imperturbabilă" este preferată sincerităţii, iar dezinteresul faţă de şcoală ia locul implicării şcolare. Tot ce îi învaţă părinţii pe fiii lor despre corectitudine, integritate şi sinceritate este subminat de această subcultură a „frăţiilor" („*bro culture*"), în care băieţii stau cu ochii unii pe ceilalţi, pentru a depista „devianţele", şi glorifică filme de genul *Peripeţiilor la colegiu* (*Animal House*). Constrânşi să se conformeze, băieţii devin vulnerabili în faţa unor influenţe menite anume să pună

stăpânire pe minţile şi pe sufletele lor. Izolaţi de familiile lor, de exemplu, băieţii sunt mai impresionabili în faţa mesajelor industriei pornografice, care denaturează sexualitatea şi sentimentele oamenilor. Şi lista nu se opreşte aici.

VESTEA CEA BUNĂ

Din fericire, există o soluţie la problemele specifice educaţiei băieţilor. Dacă ne luăm inima în dinţi şi devenim receptivi faţă de adevăratele experienţe ale vieţii băieţilor, vom putea face efortul de a le oferi fiilor noştri o educaţie care să le permită să fie ei înşişi. Lungul şir de cărţi despre băieţi de la sfârşitul anilor 1990 ne-au oferit informaţii importante. Însă toate înclinau fie către una, fie către cealaltă din două perspective polarizate:

(1) fie băieţii sunt biologic înclinaţi spre joaca violentă, spre agresivitatea nejustificată şi spre asumarea permanentă a riscurilor;

(2) fie băieţii sunt nişte inocenţi neştiutori, victime ale opresiunii sociale, trăindu-şi durerea în tăcere. În ambele cazuri, băieţii sunt văzuţi drept victime, fie ale propriei eredităţi, fie ale mediului lor social. Nu se vorbea deloc despre cât de important este felul în care îşi imaginează băieţii propria viaţă.

Însă eu sunt încrezător că o schimbare epocală este pe cale să se producă. Cu toate că băieţii sunt în continuare expuşi influenţelor miturilor şi prejudecăţilor cu rădăcini în trecut, iar noile feluri de a fi bărbat, mai sănătoase, nu au înlocuit încă vechile paradigme, contradicţiile dintre realităţile economice, dinamica de familie şi normele tradiţionale fac ca reinventarea educaţiei băieţilor să fie *9 9 9*

Inevitabilă. Pe măsură ce noile cerinţe sociale vor scoate la lumină rigidele limitări ale educaţiei de pe vremuri a băieţilor, ideile noi vor căpăta o tot mai largă răspândire.

Iată câteva mici exemple, care oferă un indiciu despre ceea ce se poate face:

Atunci când o veche scoală cu internat a trecut la învăţământul *9 9*

mixt, după ce timp de 150 de ani fusese o şcoală pentru băieţi, conducerea ei s-a confruntat pentru prima dată cu problema scăderii numărului de elevi. La doar câţiva ani după ce fetele au fost acceptate în şcoală, băieţii de clasa a noua şi a zecea au început să o abandoneze. Mi s-a cerut să mă întâlnesc cu elevii de sex masculin, cu familiile lor şi cu cadrele didactice, ca să găsesc o explicaţie pentru recentele necazuri cu care se confruntau băieţii. N-a fost greu să aflu cauza: sub nasul tuturor – şi acceptat într-o asemenea măsură, încât nimănui nu îi mai atrăgea atenţia – se perpetua un adevărat sistem de „iniţiere” bazat pe umilinţe şi persecuţii, care îi încuraja pe băieţii mai mari să se poarte urât cu băieţii mai mici; în schimb, în rândul fetelor nu exista nicio practică similară. Băieţii erau înscrişi la o şcoală dominată de aspre ritualuri de iniţiere în masculinitate, unde suportau nenumărate abuzuri şi li se făgăduia că vor putea face la rândul lor abuzuri asupra elevilor nou-veniţi, care vor urma după ei. Era o tradiţie cu care se mândreau, justificată ca o modalitate de formare a caracterului şi aprobată în mod tacit de părinţi, de cadrele didactice, de îndrumătorii şcolari şi de administraţia şcolii. Numai că, datorită faptului că fetele aveau parte de o experienţă şcolară foarte diferită, era din ce în ce mai greu pentru băieţii mai mici să tolereze situaţia. Felul în care şcoala abordase dintotdeauna lucrurile, modelul educaţional pe care îl aplicase pentru dezvoltarea băieţilor erau afectate.

Am demonstrat că există o legătură între practica iniţierii şi problema scăderii numărului de elevi, iar conducerea şcolii a luat măsuri ferme. A reorganizat programul de învăţământ pentru băieţii mai mici, punând accentul pe siguranţă şi pe mentorat, şi a făcut eforturi constante spre a elimina această tradiţie a iniţierii reciproce între colegi, acest sistem de „educare a aspiranţilor” („rat” *sistem*). Deşi extrem de rezistentă la

schimbare, practica iniţierii a dispărut treptat din relaţiile dintre băieţi, iar ritmul scăderii numărului de elevi s-a redus. În prezent, şcoala şi-a consolidat poziţia de instituţie modernă.

Al doilea exemplu are legătură cu intervalul alocat întrebărilor şi răspunsurilor de la finalul unei prelegeri pe care am susţinut-o în faţa unor părinţi. Era limpede faptul că ceea ce îi făcuse să iasă din casă într-o seară de iarnă din cursul săptămânii era speranţa că vor primi ajutor în legătură cu băieţii lor, pentru care îşi făceau multe griji. Atât mamele, cât şi taţii şi-au împărtăşit poveştile foarte personale despre angoasă, pierdere şi frustrare. O mamă a ridicat mâna. A spus că este o mamă singură, că este separată de tatăl băiatului şi că fiul ei are un comportament din ce în ce mai dificil. Acesta era retras în sine, posomorât şi nu îi recunoştea dreptul de a-i impune limite.

— Este normal să fie aşa şi ar trebui, pur şi simplu, să îl las pe tatăl lui să se ocupe de el acum, că este adolescent? a întrebat ea.

Participanţii la prelegere au înclinat din cap, în semn că înţeleg şi chiar aprobă cele spuse de mamă. Am tot auzit această întrebare, sub o formă sau alta, încă de la începutul carierei mele şi a ajuns să nu mă mai surprindă. Am făcut parte până şi din grupuri de experţi care au afirmat cu convingere că, firește, este nevoie ca un alt bărbat să îl ajute pe un băiat să ajungă în rândul bărbaţilor. De fapt, un expert a sugerat chiar că rolul mamei este „să construiască o punte de legătură cu tatăl”, pentru fiul ei.

Acest fel de a vedea lucrurile ridică probleme din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, nu există nicio dovadă că doar un alt bărbat îl poate sprijini pe un băiat să devină bărbat la rândul lui. De fapt, acest gen de îndrumare cel mai adesea asigură perpetuarea concepţiilor tradiţionale. Aceasta nu înseamnă că băieţii nu pot învăţa lucruri importante de pe urma unei relaţii apropiate cu un bărbat

mai în vârstă. Dimpotrivă, pot învăţa cum să se îmbrace, cum să se bărbierească, cum să se poarte cu partenera şi cum să îşi organizeze treburile. Băieţii adoră să afle ceea ce ştiu alţi bărbaţi. Ba mai mult, în absenţa unei apropieri reale, băieţii sunt mai vulnerabili în faţa concepţiilor exagerate. Însă accentul pus pe educarea masculinităţii poate pune în umbră un aspect mai important, şi anume dezvoltarea calităţilor umane ale băiatului, precum şi dobândirea abilităţilor necesare pentru a avea succes în societatea modernă.

Iată ce i-am spus acelei mame:

— Oricât de mult aş preţui relaţiile strânse dintre băieţi şi taţii lor, ideea că mamele ar trebui să se retragă din relaţiile cu fiii lor de teamă că le-ar putea compromite masculinitatea – că i-ar putea transforma în „băieţii mamei” – intră în contradicţie cu tot ceea ce afirmă experţii în studiul dezvoltării referitor la nevoia copilului pentru un ataşament sigur şi solid. Băieţii, la fel ca fetele, au trebuinţe umane de bază, a căror ignorare este numai în detrimentul lor. Copilul care nu se bucură de acceptare şi dragoste necondiţionată din partea unui părinte – sau din partea unei alte persoane, oricine ar fi ea – va fi mai puţin curajos, mai puţin încrezător în sine şi mai vulnerabil în faţa unei întregi serii de influenţe negative. Vă rog, nu vă îndepărtaţi fiul de dumneavoastră, am îndemnat-o eu. Ideea că îi veţi sta întotdeauna alături atunci când va ieşi în lume va conta enorm pentru el.

Am văzut înclinări aprobatoare din cap din partea taţilor şi expresii de uimire, de recunoştinţă şi de reînnoită încredere pe chipurile mamelor. Ceea ce m-a frapat a fost cât de subjugată era această mamă de nişte idei greşite, care intrau într-o contradicţie aproape totală cu instinctele ei de părinte – şi, totodată, cât de dornică era să i se îngăduie să aibă încredere în acestea.

Al treilea exemplu are legătură cu un program pentru prevenirea violenţei, creat pentru băieţii aflaţi la pubertate din cartierele Philadelphiei şi din jurul acesteia. Întrucât

există o strânsă legătură între posibilitatea de a deveni violent şi faptul că ai fost martor la violenţă sau ai trecut prin experienţa violenţei, echipa mea de cercetători a început prin a evalua nivelul de expunere la violenţă al băieţilor – fie că fusese vorba de încăierări, de faptul că fuseseră martori la atacuri armate sau auziseră focuri de armă, fie că fuseseră ei înşişi victime ale unor infracţiuni şi primiseră ameninţări la adresa persoanei lor. Scopul era să creăm un program bazat pe date reale privind frecvenţa şi gravitatea experienţelor care declanşează răspunsul de tip luptă-sau-fugă caracteristic reacţiilor de stres acut.

Nivelurile de violenţă pe care le-am descoperit ne-au înspăimântat. În ciuda dovezilor legate de existenţa unor stresori anormali generaţi de mediul social, ne-am lovit de scepticismul finanţatorilor noştri şi al membrilor comitetului consultativ, care se îndoiau că respectivii băieţi pot avea beneficii de pe urma unei intervenţii care ar urmări atât să le ofere protecţie, cât şi să îi ajute să se recupereze după stresul toxic la care fuseseră expuşi. Unii au susţinut că factorii stresori sunt prea severi, că băieţii sunt irecuperabili, că resursele lor sunt prea limitate, că normele din sânul comunităţii care promovează violenţa sunt prea greu de combătut etc. S-au vehiculat vechi prejudecăţi de rasă, de clasă şi de gen – nişte concepţii care nu ar fi făcut altceva decât să menţină actuala stare a lucrurilor.

Însă insistenţele exercitate pentru a-i feri pe băieţii aflaţi în situaţie de risc de expunerea la o dublă victimizare au fost convingătoare. Am organizat întâlniri de grup după orele de şcoală şi, în scurt timp, am constatat că mulţi băieţi erau foarte dornici să se întâlnească cu alţi băieţi şi cu un adult coordonator, pentru a sta de vorbă în detaliu despre ceea ce simt în legătură cu diverse aspecte ale vieţii lor. Mulţi băieţi au venit chiar ani la rând, pentru a discuta, a se juca şi, în general, pentru a depăşi tensiunile cu care se confruntau acasă, la şcoală şi în cartier. Discuţiile deschise le-au permis să spună cu sinceritate

ceea ce simt şi, după acum a confirmat studiul de evaluare, i-au făcut să fie mai puţin expuşi riscului de a reproduce orbeşte situaţiile violente.

Atunci când li s-a cerut părerea, mulţi băieţi au fost de acord cu punctul de vedere exprimat de Terence, care a spus că, deşi uneori trebuie să se apere cu îndârjire, „mie nu-mi place să mă iau la bătaie”.

Un băiat mai mic, Juan, şi-a descris mai amănunţit felul de a vedea lucrurile:

— În general, eu sunt o persoană căreia nu-i place să se ia la bătaie. Sunt un cuceritor de femei, ca să zic aşa. Nu mă iau la bătaie. În general, mie îmi place să iubesc, nu să fac scandal, corect? Scriu poezii. Fac alte chestii.

CUM SĂ CREŞTEM BĂRBAT! DE NĂDEJDE

În fiecare dintre exemplele de mai sus, o înţelegere mai corectă asupra felului de a fi al băieţilor a învins prejudecăţile tradiţionale. Având ca punct de plecare angajamentul faţă de dezvoltarea băieţilor din punct de vedere uman, încep să se observe rezultate foarte diferite la nivelul familiilor, al şcolilor şi al comunităţilor. Martha Nussbaum, specialistă în etică la Facultatea de Drept a Universităţii din Chicago, a sugerat că gradul în care se ţine cont de „ceea ce sunt oamenii realmente capabili să facă şi să fie” ar trebui să fie o modalitate adecvată din punct de vedere moral de a evalua dacă un copil primeşte o îngrijire adecvată sau nu 19. În opinia specialistei, ceea ce defineşte o societate etică este faptul că ea creează acele condiţii – resurse şi relaţii – care le permit copiilor să îşi transpună capacităţile înnăscute sub forma abilităţilor concrete. Ce fel de educaţie le-ar putea permite băieţilor să îşi împlinească întregul potenţial uman?

Există mai multe linii de cercetare convergente, care se îndreaptă spre aceeaşi direcţie. Conform psihologei Niobe Way, „ceea ce ne face oameni sunt abilităţile noastre emoţionale şi relaţionale, şi trebuie să găsim modalităţi de a consolida aceste abilităţi esenţiale, necesare în viaţa de zi cu zi” 20. Cu toate acestea, Way a observat o schimbare

însemnată în ceea ce priveşte calitatea legăturilor afective ale băieţilor, începând din anii pubertăţii şi până în ultimii ani ai adolescenţei. În vreme ce băieţii mai mici erau capabili să ţină unii la ceilalţi, să se apropie emoţional şi să îşi împărtăşească reciproc gândurile intime şi vulnerabilităţile aproape întreaga lor copilărie, presiunile culturale deveneau inevitabile pentru adolescenţii de sex masculin. Îndepărtându-se de prietenii lor apropiaţi, ca reacţie la aceste presiuni, băieţii pierdeau legătura cu principalele lor surse de apropiere emoţională şi de împărtăşire a trăirilor. Şi-au pierdut până şi dorinţa de a-şi exprima emoţiile, de teamă să nu fie percepuţi drept „homosexuali”. Cu toate că viaţa fără prietenii lor li se părea tristă şi, uneori, de-a dreptul insuportabilă, puţini băieţi au fost în stare să înoate contra unui curent atât de puternic. Cei mai mulţi au ajuns să fie afectaţi de probleme bine-cunoscute, cum ar fi reprimarea afectivă, izolarea socială şi pierderea autenticităţii personale.

Rezultatele cercetărilor lui Way coincid cu cele ale cercetărilor efectuate într-o serie de alte domenii. Noile studii privind dezvoltarea creierului scot în evidenţă cât de incorecte sunt ipotezele tradiţionale. Psihiatra Amy Banks, de la Institutul „Jean Baker Miller” din cadrul Universităţii Wellesley, susţine că felul în care sunt înţelese independenţa şi individualitatea, prin aşezarea lor chiar în centrul sistemului de valori privind educaţia băieţilor, intră în contradicţie cu însăşi structura lor anatomică. Banks merge chiar mai departe şi adaugă că domeniul de studiu relativ nou al neuroştiinţelor relaţionale ne demonstrează că relaţiile dintre oameni nu sunt doar nişte simple „adaosuri” plăcute şi întâmplătoare, ci sunt esenţiale pentru starea de bine a oamenilor. Orice persoană, fie ea bărbat sau femeie, este „menită să funcţioneze în cadrul unei reţele de relaţii interumane bazate pe afecţiune” 21. Atunci când oamenii sunt privaţi de legăturile lor afective, se produce o cascadă de reacţii biochimice cu urmări negative la nivel neuronal. Sănătatea şi fericirea noastră

sunt dependente de vigoarea acestor legături relaţionale.

Dovezile acestor afirmaţii se găsesc în creierul şi în corpul nostru. Banks identifică patru sisteme neurobiologice separate, menite să se asigure că fiecare om este în armonie cu ceilalţi: sistemul nervilor vagi, care ne ajută să răspundem într-un mod adecvat din punct de vedere emoţional în contexte sociale; cortexul cingular dorsal anterior, care mediază răspunsul nostru la excluziunea socială şi la durere; sistemul de oglindire neuronală, care ne ajută să îi înţelegem pe ceilalţi şi să avem un răspuns emoţional faţă de ei; şi sistemul dopaminergic de recompensă, care guvernează experienţele plăcute din relaţiile noastre. Aceste informaţii din domeniul neuroanatomiei au importante implicaţii pentru parentaj.

În cartea lor, intitulată *Parentaj sensibil şi inteligent – Să ne înţelegem mai profund pe noi înşine ca să putem creşte copii fericiţi*, dr. Daniel J. Siegel şi coautoarea Mary Hartzell pun la îndoială concepţia tradiţională conform căreia băieţii devin „băieţi” datorită moştenirii lor biologice specific masculine. „Experienţa *determină* biologia”, susţin cei doi. „Felul în care ne tratăm copiii le influenţează identitatea de sine şi modul în care se vor dezvolta”. 22 „Neurobiologia interpersonal”, care stă la baza formării modelelor mentale ale copiilor, este cea care le ghidează felul în care interacţionează cu cei din jur. „Neuronii care se activează împreună îşi întăresc conexiunile reciproce”, potrivit psihologului canadian Donald Hebb. Siegel şi Hartzell fac referire la rezultatele unui studiu de referinţă privind dezvoltarea copilului, în cadrul căruia cercetătorii le-au administrat părinţilor Inventarul de Ataşament al Adultului (o scală care măsoară calitatea ataşamentului părinte-copil) şi au constatat că testul a prezis cu o precizie de 85 de procente calitatea relaţiilor de ataşament ale copiilor din relaţiile ulterioare. Atunci când vine vorba despre afirmaţii de genul „Băieţii, tot băieţi”, cele de mai sus demonstrează că, de fapt,

contrariul este adevărat. „Interacţiunile cu mediul, mai ales relaţiile cu alţi oameni, influenţează în mod direct dezvoltarea structurii şi a funcţiilor creierului” 23, conchide Siegel.

Băieţii aflaţi în perioada pubertăţii sunt vulnerabili. Adânc întipărită în sufletul fiecărui băiat se găseşte o încredere profundă în cei care au grijă de el. Orice băiat poate fi dezamăgit, poate fi „sufocat”, asemenea canarului din mina de cărbuni, de nişte condiţii de dezvoltare care nu îi asigură suficient „oxigen”: legături relaţionale, sprijin, siguranţă şi dragoste. Nu este necesar să îi supunem pe băieţi unor ritualuri dure, pentru a-i căli, şi nici nu ar trebui să îi abandonăm, pentru a-i învăţa să fie autonomi. Ceea ce subestimează un număr foarte mare de părinţi este tocmai rolul hrănitor şi susţinător al relaţiilor noastre. Expuşi şi vulnerabili în faţa unui mare număr de influenţe din afara familiei, ceea ce îi ajută pe băieţi să rămână cu picioarele pe pământ este faptul că îşi amintesc de cei care ţin la ei, că ne acordă un loc important în inima lor şi că îşi aduc aminte că nu sunt singuri. Niciunul dintre noi nu îşi poate ajuta fiii să fie invulnerabili – cu toate acestea, nu ar trebui să desconsiderăm puterea legăturilor noastre afective de a-i întări psihic şi de a-i proteja de pericole.

Psihologa Alison Gopnik, de la Universitatea Berkeley din California, obiectează împotriva abordărilor educaţionale în care copiii sunt îndrumaţi cu multă stricteţe în direcţii prestabilite. Analizând cercetările privind dezvoltarea copilului, Gopnik susţine că părinţii şi alte figuri de îngrijire s-au lăsat influenţaţi de metafora nepotrivită. Psihologa observă că, de-abia pe la mijlocul anilor 1950, pe măsură ce viaţa de familie se schimba ca urmare a noilor tipare de muncă şi de consum, a început să fie la modă conceptul de „parentaj”. Parentajul, în această nouă percepţie, era precum munca unor tâmplari, care iau o bucată de lemn şi îi dau o formă prestabilită, de pildă cea a unei mese sau a unui scaun.

În schimb, pentru Gopnik, să fii părinte înseamnă să fii asemenea unui grădinar. „Atunci când ne ocupăm de grădinărit, pe de altă parte, creăm un spaţiu protejat şi benefic, în care plantele se pot dezvolta” 24, spune ea. Bazându-se pe studiile efectuate în domeniul neuroştiinţelor şi în laborator, Gopnik arată că, de fapt, copiii nu sunt nişte proiecte în desfăşurare şi că parentajul nu prea are legătură cu rezultatele, ci mai degrabă cu *relaţiile*, „Să fii părinte – să ai grijă de un copil – înseamnă să iei parte la o relaţie umană profundă şi unică, să trăieşti un anumit tip de iubire”, notează ea. Aceasta nu înseamnă că eforturile iubirii părinteşti ar fi lipsite de rigoare sau de dificultăţi; dimpotrivă, ele sunt foarte bine orientate spre un scop25.

„Iubirea nu are nici obiective, nici criterii de măsurare, nici planuri de execuţie, însă are un scop. Scopul ei nu este acela de a-i schimba pe oamenii pe care îi iubim, ci de a le oferi ceea ce au nevoie pentru a prospera. Scopul iubirii nu este de a modela destinul celui iubit, ci de a-l ajuta să şi-l modeleze singur” 26, adaugă Gopnik.

Băieţii nu sunt, pur şi simplu, nişte roboţi, care afişează în mod reflex „însemnele” educaţiei. Băieţii fac nişte alegeri, după ce încearcă să vadă cum este un lucru sau altul, dintr-un număr limitat, uneori chiar considerabil limitat, de opţiuni, care adesea nu au nicio legătură cu propriile lor valori. Ei chibzuiesc asupra lucrurilor, în căutarea unor „portiţe”, în căutarea şansei de a fi ei înşişi. Atunci când circumstanţele sunt dure, iar normele privind masculinitatea sunt rigide şi inflexibile, din cauza grupurilor de băieţi care supraveghează cu stricteţe respectarea normelor grupului şi sunt mereu gata să se ia unii de ceilalţi, băieţii se simt singuri, copleşiţi şi deznădăjduiţi. Pe de altă parte, în relaţiile de calitate înfloresc egalitatea, autenticitatea şi afecţiunea, pe măsură ce băieţii se transformă în bărbaţii care au visat să devină. Înţelegerea faptului că băieţii sunt fiinţe relaţionale le

poate revoluţiona educaţia. Vor exista multe momente în care presiunile de a se conforma vor fi copleşitoare până şi pentru băieţii cei mai curajoşi sau inventivi. Însă, atunci când găseşte suficient sprijin, astfel încât să poată gândi cu mintea lui şi să nu se trădeze pe sine, un băiat are mai multe şanse să adopte o atitudine mai sănătoasă şi mai adaptativă atunci când acele împrejurări se vor schimba. Cel mai bun mod de a-i pregăti pe băieţi pentru lumea care îi aşteaptă nu este de a-i învăţa să respecte nişte norme depăşite, ci de a le oferi posibilitatea să se dezvolte cu adevărat din punct de vedere uman. Aşa cum afirmă Gopnik, „chiar dacă noi, oamenii, le-am putea modela cu precizie comportamentul copiilor noştri, astfel încât să corespundă scopurilor şi idealurilor noastre, ar fi contraproductiv să facem aşa ceva. Nu putem şti dinainte cu ce dificultăţi nemaiîntâlnite se vor confrunta copiii viitorului. Să îi modelăm după propriul nostru chip sau după chipul idealurilor noastre actuale i-ar putea, de fapt, împiedica să se adapteze la schimbările din viitor” 27.

Am coordonat o serie de studii globale care au încercat să afle ce strategii educaţionale dau rezultate în cazul băieţilor. Colegii mei şi cu mine am ajuns să ne dăm seama de un adevăr fundamental, datorită miilor de cadre didactice şi de băieţi care au participat la studiu. Atunci când sunt stimulaţi din punct de vedere relaţional, când li se acordă atenţie şi sunt acceptaţi şi înţeleşi în aceeaşi măsură în care se acceptă şi se înţeleg ei înşişi, băieţii îşi vor *da silinţa*. Atunci când ne adresăm cu adevărat nevoilor lor, băieţii care au eşecuri şcolare şi performanţe şcolare sub aşteptări devin interesaţi de şcoală, fac progrese şi excelează. Băieţii care deranjează ora şi au un comportament opoziţionist în clasă încep să participe la curs într-un mod atent şi respectuos. Relevanţa relaţiilor pentru realizarea potenţialului de implicare al băieţilor nu s-a limitat doar la şcoală. Relaţiile atente şi afectuoase îi *transformă* pe băieţi, mai ales pe aceia care întâmpină dificultăţi sau sunt în situaţii de risc.

„Efectul magic” al relaţiilor dintre băieţi şi părinţii, profesorii, îndrumătorii şi mentorii lor are legătură cu felul în care băieţii le internalizează, cu faptul că ele le modelează cu adevărat mintea şi sufletul. Ceea ce numim „trăsături pozitive de caracter” se datorează în mai mică măsură eredităţii sau constituţiei, fiind mai degrabă un rezultat al educaţiei. Copiii au mai multe şanse să îşi dezvolte ambiţia şi compasiunea într-un context de dezvoltare în care se cultivă aceste calităţi. Virtuţile nu se învaţă cu ajutorul dăscălelilor şi al lecţiilor de morală. Virtuţile şi trăsăturile pozitive de caracter sunt mai degrabă un rezultat al experienţei copiilor, dobândit pe măsură ce aceştia înfruntă dificultăţi, iau decizii şi integrează lecţiile de viaţă în percepţia lor de sine, aflată în formare. Aşa cum băieţii au rămas în urmă la învăţătură ca urmare?) *y* a unei înţelegeri inadecvate a nevoilor lor relaţionale, tot aşa o mulţime de băieţi nu reuşesc săâşi dezvolte virtuţile şi calităţile necesare în mare măsură din cauza confuziei privind puterea relaţiilor de a dezvolta caracterul.

În 1993, William Bennett, fostul secretar de stat pentru Educaţie al SUA sub mandatul preşedintelui Ronald Reagan, a publicat *The Book of Virtues*: *A Treasury of Great Moral Stories* (*Cartea virtuţilor*: *o antologie a marilor poveşti moralizatoare*), ca răspuns la îngrijorările ce se făceau auzite în întreaga ţară în legătură cu starea morală a tinerilor din America. În aceeaşi perioadă, s-au făcut şi alte eforturi la nivel naţional pentru a promova educarea caracterului, cel mai important fiind legat de Coaliţia „Caracterul contează!”, un proiect al Institutului de Etică „Joseph & Edna Josephson”, care a făcut cunoscuţi „Cei şase piloni ai caracterului”: onestitatea, respectul, responsabilitatea, corectitudinea, solicitudinea şi spiritul civic. După cum explică coaliţia pe site-ul său: „În relaţiile personale, la şcoală, la locul de muncă – în viaţă –, cine eşti contează cu adevărat! Caracterul nu este ereditar şi nici nu se dezvoltă în mod automat. El trebuie

dezvoltat în mod conştient prin exemplu şi exigenţă” 28.

Însă, pe măsură ce mişcarea pentru educarea caracterului a căpătat amploare, sprijinită fiind prin fonduri federale, cercetătorii au început să acorde o atenţie sporită felului în care se dezvoltă, de fapt, caracterul. Psihologul Marvin Berkowitz, de la Universitatea din St. Louis, Missouri, a sintetizat aşa-numita „ştiinţă a educării caracterului”. În opinia lui Berkowitz, „este clar că principala influenţă asupra dezvoltării caracterului unui copil este *felul în care oamenii îl tratează pe copil*”. De fapt, formarea caracterului unui copil începe foarte devreme, în cadrul relaţiei părinte-copil din primul an de viaţă al copilului. „Dezvoltarea unei relaţii de ataşament, puternica relaţie emoţională care se dezvoltă între sugar şi îngrijitorul său primar (în general, mama), este, poate, cel mai important pas în dezvoltarea caracterului” 29, notează Berkowitz.

Nel Noddings, o faimoasă profesoară universitară de Educaţie de la Universitatea Stanford (şi mamă a zece copii, bunică a treizeci şi nouă de nepoţi şi străbunică a peste douăzeci de strănepoţi), a pus la îndoială „istoria lungă şi plină de peripeţii” a educării caracterului şi a propus o „etică a grijii” drept abordare alternativă30. Noddings a explicat că valorile copiilor au ca sursă experienţele personale legate de îngrijire: „Mai întâi, învăţăm cum trebuie să fim îngrijiţi şi cum să răspundem la eforturile de îngrijire afectuoasă într-un mod care să încurajeze aceste eforturi” 31. Noddings era preocupată de măsura în care această etică a grijii este cultivată în cadrul familiei şi al şcolii şi a atras atenţia în rândul societăţii în general asupra caracterului vital al acestei activităţi. „Este, probabil, adevărat că mai întâi trebuie să înveţi cum să fii îngrijit şi cum să ai grijă de propria persoană şi după aceea cum să ai grijă de alţii” 32, a notat ea.

În ziua de astăzi, există o şansă reală de a înţelege într-un mod adecvat cum putem educa mai bine băieţii –

poate pentru prima dată. În lunga istorie a educaţiei, progresul social a fost o consecinţă a perioadelor de neliniște socială. Îngrijorările legate de un aşa-zis „sfârşit al erei bărbaţilor” pot stimula, în cele din urmă, onestitatea şi curajul necesare pentru a crea noi oportunităţi pentru băieţi. În acest caz, specialiştii în studiul creşterii băieţilor pot contribui la o mult mai bună înţelegere a felului în care băieţii învaţă, se maturizează şi îşi dezvoltă virtuţile, în comparaţie cu epocile anterioare. O serie de cercetări minuţioase, care au luat în seamă cu adevărat punctul de vedere al băieţilor şi au identificat riscurile la adresa dezvoltării lor pot deschide drumul spre o abordare a educaţiei acestora mai încurajatoare, mai sănătoasă şi mai plină de compasiune.

În fiecare dintre capitolele următoare, identific dificultăţi specifice şi propun strategii, pentru a le oferi îndrumare tuturor acelora care au în grija lor fii, elevi sau sportivi. Cu toate că istorisesc poveştile de viaţă ale băieţilor pe care i-am întâlnit în munca mea, strategiile propuse vor fi mai degrabă generale decât specifice, având legătură mai degrabă cu *noi* decât cu ei. Ceea ce am de oferit este mai degrabă un punct de vedere, şi mai puţin o „reţetă”. Dacă există un lucru pe care l-am învăţat din propria mea experienţă de părinte, din anii de îngrijire clinică, de intervenţie în comunitate şi de cercetare bazată pe observaţii empirice, acesta este că dezvoltarea umană reprezintă o forţă eficace şi sigură. Atunci când facem lucrurile aşa cum trebuie, atunci când răspundem nevoilor copiilor noştri, ei se dezvoltă într-un mod cu adevărat remarcabil. Băieţii legaţi prin solide relaţii de ataşament de nişte părinţi, profesori, mentori şi antrenori încurajatori sunt capabili să fie ei înşişi şi, astfel, să se dezvolte cu adevărat din punct de vedere uman. De la prima până la ultima pagină a cărţii de faţă, explic cum să creăm şi să menţinem nişte legături afective solide cu băieţii care se confruntă cu dificultăţile unei educaţii ce

??

ameninţă să îi arunce în derivă.

Pe măsură ce îi vom ajuta să îşi dezvolte întregul potenţial uman, inclusiv trăsături precum curajul şi integritatea, am convingerea că băieţii ne vor ului cu capacitatea lor de a-şi reinventa educaţia primită, astfel încât să fie mai bine adaptată la realităţile acestei lumi noi.

2

Cum îi eliberăm pe băieţi

La temelia dezvoltării masculinităţii stă un paradox derutant. Pe de o parte, hotărârea cu care părinţii şi şcolile încearcă să îi înveţe pe băieţi cum să fie bărbaţi este o expresie a dorinţei sincere de a-i ajuta. Însă, în ciuda celor mai bune intenţii ale părinţilor, atunci când aceştia devin preocupaţi să le dea băieţilor lecţii despre cum trebuie să fie ca bărbaţi, îşi reduc fiii la nivelul unor proiecte şi nu mai ţin seama de personalitatea unică a fiecăruia dintre ei, din dorinţa de a-i încadra – adesea, cu forţa – în rigidele tipare tradiţionale ale masculinităţii.

Băieţii au capacitatea de a-şi proiecta în gând o viaţă care să fie croită în întregime după propriile planuri. Motivaţi de propriile visuri, ei se pot împotrivi tuturor eforturilor de a-i transforma în ceea ce nu sunt, şi chiar o fac. În loc să vadă în această împotrivire o manifestare a răsfăţului sau a evitării deliberate, experţii în studiul dezvoltării au ajuns să o înţeleagă drept o expresie a celui mai elementar instinct uman de autoconservare al unui copil. Pe măsură ce se luptă pentru cine este el şi pentru ceea ce vrea să devină, copilul îşi dezvoltă valori morale fundamentale, precum integritatea şi curajul. În anii optzeci şi nouăzeci, studiile privitoare la împotrivirea fetelor faţă de îngrădirile şi renunţările impuse de socializarea sexistă au demonstrat faptul că aceşti copii caută în mod natural să îşi exprime adevărata fire.

Însă, uneori, presiunea de a te conforma normelor sociale, chiar şi celor dăunătoare, devine copleşitoare, iar împotrivirea ajunge să fie un chin. Este foarte greu de ştiut

dacă un băiat va ceda în faţa acestor presiuni sau dacă le va opune rezistenţă. Care sunt condiţiile, atât cele interne cât şi cele din mediul extern, care favorizează împotrivirea „sănătoasă” a unui băiat?

Socializarea de gen este deosebit de eficace în cazul băieţilor, în toate relaţiile lor – cu colegii, cu părinţii şi cu cadrele didactice – funcţionează un sistem de recompense şi pedepse menit să le suprime trăsăturile feminine şi să îi împingă de mici spre adoptarea idealurilor masculine. Stilurile de joc, jucăriile, responsabilităţile casnice, disciplinarea şi tiparele de interacţiune adult-copil întăresc conformarea faţă de aceste norme. Deoarece acest tip de socializare poate intra în contradicţie cu instinctele umane fundamentale, se spune despre identitatea masculină că este „fragilă” – ceea ce explică, poate, motivul pentru care este impusă cu atâta râvnă. Afirmaţiile legate de diferenţele biologice dintre fete şi băieţi sunt susţinute cu ajutorul unor argumente pseudoştiinţifice. În vreme ce, în cazul fetelor, rareori mai este invocată mantra „Biologia este destin”, explicaţiile de natură hormonală şi neurologică sunt atât de frecvent folosite în cazul băieţilor, încât contradicţia este rar observată.

Până şi experţii întâmpină dificultăţi atunci când vine vorba despre stereotipurile privitoare la masculinitate. Atunci când psihologa Judy Chu i-a întâlnit pentru prima dată pe cei şase băieţi preşcolari care participau la studiul ei cu durata de doi ani, a fost luată prin surprindere. După cum a notat în cartea ei, intitulată *When Boys Become „Boys”: Development, Relationships, and Masculinity* (*Când băieţii devin „băieţi”: dezvoltare, relaţii şi masculinitate*), la început „n-a ştiut ce să creadă despre comportamentul zgomotos, nedisciplinat şi aparent agresiv al băieţilor” 1. Şansa de a se lămuri s-a ivit atunci când un băiat, după ce a salutat-o călduros, a simulat că ţine în mână un pistol şi a „împuşcat-o”. Ea a privit în lături, neştiind cum să reacţioneze. Însă, câteva ore mai târziu, atunci când băiatul a repetat gestul, dr. Chu a zâmbit şi s-a

prefăcut că îl împuşcă şi ea. Băiatul i-a explicat cu răbdare că trebuie să cadă, ca şi când ar fi ucisă şi a lăsat-o să mai încerce o dată. Atunci când a procedat aşa cum a învăţat-o el, băiatul a fost mulţumit. Mai târziu, după ce între ei se stabilise o legătură, băiatul a rugat-o să îl ţină în braţe la ora de poveşti.

Pe măsură ce a devenit tot mai conştientă de felul în care propriile prejudecăţi îi limitează capacitatea de a înţelege ceea ce se întâmplă, Chu a căutat să observe nu doar „energia fizică şi «agresivitatea» băieţilor (cu alte cuvinte, comportamentele care reflectau stereotipurile privitoare la masculinitate), ci şi chibzuinţă şi stăpânirea lor de sine" 2. Chu a observat, de asemenea, că, în relaţiile dintre ei, băieţii erau „apropiaţi, solidari şi afectuoşi" unii faţă de ceilalţi, spulberând astfel prejudecăţile conform cărora persoanele de sex masculin sunt individualiste, egoiste şi neinteresate de relaţii3.

Însă, pe parcursul celor doi ani pe care i-a petrecut alături de băieţi, i-a văzut cum se schimbă, devenind tot mai lipsiţi de autenticitate şi mai înclinaţi spre afişarea unei atitudini false şi spre simulare. Mai întâi, băieţii se confruntă cu o ruptură faţă de sine, arată cercetările realizate de Chu, iar acest lucru declanşează o serie de pierderi şi de înstrăinări care le influenţează dezvoltarea. Ascunzându-şi adevărata fire fată de? J?

persoanele care, altfel, i-ar putea condamna şi pedepsi, băieţii aleg singura opţiune cu adevărat sigură. Este o strategie pe termen scurt, ce are consecinţe pe termen lung.

Mentorul lui Chu, feminista deschizătoare de drumuri Carol Gilligan, a descris în amănunt diversele moduri în care copiii se luptă pentru a-şi apăra integritatea caracterului. Uneori, împotrivirea lor se manifestă într-un mod sănătos din punct de vedere psihologic, mai ales atunci când găsesc pe cineva cu care pot sta de vorbă despre problemele cu care se confruntă. Alteori, strategiile pe care le adoptă sunt mai degrabă interne, presupunând

retragerea în sine şi afişarea unei atitudini publice lipsite de autenticitate. Cu toate că împotrivirea este răspunsul firesc al unui băiat în faţa presiunilor de a fi ceea ce nu este, stresul acut îl poate împinge să se îndepărteze de sine, atunci când nu mai este capabil să reziste „pe poziţii”.

În cercetările pe care le-a efectuat, Chu a văzut nenumărate exemple de împotrivire în rândul băieţilor, „în principal faţă de încercarea de a le reduce la tăcere şinele, ca să zicem aşa, precum şi faţă de renunţarea la sentimentul de control asupra propriilor acţiuni” 4. În propriile mele cercetări, am întâlnit băieţi de toate felurile care opun rezistenţă presiunilor culturale. Însă următoarea observaţie fundamentală este valabilă în cazul tuturor băieţilor: măsura în care reuşesc să îşi păstreze umanitatea şi autenticitatea, indiferent că este vorba despre comportamentul exterior sau despre viaţa interioară, depinde de calitatea relaţiilor de care au parte în familie, la şcoală şi în împrejurimile în care trăiesc.

CUM ÎI SPRIJINIM PE BĂIEŢI SĂ FIE EI ÎNŞIŞI» 1 I

Ne putem gândi la un nou model de creştere şi educare a băieţilor, care să înceapă, în mod firesc, de la reconfigurarea relaţiilor. Pentru ca băieţii să se poată împotrivi acelor norme dăunătoare, nefavorabile sau nedrepte ale masculinităţii, au nevoie alături de ei de cel puţin o persoană care să le ofere susţinere în privinţa lucrurilor care sunt importante pentru ei. Acest „aliat” poate fi un părinte, un prieten, un cadru didactic, un consilier, o mătuşă sau un unchi – o persoană devotată lor şi care să îi ajute să îşi dezvolte aspiraţiile personale. O relaţie în care un băiat îşi dă seama că el chiar contează este fundamentală pentru capacitatea lui de a judeca lucrurile cu propria minte şi de a porni pe calea independenţei. Un tânăr nu îşi dobândeşte încrederea în sine în mod accidental sau întâmplător, ci ea este consecinţa tuturor acelor momente în care a fost înţeles corect, tratat cu afecţiune şi sprijinit.

Am descoperit cât de important este să recunoşti calităţile umane ale băieţilor la prima mea slujbă adevărată. Niles era un adolescent pe care l-am cunoscut pe vremea când lucram pe un post de consilier psihologic la Tribunalul statal pentru minori şi familie. În cadrul serviciului de întocmire a rapoartelor de investigaţie presentinţă, unde lucram, învăţaserăm că prognosticul probabil al evoluţiei ulterioare a unui băiat poate fi adesea estimat în funcţie de grosimea dosarului său – iar dosarul lui Niles era cel mai gros pe care îl văzusem până atunci. Toţi membrii familiei sale aveau atât calitatea de beneficiari ai serviciilor sociale, cât şi de pârâţi în procese. De etnie afro-americană, lipsiţi de mijloace materiale şi siliţi să frecventeze şcoli ce dispuneau de resurse limitate, într-un oraş cu o lungă tradiţie a segregării rasiale, membrii familiei lui Niles avuseseră de înfruntat o mulţime de?

adversităţi. În astfel de circumstanţe, aveau parte de puţine relaţii bazate pe încredere. Încă de la început, mi-am dat seama că încercarea de a sta de vorbă cu Niles nu avea şanse să ducă la cine ştie ce rezultat. Însă, după ce mi-a dezvăluit, prin răspunsuri mormăite, cu jumătate de gură, că îi place să deseneze, i-am aşezat în faţă un bloc de foi de scris şi o cutie de creioane colorate şi l-am >» >

rugat să deseneze, în timp ce eu mă ocupam de aplicarea interviului iniţial obligatoriu.

După atâţia ani, încă am vii în memorie desenele realizate de Niles. Treptat, pe parcursul întâlnirilor ulterioare, când am putut să stau, pur şi simplu, împreună cu el şi să îi acord atenţie fără să spun nimic, Niles a desenat siluete şi scene care ilustrau aspecte importante din viaţa lui. Astfel, am aflat o mulţime de lucruri despre el şi i-am putut da posibilitatea să înţeleagă ce mult mă interesează felul în care se vede pe el însuşi. Atunci când îmi arăta ce a desenat, devenea mai dispus să vorbească şi îl puteam întreba ce reprezintă desenele.

Cu toate că relaţia noastră s-a înfiripat în contextul

şedinţelor de consiliere impuse de tribunal, în timp ce aştepta ca judecătorul să îi hotărască soarta, Niles a început treptat să se gândească mai aprofundat la ce poate face mai departe. Era un artist înnăscut, desenele lui reprezentând o alternativă la activităţile tipice subculturii de cartier. Atunci când cauza lui a fost, în cele din urmă, judecată, judecătorul a dispus ca Niles să fie trimis la o şcoală cu internat care oferea cursuri de artă foarte bune. Cu toate că nu pot spune că am devenit apropiaţi, am învăţat de la Niles că atenţia şi bunăvoinţa îi ajută până şi pe băieţii mai înrăiţi să dezvăluie felul în care se văd pe ei înşişi şi să investească în propriul viitor.

Să te apropii emoţional de băieţi poate părea la îndemâna oricui, dar, în realitate, nu este întotdeauna uşor. Mulţi băieţi se obişnuiesc treptat să fie neîncrezători, detaşaţi şi reticenţi. Învaţă să facă pe nepăsătorii, arătând prea puţin din ceea ce simt cu adevărat şi adoptând o atitudine indiferentă, plictisită sau iritată. Lovindu-se de aceste măşti neplăcute afişate de băieţi, părinţii şi alţi îngrijitori pot fi derutaţi şi descurajaţi. Poate că unii dintre ei chiar se dau bătuţi sau îl învinovăţesc pe băiat, care pare incapabil să aibă încredere sau să reacţioneze. După o prelegere pentru părinţi pe care am ţinut-o de curând într-o şcoală, nişte mame şi nişte taţi au venit pe rând să stea de vorbă cu mine. Toţi erau îngrijoraţi de faptul că fiii lor se îndepărtaseră de ei, fiind acaparaţi fie de un grup de colegi, fie de furie sau de o tăcere preocupată, fie de jocurile video şi de reţelele sociale şi, uneori, de câte o poveste de iubire. Însă, indiferent de cauză, îndepărtarea emoţională de fiii lor îi făcuse să se simtă îngrijoraţi, mâhniţi şi neputincioşi. Ştiind în sinea lor că fiecare copil are nevoie de cineva care să aibă grijă de el, părinţii băieţilor care s-au îndepărtat emoţional de ei sunt încercaţi de un sentiment de neliniște.

,»

I-am explicat fiecărui părinte că adevărata putere de a schimba ceva, chiar şi atunci când băiatul este furios,

încăpăţânat sau închis în sine, le aparţine, de fapt, celor care sunt în măsură să se apropie de acesta. Părinţii le pot oferi fiilor nişte lucruri – îngrijire şi apropiere emoţională – care, în fond, exercită o atracţie irezistibilă pentru ei. Atenţia, ascultarea şi îngrijirea plină de încredere şi stăruinţă sunt resurse critice pentru dezvoltarea unui băiat. Nici măcar băieţii precum Niles, care au fost dezamăgiţi în repetate rânduri, nu îşi pot ignora complet nevoia de a fi acceptaţi şi înţeleşi. Atunci când primeşte îngrijire şi atenţie din partea unui adult, băiatul se simte preţuit şi important el, ca persoană. Nu este important doar ceea ce realizează, cum arată sau cât de bune sunt rezultatele lui, ci şi cine este ca om. Pe măsură ce concepţia sa despre sine se consolidează cu ajutorul îngrijirii şi atenţiei pe care le primeşte, băiatul devine mult mai bine pregătit să facă faţă eforturilor îndelungate pe care va trebui să le depună ca să nu cedeze în faţa „codului nescris al băieţilor”.

Atunci când înţeleg mai clar puterea legăturilor afective, părinţii pot începe să îşi facă griji în legătură cu acele momente în care sunt preocupaţi sau neatenţi şi îşi neglijează fiii. Însă eu le explic că orice relaţie dintre oameni trece în mod ciclic prin perioade de apropiere, de îndepărtare şi de reapropiere. În cercetările pe care le-a efectuat în rândul cadrelor didactice, Miriam Raider-Roth, o profesoară de educaţie de la Universitatea din Cincinanţi, a descoperit că atitudinea de respingere din partea băieţilor nesiguri pe ei la adresa profesorilor care încearcă să interacţioneze cu aceştia îi face uneori pe dascăli să îşi piardă speranţa şi să se dea bătuţi. Într-un studiu din 2012, echipa sa de cercetători a explicat că: „În astfel de situaţii, împotrivirea a fost luată personal de cadrele didactice şi li s-a părut mai ameninţătoare… De asemenea, acest gen de împotrivire i-a determinat adesea pe profesori «să se dea bătuţi» sau «să se retragă» din relaţiile cu băieţii” 5. Însă, în studiile mele privind abordările pedagogice de succes în cazul băieţilor, relaţiile

de care aceştia îşi aminteau cu cel mai mare drag erau adesea cele care traversaseră perioade de dificultăţi şi de tatonare. De fapt, stăruinţa cadrului didactic de a se apropia de ei, de a persevera în ciuda obstacolelor, a fost cea care a făcut ca relaţia să fie atât de importantă pentru băieţi.

Mulţi băieţi îşi ascund sentimentele de nesiguranţă faţă de învăţare în spatele unei măşti de indiferenţă şi pasivitate sau manifestându-se într-o manieră mai făţişă, printr-un comportament disruptiv şi insolent. Atunci când băieţii se poartă într-un mod lipsit de respect sau nu sunt cooperanţi, profesorii au tendinţa să se supere şi să se înfurie. Însuşi felul în care băieţii îşi exprimă nemulţumirile produce supărare în rândul celor care au grijă de ei, determinându-i să îi învinovăţească pe băieţi şi să îi respingă şi mai mult. Într-un studiu realizat de Raider-Roth, un cadru didactic care avea o relaţie dificilă cu un băieţel din clasă şi-a descris sentimentul de furie faţă de elevul său drept „profund”, ca pe „o emoţie brută, adâncă şi tulburătoare” 6. Având puţine posibilităţi de a procesa astfel de reacţii intense, este improbabil ca profesorul să considere că există şi alte probleme în afară de băiatul însuşi. Cu toate acestea, după cum a afirmat echipa lui Raider-Roth, „Copiii percep cu acuitate starea de spirit şi disponibilitatea relaţională a cadrelor didactice din clasă şi reacţionează în consecinţă” 7. Un profesor furios, critic şi lipsit de consideraţie are puţine şanse să ajungă până la băiatul din spatele măştii.

Menţinerea unor relaţii afectuoase şi apropiate cu băieţii poate fi un lucru deosebit de dificil. Băiatul care vine la scoală cu un stil de ataşament nesigur sau instabil va evita, cel mai probabil, să devină dependent emoţional de profesorii lui, un lucru care îl poate face să fie vulnerabil. Însă, aşa cum remarcă Diana Divecha, specialistă în psihologia dezvoltării la Centrul pentru Inteligenţă Emoţională al Universităţii Yale, istoricul de ataşament nu este un destin de neschimbat. Experienţele

nefericite trăite alături de părinţi pot fi înlocuite cu experienţele pozitive din relaţiile ulterioare. Până şi „modelele de lucru” pe care şi le dezvoltă copiii în urma experienţelor dureroase trăite alături de mamele şi de taţii lor pot fi modificate. Concluziile negative pot fi infirmate, iar speranţa poate renaşte. După cum am constatat în cadrul cercetărilor noastre, cadrele didactice reuşesc în mod regulat să se apropie de băieţii care au devenit neîncrezători şi ostili, învingându-le „barierele defensive” şi schimbându-le traiectoria vieţii. Aşa cum a conchis în mod categoric Diana Divecha, „copiii care au o relaţie de ataşament sigur cu cel puţin un adult se bucură de o serie de beneficii” 8.

De fapt, având în vedere cât de frecvente sunt rupturile relaţionale, atât în general, cât mai ales în cazul băieţilor, este mai puţin important ca îngrijitorii să menţină o atitudine pozitivă constantă, cât este să ţină sub observaţie calitatea legăturii lor afective cu băiatul. Dacă aceasta se şubrezește sau se rupe, îngrijitorii trebuie să o refacă. Potrivit studiilor mele, ceea ce i-a diferenţiat pe profesorii de succes cu un stil de predare bazat pe relaţionare faţă de cei care nu au avut parte de acelaşi succes a fost măsura în care şi-au înţeles rolul de „manageri ai relaţiilor”. Să îţi asumi responsabilitatea pentru o relaţie – să îţi dai toată osteneala pentru a veni în sprijinul unui băiat care se confruntă cu o piedică sau cu un blocaj, astfel încât să rezolvi problema – este o chestiune absolut esenţială. Potrivit lui Allan Schore, un specialist în neuroştiinţe de la Centrul pentru Studii Culturale şi de Dezvoltare Psihoneurologică din cadrul Universităţii Los Angeles din California (UCLA), „ataşamentul nesigur nu e doar o consecinţă a neatenţiei sau a paşilor greşiţi făcuţi de îngrijitor, ci este şi un rezultat al incapacităţii sale de a repara rupturile relaţionale” 9.

Dificultăţile relaţionale cu care se confruntă cei care au grijă de băieţi nu trebuie să fie minimalizate – iar eu mi-

am dat seama de acest lucru încă de la începutul carierei mele. Tony a fost unul dintre primii băieţi de care am fost însărcinat să mă ocup atunci când mi-am luat în primire noua slujbă, aceea de consilier şcolar pentru şcolile urbane din Philadelphia. Elev în clasa a opta, Tony a fost trimis la mine de un director de şcoală îngrijorat, care era convins că îl aşteaptă doar necazuri în viitor. Directorul spera că, stând de vorbă cu un bărbat tânăr, diferit de ceilalţi bărbaţi tineri din viaţa lui, Tony va putea căpăta o perspectivă ceva mai clară asupra acelui cod masculin rigid care îi răpea toată bună-dispoziţia şi candoarea. Fiul unui tată alcoolic, furios şi violent, care era convins că a face disciplină înseamnă să îţi iei la pumni copiii, la vârsta de treisprezece ani, Tony părea deja mai degrabă un mic bărbat decât un băiat, nelăsând să i se vadă aproape nicio urmă de blândeţe sau de vulnerabilitate.

Să stăm de vorbă aşezaţi pe scaune într-un birou nu avea să dea rezultate în cazul lui Tony, mi-am dat eu seama atunci când l-am întâlnit pentru prima oară. La a doua şedinţă, mi-am pus ceva gros pe mine şi l-am invitat să mergem la o plimbare pe străzile cartierului. Am hoinărit pe străzi după bunul-plac al lui Tony, fiind constrânşi doar de timpul limitat avut la dispoziţie. L-am întrebat cum i-a mers în săptămâna aceea, aducând vorba cu delicateţe despre problemele care se iviseră la şcoală şi ascultându-l fără să îl judec. Ştiam că voi dobândi influenţă asupra lui doar dacă va fi dispus să stea de vorbă cu mine şi, în timp, să devină receptiv faţă de punctul meu de vedere.

În unele zile, Tony se înfuria şi, mai ales, devenea agresiv. Trădat de aproape fiecare adult din viaţa lui, înrăit de bătăile tatălui său şi de violenţa străzii, adolescentul învăţase să îi respecte doar pe cei cu o forţă mai mare decât a lui. Într-o zi avea vânătăi pe faţă şi mi-a explicat că se încăierase cu tatăl lui cu o seară înainte. Ştiam că nu trebuie să îl condamn pe tatăl lui, de care lui Tony îi era oricum greu să rămână apropiat, însă a trebuit să îi spun că aveam obligaţia să îl raportez pe tatăl lui la serviciile de

protecţie a copilului dacă lucrurile degenerau şi se ajungea la abuzuri asupra copilului. În vreme ce îi ascultam mărturisirile, săptămână după săptămână, măcinat de faptul că se apropia tot mai mult momentul în care va trebui să dau acel telefon, încercam pentru moment să îi arăt, pur şi simplu, lui Tony că îmi pasă şi că îl compătimesc pentru viaţa violentă şi dură pe care este nevoit să o ducă.

În timpul unei plimbări, într-o zi de la începutul primăverii, când aerul de-abia începea să se încălzească, m-am trezit gândindu-mă că Tony poate ajunge să se încreadă în cele discutate în timpul conversaţiilor noastre. Însă, chiar în clipa în care făceam această evaluare pozitivă, Tony mi-a lansat o nouă provocare:

— Eşti homosexual? m-a întrebat el pe un ton acuzator.

— De ce întrebi? i-am răspuns eu cu simplitate.

— Nu prea eşti un tip dur, asta-i tot, mi-a răspuns el, oarecum batjocoritor.

Am fost luat pe nepregătite de această afirmaţie, după care mi-am dat seama că Tony încearcă să înţeleagă o relaţie cu un bărbat care este foarte diferit de ceilalţi bărbaţi din lumea lui. Mi-am dat seama că felul în care îi răspund, felul în care îi dezvălui cine sunt poate fi foarte important pentru el. Am izbucnit în râs, cuprins de o sinceră stânjeneală şi i-am spus că înţeleg faptul că este neobişnuit ca un alt bărbat să arate interes faţă de el şi să nu nutrească nişte intenţii dubioase. De asemenea, am recunoscut că nu am calităţi de luptător şi că nu am fost pus la încercare cu adevărat până în acel moment – ceea ce era un privilegiu extraordinar. Nu ştiam cum este să trebuiască să fii pregătit pentru luptă în fiecare clipă. I-am întors întrebarea, spunându-i:

— Îmi dau seama că eşti un supravieţuitor şi că a trebuit să lupţi din toate puterile pentru a reuşi. Cum a fost?

La rândul lui, Tony a fost luat prin surprindere, dar a

părut să priceapă răspunsul pe care i l-am dat. Şi-a dat seama, cel puţin, că îl respect şi că nu am de gând să îl abuzez.

Mi-ar plăcea să cred că, prin faptul că m-am implicat sistematic în aceste şedinţe şi că nu m-am lăsat descurajat de toanele lui, de reticenţa ori de lipsa lui de respect, am reuşit să aduc o schimbare în viaţa lui Tony. Am vrut să înţeleagă că există şi adulţi care vor să se apropie de el şi ale căror sentimente nu îi vor face probleme, indiferent de felul în care se va purta el. Şi că există bărbaţi care nu vor încerca să îl domine sau să folosească forţa în *y >*

relaţiile cu el, ci îşi vor da seama că este un copil care are nevoie să se bizuiască pe ajutorul celor din jur.

Atât povestea despre Niles, cât şi cea despre Tony reprezintă nişte exemple de abordări directe utile în cazul băieţilor cărora le-a intrat în obicei să fie retraşi în sine şi glaciali – acest gen de băiat trebuie acceptat aşa cum este el. Tot ce aveţi de făcut, cel puţin la început, este să îl ascultaţi. Acordându-i atenţie băiatului şi lucrurilor care contează pentru el, punând întrebări şi demonstrând un real interes, îngrijitorul dovedeşte o sinceră preocupare pentru ceea ce băiatul gândeşte, simte şi face, confirmându-i, astfel, că, de fapt, contează cine *este* el ca persoană, nu rolul pe care îl joacă. Conform psihologului Michael Nichols, autorul volumului *Ascultă-mă ca să te ascult. Capacitatea de ascultare poate îmbunătăţi relaţiile noastre*, „această validare este esenţială pentru a-i întări celuilalt respectul de sine. Dacă nimeni nu ne ascultă, rămânem închişi în solitudinea sufletului nostru” 10.

Prin urmare, le pot recomanda două instrumente de bază îngrijitorilor care vor să le îmbunătăţească băieţilor respectul faţă de sine şi să le mobilizeze capacitatea de rezistenţă, întărindu-le astfel hotărârea de a lupta pentru ei înşişi.

CUM SĂ îl asCULTĂM PE BĂIEŢI

Atunci când îngrijitorii devin dispuşi doar să asculte şi să observe, fără să îşi ofere opiniile sau sfaturile

întemeiate pe propria experienţă, lucrurile se pot îmbunătăţi radical pentru băieţi, care încearcă să îşi dezvolte încrederea în propria capacitate de judecată, în momentul în care îşi ascultă fiii, părinţii „devin martori”, în opinia lui Nichols, la experienţele băieţilor şi le confirmă faptul că nu sunt singuri. În ciuda stereotipului tradiţional privind creşterea unor băieţi autonomi şi „pe picioarele lor”, calea cea mai sigură de a-i ajuta pe băieţi să se emancipeze constă în a le satisface nevoile de dependenţă. Ascultarea este cel mai important instrument pe care îl au părinţii la îndemână pentru a dezvolta rezilienţa băieţilor.

Lăsaţi singuri cu propriile sentimente şi reacţii, copiii sunt înfricoşaţi şi nesiguri. Cercetările privind ataşamentul sigur (securizant) ne demonstrează că acei copii care sunt capabili să se bizuiască pe îngrijitorii lor sunt mai puternici, mai fericiţi şi mai încrezători în sine. Individualitatea şi autonomia pe care le capătă apoi copilul sunt rezultatul faptului că se poate vedea pe sine reflectat în privirile celor dragi. Începând de la cea mai fragedă vârstă şi pe tot parcursul copilăriei, cele mai importante experienţe – cele care contribuie cel mai mult la formarea concepţiei despre sine a copilului – au loc în cadrul relaţiilor apropiate. Să fii singur este o frică primară, care contravine celor mai elementare instincte umane. Ataşamentul sigur este o precondiţie a independenţei. Simpla ascultare este cea mai la îndemână cale de a stimula formarea ataşamentului.

Ascultarea, bineînţeles, presupune mai mult decât simpla acceptare a informaţiilor. Ea implică un schimb, care aduce mai degrabă cu a primi, a înţelege şi a reţine ceea ce se spune. Există comunicare – se schimbă cuvinte şi înţelesuri –, însă, la nivel emoţional, se dezvoltă o rezonanţă profundă, permiţând producerea unui lucru primitiv şi visceral: cel ascultat este „cunoscut”. Şinele băiatului, acele aspecte ale identităţii sale care sunt cunoscute şi acceptate de către ascultătorul său, se consolidează. În schimb, şinele care nu e „cunoscut”

rămâne incomplet şi în căutare de validări. În cazul băiatului care nu este „bine cunoscut”, apare un clivaj între sinele său central şi sinele său „public”, aflat în mod inconştient în căutarea validării, aceasta fiind de prea multe ori găsită numai în sânul unui grup de egali, care îşi cere preţul său. După cum explică Nichols, „ceea ce nu se face auzit nu doar că adânceşte diferenţa dintre ceea ce poate fi împărtăşit în mod public şi ceea ce ţine de sfera privată, ci determină şi un clivaj între sinele adevărat şi un sine fals” 11.

Ascultarea presupune, desigur, atenţie. Este greu să oferi ascultare sau să continui să oferi ascultare altei persoane dacă atenţia ta este dominată de chestiuni presante. Însă, cel mai important, ascultarea este un act afectiv. Atunci când îngrijitorii şi copiii îşi oferă reciproc ascultare, scopul principal este acela de a alina senzaţiile de tensiune sau sentimentele de supărare cu ajutorul apropierii, căldurii şi înţelegerii oferite de o mamă afectuoasă sau de un tată afectuos. Potrivit specialistului în neuroştiinţe Daniel Siegel, comunicarea cu succes a emoţiilor este fundamentală pentru dezvoltarea sentimentului vitalităţii şi al unei vieţi cu sens. Sentimentul că este „perceput”, pe care îl dobândeşte un băiat atunci când părintele său este într-o stare receptivă faţă de nivelul emoţional al experienţei sale, îl poate elibera cu adevărat de sentimentele negative. Pe măsură ce se descarcă de tensiuni în prezenţa ascultătorului său, băiatul îşi dă seama de capacitatea lui de a-şi recăpăta puterea de decizie şi independenţa, în ciuda diverselor presiuni şi a normelor ameninţătoare care îi guvernează viaţa. Indiferent ce cred sau ce vor alţii de la el, copilul va putea avea o existenţă autonomă. Astfel, notează Siegel şi Hartzell, „părinţii modelează în mod activ creierul în dezvoltare al propriilor copii” 12.

Ascultarea eficientă, potrivit lui Nichols, presupune „atenţie, apreciere şi confirmare”. Ceea ce încearcă ascultătorii să obţină este aşa-zisa „receptivitate

empatică”; iar cu ajutorul acesteia băiatul îşi dă seama că este iubit, indiferent de ceea ce simte sau de ceea ce a făcut, şi că sentimentele lui sunt acceptate şi nu-l derutează pe ascultător (şi nici nu-l fac să rămână blocat în propriile emoţii). Atunci când părinţii îşi dau seama că scopul este crearea legăturii empatice, ceea ce face băiatul mai departe sau felul în care înţelege lucrurile este mai puţin important decât confirmarea şi consolidarea sinelui său central. Ascultătorii învaţă să aibă încredere că băieţii vor găsi o rezolvare la problemele lor şi că au mai multe şanse să facă acest lucru atunci când nu se simt singuri13.

O problemă reală este faptul că poate fi greu să îi asculţi pe băieţi. Deoarece ascultarea profundă presupune ca, pe de o parte, părinţii să îşi suprime sau să facă abstracţie de propriile reacţii emoţionale, iar, pe de altă parte, să permită ca tot ceea ce simt fiii lor să îşi găsească ecou în sufletul lor, ei se expun riscului de a fi acaparaţi de propriile emoţii. În anumite situaţii, mai ales atunci când îşi amintesc de experienţele neplăcute legate de „codul nescris al băieţilor”, părinţii pot avea o capacitate limitată de „a fi alături de „băieţi. Nu îşi mai pot ascunde vechile supărări, care încep să îi macine din nou şi devin foarte evidente, asta în timp ce fiii lor caută să le obţină atenţia şi compasiunea. Câte conversaţii cu băieţii nu ajung nicăieri din cauza faptului că părintele sau profesorul se simte obligat să ofere sfaturi, în speranţa că îl va feri pe băiat de un pericol imaginar? Astfel, în loc să găsească alinare şi încurajare, băieţii se aleg cu şi mai multe îngrijorări şi îndoieli legate de propriile capacităţi.

Pentru a rămâne prezenţi în timp ce ascultă, părinţii trebuie să îşi gestioneze reacţiile emoţionale, în aşa fel încât să nu deturneze conversaţia. Siegel şi Hartzell vorbesc despre două căi prin care creierul nostru răspunde declanşatorilor afectivi: o cale „superioară”, respectiv o cale „inferioară” 14. Primul gen de cale se găseşte în cortexul superior şi presupune reflecţia asupra experienţei trăite şi codificarea sub formă lingvistică şi sub formă de

gânduri a sentimentelor pe care le generează aceasta, în schimb, calea „inferioară” se bazează pe oprirea acestor procese raţionale, în favoarea declanşării reacţiilor primare de tip luptă, fugă sau blocaj motor. Caracteristică pentru această cale neuronală inferioară este lipsa de flexibilitate în gândire.

În dorinţa de a-l convinge pe băiat că vrem cu adevărat să ştim ceea ce gândeşte şi simte, noi, părinţii, ne confruntăm cu problema dificultăţii de a simula atenţia. Sentimentele intense de îngrijorare, de furie sau de supărare neconştientizată induc un sentiment al urgenţei, care este greu de disimulat. Dacă sentimentele părinţilor stau adesea în calea capacităţii lor de ascultare, băieţii vor învăţa să păstreze distanţa. Băiatul care devine reticent şi necomunicativ este, în mod tipic, cel care nu se aşteaptă să fie ascultat. Pentru a-l face pe băiat să aibă încredere că va fi realmente ascultat, este nevoie ca îngrijitorii să observe atunci când atenţia lor se îndreaptă spre propriile preocupări. Sentimentele cele mai intense sunt cel mai greu de evaluat dintr-o perspectivă corectă. Multor persoane li se poate părea că nu este vorba despre sentimente, ci mai degrabă despre nişte îngrijorări îndreptăţite – despre nişte lecţii esenţiale, „nenegociabile”, pe care părinţii buni trebuie să le împărtăşească fiilor.

Băieţii au o înclinaţie deosebită spre testarea limitelor celor din jur, forţându-şi părinţii să îşi asume nişte roluri de autoritate, care pot fi un obstacol în calea ascultării. Luptele pentru putere le pot declanşa părinţilor amintiri neplăcute, putând conduce la reacţii instinctive. Însă, pentru a-l ajuta pe băiat să îşi dezvolte propria capacitate de autoreglare, comportamentele sale nerezonabile sau necorespunzătoare ar trebui contracarate prin oferirea unor limite nu foarte stricte de către un îngrijitor apropiat emoţional. Să fii relaxat atunci când te confrunţi cu un comportament inadecvat este o soluţie pentru a impune o disciplină eficientă. Ceea ce caută băiatul care se poartă urât nu este atât

permisivitatea, cât o persoană care să îl cunoască suficient de bine pentru a-şi da seama când este „prost dispus” şi are nevoie să se descarce de tensiunile care îi provoacă comportamentul inadecvat. „Secretul” este să ne batem capul mai puţin cu impunerea unor limite şi să ne concentrăm mai mult asupra aflării cauzelor care stau la baza comportamentului nerezonabil, apropiindu-ne de gândurile şi de emoţiile din spatele acelui comportament.

Atunci când exercitarea autorităţii devine un scop în sine, înseamnă că îngrijitorii s-au îndepărtat emoţional de băiat. Atenţia lor este îndreptată spre propria persoană, iar acordajul afectiv cu băiatul s-a pierdut. Mai ales atunci când luptele pentru putere provoacă sentimente de frustrare şi de furie, îngrijitorii devin preocupaţi de apărarea propriilor sentimente. Emoţiile intense declanşate în timpul confruntărilor cu băieţii îşi au adesea originea în „amintirile implicite”: este vorba despre experienţe din copilărie pe care părintele le-a uitat, dar care au totuşi puterea de a-i determina reacţiile15. Dacă vor să înceteze să ajungă la nesfârşit în acest punct mort, atunci când observă că atenţia li se îndreaptă spre propriile preocupări, îngrijitorii trebuie să înţeleagă că ceva a rămas nerezolvat în trecutul lor şi că au de lucrat la asta.

Având în vedere frecvenţa cu care se produc rupturile în relaţiile cu băieţii, poate că mai importantă chiar şi decât ascultarea este capacitatea de redobândire a concentrării după „deturnările emoţionale”. Atunci când îşi dau seama că îngrijitorii lor se controlează pe ei înşişi şi revin pe linia de plutire după pierderea concentrării, băieţii încep să aibă aşteptări pozitive, de tipul: „Pot să am încredere că mama, tata, antrenorul sau profesorul va rămâne prezent în relaţie şi nu va deveni într-atât de dezorientat, încât să mă învinovăţească pe mine, să renunţe la încercarea de a se apropia de mine şi să se îndepărteze de mine”. Ceea ce Siegel şi Hartzell numesc „rupturi toxice” se referă la momentele în care îngrijitorii

rămân blocaţi pe aşa-zisul traseu „inferior” de răspuns al creierului în faţa declanşatorilor emoţionali, învinovăţindu-şi fiii pentru sentimentele lor de supărare16. Având un caracter aleatoriu şi idiosincrazic, rupturile relaţionale subminează încrederea băiatului în cei din jur.

„Repararea” relaţiei cade întotdeauna în responsabilitatea îngrijitorului. Băiatul nu este în măsură să restabilească legătura afectivă atunci când s-a produs o ruptură în relaţia cu părinţii săi. Adultului îi revine sarcina de a dovedi suficientă conştientizare de sine, în aşa fel încât rupturile afective cauzate de reacţiile dure sau furioase să fie observate şi „reparate”. Din fericire, nimeni nu ne cere să fim perfecţi. Băieţii se vor încrede în angajamentul oferit, chiar şi atunci când îngrijitorului îi este greu să rămână concentrat sau să continue să asculte. Atunci când îngrijitorii îşi recapătă concentrarea şi recunosc cu sinceritate că atenţia le-a fost deturnată pentru o clipă, băieţii învaţă o importantă lecţie morală, datorită exemplului oferit de ei. Este suficient să spunem: „Îmi pare rău că m-am supărat atât de rău pe tine. Chiar dacă nu mi-a plăcut ce ai făcut, supărarea mea a avut legătură mai degrabă cu momentele din trecut când am fost tratat urât, şi mai puţin cu ce ai făcut tu. Ştiu că nu ai vrut să mă răneşti”. Băieţii sunt mai puţin în măsură să îşi însuşească astfel de mesaje morale atunci când se simt nesiguri sau abandonaţi.

TIMPUL DEDICAT ÎN EXCLUSIVITATE BĂIEŢILOR 9

Patty Wipfler, fondatoarea Hand în Hand Parenting, o organizaţie nonprofit pentru educaţia parentală, cu sediul în California, a creat o serie de instrumente, pentru a-i ajuta pe părinţi să îşi aprofundeze relaţia cu copiii, şi anume:

Ascultarea prin acceptarea stărilor emoţionale ale copilului („staylistening” – părintele nu face altceva decât să îi ofere atenţie copilului, în timp ce acesta se descarcă de emoţii);

Ascultarea prin joacă („playlistening” – părintele urmează exemplul copilului şi se lasă prins într-un joc care provoacă râsete şi bună-dispoziţie);

Stabilirea limitelor (cu blândeţe, dar cu fermitate, părintele îl întrerupe pe copilul al cărui comportament indică faptul că este supărat);

Timp dedicat în exclusivitate copilului (părintele îi oferă atenţie copilului într-un mod demn de încredere, centrându-se asupra lui).

Aceste instrumente sunt utile pentru copiii de toate vârstele şi îmbunătăţesc capacitatea părinţilor de a le oferi băieţilor ajutorul de care au nevoie, în încercarea de a atinge acele scopuri cu adevărat importante. După cum afirmă Wipfler, mamă şi consilier parental cu vechime, în cartea ei intitulată *Ascultă-ţi copilul*: *Cinci instrumente simple pentru provocările cotidiene ale părinţilor*, scrisă împreună cu Tosha Schore: „Acum este momentul să înlocuim preocuparea pentru autoritate şi control din parentaj cu preocuparea pentru apropierea emoţională, pentru stabilirea unor limite rezonabile şi pentru ascultare” 17.

În cazul copiilor mai mici, timpul petrecut doar cu ei presupune să li se ofere ocazia de a se juca, de a se uita la filme, de a citi sau, pur şi simplu, de a sta de vorbă cu îngrijitorii lor. Esenţial este faptul că copilul hotărăşte cum este organizat timpul şi că se bucură de posibilitatea de a „cheltui” resursele de atenţie ale îngrijitorului oricum vrea el. În mod normal, rezultatul este acela că, în mod conştient sau inconştient, sentimentul copilului că este acceptat şi iubit se adânceşte şi se dezvoltă. Această abordare, ce presupune să le dedicăm timp în exclusivitate copiilor, poate fi folosită cu rezultate eficiente şi în relaţiile cu adolescenţii băieţi, deoarece copiii mai mari, mai ales băieţii, rareori găsesc nişte adulţi capabili să îşi petreacă timpul alături de ei.

Să îţi petreci timpul în exclusivitate cu un adolescent băiat poate presupune, la început, să joci multe jocuri

video, să asculţi muzică ciudată şi să te uiţi la filme şi la emisiuni de televiziune proaste sau violente. Alteori, înseamnă să construieşti cazemate, să îl priveşti pe băiat dându-se cu skateboardul, să joci baschet unul contra unul (lăsându-l pe băiat să câştige) sau să trimiţi mingi în poarta de lacrosse instalată în curtea din spatele casei. Scopul este să întăreşti dorinţa băiatului de a primi sprijin din partea unui adult care nu încearcă să îi spună ce să facă, să îl domine sau să îl pună la punct. Să îi oferi, pur şi simplu, atenţie fiului tău şi să arăţi interes pentru orice îl interesează pe el duce la rezultate surprinzător de bune.

Wipfler şi Schore oferă sfaturi practice privitoare la modul în care să integrăm în programul familiei momentele petrecute doar cu băiatul. Cele două autoare propun ca aceste momente să primească un nume specific („Merge orice nume, important este să existe unul”) şi să se stabilească o dată şi o oră anume pentru ele, în aşa fel încât băiatul să ştie că se apropie şi că se poate baza pe ele18. Este în interesul îngrijitorilor ca, la început, să dedice acestei activităţi un interval de timp mai scurt, poate cincisprezece minute, pentru a-şi evalua capacitatea de atenţie şi capacitatea de a participa la activităţile fiilor lor. Ulterior, intervalul de timp poate fi prelungit treptat până la o oră sau mai mult, pe măsură ce părinţii dobândesc încredere în sine şi un mai bun control asupra propriei capacităţi de atenţie. Să ignori factorii de distragere a atenţiei poate fi adesea dificil – însă este o plăcere deosebită să îţi concentrezi atenţia asupra flăcăului tău şi să te bucuri, pur şi simplu, de relaţia cu el. Important este ca părintelui să îi placă orice idee îi trece prin cap băiatului şi orice modalitate prin care se exprimă – ceea ce va asigura un nivel de înţelegere reciprocă nemaiatins până atunci, care le va oferi copilului şi părintelui un sentiment de apropiere reciprocă.

În mod invariabil, odată ce se va aştepta să primească atenţie şi va ajunge să fie convins că aceasta îi va fi oferită, băiatul va trage nenumărate foloase de pe

urma ei. Să fii alături de băiat, să îl accepţi urmându-i exemplul atunci când vrea să se joace sau să stea de vorbă, să demonstrezi dorinţa de a-l cunoaşte, fiind atent la tot ceea ce vrea să facă sau să spună, sunt gesturi de validare profunde, care ajută la dezvoltarea unei percepţii de sine puternice şi solide. Să îi oferi băiatului în mod regulat acest timp dedicat lui în exclusivitate seamănă cu depunerea unor bani în contul său bancar: îi oferă o măsură de protecţie împotriva posibilelor greutăţi din viitor.

Cu multă vreme înainte de a deveni psiholog şi înainte chiar şi de a avea copii, frecventam atelierele organizate de Wipfler şi de alte persoane care foloseau instrumentele de mai sus. Devenisem deosebit de interesat de puterea legăturilor afective de a stimula o dezvoltare sănătoasă a masculinităţii. O prietenă pe care am întâlnit-o la unul dintre ateliere, o mamă singură, cu un băiat de doisprezece ani, m-a întrebat dacă vreau să petrec puţin timp împreună cu acesta. Jimmy era un băiat energic, căruia îi plăcea să facă sport, cu toate că era şi destul de sensibil. Câteodată, era îndărătnic şi neastâmpărat. Şi mie îmi plăcea să fac sport şi m-am gândit că o să fac faţă onorabil. Mi-am luat angajamentul de a-mi petrece timpul alături de el o dată pe săptămână, ca o modalitate de a-mi aprofunda cunoştinţele despre băieţi şi ca să mă pregătesc pentru ziua în care aveam să devin eu însumi părinte. Pe lângă faptul că îi ajutam pe prietena mea şi pe fiul ei, eram convins că voi afla o mulţime de lucruri despre mine însumi.

Prima oară când am mers la ei acasă, mama lui i-a explicat că sunt un prieten de-ai ei şi că îmi doresc să îl cunosc mai bine. Jimmy, mama lui şi cu mine ne-am petrecut împreună acea după-amiază, făcând tot ceea ce îşi dorea el să facă. Întrucât la acea vreme făcea parte dintr-o echipă de baseball din Liga Mică, Jimmy a vrut, bineînţeles, să alergăm spre baze şi să aruncăm cu mingea. Pentru o bucată de vreme, eu am fost cel care

arunca mingea, mama lui cea care o prindea, în timp ce Jimmy s-a ocupat pentru o lungă vreme de loviturile cu bâta. La sfârşit, l-am întrebat dacă pot să mai vin pe la ei, ca să ne petrecem timpul împreună. El mi-a răspuns că da, desigur. Obiceiul de a ne petrece timpul împreună a continuat şi în anul următor: treceam pe la ei o dată pe săptămână, la o oră pe care o stabiliserăm în avans. Nu a trebuit să îi mai dau vreo explicaţie lui Jimmy referitor la dorinţa mea de a-mi petrece timpul alături de el – de obicei, tinerii se aşteaptă ca adulţii să vrea să îşi petreacă timpul împreună cu ei. Cu toate acestea, săptămână de săptămână, a trebuit să îl asigur că mă voi întoarce. Mama şi tatăl lui divorţaseră cu câţiva ani mai înainte şi îi era teamă că lucrurile pe care se bizuia vor dispărea din nou.

În scurtă vreme, Jimmy a început să se bizuiască pe timpul petrecut împreună cu mine. Obişnuiam să mergem în pădurea de lângă casa lui, unde îmi arăta toate locurile lui preferate. Sau făceam o plimbare cu maşina până la McDonald’s, atunci când i se făcea foame. În aceste momente pe care i le dedicam în exclusivitate, îmi impuneam să îi acord atenţie, să îl las pe el să iniţieze activităţile şi să nu modific în niciun fel ceea ce voia el să facă. Mă străduiam din răsputeri să nu preiau controlul şi nici să nu deturnez atenţia spre o activitate mai interesantă pentru mine. Mintea îmi fugea adesea spre propriile preocupări sau griji, în repetate rânduri, a trebuit să mă controlez şi să am grijă să îmi îndrept din nou atenţia spre Jimmy şi spre prezent.

Am început să îl cunosc pe Jimmy din ce în ce mai bine. Uneori, pe măsură ce căpăta tot mai multă încredere în mine, devenea dificil – era necooperant, îşi ieşea uşor din fire, avea pretenţii nerezonabile etc. –, părând să mă pună la încercare, ca să mă forţeze să spun „nu” şi să îi impun o limită. În astfel de momente, avea răbufniri de emoţii şi se înfuria, se bosumfla şi chiar izbucnea în lacrimi, lăsând să iasă la suprafaţă o mulţime de emoţii dureroase. Câteodată, era obraznic sau nepoliticos. Dacă

reuşeam să îmi păstrez încrederea şi stăpânirea de sine, să nu iau lucrurile personal sau să mă supăr pe el, la rândul meu, devenea întotdeauna mai relaxat şi mai deschis faţă de mine. Relaţia noastră s-a dezvoltat, în general, ocazia de a folosi abordarea relaţională cu un băiat adolescent s-a dovedit a fi de nepreţuit. Am învăţat o mulţime de lucruri de la Jimmy.

Au fost multe momente în care ar fi meritat să fie mustrat pentru purtarea lui. Însă, deoarece puneam în practică o anumită metodă – o abordare bazată pe ascultare, pentru consolidarea relaţiilor –, mi-am muşcat limba, ca să tac, şi am învăţat cât de important este să ne supraveghem şi să ne stăpânim tendinţele involuntare de a-i critica şi de a-i pune la punct pe băieţi. Ştiam că îmi pot impune autoritatea asupra lui Jimmy, însă nu voiam să îl domin pur şi simplu. De asemenea, aveam convingerea că nu este nevoie să îl învăţ cum să se poarte, ci mai degrabă să îl sprijin în efortul lui de a se autoregla. De prea multe ori, părinţii şi alte persoane reacţionează în mod nechibzuit, mulţumindu-se să transmită de la o generaţie la următoarea reguli de comportament şi stiluri de relaţionare. Adeseori, suntem convinşi că sfaturile („La vârsta ta, eu…”) sunt cele mai bune modalităţi prin care băieţii îşi pot îmbunătăţi propriul discernământ, fără să înţelegem în mod realist măsura în care s-au schimbat vremurile şi problemele cu care se confruntă ei.

Sunt mai multe reguli cu ajutorul cărora putem valorifica la maximum momentele dedicate în exclusivitate băiatului: să nu îi oferim sfaturi, să nu ne îndreptăm atenţia şi spre alte preocupări, să nu stăm de vorbă cu alte persoane sau să întrerupem perioada pe care am promis că i-o dedicăm doar lui şi să nu modificăm activitatea aleasă de el, indiferent cât de greu ne-ar fi să îi vedem rostul. Principala regulă, însă, este să ne menţinem atenţia concentrată asupra băiatului şi să rămânem apropiaţi de el, indiferent ce ar face. Ceea ce nu e deloc simplu, căci puterile noastre de concentrare sunt adesea limitate. Câtor

dintre noi li s-au oferit chiar atât de multă atenţie şi ascultare? Cine a avut parte de un părinte sau de un profesor într-atât de implicat, încât lăsa totul deoparte, doar pentru a-l asculta sau a se juca împreună cu el? Majoritatea adulţilor îşi văd de treburile lor obişnuite şi doar rareori (sau poate niciodată) ajung să îşi împărtăşească cele mai profunde gânduri şi sentimente. Într-un fel, toţi suferim de un deficit de atenţie.

În momentul în care reuşim să ne concentrăm toată atenţia asupra băiatului, atunci când îi dedicăm timp în exclusivitate, la ce ar trebui să ne aşteptăm? Mai ales la început sau în relaţiile cu băieţii care s-au îndepărtat de noi, ne putem aştepta să fim puşi la încercare, deoarece mulţi dintre ei au devenit destul de neîncrezători. Este ca şi cum prin minte le-ar trece gânduri de genul: „Sunt sigur că mama şi cu tata nu vor vrea să îşi petreacă timpul împreună cu mine, dacă le voi dezvălui tot ceea ce simt şi gândesc” sau „Mă îndoiesc că vor putea să facă faţă, atunci când o să fac ceea ce îmi doresc cu adevărat”. Pe parcursul anului în care mi-am petrecut timpul alături de el, uneori Jimmy mă punea şi mai mult la încercare, şi mă zăpăceam. Nu ştiam ce să fac. Odată, de exemplu, din senin, a început să se bosumfle şi să se retragă în el, în timp ce ne întorceam acasă cu maşina de la McDonald’s, într-o manieră teatrală, deşi la început era cooperant şi bine dispus, mi-a întors spatele în scaunul maşinii, privind îmbufnat pe fereastră şi refuzând să îmi răspundă când îl întrebam ce s-a întâmplat. Nu aveam nici cea mai vagă idee ce anume îi provocase neaşteptata schimbare de dispoziţie şi mă simţeam neliniştit şi oarecum manipulat. „Ce mai e şi asta?”, mi-am mormăit în barbă.

Cu toate acestea, am rămas răbdător şi deschis faţă de Jimmy atunci când am ajuns acasă la el, unde a dat fuga în dormitor şi a închis uşa. M-am dus după el, m-am aşezat în dreptul uşii şi m-am hotărât să nu intru peste el, ci să îi vorbesc prin uşa închisă, asigurându-l că orice simte este

în regulă din punctul meu de vedere şi că nu voi pleca nicăieri. Prin uşă, îi auzeam suspinele înăbuşite, însă multă vreme nu mi-a dat niciun răspuns, în cele din urmă, Jimmy a ieşit din cameră, iar eu m-am mulţumit să îi zâmbesc şi să îl urmez în curtea din spatele casei, unde a luat bâta şi mingea de baseball şi a reluat jocul nostru de mai devreme. Mi-am dat seama că Jimmy tot nu este în stare să îmi spună în mod direct când se simte copleşit de supărare, dar am înţeles şi că, rămânând alături de el până ce şi-a depăşit tulburarea – şi nefăcând din ţânţar armăsar –, trecusem un fel de test, îşi dăduse seama că nici nu îl voi critica, nici nu îl voi abandona.

Diferitele modalităţi prin care băieţii îşi pun la încercare îngrijitorii, pe parcursul unei relaţii ce implică timp dedicat în exclusivitate, nu au ca scop să îi îndepărteze, ci să lămurească o întrebare ce îi preocupă în mod inconştient: „Poate această persoană să se descurce cu mine?” Pe măsură ce încercările la care îşi supune îngrijitorul îi confirmă faptul că atenţia şi interesul acestuia sunt reale şi solide, că există aşadar un adult capabil şi dispus să aibă o relaţie cu el, de obicei băiatul capătă tot mai multă încredere, fiind tot mai convins că poate conta cu adevărat pe această relaţie.

Timpul dedicat în exclusivitate băiatului, chiar şi atunci când lucrurile merg bine, poate da naştere unor supărări. Uneori, băiatul se deschide şi vorbeşte despre lucrurile care îl supără – unele legate chiar de îngrijitor. Alteori, mai ales atunci când se ruşinează, îşi poate ascunde sau reţine emoţiile dureroase, până în momentul în care dobândeşte şi mai multă încredere în sine. Atunci când îl ascultăm vorbind despre sentimentele lui rănite, este important să îi respectăm dorinţele şi să nu ne lăsăm dominaţi de curiozitate. Băiatul este cel care hotărăşte cât de mult şi cât de repede ne va împărtăşi ce are pe suflet.

Uneori, băieţii reuşesc cu greu să îşi exprime prin cuvinte sentimentele complicate şi creează situaţii care le dau posibilitatea săâşi manifeste sentimentele în contextul

jocului. Jimmy, de exemplu, se „rănea” uneori, în timp ce juca baseball sau baschet, şi cădea la pământ plângând. Rolul meu era să iau în serios „accidentul”, chiar dacă nu observam cum se petrecea, şi să îi acord atenţie răbdător, în timp ce se văita. Ştiam că se acumulase o oarecare nemulţumire şi teamă privind practicarea sporturilor şi că Jimmy încearcă, pur şi simplu, să îmi arate cât de mult se străduieşte să se ridice la nivelul concurentei şi al situaţiei.

Să le ofere băieţilor ocazia de a-şi petrece o bucată de timp doar alături de ei va presupune foarte multă generozitate din partea îngrijitorilor, şi asta fără să mai punem la socoteală disciplina şi concentrarea necesară. Unele zile vor fi mai uşoare decât altele. >» în zilele dificile, vi se va părea că în fiecare clipă apare încă ceva care vă distrage atenţia sau vă deranjează, abătându-vă atenţia de la băiatul dumneavoastră spre altă chestiune presantă. Epuizaţi de prea multe obligaţii, puţini îngrijitori mai au energia necesară pentru a-i acorda unui copil întreaga lor atenţie, mai ales atunci când tot ceea ce vrea el să facă este să se joace. Cu toate acestea, este util să reţinem că, sub pretextul jocului, băiatul face nişte lucruri de importanţă vitală pentru el: îşi confirmă în mintea şi în sufletul lui că este atât de important pentru îngrijitori, încât chiar şi atunci când sunt presaţi de treburi importante specifice adulţilor, aceştia îşi fac timp şi pentru el. Astfel, se întăreşte pentru a face faţă dificultăţilor copilăriei. Prin simplul fapt că îşi dau silinţa şi că încearcă din nou după ce sunt respinşi, îngrijitorii îi oferă băiatului un dar nepreţuit.

3

Băieţii şi sufletul lor în capitolul 1, v-am prezentat studiul privitor la şablonul rigid al masculinităţii („Man Box”) realizat în 2017, în cadrul căruia au fost intervievaţi bărbaţi tineri din Statele Unite, din Regatul Unit şi din Mexic. Atunci când am citit pentru prima dată o relatare referitoare la acest studiu, mi-a atras imediat atenţia o anumită serie de constatări: din rândul tinerilor cu vârstele

cuprinse între optsprezece şi treizeci de ani care îmbrăţişau o identitate masculină tradiţională, trei din patru afirmau că, în ultimele două săptămâni, „au găsit puţină plăcere în ceea ce fac”, doi din trei afirmau că se simt „trişti, deprimaţi sau deznădăjduiţi”, iar doi din cinci că au avut „gânduri legate de sinucidere” 1. Prevalenţa sentimentelor de nefericire în rândul acestor bărbaţi tineri confirma profunda nepotrivire dintre identitatea lor masculină şi sensibilitatea lor omenească. Forţaţi să îşi cenzureze gândurile şi sentimentele, viaţa acestor tineri bărbaţi devenise mai degrabă „teatru” decât experienţă autentică. Se simţeau singuri şi descurajaţi, neavând parte de confortul sufletesc şi de însufleţirea care vin odată cu apropierea emoţională.

Conform culturii „populare”, emoţiile sunt apanajul femeilor, în vreme ce acţiunea este apanajul bărbaţilor. Însă totul s-a schimbat, faţă de vremurile în care astfel de lucruri erau acceptate ca atare şi necontestate de nimeni. Femeile au infirmat prejudecăţile referitoare la capacităţile lor, demonstrând că se pricep în egală măsură şi la „a simţi”, şi la „a acţiona”. În mod similar, cercetările recente indică faptul că stereotipurile privitoare la incapacitatea bărbaţilor de a-şi recunoaşte şi a-şi stăpâni emoţiile pot fi la fel de eronate. De fapt, potrivit unei serii de studii noi, bărbaţii tineri din ziua de astăzi sunt mai interesaţi de îngrijirea propriei sănătăţi mintale decât de îngrijirea bunăstării fizice. Înţeleg faptul că a avea de grijă de propriul psihic este un lucru esenţial pentru o viaţă bună. Kevin Love, jucătorul de baschet din NBA, a stârnit multă vâlvă în afara terenului de sport când a declarat în mod public că a suferit un atac de panică ce i-a afectat jocul într-un meci foarte important. Pentru prima dată în douăzeci şi nouă de ani, a fost forţat să reflecteze asupra vieţii lui emoţionale şi a luat hotărârea de a deveni un model de urmat pentru alţi bărbaţi care îşi ignoră emoţiile. Aşa cum a scris Love în „The Players’ Tribune”, un website dedicat sportului, „toată lumea se confruntă cu nişte

lucruri pe care nu le putem vedea” 2.

Nu că stereotipurile privitoare la bărbatul insensibil ar fi complet neîntemeiate. Având în vedere că respectarea convenţiilor privind masculinitatea este în continuare supravegheată cu fermitate, majoritatea băieţilor învaţă să îşi ţină sentimentele doar pentru ei, să şi le suprime şi să şi le nesocotească. Cu excepţia furiei, băieţii îşi pierd adesea contactul cu propriile emoţii. Primirile glaciale, ritualurile „de iniţiere”, hărţuirea şi intimidarea, precum şi probele de curaj le-au întărit de-a lungul timpului detaşarea afectivă. În momentul în care va ajunge la maturitate, probabil că băiatul va reuşi cu dificultate să fie prezent din punct de vedere emoţional. O mulţime de consecinţe negative sunt asociate cu suprimarea emoţiilor trăite de băieţi, de la performanţele şcolare sub aşteptări, până la comportamentele periculoase pentru sănătate, precum consumul de substanţe psihoactive, încăierările şi imprudenţa.

Însă ideea că a acţiona şi a simţi ţin de sfere diferite este greşită. Cu deosebire într-o lume interconectată, trăim înconjuraţi din toate părţile de relaţii. Atunci când este împiedicat să îşi conştientizeze propriile emoţii, băiatul devine mai puţin capabil să stabilească o relaţie personală cu cei din jur. Ascunse vederii şi dincolo de controlul lui conştient, emoţiile intense au o probabilitate mai mare de a-i domina comportamentul. Când nu e obişnuit să arate empatie, băiatului îi va veni mai uşor să le facă rău celor din jurul său.

La drept vorbind, solicitările emoţionale sunt chiar mai complexe şi mai istovitoare pentru tineretul din ziua de astăzi. Jean Twenge, psihologă la Universitatea de Stat din San Diego, a constatat o creştere alarmantă a nivelului de nefericire în rândul tinerilor de ambele sexe. Ea trage un semnal de alarmă asupra „celei mai grave crize din domeniul sănătăţii psihice a tinerilor din ultimele decenii”, indicând o creştere dramatică în ceea ce priveşte singurătatea, depresia, anxietatea şi sentimentul de

insatisfacţie faţă de viaţă în rândul reprezentanţilor „iGeneraţiei” (*iGeners* – cei născuţi între 1995 şi 2012), începând încă din 20113. Asemenea lui Kevin Love, mulţi bărbaţi par a fi dispuşi să accepte că detaşarea emoţională este o strategie de viaţă inadecvată. Într-un studiu recent realizat în rândul bărbaţilor tineri din?

Regatul Unit, majoritatea participanţilor au raportat o prevalenţă a anxietăţii, având un efect negativ asupra vieţii lor profesionale şi sociale. Datele suplimentare obţinute în urma unui studiu organizat de Institutul Naţional din SUA privind Sănătatea Mintală (NIMH) confirmă faptul că aproape o treime dintre tineri suferă de anxietate. Membrii iGeneraţiei, cunoscuţi şi sub numele de generaţia „Z”, se confruntă cu o „epidemie de angoasă”.

De asemenea, s-a înregistrat o creştere „exponenţială” a simptomelor depresive, care a atins cel mai înalt nivel din toate timpurile în 2016, conform lui Twenge, iar în prezent majoritatea studenţilor din anul întâi de facultate îşi evaluează nivelul general al sănătăţii mintale ca fiind „sub medie” 4. Cu toate că şase milioane de bărbaţi se îmbolnăvesc de depresie în fiecare an, simptomele acestei boli sunt adesea derutante şi pot trece nediagnosticate. „Bărbaţii au o probabilitate mai mare de a raporta simptome, precum oboseala, iritabilitatea, pierderea interesului faţă de muncă sau de hobby-uri, şi mai puţin sentimente de tristeţe sau de inutilitate”, explică Twenge5. În plus, sinuciderea, a cărei rată este în creştere începând din 2000, este în prezent a şaptea cauză principală a decesului în rândul bărbaţilor, ducând la moartea unui număr de bărbaţi de patru ori mai mare decât cel al femeilor.

Cercetătorii au documentat nenumăratele feluri în care băieţilor li se creează un handicap în ceea ce priveşte dezvoltarea emoţională. Ronald Levant, psiholog la Universitatea din Akron, a sugerat chiar că alexitimia, sau „lipsa de cuvinte pentru sentimente”, întâlnită de obicei la supravieţuitorii traumelor, caracterizează şi starea

emoţională a multor bărbaţi6. Dr. James O'Neil, profesor de psihologie la Universitatea din Connecticut, care şi-a dedicat întreaga carieră cercetărilor asupra vieţii bărbaţilor, a ajuns la concluzia că „restrângerea gamei emoţiilor" conduce la o lungă serie de consecinţe dăunătoare, incluzând „atitudini psihice negative faţă de femei şi bărbaţii homosexuali, atitudini violente fată de femei, comportamente de risc în privinţa relaţiilor sexuale şi a aspectelor legate de sănătate, consumul şi abuzul de substanţe psihoactive, stresul psihic şi solicitarea psihică, atitudini negative faţă de căutarea ajutorului, comportamentul delincvent, o stimă de sine scăzută, ostilitate şi agresivitate, un nivel crescut al tensiunii arteriale, depresie, anxietate, precum şi probleme conjugale şi familiale" 7.

Cu toate că aceste constatări sunt uneori explicate prin ipoteza diferenţelor legate de capacităţile emoţionale înnăscute ale bărbaţilor şi femeilor, adevărul este că băieţii şi fetele pornesc în viaţă înzestraţi cu aceeaşi capacitate de a-şi exprima sentimentele. Copilăria este perioada în care dezvoltarea emoţională a băieţilor o ia într-o direcţie diferită fată de cea a fetelor. Stephanie Shields, psihologă la Penn State University, susţine că băieţii şi fetele se deosebesc între ei în ceea ce priveşte exprimarea emoţiilor, nu *trăirea* lor. Pentru aceste diferenţe este răspunzătoare condiţionarea: „Băiatul învaţă să coreleze emoţiile considerate «normale» pentru un băiat cu repertoriul lui comportamental, fata să coreleze emoţiile considerate «normale» pentru o fată cu repertoriul ei comportamental, şi ambii resping stilul emoţional asociat celuilalt sex, considerându-l inacceptabil pentru ei înşişi" 8.

Arlie Hochschild, specialistă în sociologie la Universitatea Berkeley din California, a inventat termenul „reguli privind sentimentele" (*feeling rules*), pentru a descrie felul în care normele sociale guvernează emoţiile oamenilor. Pe măsură ce copiii se adaptează la aceste

reguli, ele devin a doua lor natură. Băieţii învaţă nu doar o reglare „de suprafaţă”, ci şi, mult mai important, ei urmăresc o reglare „de profunzime” a emoţiilor, adică încearcă atât să afişeze o conduită emoţională adecvată, cât şi să aibă cu adevărat, în sinea lor, o conduită emoţională adecvată9. Ei trebuie să manifeste curaj şi stăpânire de sine şi să se străduiască să nu le fie frică deloc. Băieţii sunt dezamăgiţi de ei înşişi şi ruşinaţi atunci când simt frică.

Presiunile vieţii moderne îi prind pe părinţii băieţilor ca între ciocan şi nicovală: vremurile în schimbare pun la mare preţ inteligenţa emoţională şi băieţii înşişi vor să aibă mai multă grijă de psihicul lor, însă modelele tradiţionale de socializare a băieţilor le compromit educaţia emoţională. Din fericire, aceste idei învechite sunt contestate în mod sistematic.

Şcolile, de exemplu, ţin cont de oportunităţile în continuă schimbare şi răspund la ele. Programele destinate învăţării socio-emoţionale sunt acum regula. La şcoala de băieţi unde am lucrat multă vreme, administraţia şcolii a luat hotărârea de a-şi familiariza toţi elevii de liceu cu un program educaţional care încuraja sprijinul reciproc între colegi şi ascultarea reciprocă, în cadrul atelierelor dedicate primului ajutor emoţional, am stat de vorbă despre supărările, durerile şi grijile obişnuite ale vieţii, pledând împotriva ideii de a ţine pur şi simplu lucrurile în noi. Au fost descrise abilităţile de vorbire şi de ascultare, iar băieţii au fost rugaţi să îşi aleagă un partener, pentru a le pune în practică.

După ce s-au împărţit pe perechi şi s-au împrăştiat prin sala mare şi spaţioasă, cei mai mulţi dintre băieţi au început să efectueze cu o implicare sinceră exerciţiul pentru dezvoltarea abilităţilor de ascultare reciprocă. M-a surprins cât de uşor au acceptat provocarea aproape toţi. Uimirea mea mi-a reamintit încă o dată de faptul că cei mai mulţi dintre noi avem în minte nişte stereotipuri legate de o aşa-zisă „aversiune masculină faţă de sinceritate”,

după cum s-a exprimat Thomas Newkirk, profesor la Universitatea din New Hampshire10. Însă, în mod evident, această generaţie de tineri, sau cel puţin cei aflaţi în faţa mea, îşi dorea nişte instrumente pentru combaterea stresului şi a tristeţii. Privind prin sală la băieţii aşezaţi câte doi în gradene, pe jos, sprijiniţi de perete sau pe saltelele pentru lupte făcute sul şi date deoparte, m-a frapat şi faptul că aveau nevoie de permisiunea unui adult, pentru a încălca tabuul care le interzicea să stea de vorbă între ei pe teme privind emoţiile. Erau în stare să încalce tabuurile privind masculinitatea doar cu aprobarea mea, nu şi din proprie voinţă.

Unii băieţi au întâmpinat dificultăţi în efectuarea sarcinii şi ar fi putut perturba desfăşurarea exerciţiului. În vreme ce majoritatea băieţilor şi-au luat inima în dinţi şi au făcut o încercare, în ciuda faptului că se simţeau jenaţi, acei băieţi s-au tot sucit şi învârtit, văzându-se pe un teritoriu atât de puţin familiar şi de ameninţător, că până la urmă s-au dat bătuţi definitiv. Un băiat, care devenise atât de agitat, încât începuse să le distragă atenţia vecinilor lui, mi-a mărturisit că n-are despre ce să vorbească. Atât Newkirk, cât şi psihologul William Pollack (autorul volumului *Real Boys*: *Rescuing Our Sons from the Myth of Boyhood*) descriu cu sensibilitate „dubla constrângere" la care sunt supuşi bărbaţii atunci când vine vorba despre împărtăşirea emoţiilor. Potrivit lui Pollack, „Băiatul ştie că, de-ar fi să accepte să vorbească despre notele lui sub aşteptări, despre boala mamei lui sau despre weekendurile pe care şi le petrece în singurătate, ar încălca Codul nescris al băieţilor" 11.

Înţelegeam acest lucru şi l-am împărtăşit băieţilor atunci când am făcut debriefingul de la sfârşit. Majoritatea bărbaţilor îşi fac un obicei din a abate atenţia de la viaţa lor interioară. În momentul în care, ca tânăr psiholog, am început primele mele şedinţe de consiliere, le spuneam băieţilor că eu însumi nu îmi mai aminteam când dădusem

dovadă de emotivitate ultima oară. De fapt, nu îmi aminteam ca cineva să mă fi întrebat măcar o singură dată cum mă simt – nici părinţii mei, nici profesorii, nici antrenorii şi nici măcar prietenii mei. Dacă inteligenţa emoţională presupune să înţelegi emoţiile în mod conştient şi să le codifici sub formă lingvistică, înseamnă că devenisem un analfabet funcţional. Asemenea unora dintre băieţii aflaţi acolo în sală, îmi provoca o mare nelinişte să vorbesc despre problemele din viaţa mea chiar şi cu prietenii apropiaţi sau cu părinţii mei. Îi înţelegeam pe băieţii asemenea celui care nu avea „nimic de spus”. Viaţa mea emoţională era o taină pentru mine şi efectiv nu eram în stare să îmi dau seama cum să vorbesc despre ea.

În mod evident, reprimarea sentimentelor implică nişte consecinţe personale, aşa cum a constatat studiul „Man Box”. Din fericire, regulile privind sentimentele, care guvernează dezvoltarea emoţională, sunt în continuă schimbare. Dr. O’Neil, pornind de la o metaanaliză, a emis un prognostic optimist. „Se produce o schimbare de paradigmă în America în ceea ce priveşte… felul în care societatea nord-americană percepe emoţiile bărbaţilor”, notează el. „Mai mult ca oricând, bărbaţilor li se permite să fie nişte fiinţe umane vulnerabile şi emotive” 12??! în parte, aceste schimbări răspund unei necesităţi practice, deoarece lumea de astăzi impune tot mai mult dezvoltarea aşa-ziselor „soft skills” (abilităţile personale şi sociale), care încurajează calităţi, precum motivaţia, perseverenţa şi autocontrolul. *Inteligenţa emoţională*, cartea de referinţă a lui Daniel Goleman, publicată în 199513, a surprins spiritul vremurilor şi a generat un nou interes din partea oamenilor de ştiinţă. Definită de organizaţia Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning (CASEL) drept sumă a unor abilităţi, precum conştientizarea de sine, automanagementul, conştiinţa socială, buna relaţionare şi luarea de decizii responsabile, inteligenţa emoţională a făcut obiectul a mii de studii de atunci încoace14. Dezvoltarea programelor destinate

învăţării socio-emoţionale (*social-emoţional learning* – SEL) în şcoli este una dintre consecinţele directe ale acestui fapt. În 2005, 60 la sută dintre şcolile nord-americane ofereau programe pentru predarea şi învăţarea abilităţilor emoţionale.

O analiză din 2011 a peste două sute de studii prezentând rapoarte asupra programelor SEL, ce se adresau unui număr de 270.000 de copii, le-au confirmat eficienţa. Autorii analizei au tras următoarea concluzie: „Programele SEL îmbunătăţesc legăturile elevilor cu şcoala, comportamentul din clasă şi randamentul şcolar” 15. Un studiu realizat în 2012 în rândul cadrelor didactice a constatat următoarele: „Educatorii ştiu că aceste abilităţi pot fi predate şi învăţate, îşi doresc ca şcolile să acorde o prioritate mult mai mare integrării aspectelor privind dezvoltarea acestor abilităţi în curriculum, în sistemul de învăţământ şi în cultura şcolară şi sunt de părere că scopurile şi obiectivele educaţionale ar trebui să reflecte aceste priorităţi” 16. Faţă de vremurile când stoicismul, afectul plat şi hotărârea înverşunată erau idealul în privinţa gestionării emoţiilor, în ziua de astăzi, băieţii primesc mesaje foarte diferite legate de cum să se raporteze la viaţa lor afectivă.

Centrul pentru Inteligenţă Emoţională din cadrul Universităţii Yale a dezvoltat un program menit să „însereze emoţiile în ADN-ul şcolii”, aplicat deja într-un număr de 1 200 de şcoli de stat, de tip *charter* (şcoli publice cu programă şcolară proprie) sau private, din Statele Unite şi din afara lor. Programul se axează pe dezvoltarea în rândul personalului didactic a abilităţilor de recunoaştere, de înţelegere, de clasificare, de exprimare şi de reglare a emoţiilor (RULER, *Recognizing-understanding-Labelling-Expressing-Regulating*), pentru ca acesta să le poată aplica ulterior în relaţia cu elevii, întrebat în 2017 despre receptivitatea şcolilor faţă de acest program, Marc Brackett, directorul cofondator al centrului, a răspuns: „Sincer, rezultatul ne-a întrecut orice

aşteptări. În prezent, avem în fiecare an sute de şcoli de stat, private sau de tip charter care ne solicită aceste cursuri de formare" 17.

După secole de indiferenţă faţă de emoţii, de reprimare a lor şi de prejudecăţi privind exprimarea afectivă, sprijinul oferit părinţilor şi cadrelor didactice în sensul cultivării emoţiilor în viaţa de zi cu zi a băieţilor reprezintă o schimbare majoră. În familie, părinţii pot stimula dezvoltarea vocabularului emoţional al fiilor, ascultându-i pur şi simplu cu răbdare şi cu real interes. La şcoală, graţie acestui program, elevii învaţă să-şi accepte şi să-şi înţeleagă mai profund emoţiile în loc să recurgă la ceea ce se cheamă în limbaj psihologic „*acting out*", adică o trecere impulsivă la act. În acest program, practica este esenţială. Copiii învaţă nu doar să îşi analizeze sentimentele, ci şi să se exprime în funcţie de ele. În creierul lor, aflat în plină dezvoltare, această abordare consolidează circuitul dintre emoţii, conştientizarea acestora şi comportament, pentru a evita ca acesta din urmă să fie influenţat de unele emoţii negative ce pot conduce la reacţii pripite şi impulsive.

Când acel adolescent mi-a zis „Nu am despre ce să vorbesc", el exprima poziţia implicită a elevilor a căror dezvoltare emoţională a fost întreruptă. Mult prea des, aceştia sunt de sex masculin. Băieţii au, în general, mult mai puţine ocazii în viaţă să îşi exerseze şi să îşi pună în practică abilităţile ce ţin de inteligenţa emoţională. Pe Scala Nivelurilor de Conştientizare Emoţională (LE-AŞ – *Levels of Emoţional Awareness Scales*), concepută de Richard Lane de la Universitatea din Arizona şi de Branka Zei?

Pollermann de la Universitatea din Geneva pentru determinarea gradelor diferite de dezvoltare emoţională, punctajul obţinut de persoanele de sex feminin este de regulă mai mare decât cel al persoanelor de sex masculin.18 Pentru ca băieţii să reuşească să deprindă abilităţile specifice inteligenţei emoţionale, este esenţial să

le oferim un sprijin real în acest sens.

CUM SĂ FII UN BĂRBAT FERICIT

Disparităţile de gen legate de dezvoltarea emoţională reflectă corelaţia dintre oportunităţi şi efectele acestora. Condiţionarea băieţilor din punctul de vedere al normelor legate de masculinitate este în detrimentul educaţiei lor emoţionale. Din fericire, băieţii sunt receptivi ori de câte ori condiţiile le sunt favorabile.

Programul de consiliere între colegi de la Şcoala Haverford a fost conceput pentru a încuraja băieţii să-şi exerseze abilităţile emoţionale, precum: ascultarea empatică, discutarea cu sinceritate a unor subiecte dificile din punct de vedere emoţional, permiterea ieşirii la suprafaţă a emoţiilor dureroase şi chiar eliberarea de ele. Cu puţină convingere, tocilarii, elevii de la cursurile de teatru, fotbaliştii din Divizia 1 şi proaspeţii debutanţi în wrestling exersează, cu toţii, o ascultare plină de empatie şi îşi descriu reciproc neliniştile şi supărările. Când băieţii capătă încredere în colegii lor, iar între ei se stabileşte o conexiune emoţională, se simt înclinaţi să abordeze subiecte cu profundă încărcătură emoţională, precum relaţiile cu părinţii, cu fetele, relaţiile sexuale, pornografia ori drogurile şi alcoolul. Îndrăznesc atunci să-şi mărturisească cele mai mari dificultăţi cu care se confruntă şi chiar să admită anumite manifestări comportamentale care îi îngrijorează sau pe care le regretă.

Contrar stereotipurilor privind stângăcia băieţilor în gestionarea emoţiilor, acest program confirmă speranţa că băieţii sunt perfect capabili să-şi exprime sentimentele. Ba chiar reuşesc să vorbească deschis despre sentimente mai complicate, declarându-se satisfăcuţi de această „euforie” resimţită în urma consilierii între colegi şi datorată eliberării de tensiunile acumulate.

După cum explica unul dintre participant:

Înainte de aceste şedinţe de consiliere între colegi, când mă simţeam furios sau trist, mă izolam pur şi simplu

în camera mea şi nu mai vorbeam cu nimeni. Dar din aceste întâlniri am învăţat că atunci când vorbeşti cu cineva, te simţi mult mai bine. În perioada de după despărţirea de iubita mea am stat de vorbă cu prietenul meu, în timp ce în mod normal nu aş fi făcut altceva decât să mă închid la mine în cameră. Însă gândindu-mă la aceste şedinţe, mi-am dat seama că atunci când discuţi despre problemele tale, lucrurile parcă nu mai stau atât de rău. Aşa încât m-am hotărât să stau de vorbă cu prietenul meu, iar acest lucru m-a ajutat cu adevărat să-mi revin din punct de vedere emoţional. M-a făcut pur şi simplu să mă simt mai bine.

Ocaziile în care băieţii pot fi autentici în relaţia cu ceilalţi încă nu reprezintă, într-o educaţie dominată în ansamblu de negarea de sine, decât nişte oaze. Unul dintre elevi constata existenţa unui contrast puternic între modul în care se comportă băieţii la aceste întâlniri şi modul în care se comportă în restul timpului. El observa ulterior că „există un anumit aspect legat de propria ta vulnerabilitate şi de faptul că le permiţi şi colegilor să se arate vulnerabili, care este atât de autentic, încât am plâns în acea noapte. Zile întregi nu m-am gândit decât la treaba asta”.

Cercetătorii în domeniu au constatat că, în ceea ce-i priveşte pe bărbaţi, disponibilitatea lor de a lucra asupra emoţiilor se diminuează odată cu înaintarea în vârstă. Însă din experienţa noastră dobândită în cadrul acestui program, am descoperit că atunci când condiţiile sunt favorabile apropierii emoţionale, băieţii se implică trup şi suflet, după cum explica acest elev:

Faptul că poţi vorbi acolo despre orice subiect doreşti, în acea atmosferă intimă, confidenţială, cred că îl face să fie un refugiu sigur. Nu e un loc unde să-i judeci pe alţii. Este ca şi cum te-ai pune în pielea lor. Şi cred că ceea ce îl face în primul rând un mediu sigur este faptul că nu auzi reacţii, precum: „Oh, Doamne, nu-mi vine să cred că ai făcut aşa ceva!” sau „Nu pot să cred că simţi asta!”. Aici nu auzi decât „înţeleg prin ce treci”. Şi, poate, cuvinte de

încurajare. Şi mai cred că lucrurile astea nu le găseşti pe toate drumurile. Din punctul meu de vedere, toate astea îl fac să fie un loc sigur.

Există o mulţime de exemple, în toţi aceşti ani, ale unor băieţi care şi-au putut dezvolta autenticitatea personală în mediul securizant oferit de acest program. De exemplu, Tate era un băiat îndrăgit de colegi datorită căldurii lui sufleteşti şi firii sale sincere. Cu toate că era supraponderal şi nu putea participa la activităţile sportive, Tate îşi făcea apariţia la meciuri pentru a-şi încuraja colegii, indiferent de echipa din care făceau parte. La scurt timp după ce aderase la programul de consiliere între colegi, i-am cerut să ia cuvântul în faţa celorlalţi participant, o parte standard a fiecărei întâlniri, folositoare atât pentru grup, în ansamblu, cât şi pentru vorbitor, care avea astfel ocazia de a-şi spune povestea.

În ciuda amabilităţii şi a generozităţii sale, povestea împărtăşită de Ţâţe era una despre izolarea şi singurătatea cărora atâţia băieţi le cad pradă atunci când nu găsesc pe nimeni cu care să comunice deschis. Continuând să povestească, Tate a dezvăluit faptul căăşi pierduse mama cu câţiva ani în urmă. După expresia de pe chipurile băieţilor, mi-am dat seama că nimeni nu ştia de pierderea suferită de el – nu găsise nicio modalitate de a o împărtăşi profesorilor sau prietenilor săi. În timp ce povestea cum mergea la mormântul mamei sale, cum îşi punea acolo un scăunel pliant şi stătea „de vorbă” cu ea în momentele grele, am înţeles şi mai bine cât de singur se simţea. A vorbit şi despre faptul că nu îşi cunoscuse tatăl, că nu trăise niciodată alături de el şi că nu dorea să-şi împovăreze cu tristeţea sa bunicii, oameni în vârstă, care aveau grijă de el. În vreme ce Tate făcea aceste dezvăluiri, simţindu-se sprijinit cu căldură de către prieteni, era greu să nu te gândeşti la toţi acei ani scurşi de la moartea mamei sale în care purtase singur povara durerii.

Din păcate, Tate nu este singurul băiat cu astfel de secrete, încă de la prima întâlnire din cadrul programului,

din luna septembrie, descoperim o sumedenie de băieţi care se feresc de cei din jur. Dar, asemenea lui Tate, care a îndrăznit să rupă tăcerea şi să-şi dezvăluie povestea, sunt de regulă mulţi alţi băieţi care reacţionează la fel. Reţeta sigură pentru a-i ajuta pe băieţi să-şi deschidă sufletul nu este secretă. Ei nu vor decât ceea ce vrea fiecare dintre noi: să stea de vorbă cu cineva care să-i asculte, să-i înţeleagă şi căruia să-i pese. Încep să facă legătura dintre posibilitatea de a-şi descărca sufletul şi cea de a lupta pentru dreptul la fericire.

Spre sfârşitul anului, unul dintre băieţi a scris următoarele:

Experienţa dobândită în şedinţele de consiliere între colegi m-a învăţat, înainte de toate, cum să fiu bărbat; mai exact, cum să caut fericirea ca bărbat. În ciuda prejudecăţilor perpetuate între zidurile acestei şcoli despre ceea ce înseamnă cu adevărat să fii bărbat, am reuşit să învăţ cum să definesc, din punctul meu de vedere, un bărbat fericit. Acum ştiu că fericirea înseamnă să te simţi în largul tău când îţi exprimi sincer emoţiile. Mai ştiu şi că fericirea înseamnă să rămâi fidel lucrurilor care contează pentru tine şi că ea decurge din faptul că îţi asumi responsabilitatea pentru faptele tale. Am învăţat că slăbiciunile recunoscute şi greşelile acceptate îţi îmbunătăţesc viaţa, te motivează mai mult, te învaţă ce înseamnă modestia şi te conduc pe tărâmul iubirii de sine şi al iertării.

În practica mea clinică privată am descoperit că există adesea o prăpastie între sentimentele băieţilor şi ceea ce ştiu despre ele apropiaţii lor. Păstrarea secretelor poate fi considerată, să zicem, o cerinţă standard a educaţiei oferite băieţilor. Însă reprimarea unor sentimente n-a dat niciodată rezultate, acestea reflectându-se adesea în comportamentul băieţilor. Mai mult, aceste sentimente acumulate sunt amplificate şi distorsionate într-un spaţiu în care singurul ecou este cel al propriilor gânduri nedezvăluite.

Acesta a fost şi cazul lui Sean, care la vârsta de şaisprezece ani avea deja probleme grave, atât la şcoală cât şi acasă, în relaţia cu părinţii – ba chiar atrăsese şi atenţia poliţiei. Când tatăl lui mi-a telefonat pentru o programare, lista îngrijorărilor enumerate era una lungă. Sean avea rezultate slabe la şcoală, era obraznic acasă şi începuse să consume alcool, poate chiar droguri, în ciuda avertismentelor părinţilor în legătură cu anumite probleme de dependenţă din trecutul familiei. Cu toate că era un sportiv extrem de talentat, performanţele lui pe teren nu erau constante, iar antrenorul său nu mai avea deloc încredere în el. Peste tot, oamenii îl priveau cu ostilitate, înclinaţi să atribuie problemele sale unor alegeri greşite, caracterului său urât sau lipsei de caracter, dacă nu şi mai rău. Era pe cale de a deveni ceea ce se cheamă un „golan”.

Mă aşteptam să văd un puşti cu aspect dur, aşa încât apariţia tânărului a fost o surpriză totală. De cum a pătruns în cabinet, el s-a pus pe plâns. Pe parcursul acelei prime şedinţe şi a numeroaselor şedinţe care au urmat, Sean s-a descărcat cu uşurinţă de tensiunile şi de suferinţele emoţionale acumulate în el. Mi-a vorbit deschis despre faptul că suferea profund din cauza înstrăinării de părinţi. În opinia lui, aceştia se grăbeau prea tare să-l condamne, să se înfurie şi să-l pedepsească ori să-i întoarcă spatele cu răceală. În faţa atâtor probleme create de el, părinţii săi pierduseră din vedere faptul că în spatele acelor probleme se afla propriul lor fiu. Sean se simţea înfricoşat şi extrem de singur şi profitase de şedinţele de consiliere pentru a găsi înţelegere şi un loc unde să-şi poată uşura sufletul.

Întrucât fusese capabil să-şi elibereze mintea de aceste supărări, Sean a început să se gândească într-un mod mai clar la alegerile sale şi să dobândească în final un mai bun control asupra comportamentului său. La un moment dat, mi-a explicat că simţise întotdeauna nevoia de a spune cuiva tot ce are pe suflet. El mi-a vorbit de presiunea interioară resimţită atunci când trebuia să ţină

totul în el. Şi cum relaţia dintre el şi părinţii săi mergea din rău în mai rău, nu găsise pe nimeni altcineva cu care să poată vorbi despre sentimentele sale. Apelase la alcool şi la droguri pentru a se elibera de această tensiune.

Sean a început să privească lucrurile dintr-o altă perspectivă şi să recunoască natura contraproductivă a comportamentului său. Într-o perioadă scurtă de timp, a fost de acord să se înscrie într-un program pentru tratarea dependenţei de alcool şi de droguri, obiceiuri prin care îşi „amuţea" emoţiile scăpate de sub control. În şedinţele la care a participat alături de părinţii săi le-a explicat acestora modul în care puteau să-l ajute. Şi-a redresat situaţia şcolară şi s-a dedicat fotbalului cu mai multă responsabilitate, câştigând în cele din urmă o bursă la o echipă studenţească foarte bună.

Surpriza mea la descoperirea gradului de conştiinţă de sine a lui Sean era o dovadă a modului dramatic în care predomină în minţile noastre imaginea băieţilor ca fiind inhibaţi afectiv. Am fost luat pe nepregătite de discernământul şi de abilităţile emoţionale ale băieţilor ca Sean şi Tate. Propria-mi educaţie emoţională îmi sădise adânc în minte stereotipuri privind masculinitatea. În momentul în care am aderat eu însumi la o reţea de consiliere între colegi, trecuseră ani întregi de când nu-mi mai lăsasem emoţiile la vedere şi nu mai fusesem complet sincer faţă de cineva. Înţelegeam prea puţin cât de tare îmi împietrisem inima pentru a fi capabil să trec peste anumite sentimente delicate şi să-mi croiesc un drum în această lume.

Timp de un an sau mai mult, am bâjbâit orbeşte încercând să scot la iveală sentimente adânc îngropate. Încetul cu încetul, mi-am permis din nou să simt. Am fost nevoit să reînvăţ un lucru de altfel perfect natural. În timp ce mă luptam să ies din această izolare emoţională îmi reveneau neîncetat în minte momentele în care mi se tot spunea să tac, în care fusesem umilit, ameninţat sau pur şi simplu ignorat. Câţiva ani mai târziu, întâlnind un băiat

precum Sean – unul capabil să-şi păstreze această abilitate de a-şi dezvălui vulnerabilitatea –, am fost profund impresionat de integritatea sa nealterată.

Am avut nevoie de multă muncă, disciplină şi încredere pentru a regăsi calea spre propriu-mi suflet. Însă eram nemulţumit de lipsa mea de receptivitate emoţională, simţindu-mă ca şi cum aş fi pierdut un lucru de mare importanţă. Acest proces de redobândire a integrităţii mele emoţionale a fost adesea dureros – reacţiile emoţionale şi amintirile înmagazinate nu erau dintre cele mai grozave –, dar rezultatul, în momentul în care mi-am permis din nou să am sentimente, a reprezentat o ameliorare globală. Nu numai că tensiunile s-au domolit, dar am început să privesc lumea într-un alt mod, ca şi cum aş fi privit-o mai puţin din perspectiva dezamăgirii, a amărăciunii şi a angoasei. Până şi sentimentele neconştientizate, de la sine înţelese în contextul pesimismului şi cinismului obişnuite, s-au ameliorat graţie puterii de a vorbi şi de a fi ascultat. Odată cu reconectarea cu propriile mele sentimente am dobândit o perspectivă mai optimistă, mai revigorantă.

Celor mai mulţi băieţi, tineri şi încă receptivi, le este mai uşor decât mi-a fost mie, ca adult. Conform experienţei noastre legate de acest program de consiliere între colegi, fiecare băiat ajunge să observe, să-şi exprime şi să-şi regleze mai bine sentimentele. Băieţii au la început grade diferite de deschidere emoţională, în funcţie de nivelul de stres din viaţa lor şi de calitatea relaţiilor >» cu cei din jur. Însă pe măsură ce exersează în cadrul acestui program, fiecare în parte se poate face auzit şi apreciază această şansă. Atât Tate, cât şi Sean erau „încărcaţi” cu sentimente complicate, pe care nu reuşiseră să le exprime. Decizii greşite le agravaseră izolarea, amplificând totodată consecinţele negative ale comportamentului lor.

Două stări emoţionale au o relevanţă specială în cazul băieţilor, mai ales atunci când nu au ocazia să-şi revină după momente grele. Normele culturale intensifică

experienţele băieţilor privind sentimentele de ruşine şi de furie, dezorientându-i şi dându-le *peste cap* dezvoltarea emoţională.

EXPERIENŢELE RUŞINII

I I

Ruşinea este o parte integrantă a dezvoltării masculine, contaminând orice imagine de sine a băieţilor. Dr. Judy Chu a descoperit că în viaţa băieţilor între patru şi şase ani intervine deja un standard de neatins privind masculinitatea, declanşând o tensiune persistentă între ceea ce sunt ei în realitate şi măsura în care corespund aşteptărilor culturale. „Se poate pomi de la o simplă tachinare privind faptul că băiatul joacă un joc «de fete» sau că este considerat fricos, şi până într-acolo unde acest sentiment îl însoţeşte la fel cum îl bântuie şi pe soldatul de pe câmpul de luptă care este înfricoşat de propria lui spaimă şi de posibilitatea ca această nebărbătească frică să nu-l facă să se comporte ca un laş", notează psihologul Steven Krugman.19 Faptul că băieţii care nu se ridică la înălţimea aşteptărilor trebuie făcuţi de ruşine ţine de o tradiţie transmisă de la o generaţie la alta. „Socializarea standardizată a masculinităţii se bazează în mare măsură pe puterea repulsivă a ruşinii, pentru a modela într-un mod «adecvat» comportamentul şi atitudinea masculine şi a-i face pe băieţi extrem de sensibili la sentimentul de ruşine". 20

Din cauza acestor permanente umilinţe, băieţii ajung să creadă că nu sunt suficient de buni. Idealul masculin, deşi de neatins, nu e doar unul abstract; băieţii se lovesc de el în atenţionări cotidiene: părintele care îşi face griji în legătură cu modul în care fiul aruncă mingea, profesorul care îşi discreditează elevul atunci când este frustrat de comportamentul neadecvat al acestuia, antrenorul care încearcă să-şi motiveze sportivul, insultându-l şi umilindu-l, colegii care se reped să-l catalogheze drept „poponar" – efectul final este acela că băiatul devine confuz în relaţia cu sine. Băieţii învaţă de timpuriu – înaintea vârstei de

cinci ani, potrivit lui Chu – că trebuie să se îmbrace, să vorbească şi să se comporte într-un anumit fel, cu riscul de a înfrunta, în caz contrar, sancţiuni negative.

Întrucât sentimentul de ruşine este indus adesea de cei mai apropiaţi lor, băieţii sunt incapabili să evite criticile necontenite cu privire la ceea ce sunt. Negativismul se infiltrează în orice imagine de sine a băieţilor aşa încât aceştia învaţă să-şi ţină anumite îndoieli doar pentru ei. După cum explică Krugman: „Ruşinea apare când băiatul capitulează şi îşi ascunde şinele subiectiv” 21. Una dintre consecinţe este aceea că sentimentele băiatului intră în clandestinitate, ascunse până şi faţă de cei apropiaţi. El învaţă să funcţioneze mai presus de îndoiala de sine, într-un mod automat, în mare parte inconştient.

Dar această eschivare are limitele sale. Uneori este imposibil să scapi de sentimentul de ruşine. Un exemplu în acest sens este Josh, un băiat în vârstă de treisprezece ani, extrem de inteligent şi de sensibil, suferind de un deficit de atenţie care-i îngreuna situaţia, inclusiv în ceea ce privea rezultatele şcolare şi viaţa socială. Se obişnuise să fie codaş și să primească în mod regulat avertismente de la profesori din cauza comportamentului său agitat. Îi venea greu şi să gestioneze dinamica relaţiilor cu colegii. Simţindu-se vulnerabil şi stingher, era o ţintă uşoară pentru alţi băieţi care se plictiseau ori doreau să se „dea mari”. Frustrarea acumulată a erupt, iar asta a făcut ca situaţia să se înrăutăţească – atât în relaţia cu profesorii, cât şi cu colegii. Părinţii săi erau din ce în ce mai îngrijoraţi. În cele din urmă, l-au adus pe Josh la mine, la consultaţie.

Încă de la început, am observat că în structura obişnuită a familiei sale, tatăl lui Josh, absent de-acasă mare parte din zi, juca rolul de pacificator, în timp ce mamei îi revenea cel de responsabil cu disciplina. În cabinetul meu, tatăl vorbea cu fiul său într-o manieră blândă, pe când mama, mai iritată şi mai dezamăgită, era mai puţin sigură de ea. Părinţii erau preocupaţi nu numai

de ieşirile lui Josh de la şcoală, dar şi de crizele de furie pe care acesta le avea faţă de mama lui. În ciuda dificultăţii situaţiei, tânărul era încă profund ataşat emoţional de părinţi şi încă îi păsa de ce gândesc aceştia despre el. El îşi dorea, mai mult decât orice altceva, ca mama lui să fie mulţumită şi amândoi părinţii să fie mândri de el.

Pe măsură ce exploram împreună comportamentul său inadecvat şi crizele sale de furie, a devenit limpede că acestea aveau loc în momentul în care el atingea un înalt grad de disperare, în care simţea că mama sa nu era mulţumită indiferent ce ar fi făcut. Ca răspuns la tensiunile pe care le simţea între ei doi, fie exploda în crize de nervi, fie se retrăgea în sine. Învăţase să se refugieze în poveşti cu benzi desenate sau în jocuri video, împotrivindu-se cu încăpăţânare eforturilor părinţilor de a interacţiona cu el. Părinţii interpretau retragerea băiatului drept o rezistenţă îndărătnică şi recurgeau la diverse pedepse, ca de pildă să-i închidă toate dispozitivele electronice – ceea ce-l împiedica să comunice cu prietenii săi prin intermediul reţelelor sociale. Relaţia lor cu Josh se deteriora vertiginos.

Odată ce mi-a arătat cât de mult îşi iubea părinţii şi cât de mult îl preocupau aşteptările lor, l-am îndemnat să le împărtăşească acestora sentimentele sale lăuntrice. Cu susţinere şi cu multă răbdare, el a reuşit să le dezvăluie motivul pentru care se retrăgea în tăcere, şi anume faptul că se simţea copleşit de ruşine. I-am ajutat pe părinţii săi să înţeleagă că nu de dezaprobare avea Josh nevoie, ci de asigurarea că indiferent ce greşeli ar fi făcut sau ce obstacole ar fi întâlnit, meritele sale nu aveau să fie puse la îndoială. Iar ei i-au explicat clar fiului lor că nu le va pierde afecţiunea dacă mai dădea uneori greş.

Chestiunea ruşinii va trebui în cele din urmă rezolvată, existând altfel riscul ca ea să influenţeze relaţiile băiatului, atât cu sine, cât şi cu cei din jur. Există însă în gestionarea sentimentului de ruşine strategii sănătoase şi strategii nocive. Strategia de a ascunde teama

şi nesiguranţa conferă putere ruşinii, cu toate că această disimulare poate părea unica opţiune viabilă. Dar atunci când băiatul este „cunoscut” şi acceptat de către cei din jur, el poate învăţa să se accepte pe el însuşi, cu toată incompletitudinea şi imperfecţiunile sale. Poate învăţa să se privească pe sine independent de standardul masculin şi chiar să dezvolte o critică eliberatoare a normelor privind masculinitatea. Ajunge să se împace cu punctele sale slabe, descoperind faptul că persoanele care ţin la el îi sunt alături indiferent dacă se ridică sau nu la înălţimea aşteptărilor sau dacă face vreo greşeală.

Derek era un băiat timid, deştept, din zona mai săracă a oraşului, care primise bursă la o şcoală privată dintr-o suburbie selectă a Philadelphiei. Politicos şi binevoitor, prietenos şi talentat, stătea de regulă deoparte, lăsându-se influenţat de ceea ce se petrecea în jur cu riscul de a fi prea puţin spontan. Toată lumea îl plăcea, şi Derek avea o sumedenie de prieteni, însă relaţiile lui erau mai curând superficiale. Era considerat un tip extrem de amuzant şi era invitat de obicei la petrecerile între colegi, însă uneori, odată ajuns acolo, era ignorat.

Până la urmă, antrenorul său de atletism, observând că deşi Derek era cam nesigur de sine, părea să aibă potenţial, l-a luat într-o zi deoparte şi l-a întrebat cum se descurcă. Intuind interesul sincer al antrenorului, Derek i-a răspuns că este conştient că lipsa lui de implicare era autoimpusă. I-a explicat când învăţase pentru prima oară să ţină „lucrurile pentru sine”. A reieşit că tatăl său, din cauza lipsei de educaţie şi a faptului că era mai tot timpul şomer, dezvoltase probleme de gestionare a furiei. Derek fusese martorul unor certuri violente între părinţii săi. Odată, după ce tatăl său plecase de-acasă, iar el şi fratele său merseseră la culcare, Derek a fost trezit de zgomote puternice şi de voci ridicate. În cele din urmă, şi-a auzit tatăl urcând scara cu paşi greoi şi urlând că avea să ia cu el copiii şi să plece de-acasă. Când tatăl său a dat buzna în cameră, mama sa l-a urmat, încercând să-l oprească, însă

tatăl a dat-o afară pe uşă împingând-o pe scări. Căzătura ei l-a trezit în sfârşit la realitate pe tatăl lui, care s-a năpustit afară din casă dispărând pentru totdeauna din viaţa lor.

După acest incident, Derek şi mama sa şi-au văzut de vieţile lor. Dar el rămăsese în stare de şoc, sfâşiat de emoţii contradictorii. Aşa cum se întâmplă adesea cu copiii, i-a părut rău că nu avusese curajul să-şi oprească tatăl şi să-şi apere mama. S-a învinovăţit pentru faptul că paralizase pur şi simplu de şoc şi de frică şi nu făcuse nimic. S-a hotărât să nu spună nimănui prin ce a trecut, şi, odată ce a căpătat acest obicei de a ţine totul în el, acesta a prins rădăcini adânci. I-a explicat antrenorului că nu dorea „mila nimănui”. În şcoala cea nouă, printre prietenii şi colegii de echipă supraprotejaţi de părinţi, abundau stereotipurile privind familiile din zona săracă a oraşului.

Uşurat că îşi împărtăşise povestea, Derek se simţea de-acum pregătit să abordeze modul în care ruşinea îi crea inhibiţii. A elaborat împreună cu antrenorul un plan, acesta cerându-i să se implice total, fără reţineri, chiar dacă ajungea într-un punct mort. În timpul antrenamentelor, antrenorul îl încuraja să dea mai mult, să mai încerce o dată. În final, într-o zi, la capătul unui antrenament istovitor, Derek s-a prăbuşit la linia de sosire într-o criză de furie şi de lacrimi. Întreaga lui supărare şi frustrarea legată de faptul că această supărare îi restricţiona performanţele au izbucnit la suprafaţă. Antrenorul a rămas aşezat lângă el pe pista de alergare, ascultându-l pur şi simplu, în timp ce băiatul îi vorbea despre emoţiile resimţite, şi liniştindu-l.

Combinaţia dintre sinceritatea sa şi instinctul antrenorului i-a permis lui Derek să realizeze un progres semnificativ, înţelegând amândoi că un soi de stoicism emoţional îl împiedica să-şi atingă potenţialul ca alergător. Cenzurarea sentimentelor şi autocontrolul permanent pot seca energia unui băiat.

Sentimentul de ruşine îi poate determina pe băieţi să se izoleze pentru a-şi calma atitudinea autocritică şi

anxioasă. Acest tipar de izolare emoţională masculină se dezvoltă de timpuriu. Sentimentele fireşti legate de dorinţa de a fi apropiaţi de mamă, de pildă, devin suspecte atunci când mesajele primite de băieţi le sugerează că ar trebui să fie puternici, independenţi şi să se descurce singuri. Potrivit psihologului William Pollack, „acest proces dureros de separare prin care mulţi băieţi foarte tineri sunt făcuţi să se ruşineze şi să se îndepărteze emoţional de mamele lor mult mai mult decât ar face-o în mod firesc, fiind apoi doar parţial educaţi de taţi, reprezintă o perturbare devastatoare în viaţa emoţională a unui băiat” 22. Mamele băieţilor de pretutindeni deplâng vârsta la care băieţii lor ajung să se jeneze să le îmbrăţişeze în public, temându-se că ar putea fi etichetaţi drept „băieţelul mamei” sau „bebeluş”.

În funcţie de duritatea acestor mesaje, băiatul poate rămâne în defensivă pentru a masca sentimentele „ruşinoase” de dependenţă şi de dor de tandreţea mamei. Strategia obişnuită este aceea de a-şi nega dorinţele în bloc – „Nu am nevoie de nimeni” – sau de a apela în schimb la legături strânse de prietenie cu alţi băieţi şi de a adopta un comportament hipermasculinizat pentru a obţine afecţiune şi apropiere emoţională. În cazul unora dintre băieţi, această detaşare emoţională le alimentează furia şi resentimentele. Cu cât sunt mai greu acceptaţi de către ceilalţi, cu atât sunt mai dispuşi să recurgă la singura supapă emoţională disponibilă – furia.

BĂIEŢII FURIOSI

1 1

Furia este un exemplu aparte al măsurii în care regulile privind gestionarea emoţiilor diferă în funcţie de gen. De la fete se aşteaptă ca furia să fie ţinută în frâu – să fie „drăguţe” –, în vreme ce băieţilor li se permite adesea să şi-o exteriorizeze. Prin urmare, cresc şansele ca băieţii să fie mai „răi” şi mai agresivi, să fure şi să adopte diverse alte comportamente antisociale. Aceste reguli privind exprimarea afectivă constituie o dilemă pentru îngrijitorii

băieţilor. Atâta timp cât furia este unicul mod permis băieţilor de a-şi arăta emoţiile – fie că este vorba de frică, de durere, de dezamăgire sau de pierdere –, cum îşi pot ei consolida inteligenţa emoţională? Stephanie Shields, profesoară de psihologie la Universitatea de Stat din Pennsylvania, scria în cartea sa, *Speaking from the Heart: Gender and Social Meaning of Emotion* (*Vorbind din inimă: genul şi semnificaţia socială a emoţiilor*): „Chestiunea furiei constituie paradoxul fundamental în cadrul stereotipului referitor la emotivitatea feminină versus lipsa de emotivitate masculină. Stereotipul emotivităţii este unul atribuit feminităţii pe când cel al furiei, care ţine prin excelenţă de reactivitatea afectivă, este atribuit în mod paradoxal bărbaţilor” 23.

Ea continuă, spunând că furia se trezeşte „atunci când considerăm că am fost sau am putea fi lipsiţi de ceva ce credem că ni se cuvine de drept” 24. Spre deosebire de tristeţe, furia este o emoţie „de acţiune”. Individul furios este străbătut de impulsul de a repara o nedreptate, simţind că agresivitatea şi forţa sunt justificate. Indivizii cu un statut social mai ridicat sunt mai înclinaţi să apeleze la furie, pe când cei cu un statut mai modest reflectă pierderea mai degrabă prin sentimente de tristeţe sau de vinovăţie.

Furia a fost privită atât ca trăsătură de personalitate, cât şi ca stare. Ca trăsătură de caracter, se consideră că unii oameni sunt mai predispuşi decât alţii să aibă reacţii de furie. Aceştia sunt, de exemplu, băieţii, care îşi ies frecvent din fire atunci când îşi exersează o anumită îndemânare sau se antrenează pentru un sport; frustrarea lor erupe. Sau tânărul cu care cei din jur se poartă cu mănuşi deoarece se tem de exploziile lui neaşteptate. Oricare ar fi fost chestiunile pe care părinţii lui David i le reproşau – telefoane de la şcoală în legătură cu comportamentul său, note din ce în ce mai proaste, certuri cu sora sa, nerespectarea orei de stingere şi a înţelegerii privind folosirea internetului –, acestea l-au condus

inevitabil pe David să-şi iasă din minţi. Era de aşteptat ca frustrarea şi dezamăgirile lui să explodeze. Furia lui David, pe de altă parte, a explodat ca reacţie faţă de un băiat ale cărui comentarii întrecuseră măsura. Aceste două feluri în care sentimentul de furie se manifestă în rândul băieţilor au origini diferite: libertatea de a-ţi exprima furia atunci când ţi se face o nedreptate şi dreptul, la modul mai general, de a resimţi furie.

Megan Boier, profesoară la Universitatea din Toronto, remarcă de asemenea două tipuri diferite de furie – cea morală şi cea defensivă – în funcţie de reacţia declanşată în respectiva situaţie. Când băiatul crede că este victima unei nedreptăţi, sentimentele de furie apar din indignare şi corectitudine morală. Însă atunci când băiatul se simte ameninţat, reacţia lui de furie are de-a face mai degrabă cu frică. Un tânăr pe care l-am consiliat recent, care avusese o relaţie dificilă cu tatăl său, a ajuns, într-una din certurile lor, într-un punct în care s-a simţit pur şi simplu epuizat fizic, începând să tremure în mod incontrolabil. Nu era greu să-ţi dai seama că emoţiile intense stârnite de tatăl său îi învinseseră autocontrolul. Boier notează: „Două trăsături esenţiale par a sta la baza furiei defensive: teama ca reacţie la schimbare şi teama de pierdere. În cele mai multe cazuri de teamă, adesea este mai simplu să reacţionezi cu furie decât să-ţi simţi propria vulnerabilitate” 25.

În cartea sa din 2017, *Angry White Men*: *American Masculinity at the End of an Era* (*Albi furioşi. Masculinitatea americană la finele unei epoci*), sociologul Michael Kimmel vede drepturile pe care şi le arogă bărbaţii ca pe un străvechi fenomen istoric. Simţindu-se deposedaţi ca urmare a presiunii crescânde pentru egalitatea de gen şi de rasă, unii bărbaţi nutresc sentimentul că drepturile lor sunt „lezate”, când observă reducerea ocaziilor de a-şi exersa aceste „drepturi” 26. În loc să manifeste sentimente de teamă şi de pierdere, ei îşi proclamă corectitudinea morală şi indignarea. Le-a fost

luat ceea ce le „aparţinea” de drept. Am văzut reacţii similare la băieţii care fuseseră eliminaţi din joc sau trecuţi pe banca de rezerve în echipa de fotbal în care juca şi fiul meu. În loc să-şi recunoască vina, ei şi părinţii lor se plângeau adesea de antrenorul care îi privase de timpul de joc care li se „cuvenea”.

Evaluarea riscurilor dictează adesea felul în care băiatulâşi exprimă sentimentele de furie. „Voi avea oare probleme?” „Am curajul să înfrunt consecinţele?” Diferenţele vizibile între băieţi şi fete în ce priveşte comportamentul şcolar indisciplinat subliniază libertatea mai mare de care se bucură băieţii, în raport cu fetele, de a-şi exprima sentimentele de furie. Insolenţa şi împotrivirea îndărătnică sunt încă apanajul elevului de sex masculin pradă furiei şi necooperant. Experţii în domeniu au constatat că, în cadrul familiei, băieţii sunt mai aspru pedepsiţi decât fetele pentru greşeli similare.

Următoarea întâmplare în legătură cu unul dintre băieţii întâlniţi în cariera mea demonstrează legătura frecventă dintre sentimentul de furie şi comportamentul indisciplinat. Lawrence era un elev de gimnaziu căruia părea să-i fie mai tot timpul foame. Însărcinat să-şi facă singur pacheţelul pentru prânz, inclusiv să-şi ia sandviciul din frigider, într-o dimineaţă a uitat de pacheţel, descoperind în momentul în care a ajuns în sala de mese, că recipientul pentru mâncare era gol. Nu avea niciun ban la el şi abuzase deja de generozitatea colegilor după ce săptămâni la rând le ceruse câte ceva de mâncare pentru a-şi suplimenta pacheţelul. L-a cuprins un val de furie faţă de mama sa, declanşând impulsul de a trece la acţiune. S-a aşezat totuşi la rând la raionul de autoservire, şi-a luat mâncarea pe care o dorea şi a fugit din rând înainte să ajungă la casă. Doar după ce a fost prins şi suspendat pentru furt, după ce a stat de vorbă cu mama lui şi a fost pedepsit, Lawrence a devenit conştient de modul în care frustrarea îi afectase judecata.

Furia băieţilor şi purtările urâte care decurg din

aceasta este derutantă. Timp de generaţii, s-a crezut că activitatea hormonală explică diferenţele de emotivitate şi de comportament dintre fete şi băieţi, cu toate că studiile de cercetare nu sprijiniseră niciodată această idee. Băieţii îşi exprimă sentimentele de furie pentru că pot şi pentru că exprimarea celorlalte sentimente este mult mai dificilă. Mulţi băieţi se încaieră atunci când simt că nu pot face ceea ce şi-ar dori să facă: să fugă dintr-o anumită situaţie sau să cedeze emoţional.

Într-o dimineaţă, la locul meu de muncă din cadrul Tribunalului pentru minori şi familie, am fost chemat de către aprod în subsolul clădirii. În timp ce coboram cu liftul, acesta mi-a explicat că era nevoie să stau de vorbă cu băiatul „meu". Când uşile liftului s-au deschis, în unica celulă din mijlocul încăperii se afla clientul meu, Niles, posomorât şi plin de vânătăi. Acel băiat sensibil, amabil, care nu lipsise de la niciuna dintre şedinţele noastre săptămânale, se transformase parcă într-un bărbat înrăit, plin de mânie, de-abia dând semne de recunoaştere a apropierii emoţionale care se crease între noi doi. Fusese imobilizat în holul de la intrare după ce declanşase o încăierare cu nişte băieţi dintr-o bandă rivală de care se ciocnise tocmai când venea la şedinţa noastră săptămânală. În încăierare mai scosese şi un nunceak, pe care-l ţinea ascuns în pantaloni.

M-am întrebat de ce ar alege Niles violenţa chiar sub nasul justiţiei care era pe cale să-i hotărască soarta? Mi-am dat seama că reacţia sa fată de ceilalţi băieţi fusese mai curând instinctivă decât», raţională; făcuse ceea ce simţise că trebuie să facă. Simţindu-se încolţit, fără a se gândi o clipă la urmări, valul de furie mascase sentimentele mai complicate de frică şi de ruşine. De fapt, furia era unica reacţie pe care ar fi putut-o manifesta.

Această „cultură a cruzimii", aşa cum o numesc Dan Kindlon şi Michael Thompson, specialişti în psihologia copilului, garantează faptul că fiecare persoană de sex masculin are parte de nenumărate ocazii de a-şi exersa

furia, atunci când se confruntă cu intimidări şi cu hărţuieli sau când încearcă să se apere de umilirea publică.27 Sentimentele exteriorizate ale băieţilor le contrazic adesea pe cele reprimate. Anxietatea şi nesiguranţa, ruşinea şi umilinţa, revin obsesiv în gândurile intime ale băieţilor. În public, regulile privind exprimarea sentimentelor impun ca un băiat să nu bată niciodată în retragere şi să nu cedeze în faţa fricii.

PĂRINŢII, CONSILIERI AI PROPRIILOR FII

Dezvoltarea afectivă este o problemă aparte în creşterea şi educarea băieţilor. În mod tradiţional, diferenţele de gen în ceea ce priveşte chestiunile emoţionale au fost explicate drept rezultatul diferenţelor binare la nivel biologic. Însă diferenţele constatate între comportamentul emoţional al băieţilor şi cel al fetelor sunt mai degrabă rezultatul unor experienţe de ordin emoţional determinate de reguli bazate pe stereotipurile de gen. Cercetările confirmă faptul că în spatele măştii pe care fiecare băiat o poartă se găseşte un suflet plin de emoţii. De unii singuri, puţini dintre băieţi sunt capabili să se revolte împotriva puterii normelor sociale care-i ţin ţintuiţi într-un tipar rigid.

Părinţii şi îngrijitorii sunt, prin natura lor, susţinătorii de bază ai băieţilor – sunt „echipa de primă intervenţie”, sunt cei mai receptivi la supărările lor. Obişnuinţa de a veni cu supărările şi durerile tale la cel care are grijă de tine, în căutarea alinării şi înţelegerii, este una instinctivă, care începe încă din prima copilărie, atunci când resimţi foame, frig sau singurătate, extinzându-se şi la celelalte sentimente pe măsură ce creşti. A servi drept consilier psihologic propriilor copii face parte din fişa postului de părinte. Cum ne putem însă îndeplini acest rol vizavi de fiii noştri?

Ca începători, trebuie să ne dăm seama când lucrurile scapă de sub control. Cu toate că băieţii se aşteaptă să primească o mână de ajutor în legătură cu unele sentimente dificile, nu mulţi dintre ei o primesc.

Reacţiile părinţilor, uneori neconştientizate, pot limita atenţia şi compasiunea lor faţă de băieţi şi îi pot face să nu se simtă în largul lor. Anumite subiecte pot fi greu de ascultat. Părinţii pot ezita să depăşească anumite limite şi să se amestece în „treburile personale” ale fiilor. Băieţii care nu corespund „calapodului” masculin pot avea tot felul de interacţiuni care să devină copleşitoare din cauza supărării resimţite de părinţi. Aceasta îi poate chiar împinge pe cei mari să-şi îndemne fiii să se comporte mai bărbăteşte. Există diverse moduri în care tensiunile create pot interfera cu capacitatea lor de ascultare.

Cory a venit însoţit de mama lui, care ajunsese la capătul puterilor. Cory, elev în clasa a zecea, de-abia se mai ducea la ore şi nu învăţa aproape nimic. După cum am descoperit când ne-am întâlnit între patru ochi, lipsa lui de motivaţie şi rezultatele slabe aveau legătură cu faptul că el se droga practic în fiecare zi – era modul lui de a face faţă situaţiei într-o familie care încă avea probleme, chiar şi la ani buni după ce tatăl îi părăsise. Mama lui era deprimată în urma abandonului soţului ei, de-abia putând funcţiona în afara serviciului şi a treburilor casnice de rutină.

— 5

Cory era protector şi atent cu ea. Euforia produsă de droguri devenise o modalitate de a-şi gestiona furia faţă de tatăl care-i părăsise şi îngrijorarea faţă de starea mamei.

Având o viaţă de familie nesatisfăcătoare în urma divorţului părinţilor, Cory ţinuse secretă faţă de mama lui dependenţa sa crescândă. Mi-a explicat că nu voia s-o împovăreze şi mai tare cu problemele lui. Băiatul îşi pierduse practic nu numai tatăl, ci şi mama. Nu mai avea pe nimeni care să-l ajute să facă faţă tensiunilor resimţite.

Reuşise să-şi adune curajul şi s-o roage pe mama lui să-i găsească pe cineva cu care să stea de vorbă. Când mi-a explicat cum încerca să-şi protejeze mama, ascunzându-i anumite lucruri, i-am sugerat că ea avea de fapt nevoie ca el s-o ajute să-şi îndeplinească sarcina de părinte. Cory a fost de acord, cam în silă, să vină la o şedinţă împreună cu

ea pentru a-i dezvălui sentimentele sale. În respectiva şedinţă am discutat cu mama lui despre cât de greu trebuie să-i fi fost după plecarea soţului şi partenerului ei de viaţă, dar şi despre faptul că devenea mai puternică pe zi ce trece. Am îndemnat-o să-i spună fiului ei acest lucru, să-i spună că îşi dorea să-i acorde sprijin, să fie reprimită în viaţa lui. Pe Cory l-am ajutat să-i mărturisească cât de singur şi de speriat se simţise în tot acest timp, şi l-am învăţat că trebuie să reînceapă să conteze pe sprijinul mamei şi să înţeleagă că aceasta era capabilă să i-l acorde – că nevoia lui de susţinere nu reprezenta pentru ea o povară şi nici n-o secătuia din punct de vedere psihic.

Mă surprinde cât de des uită părinţii, pe măsură ce băieţii lor devin bărbaţi, capătă voci groase şi muşchi mai puternici, că aceştia au încă nevoie de atenţie şi de protecţie din partea lor. Mitul conform căruia bărbatul este răspunzător pentru el însuşi se insinuează cu timpul în relaţia dintre părinţi şi fii. În general, încerc să ţin măcar câteva şedinţe de consiliere în comun cu tinerii şi cu părinţii lor, deoarece cel mai bun tratament pe termen lung pe care li-l pot oferi constă în a-i ajuta să se înţeleagă unii pe alţii şi să-şi amelioreze relaţia. În ceea ce-l priveşte pe băiat, îl conving să-şi ia nevoile de ordin emoţional în serios şi să vorbească deschis cu părinţii. Între timp, le reamintesc mamelor şi taţilor că mai au încă de jucat un rol esenţial. Cu toate că nu e treaba lor să-i rezolve problemele, părinţii îşi pot ajuta băiatul, ascultându-l cu atenţie şi oferindu-i şansa să-şi clarifice sentimentele pentru a se hotărî asupra următorului pas.

NU VĂ PIERDEŢI RĂBDAREA ŞI ÎNCREDEREA 1!

Cele mai importante calităţi pe care băieţii le pretind de la ascultătorii lor sunt răbdarea şi încrederea. Din motive variate, mulţi băieţi au fost nevoiţi să devină „bărbaţi”, învăţând să-şi ţină ascunse sentimentele tulburătoare, de nesiguranţă, şi permiţându-le doar celor de furie să iasă la suprafaţă. Cu toate că rezultatul final

este un sentiment de intensă uşurare, schimbarea strategiei cu 180 de grade şi hotărârea de a se destăinui părinţilor pot părea la început o abordare neobişnuită şi periculoasă. Unii băieţi consideră că ar regresa la un stadiu de dependenţă crescută şi că însăşi „bărbăţia” lor ar putea fi în joc. Părinţii nu-i pot linişti pe băieţi în legătură cu aceste temeri; aceştia trebuie să pună singuri lucrurile cap la cap, descoperind în final că sunt mai puternici şi mai rezilienţi când sunt mai puţin singuri.

Când se luptă cu temerile, cu nesiguranţa şi cu izolarea care decurg din suprimarea laturii sale emoţionale, băiatul îşi poate proiecta supărarea asupra părintelui care încearcă să se apropie de el, şi care pare să-i sugereze fiului că face ceva greşit. Însăşi încercarea părintelui de a ajunge la băiatul refugiat în spatele măştii îl provoacă pe acesta să-şi dezvăluie sentimentele reale. Părinţii se pot confrunta cu o mulţime de sentimente tulburătoare pe măsură ce suferinţele băiatului ies la lumină. Până la urmă, acesta este chiar scopul urmărit: oferindu-se drept momeală, părinţii reuşesc să-l ispitească pe băiat să ajungă la o mai sinceră apropiere afectivă.

Dar ceea ce nu este deloc simplu este să vă abţineţi să luaţi personal ceea ce spun sau fac fiii voştri. Numeroşi părinţi au un nivel de toleranţă scăzut faţă de lipsa de respect sau faţă de reacţia de respingere a băieţilor, cu atât mai mult cu cât, încă de la bun început, se află deja în afara zonei lor de confort. Îi rog însă pe părinţii care se simt nemulţumiţi sau descurajaţi să analizeze un pic situaţia: Chiar se aşteaptă ca un copil surescitat să dea dovadă de autocontrol şi să-şi cenzureze gândurile agitate (aşa cum trebuie să se întâmple când băieţii se pregătesc să-i asculte)? Pot ei să-i pretindă fiului lor să se distanţeze cu răceală de aceste emoţii brute şi să vorbească despre ele cu detaşare?

Pentru a-i transmite băiatului vostru mesajul că voi, ca părinţi, puteţi face faţă adevărului privind sentimentele sale, trebuie să rezistaţi eroic, să vă păstraţi calmul şi

chiar să zâmbiţi cu tandreţe şi înţelegere în timp ce el vă critică, vă învinovăţeşte ori vă respinge. Ascuns în spatele măştii, nivelul de stres al băieţilor este de obicei mai mare decât bănuiesc părinţii. Retragerea în sine şi indiferenţa aparentă ascund de fapt teama faţă de dificultăţile aparent insurmontabile. Este de datoria părinţilor să-i facă pe copii să înţeleagă că nu sunt singuri şi că vor găsi soluţii pentru a-şi vedea de viaţă (în ciuda îngrijorării părinţilor).

CREATI-VĂ CAPITAL RELAŢIONAL 9 9

În clipa în care se decid să-şi asculte copilul, părinţii pot descoperi că sunt total defazaţi. Fiul lor pur şi simplu nu este într-un moment prielnic dezvăluirilor şi îi respinge. Parcă nu reuşesc să pună corect nicio întrebare, nici să adopte un ton suficient de relaxat. Uneori, băieţii îşi „gestionează" problemele cu atâta încordare nervoasă şi acestea par atât de greu de rezolvat cu ajutor şi înţelegere din partea părinţilor, încât cel mai bun lucru pe care-l pot face băieţii este să se retragă în sine şi să-şi rumineze necazurile, reuşind cu greu să-şi ascundă iritarea faţă de părinţi.

De la evitarea unor subiecte pe care sunt conştienţi că părinţii lor le consideră delicate, caz în care preferă să se sfătuiască cu un prieten sau cu o iubită, şi până la muţenia totală în faţa părinţilor, există de obicei multe bariere de care băieţii trebuie să treacă înainte de a profita efectiv de invitaţia părinţilor de a li se destăinui. În această situaţie este cu atât mai important ca relaţia dintre părinţi şi fii să aibă la bază bucuria şi plăcerea resimţite în timpul petrecut împreună. Băieţii recurg la această atitudine de retragere când se confruntă cu sentimente mai dificile.

Uneori, băieţii îşi semnalează clar nevoia de a vorbi; alteori, doar îşi fac de lucru pe lângă părinţi, sperând să li se dea atenţie sau să găsească ocazia potrivită. În mod ideal, părinţii ar trebui doar să urmeze indicaţiile fiului. O întrebare deschisă de felul „Cum mai merg lucrurile?" sau „Cum a fost aseară?" semnalează dorinţa lor de a asculta.

Însă părinţii nu ar trebui să se lase descurajaţi de reticenţa fiului de a le răspunde. Ar putea exista alţi factori care să reducă receptivitatea acestuia, iar întrebările insistente ale părinţilor ar putea avea efectul opus. Uneori, băiatul se simte recunoscător pentru stăruinţa părinţilor, alteori abţinerea acestora de la a interveni adânceşte sentimentul de încredere. Când un băiat mai reticent este în sfârşit pregătit să vorbească, se va simţi mai responsabil pentru sine şi mai încrezător în relaţia sa cu părinţii.

În cazul multor părinţi de adolescenţi băieţi, „nevoia de a şti” poate fi generată mai mult de anxietate decât de o nevoie reală, însă părinţii care încearcă să-şi „manageriez e” fiii pleacă de la premisa eronată că performanţele acestora, siguranţa lor, împlinirea aşteptărilor părinţilor, respectarea regulilor sau anumitor valori primează asupra calităţii relaţiei dintre ei. De obicei, băieţii reacţionează la aceste abordări într-unul din aceste două moduri: *y* fie se revoltă şi reacţionează delimitându-se de părinţi pentru a căpăta un dram de independenţă, fie acceptă termenii „târguielii” din cadrul relaţiei şi eşuează în construirea propriilor vieţi.

Ambii mei fii au început să joace fotbal încă de mici, de pe la vârsta de patru ani, şi au continuat să joace în liceu şi chiar în facultate. În tot acest timp, din perspectiva noastră căpătată de pe marginea nenumăratelor terenuri de joc sau din tribune, mama lor şi cu mine am văzut atât de mulţi băieţi care au abandonat pe parcurs acest sport şi nu au reuşit să-şi valorifice talentul. În vreme ce unii şi-au descoperit alte pasiuni irezistibile, renunţarea altora a reprezentat pentru ei unica soluţie de a se opune unor mame sau unor taţi autoritari şi sufocanţi. În final, părinţii nu i-au putut forţa să aibă rezultate bune, iar ei n-au reuşit să câştige decât pierzând.

O metodă mai bună decât să încerci să-ţi „manageriezi” copilul este să-i oferi posibilitatea minunată de a fi iubit, „cunoscut” şi ascultat. Poate că această abordare pe termen lung nu calmează anxietatea din

spatele impulsului părintelui de a controla şi de a domina, însă are mai multe şanse să creeze un stil mai deschis de comunicare, mai ales când este vorba de adolescenţii băieţi. Am mai întâlnit uneori, în cadrul profesiei mele, câte un băiat care le împărtăşea aproape totul părinţilor săi. Cu siguranţă, în spatele legăturii lor afective, exista convingerea că prezenţa părintelui se datorează afecţiunii ce i-o poartă şi nu dorinţei de a-l cicăli ori de a da buzna în viaţa sa ori de câte ori simte nevoia să intervină.

GESTIONAŢI-VĂ REACŢIILE ÎN FAŢA FURIEI

Pentru părinţi, stăpânirea propriilor emoţii în faţa acceselor de furie ale băieţilor poate fi un lucru chiar mai dificil de realizat decât gestionarea tendinţei băieţilor de a evita să li se destăinuie. Furia, sau cel puţin ieşirile nervoase, sunt un lucru obişnuit la băieţi; în adolescenţă, furia devine unica emoţie pe care mulţi dintre ei cred că o pot exprima fără să fie sancţionaţi. Însă uneori furia lor poate fi de-a dreptul înfricoşătoare. În decursul anilor, au venit la cabinetul meu numeroşi băieţi cu mâinile bandajate sau puse în ghips, care lăsaseră acasă găuri în pereţii camerei lor. Din cauza tensiunilor acumulate şi a incapacităţii de a se elibera de ele, băieţii sfârşesc uneori prin a răbufni la întâmplare, dezlănţuindu-şi furia, mai ales când ating maturitatea fizică, dar le lipseşte încă putinţa de autoreglare. Când părinţii răspund furiei băiatului cu propria lor furie sau cu eforturi panicate de a-l controla, este ca şi cum ar turna gaz peste foc.

Furia este de obicei primul val în relaxarea emoţională a băiatului – o izbucnire iniţială de chinuitoare energie care precede sentimentele mai dificile. În principiu, când părintele reacţionează cu calm şi cu încredere, îi lasă băiatului suficient spaţiu pentru a descoji în siguranţă primul strat şi a scoate la lumină sentimente mai blânde, de teamă, de ruşine, de dezamăgire, şi de „inimă rea”. În funcţie de gradul de susţinere al părinţilor sau de amploarea suferinţei, izbucnirea de furie poate fi puternică şi zgomotoasă. Ar putea fi greu de observat

vreun indiciu de raţiune lucidă în toate aceste izbucniri furibunde. Dar cât de diferit pot sta lucrurile atunci când băiatului i se lasă loc să-şi exteriorizeze sentimentele de teamă sau de frustrare! Muşchii încordaţi se relaxează, greutatea din stomac e înlocuită printr-o respiraţie calmă, adâncă, şi în loc să domine reacţia de luptă-sau-fugă, se instalează confortul sufletesc, apropierea afectivă şi conştientizarea.

Pentru ca părinţii să-şi joace rolul de consilieri în cazul în care băiatul dă dovadă de furie, s-ar putea să fie nevoiţi să abordeze propriile lor experienţe din trecut legate de suferinţa provocată de un bărbat pradă mâniei. Mult prea des, legătura dintre manifestarea de furie a fiului şi propriile traume din trecut nu este conştientizată. În aceste condiţii, părinţii se lasă conduşi de sentimente intense şi încearcă fie să-şi controleze fiul, fie să-l evite total. Dar este de-a dreptul tragic ca părinţii să rateze o astfel de ocazie din cauza unei limitări cauzate de propriile suferinţe nerezolvate şi să nu poată fi prezenţi din punct de vedere emoţional pentru fiul lor.

John, de exemplu, era un elev de liceu bine adaptat, sociabil, foarte talentat la muzică. Familia sa îl adora, iar el se bucura de afecţiunea care i se arăta. Cu toate că îşi respecta ambii părinţi şi era destul de apropiat de amândoi, tatăl, mai mult ocupat, lăsa în grija mamei majoritatea chestiunilor legate de educaţia lui. John avea o relaţie cu totul specială cu mama sa – asta până când a ajuns la vârsta adolescenţei şi a început să testeze limitele regulilor de conduită morală impuse de aceasta. Mama şi fiul veniseră la cabinetul meu împreună, la recomandarea directorului şcolii, care observase că John era mai agitat şi se concentra mai puţin asupra responsabilităţilor sale şcolare. Din evaluarea mea, am descoperit că, deşi mama lui John avea câteva principii ferme legate de consumul de droguri şi de comportamentul sexual, era relativ ineficientă în ceea ce privea educaţia lui. El o manevra fie minţind-o, fie folosindu-se de farmecul său pentru a ocoli

limitele pe care ea i le impunea, îndreptându-se totodată într-o direcţie total greşită. Când încerca să-i ţină piept fiului său, furia şi frustrarea acestuia o determinau invariabil să cedeze. Când i-am atras atenţia asupra ambiguităţii mesajului pe care i-l transmitea fiului ei, a fost cuprinsă de un sentiment de anxietate copleşitoare, simţindu-se total incapabilă să-l struneasc㠖.

Cu timpul, a ieşit la iveală faptul că fusese abuzată de un tată alcoolic cu mult timp în urmă şi încerca să se detaşeze cât mai mult posibil de acea experienţă. Din cauza energiei afective negative aduse de această suferinţă încă vie, echilibrul ei era uşor de zdruncinat de factori declanşatori precum comportamentul fiului ei. Se lăsa pradă unei stări de spaimă reală. Suferind de migrene cronice, fiecare zi reprezenta pentru ea o luptă. Cu cât John îi punea la încercare limitele, din ce în ce mai frecvent şi mai insistent, cu atât devenea mai defensivă şi mai stresată.

Părinţii cărora le este greu să dea dovadă de fermitate vizavi de fiii lor retrăiesc adesea, în mod conştient sau inconştient, situaţii din trecut în care s-au simţit complet neputincioşi. La nivelul cel mai primitiv, evitarea conflictului devine singura lor preocupare, chiar dacă fiii lor perseverează în direcţii periculoase. Într-un alt tip de scenariu, legat tot de ineficacitatea părinţilor, aceştia o iau ei înşiși razna, luptându-se pentru propria lor supravieţuire şi uitând cu desăvârşire că responsabilitatea adulţilor este aceea de a fi receptivi la nevoile copiilor lor.

Pentru a se elibera de sub influenţa acestui tipar de comportament ineficace, părinţilor le-ar putea fi de folos să realizeze legătura dintre experienţele dureroase din trecut şi reacţiile lor din prezent. Conştientizarea acestor trăiri dureroase reprezintă un prim pas spre o atitudine mai fermă, iar şansele ca acestea să afecteze comportamentul părinţilor faţă de copii sunt mai mici. Cu toate că e nevoie de ceva timp pentru a combate energia negativă declanşată de amintirea unei astfel de experienţe,

părintele care realizează cât de tare a fost rănit în trecut este mai puţin susceptibil să îi atribuie pe negândite fiului său rolul de adversar.

Rămânând apropiaţi afectiv de fiul vostru, chiar când are un acces de furie, creaţi un spaţiu în care el îşi poate repara greşelile, reale ori imaginare, care l-au îndepărtat de voi. Părinţii nu sunt perfecţi, nici nu e nevoie să fie astfel, iar băiatului trebuie să i se permită să spună când se simte dezamăgit – altfel, el s-ar putea să plece de lângă ei. Când le cereţi băieţilor să-şi reprime sentimentele şi să se poarte „cumsecade”, ei sunt privaţi de iniţiativa de a repara o relaţie deteriorată. Dacă îi este la îndemână, atunci când părintele detectează iritare în vocea sau în atitudinea băiatului, este o idee bună să-l întrebe într-un mod cât mai puţin defensiv: „Te-am supărat cu ceva?” sau „Ce se petrece cu noi?”. Când este vorba de o durere reală, provocată de un exces de autoritate sau de o lipsă de atenţie, părintele va trebui să-şi ceară scuze. Uneori poate fi util şi ca părintele să îşi ceară scuze la modul general: „Îmi pare rău că nu am înţeles cum stau lucrurile”. E de dorit ca părinţii să aibă suficientă forţă şi determinare, încât să-şi poată lua vina asupra lor, iar legătura afectivă să poată fi restabilită.

IDEI PENTRU SCOALĂ

Programul de consiliere între colegi de care am vorbit se desfăşoară în cadrul şcolar dintr-un motiv întemeiat. Astfel de programe asigură o instruire menită să-i „pregătească pe băieţi pentru viaţă”. Programele SEL de pretutindeni oglindesc acest obiectiv. Potrivit Organizaţiei pentru Cooperare în Domeniul Educaţiei Şcolare, Sociale şi Emoţionale (CASEL), dedicată cercetării, practicii şi politicilor de informare, dezvoltarea socio-emoţională a copiilor reprezintă un „element fundamental în atingerea succesului şcolar”. Când băieţii participanţi la programul de consiliere între colegi evaluează această dezvoltare socio-emoţională, ei scot în evidenţă abilităţile pe care şi le-au însuşit sau pe care şi le-

au perfecţionat, printre care se numără: ascultarea atentă a celuilalt, sinceritatea în legătură cu propriile sentimente şi deprinderea de a se încrede într-o altă persoană. Ei le sunt recunoscători colegilor pentru că discută deschis despre dificultăţile cu care se confruntă fiecare, iar la sfârşitul fiecărei întâlniri se simt mai apropiaţi afectiv de aceştia. Majoritatea băieţilor realizează faptul că indiferent cu ce probleme s-ar confrunta, nu sunt niciodată singuri.

În relaţia individuală profesor-elev, conflictul dintre rolul autorităţii (care are sarcina de a evalua) şi rolul de confident trebuie clarificat, pentru ca elevul să înţeleagă această oportunitate de a discuta chestiuni personale. Şi reacţiile automate de a da sfaturi, de a judeca, de a cenzura sau de a-l trata de sus pe băiat îl pot determina pe acesta să păstreze tăcerea. Soluţia ar fi aceea ca profesorul să creeze o legătură emoţională la nivel personal cu fiecare elev, apelând la un repertoriu de gesturi relaţionale – de pildă, împărtăşirea unui interes, identificarea cu aceleaşi modele sau o experienţă trăită în comun –, pentru a adânci această legătură emoţională. La fel de binevenită ar fi o atitudine a profesorului care să reflecte încredere, simţul umorului şi o stare de spirit optimistă – altfel spus, educatorul trebuie să spere că, în final, până şi cei mai îndărătnici băieţi se vor da pe brazdă.

Eventualele consecinţe disciplinare pot declanşa diverse emoţii în rândul băieţilor. Mult prea adesea, prioritatea în şcoli o reprezintă codul de conduită a elevilor, punându-i pe educatori mai curând în poziţia de a disciplina decât în cea de a consilia. Justificarea ar fi aceea că aplicarea unor reguli rigide este cel mai bun mod de a-i învăţa pe băieţi să trăiască în interiorul anumitor limite. Am întâlnit, desigur, şi mulţi băieţi cărora le-a prins bine realitatea dură a unor consecinţe negative, pentru a-i face să se gândească mai serios înainte de a acţiona impulsiv. Aplicarea sancţiunilor le poate fi uneori de folos băieţilor, pentru a-i ajuta să se cunoască pe sine şi să-şi

îmbunătăţească capacitatea de autocontrol. Dar când abordarea predominantă este una de pedepsire, băieţii se retrag iute într-o raţionalizare defensivă (o explicaţie aparent logică, dar de fapt falsă) care, deşi adesea lipsită de noimă, îi împiedică să-şi dea seama de propriile greşeli şi să-şi schimbe comportamentul.

Ted era de obicei un băiat liniştit. Însă, într-o bună zi, între el şi una dintre profesoarele sale s-a iscat o altercaţie când aceasta din urmă l-a surprins folosindu-şi telefonul mobil în ora de clasă, în ciuda abaterii flagrante, băiatul încercase să o convingă să facă o excepţie. Părându-i-se că profesoara nici nu i-a ascultat pledoaria şi a şi hotărât să-l sancţioneze cu reţinerea la şcoală după ore, şi-a pierdut cumpătul şi a început să înjure. Din fericire, în acea zi rămăsesem până târziu la şcoală şi mi-am putut face timp pentru el. L-am găsit stând singur încă de dimineaţă într-un birou, unde îşi ispăşea pedeapsa, însă când l-am întrebat ce se întâmplase, a izbucnit cu o furie reînnoită. L-am ascultat, compătimindu-l pentru încurcătura în care se afla şi n-a durat mult până când Ted a cedat şi a izbucnit în plâns. Luptându-se cu sentimente confuze, mi-a destăinuit că se simţea supus unei teribile presiuni.

Fiind un talentat jucător de tenis, aflat în punctul culminant al unui dur proces de selecţie, Ted era întors pe dos din cauză că mama lui părea mai preocupată de succesul lui pe terenul de tenis decât de sentimentele sale. Se simţea trist, depăşit de situaţie şi tocmai răspundea unui mesaj urgent din partea mamei când fusese surprins de profesoară. Izbucnise, pur şi simplu. Odată ce mi-a mărturisit despre ce era de fapt vorba, am reuşit să întocmim un plan pentru ca el să-şi ceară scuze profesoarei, să-i explice că ieşirea lui nu avea nicio legătură cu ea şi să-şi asume orice alte sancţiuni i-ar fi fost impuse. Dar am căzut de acord şi să ne întâlnim împreună cu el şi cu mama lui pentru a-i ajuta să se reapropie afectiv, pe o bază mai sinceră. Impunerea unei limite reprezintă adesea nu atât sfârşitul, cât mai degrabă

începutul unui proces de conştientizare a ceea ce se întâmplă în sfera emoţională.

Din păcate, negăsind pe nimeni în care să aibă încredere, mulţi adolescenţi sunt foarte aproape de a se detaşa total în plan afectiv. Pentru a-şi reprima sentimentele dificile, aceşti băieţi sunt nevoiţi să se călească împotriva oricărei vulnerabilităţi. Disciplina şi pedepsele pot părea adesea singurele soluţii faţă de aceşti băieţi „duri" care au un aer atât de distant şi de inaccesibil. Dar mai există o strategie care merită încercată: profesorii şi antrenorii le pot servi băieţilor drept modele de urmat.

În cadrul programului de prevenire a violenţei în rândul tinerilor, numit „Peaceful Posse" după numele celor dintâi participanţi, o componentă-cheie a reprezentat-o formarea unor coordonatori din rândul bărbaţilor din cartier pentru a lucra în centre pentru tineret, în cadrul unor programe sportive sau asociaţii organizate de biserică. Obiectivul nostru era acela de a instrui aceşti bărbaţi adulţi pentru a-i putea învăţa pe băieţi, dintre care mulţi nu trăiseră niciodată cu un alt bărbat în casă, cum să-şi gestioneze emoţiile. Aceşti îndrumători organizau întâlniri de grup pentru băieţii puberi, după orele de şcoală, în cadrul cărora fiecare participant, inclusiv coordonatorul, putea vorbi despre propriile sale experienţe dificile. Rezultatul urmărit era demonstrarea faptului că a întâmpina dificultăţi în sfera emoţională este un lucru cât se poate de normal şi că a vorbi despre sentimentele noastre e un lucru perfect firesc. Ideea era aceea de a oferi băieţilor o variantă mai umană în comparaţie cu felul în care bărbaţii erau înfăţişaţi în jocurile video, în filmele sau în emisiunile de televiziune, drept personaje de acţiune, războinice.

În acelaşi sens, un antrenor de lacrosse de la o scoală dintr-o suburbie a Philadelphiei – absolvent al Academiei Militare West Point şi un foarte apreciat profesor de matematică – a ţinut o prelegere la una dintre aceste

întâlniri. El a intitulat-o „Plânsul”, întrucât descoperise că în rândul băieţilor cărora le preda sau pe care îi antrena, mulţi erau prizonierii stereotipurilor privind masculinitatea. În prelegerea sa, a dezvăluit faptul că începuse să realizeze cât de firesc era pentru un bărbat să aibă sentimente profunde şi să vorbească sincer despre oricare dintre ele, inclusiv despre suferinţele din dragoste, despre durerea legată de o pierdere sau despre tristeţe. Hotărâse să-şi expună adevăratele sale sentimente în faţa prietenilor săi şi a mărturisit că nu se sfiise să plângă atunci când simţise nevoia. Cu toate că fusese nevoit să încalce normele culturale care le interzic bărbaţilor să fie atât de deschişi, considerase că îi revenea responsabilitatea de a fi cinstit în legătură cu realităţile vieţii emoţionale a bărbatului în faţa tinerilor pentru care reprezenta un model.

Sportul este un alt context care oferă o sumedenie de ocazii de testare a curajului pentru ca băieţii să se împace mai bine cu propriile lor emoţii. Numeroşi antrenori, mai ales cei ai băieţilor mai mici, consideră că rolul lor nu este doar acela de a câştiga meciuri şi de a antrena sportivii, ci şi acela de a forma caractere. Ei înţeleg că încurajările lor pot duce la discuţii sincere cu băieţii care se lovesc de anumite limite în performanţele lor. Când un sportiv este îndemnat să vorbească despre felul în care se percepe pe sine în cadrul echipei sau al unei competiţii, mai ales dacă a avut parte de vreo ratare, practic în faţa ochilor săi se deschide o „fereastră” altminteri închisă. A face parte dintr-o echipă care se bazează pe contribuţia lui poate aduce în prim-plan sentimente de teamă, de stimă de sine scăzută, dar îl şi încurajează pe băiat să vorbească deschis despre dificultăţile şi despre sentimentele sale. Canotajul, alergarea, înotul şi alte sporturi de echipă unde caracterul unui băiat se dezvăluie prin performanţe realizate la limita capacităţilor sale constituie pentru un antrenor oportunităţi formidabile de a-l ajuta să se autodepăşească şi să se dezvolte, ceea ce îi impune tânărului o schimbare a

modului în care se percepe pe sine şi necesitatea de a-şi „contabiliza” emoţiile. Pentru un băiat, cel mai bun mod de a deveni un învingător este acela de a-şi croi drum printre obstacolele din mintea sa.

4

Şcoala şi învăţătura

5 5 5

Un băiat dintr-a şaptea priveşte cu jind pe fereastra laboratorului de ştiinţe spre terenul de sport unde va juca fotbal după ore. Deşi profesoara îşi dă toată silinţa să capteze atenţia elevilor din faţa sa, privind prin sală, mai observă un băiat care se uită pe furiş pe telefonul mobil şi alţi doi, în fundul clasei, care vorbesc între ei. Sunt atâtea alte interese care concurează la atenţia elevilor ei.

Potrivit istoricului Michele Cohen, „o deprindere de sănătoasă trândăvie” caracteriza implicarea şcolară a elevilor de sex masculin în secolul al XVII-lea. În multe privinţe, această *trândăvie* rezumă şi astăzi modul în care mulţi băieţi se implică în învăţătură – deşi consecinţele rezultatelor slabe la scoală nu sunt? deloc „sănătoase”. Numeroşi băieţi se strecoară prin şcoală cu un minimum de efort, nepăsători la eşecurile şcolare, şi ridică solidari din umeri când li se cere să se străduiască mai tare. Mulţi dintre ei nu trăiesc niciodată satisfacţia care decurge din străduinţa de a face cât mai bine faţă provocărilor şcolare1. Şcoala furnizează numeroase oportunităţi de a-ţi dezvolta tăria de caracter – puterea de a lupta pentru propriile-ţi visuri. Mult prea mulţi băieţi dau cu piciorul acestei şanse.

Un articol din 2015 din revista *The Economist* anunţa că „băieţii au fost întrecuţi de fete”, referindu-se la cei dintâi ca la „sexul mai slab” 2. Articolul se baza pe apariţia unui raport din 2015 al Organizaţiei pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE) privitor la întocmirea unui profil al rezultatelor şcolare obţinute de o jumătate de milion de elevi între 15 şi 16 ani, aleşi din 65 de ţări. Examinând acest nou „decalaj de gen”, vizibil la nivel

global, raportul indică o parte din factorii care ţin de diferenţele de gen şi care îi dezavantajează pe băieţii din şcoli:

Băieţii joacă mai multe jocuri video şi petrec mai mult timp la calculator şi pe internet în afara şcolii decât fetele.

Sunt mai puţin dispuşi să citească de plăcere.

Sunt mai puţin dispuşi să-şi facă temele (cu o oră mai puţin pesăptămân a).

Sunt mai înclinaţi să aibă o atitudine negativă faţă de şcoală (sunt şanse duble ca ei să vadă şcoala ca pe o „pierdere de vreme").

Probabilitatea ca ei să întârzie la ore este mai mare.3

Într-o economie globală bazată pe cunoaştere, faptul de a te simţi neimplicat şi nemotivat nu poate fi o explicaţie suficientă pentru acest decalaj de gen. Având ocazia să vizitez şcoli din întreaga lume, să cunosc tot felul de băieţi prin intermediul dialogurilor purtate şi al observaţiilor directe din sălile de clasă, am fost mereu frapat de cât de perceptibilă era speranţa lor că totuşi vor reuşi. Când un băiat este dezinteresat să înveţe, clasica justificare că „nu-i pasă" nu mai poate fi îndeajuns. A nu-ţi mai păsa este o consecinţă şi nu un motiv.

RĂMAŞI ÎN URMĂ 9

Rezultatele şcolare sub aşteptări constituie unul dintre cele mai evidente prejudicii aduse de educaţia tradiţională a băieţilor. La nivel global, băieţii sunt consideraţi a fi „în criză" din cauza performanţelor scăzute la şcoală. Atât în Statele Unite, cât şi pe plan internaţional, în timp ce performanţele fetelor au crescut vizibil în ultimele decenii, cele ale băieţilor au stagnat. Conform raportului OCDE, fetele i-au întrecut pe băieţi la nivelul pregătirii educaţionale cu echivalentul unui întreg an şcolar. La nivelul pregătirii educaţionale, băieţii sunt predominanţi la nivelurile de performanţă scăzute, iar probabilitatea ca ei să înregistreze un eşec şcolar la

materii de bază precum matematica, literatura şi ştiinţele exacte este cu 50 la sută mai mare decât în rândul fetelor.

Analizând datele din secolul trecut pentru Statele Unite, profesorii de sociologie Thomas DiPrete de la Facultatea de Ştiinţe ale Educaţiei din cadrul Universităţii Columbia şi Claudia Buchmann de la Universitatea de Stat din Columbus, Ohio, au constatat un decalaj de gen în domeniul performanţelor şcolare încă din anul 1900. Decalajul între băieţi şi fete apare de timpuriu, chiar înainte de grădiniţă şi se adânceşte în clasele primare. Există trei factori care contribuie la aceste rezultate:

Fetele încep şcoala cu un avantaj în ceea ce priveşte abilităţile sociale şi de comportament.

Fetele depun eforturi mai mari decât băieţii şi profită mai mult de pe urma abilităţilor lor.

Fetele demonstrează un nivel mai ridicat de ataşament fată de şcoală şi resimt o satisfacţie mai mare în legătură cu performanţele lor şcolare.4

Către sfârşitul gimnaziului, aşa-numitele „abilităţi comportamental-afective" (*soft skills*), cum sunt aceea de a-şi face temele şi de a veni pregătiţi la ore, sunt atât de importante pentru succesul pe termen lung, încât notele din clasa a opta sunt un predictor mai precis al şanselor de a termina o facultate decât cele de la testele standardizate de finele liceului. Ele explică şi de unde vine decalajul de gen. Aşa se face că diferenţele la nivel de competenţe şcolare între băieţi şi fete sunt mai mari decât decalajele cauzate de sărăcie sau de discriminarea pe motive rasiale.

Conform unor anchete anuale, decalajul privind rezultatele şcolare alimentează decalajul în aspiraţii, agravând decalajul de gen. În clasa a opta, băieţii au standarde mai scăzute în ceea ce-i priveşte şi, prin urmare, depun şi mai puţin efort. Optează pentru mai puţine materii grele şi obţin note mai proaste. Mai puţin interesaţi să obţină rezultate bune, sunt mai dispuşi să-şi asume unele riscuri, precum fumatul, care reflectă un grad mai mic de preocupare faţă de viitorul lor.

Părinţii care au şi fete, şi băieţi relatează adesea întâmplări care confirmă aceste statistici. Charlie era un băieţel cu o soră mai mare, Hannah, care era o adevărată vedetă – ordonată, motivată intrinsec, sinceră faţă de profesori, bucuroasă să primească aprecierea acestora şi extrem de ambiţioasă. Lui Charlie, pe de altă parte, îi plăcea să-şi petreacă timpul alături de prieteni, să joace jocuri video şi să spună glume. Se înţelegea bine cu oamenii şi se purta întotdeauna amabil cu profesorii, dar pur şi simplu nu se dădea în vânt după şcoală. Părinţii lui nu se puteau abţine să nu-i compare notele cu cele ale surorii lui, făcând diverse comentarii defavorabile în momentul în care notele sale erau trecute în carnet, în legătură cu atitudinea, cu pregătirea şi cu implicarea de care dădea dovadă. Spre deosebire de sora sa, pur şi simplu nu i se părea că şcoala ar fi prea distractivă sau că i-ar oferi vreo satisfacţie. El şi prietenii lui îşi criticau cu sarcasm amicele de sex feminin care se tot stresau cu temele de acasă.

Diferenţele de gen privind reuşita şcolară se adâncesc dacă băieţii sunt supuşi unei tensiuni suplimentare. Într-un studiu de mare amploare, cercetătorii au corelat certificatele de naştere cu datele privind sănătatea, actele de indisciplină, rezultatele şcolare şi absolvirea liceului a peste un milion de băieţi şi de fete din Florida între anii 1992 şi 20025. Unul dintre rezultatele studiului arată că băieţii din zone cu familii cu venituri reduse au o probabilitate mai mare decât surorile lor să dezvolte, în clasele primare şi în cele gimnaziale, probleme legate de absenteismul şcolar şi de comportament. Mai mult, în cazul acestor băieţi se remarca un procent mai ridicat de deficite psihice şi cognitive, rezultate mai slabe la testele standardizate, mai puţine şanse să termine liceul şi mai multe să ajungă clienţi ai sistemului de justiţie pentru minori. Potrivit autorilor studiului, aceşti factori de stres au un efect mai profund asupra băieţilor „nu pentru că băieţii ar fi mai

afectaţi de mediul familial în sine, ci pentru că acele cartiere în care trăiesc şi acele şcoli în care sunt educaţi copiii din medii defavorizate sunt extrem de nefavorabile băieţilor”.

Agravând factorii stresori legaţi de rasism şi de sărăcie, normele culturale privind masculinitatea le îngreunează şi mai mult băieţilor sarcina de a obţine rezultate bune la scoală. Condiţiile» „care stau în calea implicării lor şcolare se extind până şi la atitudinea şi la comportamentul profesorilor. Sociologul Hua-Yu Sebastián Chemg de la Universitatea din New York a evaluat calitatea relaţiilor profesorilor de liceu cu elevii şi a confirmat faptul că o relaţie de calitate între elev şi profesor prezice aşteptări şi performanţe crescute.6 Studiul a dezvăluit şi modul în care copiii imigranţilor şi adolescenţii de culoare au un acces mai limitat la această formă de capital social.

După cum se remarca în mod onest în raportul OCDE, „Studiu după studiu sugerează faptul că elevii cu cele mai bune note sunt consideraţi elevi «buni»” 7, spunându-se în continuare: „Indiferent că este vorba de diferenţe în gradul de socializare sau de diferenţe din naştere, există, în medie, o probabilitate mai mare ca băieţii să fie mai turbulenţi, să forţeze limitele şi să fie mai activi din punct de vedere fizic decât fetele – cu alte cuvinte, să aibă o capacitate mai mică de autoreglare” 8. În cadrul relaţiilor dintre băieţi şi profesori, sunt în vigoare tot felul de stereotipuri care scad şansele creării unor parteneriate favorabile învăţării.

Am fost invitat recent la un liceu pentru a le oferi profesorilor cursuri de dezvoltare profesională. Era luna mai şi nu mai era mult până la absolvire. Trecând prin faţa biroului de consiliere din cadrul liceului, unde se adunase un grup de elevi din ultimul an, am dat peste o scenă familiară mie: o fată ţopăia de bucurie, ţinându-şi telefonul mobil într-o mână şi explicând entuziasmată că fusese admisă la facultatea dorită, prima de pe lista sa. Prietenul

ei stătea lângă ea, încercând să-i împărtăşească bucuria. Dar chipul său reflecta tulburarea sa interioară: primise şi el veşti de la prima facultate de pe lista lui – era doar pe lista de aşteptare.

Thomas Mortenson de la Institutul Pell pentru Studiul Oportunităţilor în învăţământul Superior a cartografiat atât evoluţia ascendentă a femeilor în domeniul inserţiei profesionale, al educaţiei, al alegerii în posturi de conducere şi al participării civice, cât şi pe cea descendentă în cazul bărbaţilor, sub aceleaşi aspecte.9 El a tras un semnal de alarmă cu privire la scăderea numărului de tineri de sex masculin admişi la facultăţi, la diminuarea şanselor acestora de a-şi găsi un loc de muncă, la plafonarea salariilor bărbaţilor şi la creşterea şomajului, a pedepselor cu închisoarea, a sărăciei şi a ratei suicidului în rândul bărbaţilor.

Dar avertismentele privind diferenţele de gen în ceea ce priveşte rezultatele şcolare nu au fost întotdeauna bine primite. Preocuparea sinceră faţă de băieţi a fost confundată cu o contralovitură mascată împotriva egalităţii de gen. Reacţiile justificabile faţă de privilegiile împământenite ale masculinităţii au făcut ca unii observatori să realizeze mai greu faptul că băieţii sunt puşi într-o poziţie propice eşecului. Sociologul britanic Debbie Epstein şi colegii ei remarcă trei convingeri populare care au deviat dezbaterea în direcţii sterile.10?

Este vorba în primul rând de acea „memă”, acea idee atotprezentă, care-i distribuie pe „bieţii băieţi” în roluri de nefericite victime ale condiţionării dure şi ale abuzurilor nemiloase. Din acest punct de vedere, şcolile sunt locuri unde anumite condiţii, precum hărţuirea şi intimidarea, controlul exagerat şi o disciplinare specifică, îi forţează pe băieţi să adopte un comportament tipic masculin. Dar această idee nu explică în totalitate rolul pe care îl joacă băieţii în dezvoltarea propriei lor identităţi. Tentaţia repurtării unor victorii în sport sau cea de a „se dea mari” în campus îi ispiteşte pe unii băieţi să aleagă popularitatea

pe termen scurt în detrimentul perspectivelor pe termen lung. Şi compromit eforturile susţinute ale profesorilor şi ale şcolii, în ansamblu, de a menţine toţi elevii pe linia de plutire. Experienţele subiective ale actorilor din drama educaţională se pierd în zbuciumul unor importante forţe sociale.

Cea de-a doua prejudecată se referă la „şcoala deficitară”. Conform acestei idei, organizarea şcolilor şi personalul didactic ar fi mai degrabă potrivite pentru fete. Adepţii acestei idei susţin că eforturile de reabilitare a sexului feminin au dus la „feminizarea” şcolilor şi la descurajarea băieţilor. Însă dovezile indică faptul că progresele făcute în ceea ce priveşte egalitatea de gen au contribuit la îmbunătăţirea climatului general în şcoli. Această prejudecată trece cu vederea şi faptul că practic în orice şcoală, printre profesorii preferaţi ai elevilor, se află numeroase femei.

În ultimul rând, convingerea că „băieţii tot băieţi rămân” invocă faptul că şcolile nu ar fi realmente nişte locuri propice băieţilor, dată fiind agresivitatea determinată de hormoni, spiritul de competitivitate şi hiperactivitatea lor. Autonomia personală, aventura şi activităţile specifice bărbaţilor constituie unica modalitate de a aborda instinctelor lor. Însă această idee este doar o simplă reafirmare a argumentului conform căruia „biologia este destin”, care reprezintă o interpretare vădit greşită a relaţiilor complexe dintre anatomia umană, experienţele de viaţă şi dezvoltarea intelectuală. Nu se ştie cum, această opinie este totuşi considerată a fi plauzibilă în ceea ce-i priveşte pe băieţi.

Există însă idei mult mai interesante care ţin seama atât de abilitatea băieţilor de a controla o situaţie dată, cât şi de viaţa lor ca persoane de sex masculin. Thomas Newkirk, de la Universitatea din New Hampshire, sugerează faptul că, din pricină că masculinitatea este o „categorie culturală mai rigid construită, cu pedepse mai aspre pentru devieri de la normă”, reticenţa băieţilor de a

se arăta interesaţi de şcoală poate fi privită drept o formă de rezistenţă. Pentru unii băieţi, scrie el, a fi „elevi buni” echivalează cu „docilitatea, lipsa de bărbăţie, negarea a ceea ce sunt şi doresc să fie” 11. În acelaşi sens, britanicele Becky Francis, fostă profesoară la Universitatea din Roehampton, şi Christine Skelton, profesoară la Facultatea de Educaţie din cadrul Colegiului Universitar din Londra, afirmă că atitudinile „de revoltă, de risc, performanţele în sport şi activitatea heterosexuală” sunt impuse băieţilor de normele culturale.12 în ambele abordări, imaginea băiatului nevoit să se lupte cu structurile sistemului educaţional este una mai respectuoasă şi mai promiţătoare.

O SOLUŢIE

Pe noua piaţă globală, care pune preţ pe aptitudini şi pe abilităţi, băieţii care au rezultate proaste la şcoală sunt din ce în ce mai dezavantajaţi. Îngrijitorii băieţilor nu trebuie însă să se resemneze şi să accepte că băieţii care au rezultate proaste la şcoală vor fi din ce în ce mai dezavantajaţi. Îngrijitorii băieţilor, în special cadrele didactice care înţeleg problematica maturizării şi educaţiei băieţilor şi care privesc dincolo de atitudinile defensive şi autodistructive ale acestora, vor putea să-i motiveze pe aceşti băieţi. În cadrul unor relaţii funcţionale stabilite de profesori sau de antrenori cu băieţii, aceştia din urmă sunt mai dispuşi să depăşească limitele a ceea ce ştiu sau reuşesc deja să facă şi să înveţe lucruri noi. Există şi părinţi norocoşi care au văzut ce se poate întâmpla în acest caz. Băieţii, altă dată insolenţi sau aflaţi în dificultate, sunt acum complet transformaţi. Învaţă cum să se dedice mai mult studiului şi cum să» *1*

se mândrească cu rezultatele obţinute.

După cum spunea psihiatra Amy Banks, toţi copii sunt „gata «cablaţi» pentru conectarea emoţională” şi nu pot rezista perspectivei unei astfel de relaţii oferite cu tact de un profesor prietenos şi sincer interesat de ei. Atenţia tot mai mare arătată acestui aspect important al

relaţionării în sala de clasă reprezintă şansa de a face un pas înainte în ceea ce priveşte motivarea băieţilor. Acum aproape cincisprezece ani, un grup de specialişti în domeniul educaţiei au redactat un „Manifest al pedagogiei relaţionale: Ne reunim ca să învăţăm, învăţăm ca să ne reunim”, în scopul de a spori conştientizarea impactului a ceea ce părea la vremea aceea o nouă direcţie de investigat. Aceştia scriau: „O negură de uitare pluteşte peste sistemul educaţional. În această negură, a fost complet ignorat faptul că educaţia se referă la fiinţe umane. Şi cum şcolile sunt locurile unde fiinţele umane se reunesc, am uitat şi faptul că educaţia se referă în primul rând la fiinţe umane conectate, relaţionate unele cu altele” 13.

Cercetătorii din domeniul educaţiei care insistă în a redresa această rămânere în urmă a băieţilor în ceea ce priveşte performanţele şcolare îşi concentrează din ce în ce mai mult atenţia asupra dimensiunii relaţionale. În cadrul Programului pentru Evaluarea Internaţională a Elevilor din 2009, program al OCDE dedicat evaluării progreselor şcolare şi la care au participat tineri în vârstă de cincisprezece ani din peste şaptezeci de ţări, s-a insistat asupra „relaţiilor pozitive între elev şi profesor”. Iar într-o metaanaliză din 2014 a aproape o sută de studii, un colectiv de cercetători olandezi a descoperit că relaţiile profesor-elev, atât cele pozitive, cât şi cele negative, au un impact semnificativ asupra performanţelor şcolare. Până şi cei mai îndărătnici elevi se dau pe brazdă atunci când profesorii găsesc modalităţi de a se apropia emoţional de ei. Astfel de relaţii pozitive, care înlesnesc procesul de învăţare sunt benefice mai ales pentru „codaşii” clasei, marea lor majoritate, băieţi.14 O analiză recentă a Asociaţiei Psihologilor Americani privind efectele pozitive ale relaţiei elev-profesor a ajuns la concluzia că, printr-o legătură emoţională profundă, „creşte probabilitatea ca elevul să capete mai multă încredere în profesorul sau în profesoara lui, să se implice mai activ în procesul de

învăţare, să se comporte mai bine în clasă şi să ajungă la un nivel de educaţie superior" 15.

O puternică legătură afectivă cu profesorul poate servi drept „bază de siguranţă" care să protejeze copilul de presiunile nefaste, permiţându-i profesorului atât să-i servească drept exemplu, cât şi să-l motiveze. În relaţiile cu profesorii în prezenţa cărora se simt în siguranţă, băieţii sunt mai stimulaţi să-şi dezvolte capacitatea de autoreglare emoţională, prin practică şi prin îmbunătăţirea controlului executiv asupra comportamentului. Odată ce am descoperit, partenerul meu de cercetare Richard Hawley şi cu mine, importanţa fundamentală a acestor relaţii pentru procesul de învăţare, am ajuns la concluzia că este mai puţin important *cum* învaţă băieţii, cât *de la cine* învaţă.

Pentru realizarea studiului nostru, am adunat şi am analizat, cu sprijinul Asociaţiei Internaţionale a Şcolilor de Băieţi (IBSC), relatări despre profesori de pretutindeni care au acordat o atenţie deosebită apropierii emoţionale faţă de băieţi. Odată creată această legătură afectivă, ei au profitat de influenţa câştigată pentru a-i încuraja pe băieţi să-şi dea cât mai mult silinţa la şcoală. În abordarea axată pe relaţiile educatorului cu băieţii, este implicită înţelegerea faptului că, înainte ca elevii să încerce să obţină note mai mari sau să-şi îmbunătăţească performanţele sportive, ei evaluează mai întâi cu atenţie persoana care le cere aceste lucruri. Implicarea lor nu se obţine cu uşurinţă, mai ales dacă li se cere să facă ceva nou sau străin de competenţele sau de interesele lor. De ce ar face un băiat – sau oricine altcineva – aşa ceva? Mai exact: Pentru *cine* ar face un băiat aşa ceva? Am descoperit în cadrul studiului nostru că puterea legăturii emoţionale de a-i ajuta pe băieţi să se autodepăşească nu este nicăieri atât de evidentă ca în şcoală.

În pofida interesului crescut faţă de relaţiile emoţionale dintre profesori şi elevi, modul în care personalul didactic are tendinţa de a aborda „criza

băieţilor" este încă dominat de concepţiile tradiţionale. Deşi nefundamentată ştiinţific, convingerea bazată pe „stilurile diferite de învăţare" exercită încă o atracţie irezistibilă asupra unor cadre didactice. De altfel, un grup format din cei mai eminenţi psihologi, specialişti în neuroştiinţe şi profesori de talie mondială a publicat recent o scrisoare tocmai cu scopul de a contesta această abordare, susţinând că nici structura creierului, nici diferenţele hormonale nu determină stiluri de învăţare diferite pentru băieţi şi pentru fete – şi că aceste pretinse diferenţe nu ar trebui să influenţeze metodele de predare. Semnatarii acestei scrisori, printre care se numără şi psihologul Steven Pinker, de la Universitatea Harvard, au adăugat: „Creierul este esenţial pentru procesul de învăţare, dar ideea acestor stiluri de învăţare reprezintă doar unul dintr-o serie de neuromituri care nu contribuie cu nimic la îmbunătăţirea educaţiei" 16.

Din păcate, un sondaj de opinie realizat recent arată că 85% dintre directorii de scoli sunt de acord cu această abordare a stilurilor diferite de învăţare, în pofida lipsei de dovezi care s-o susţină. O adevărată industrie oferă instruire şi consiliere şcolilor care doresc să-şi adapteze programa în funcţie de aceste stiluri de învăţare „predestinate" în funcţie de gen. Una dintre cele mai grave probleme legate de educaţia „prietenoasă faţă de băieţi" este premisa conform căreia băieţi diferiţi – cei preocupaţi exclusiv de sport, tocilarii, băieţii cu grave probleme de familie sau cei care se luptă cu violenţa străzii şi cu declinul comunităţii – pot fi trataţi ca un singur grup. Cu toate că am descoperit, în colaborarea mea cu şcolile, că masculinitatea modelează fără îndoială interesele şi personalitatea, este puţin probabil ca prea mulţi băieţi să răspundă la un apel bazat exclusiv pe identitatea lor masculină. Ceea ce au învăţat profesorii din viaţa lor „în tranşee" este că, pentru a se apropia emoţional de un băiat, trebuie să dezvolte o relaţie bazată pe individualitatea sa.

Următoarea poveste este cea a unui băiat inteligent, ale cărui performanţe şcolare se încadrau pe o pantă descendentă, până când un antrenor perspicace şi devotat a reuşit să se apropie emoţional de el. Povestea ilustrează faptul că orice relaţie de tipul predare-învăţare presupune din partea profesorului o cunoaştere cu totul specială a băiatului, o pricepere deosebită de a improviza, dar şi entuziasm şi hotărâre din belşug. Arată şi cât de puternică poate fi relaţia dintre un profesor şi elevul său, şi cât de mult poate ea schimba viaţa acestuia.

Kevin era un băiat care învăţa cu uşurinţă, neastâmpărat, plin de viaţă, gata mereu să râdă şi să se joace. Îi plăceau la nebunie glumele sau farsele reuşite, era veşnic în căutarea de noi aventuri, deprins cu jocuri de-a alergatul, de-a prinselea şi de-a v-aţi ascunselea. Tolera şcoala, însă se simţea plictisit mare parte din timp, considerând temele nişte îndatoriri anoste. Pe măsură ce avansa în clasele gimnaziale, iar lecţiile îi solicitau tot mai mult timp şi mai multă concentrare, în loc să mai depună fie şi cel mai mic efort, ajunsese să se mulţumească doar să obţină note de trecere. Nici notele în scădere, nici presiunile exercitate de părinţi şi de profesori nu i-au modificat traiectoria şi nu i-au influenţat atitudinea. Deşi putea să înveţe cu uşurinţă atunci când voia, lucrul acesta se întâmpla foarte rar. Cu toate că Kevin nu era chiar în situaţia de repetenţie, el punea în practică sau stăpânea prea puţine dintre deprinderile care asigurau succesul unui elev, cum ar fi perseverenţa şi mândria faţă de propriile realizări. Mai mult, dezvolta un cu totul alt gen de deprinderi, incompatibile cu succesul şcolar: se mulţumea cu note proaste, găsea mereu justificări pentru eşecurile sale, trecea sub tăcere sau minţea în legătură cu acestea pentru a evita urmările neplăcute. Parcursul lui nu prevestea nimic bun în legătură cu formarea sa viitoare.

Părinţii săi încercaseră totul – îi verificau temele, stăteau cu el până noaptea târziu pentru a se asigura că îşi termină temele mai grele, îi ţineau predici despre

importanţa educaţiei, îl lăudau pentru abilităţile sale, îl pedepseau când obţinea rezultate proaste din pricină că nu se străduise îndeajuns – dar niciuna dintre aceste strategii nu avusese un efect de durată. Kevin le spunea pur şi simplu că „detestă şcoala” şi faptul că îi scurtează timpul alocat pasiunilor sale.

Profesorii erau şi ei dezorientaţi. Repertoriul lor menit să motiveze elevii – să stea de vorbă cu ei, să-şi facă timp pentru a încerca să stabilească o legătură emoţională, să discute cu părinţii, să sugereze ajutor suplimentar, să aplice pedepse cum ar fi reţinerea după ore sau acordarea de note scăzute – avea un impact de scurtă durată asupra modului în care Kevin îşi aborda sarcinile şcolare. Ajunseseră să-l considere „leneş”, o etichetă care-l însoţea de la un an la altul.

Însă în clasa a şaptea, un tânăr profesor de matematică, care împărtăşea interesul lui Kevin pentru fotbal şi căruia îi plăcea de asemenea să glumească şi să facă sport, s-a ataşat în mod deosebit de Kevin. Cu toate că orele sale deviau adesea spre jocuri şi istorioare, spre glume şi spre o atmosferă zgomotoasă, profesorul reuşea cu abilitate să parcurgă întreaga programă şcolară. Adora meseria de profesor şi îi aprecia sincer pe băieţii şi pe fetele din clasa lui. Sentimentele sale pozitive se răsfrângeau asupra elevilor, dând tonul relaţiilor din cadrul clasei. În jurul lui totul părea să meargă bine. La şedinţa cu părinţii din toamnă, le-a explicat părinţilor lui Kevin că băiatul îi amintea de el însuşi, considerând că, deşi băiatul avea un mare potenţial nerealizat, el se lupta cu rutina şi cu repetitivitatea din şcoală.

„Ce a făcut ca lucrurile să se schimbe în cazul dumneavoastră?”, l-au întrebat părinţii lui Kevin. Profesorul le-a mărturisit că atitudinea sa, nu doar în cadrul şcolii, ci în viaţa sa, în general, s-a schimbat odată cu venirea unui nou profesor de engleză care i-a stârnit interesul. Nu se gândise până atunci că scrisul ar putea fi distractiv sau că un act de creaţie ar putea aduce

satisfacţii, însă acestui profesor de engleză îi plăceau cărţile bune şi le citea adesea copiilor pasaje din scriitorii săi favoriţi cu un respect evident, aproape cu veneraţie. El i-a încurajat pe elevi să pună suflet în orice aşterneau pe hârtie, chiar şi în cele mai banale teme, ca o expresie a sentimentelor lor. Profesorul lui Kevin a explicat că fostul lui profesor de engleză l-a ajutat să descopere anumite lucruri în legătură cu sine şi din acest motiv îi era pe veci recunoscător.

Pentru a da înapoi binele făcut, profesorul şi-a promis să se ocupe în mod special de Kevin. Îşi făcea timp pentru băiat în timpul pauzelor, oprindu-se la banca lui să mai vorbească de una, de alta, să-l întrebe de teme, şi să mai schimbe câte o glumă înainte de începerea orei. Pe măsură ce relaţia lor devenea mai profundă, profesorul a început să îl provoace pe Kevin să exprime în munca sa cât mai mult din ceea ce era el cu adevărat. Între timp, avea grijă să remarce lucrurile pe care Kevin le făcea bine, ajungând pur şi simplu să-l îndrăgească pe băiat. În timpul sezonului de fotbal profesionist din Anglia, Premier League, echipa lor favorită a concurat pentru un loc fruntaş în clasament, iar Kevin şi profesorul său s-au dondănit prieteneşte în legătură cu reuşitele şi cu ratările diverselor echipe.

În decursul acelui an şcolar, mama şi tatăl lui Kevin au văzut îmbunătăţiri constante în atitudinea acestuia fată de scoală. Până în luna iunie învăţase deja să-şi dea toată silinţa la teme, deprindere pe care şi-a păstrat-o şi în anii următori. Dar ceea ce a produs cea mai mare transformare în cazul lui Kevin a fost descoperirea legată de învăţatul în sine: odată absorbit de un subiect, aprofundarea lui reprezenta pentru el o fascinantă aventură intelectuală. O întreagă lume necunoscută i se deschidea în faţa ochilor. Relaţia de încredere clădită între el şi profesor îi permisese să ajungă în locuri la care nici măcar nu visase de unul singur. Părinţilor le era greu să exprime cât de mare le-a fost uşurarea şi recunoştinţa.

O ÎNŢELEGERE MAI PROFUNDĂ A BĂIEŢILOR,

începând din 2008, Richard Hawley şi cu mine am încheiat un parteneriat cu IBSC, Asociaţia Internaţională a Şcolilor de Băieţi, pentru a studia ce anume funcţionează în educaţia băieţilor, într-o serie de studii, am adunat poveşti şi exemple nemaipomenite din peste patruzeci de şcoli de toate tipurile, de la 2.500 de adolescenţi băieţi şi 2000 de profesori de-ai lor, din şase ţări diferite, vorbitoare de limbă engleză17.

La începutul cercetării, i-am întrebat pur şi simplu pe profesori şi pe elevi ce anume, din propria lor experienţă, considerau că fusese eficient în procesul educaţional. Cu toate că răspunsurile băieţilor şi cele ale profesorilor se suprapuneau într-o măsură remarcabilă, inspirându-ne încredere în caracteristicile lecţiilor de succes pe care le descriau, exista totuşi o diferenţă semnificativă. Profesorii se concentrau pe tehnica lecţiilor şi vorbeau în limbaj tehnic despre ele, în timp ce băieţii vorbeau despre calităţile şi despre personalităţile profesorilor în sine. Cu toate că indicaţiile noastre îi atenţionaseră în mod expres să nu dea nume, băieţii nu se puteau abţine să nu numească profesorul sau antrenorul care le schimbase viaţa, descriindu-l în detalii pitoreşti. Deosebirea dintre felul în care profesorii şi elevii au răspuns la întrebările noastre ne-au atras atenţia asupra relaţiei profesor-elev. Ce anume ştiau băieţii şi de ce acest lucru le era atât de limpede] or, însă nu şi cadrelor didactice? Din impresionanta validare a profesorilor care îi inspiraseră şi îi impulsionaseră, am tras concluzia că pentru băieţi „relaţia este însăşi modalitatea prin care se realizează un proces reuşit de predare-învăţare” 18.

Odată publicate rezultatele cercetării noastre, am primit numeroase solicitări de a vorbi, în cadrul unor conferinţe şi vizite în şcoli, despre descoperirile noastre. Era esenţial să ajutăm şcolile să sprijine cu prioritate eforturile relaţionale ale profesorilor. Însă am descoperit că în pofida unei serioase implicări atât din partea cadrelor didactice, cât şi din partea directorilor de şcoli, nu era

deloc simplu pentru aceştia să plaseze consolidarea acestui tip de relaţii în centrul preocupărilor lor. Ne-am dat seama că, deşi cadrele didactice erau conştiente la modul general de această nevoie de conexiune emoţională pentru a obţine cooperarea băieţilor, ele aveau prea puţine ocazii de a analiza chestiunea în profunzime. Când li se cerea să spună de ce anume făceau ceea ce făceau, le era adesea greu să ofere o explicaţie. Latura relaţională a abordării lor didactice era mai degrabă bazată pe intuiţie, ca un fel de setare implicită. Personalului didactic, tributar stereotipurilor culturale privind spiritul de independenţă al băieţilor, îi venea greu să explice acest lucru.

Pe de altă parte, pentru băieţi, lucrurile erau limpezi. Într-un focus-grup, ca răspuns la întrebarea noastră referitoare la profesorii cu care s-au înţeles deosebit de bine, unul dintre băieţi a început să povestească cu entuziasm despre modul în care un profesor a reuşit să-l „stimuleze”. Au intervenit în discuţie şi alţi băieţi, vorbind cu multă afecţiune despre acel profesor şi descriind atmosfera de la orele lui ca fiind una aproape sacră. „Este o oră în care nici nu-ţi trece prin minte să te comporţi urât”, spuneau ei. Atitudinea profesorului nu era nici severă, nici autoritară. Băieţii simţeau mai curând că trebuie să trateze subiectul respectiv cu seriozitate, dat fiind că însuşi profesorul îl trata cu seriozitate; ei au mai vorbit şi despre „pasiunea” cu care le preda şi despre atenţia pe care le-o acorda. L-au descris ca fiind plin de răbdare, devotat, implicat şi săritor. „Are ceva aparte”, a spus unul dintre băieţi. „Ţi-ar fi şi ruşine să nu-ţi faci temele, şi încă temeinic”.

Am tras concluzia că pentru a ajuta şcoala să se axeze mai mult pe relaţiile emoţionale dintre profesori şi elevi, era necesară o cartografiere mai detaliată a acestora. Într-un al doilea studiu, în continuarea celui dintâi, am separat elementele care funcţionau în aceste relaţii de cele care nu funcţionau. Am desco→7 *J*

pent că acele calităţi care le permiteau apropierea

emoţională de elevi erau comune tuturor profesorilor, indiferent de cultura, de ţara ori de tipul de şcoală în care profesau.

Iată o listă cu respectivele calităţi ale profesorilor care şi-au dovedit eficacitatea, învingând rezistenţa băieţilor şi formând parteneriate funcţionale:

O bună stăpânire a materiei respective. Relaţia pozitivă profesor-elev nu este doar o chestiune de afecţiune reciprocă. La baza atragerii cooperării băieţilor într-un parteneriat educaţional stă mai degrabă cunoaşterea aprofundată a materiei predate.

Standarde înalte. Băieţii au cea mai mare încredere în profesorii care menţin standarde clare şi chiar exigente de comportament în clasă şi care cer elevilor să depună o muncă de calitate.

Receptivitatea la aptitudinile sau la preocupările personale ale elevului. Când băiatul este „cunoscut” de profesor dincolo de faptul, să zicem, că este un elev de clasa a şaptea participant la ora de matematică sau de limba engleză, atât legătura lui emoţională cu profesorul, cât şi preocuparea pentru sarcinile şcolare se îmbunătăţesc.

Împărtăşirea unor interese comune cu elevul. împărtăşirea unui interes personal – fie că este vorba de un sport, de muzică sau de vreo îndemânare practică – constituie de asemenea o bază solidă pentru relaţie, cu efecte pozitive similare asupra performanţelor şcolare.

Împărtăşirea unei trăsături comune cu elevul. Faptul că profesorul şi elevul au o trăsătură în comun – fie că este vorba de o trăsătură care ţine de aspectul fizic, de mediul din care provin, de etnicitate, de o anumită suferinţă sau de depăşirea unei anumite probleme – a facilitat adesea apropierea afectivă dintre ei.

Acceptarea unui anumit grad de opoziţie. Profesorii care sunt capabili să nu ia personal comportamentul de opoziţie al băieţilor şi reacţionează în schimb cu moderaţie şi chiar cu umor au avut succes până şi cu cei mai dificili

elevi, creând totodată şi un climat favorabil la nivelul clasei.

Disponibilitatea de a-şi dezvălui vulnerabilitatea. Uneori, profesorii recurg la dezvăluirea unor dificultăţi personale ca modalitate de a-şi arăta latura umană în faţa elevilor. Una dintre cele mai frecvente metode folosite este cea de a-şi cere scuze elevilor atunci când au comis o greşeală.

Când profesorul, cu ajutorul uneia sau alteia dintre aceste strategii, formează un parteneriat reuşit cu un băiat, acest fapt poate avea o importanţă majoră. Beneficiul practic al unui astfel de parteneriat este acela că, prin dobândirea priceperii necesare şi a unei bune cunoaşteri a materiei, băiatul poate reuşi la testele şi examenele respective. Acest câştig nu este nicidecum unul neînsemnat, ci dimpotrivă, aşa cum ne povestea unul dintre elevi:

Mă descurcam greu cu matematica în gimnaziu, mai ales cu algebra. Nu pricepeam şi pace. Cu cât încercam mai mult, cu atât parcă mă blocam mai tare. După câteva lecţii, a venit în clasă o profesoară care ţinea meditaţii de matematică şi am întrebat-o cum să rezolv nişte ecuaţii. Ea mi-a explicat pe îndelete şi am început să mai pricep câte ceva. Mi-a scris în caiet rezolvarea şi am reuşit să înţeleg şi mai bine. Apoi, cu următoarele exerciţii, am procedat la fel cum mă învăţase ea şi am început să le rezolv corect. M-am simţit tare motivat să-mi continui munca şi mi-a plăcut mult faptul că înţelegeam mai bine lecţiile. M-a făcut să învăţ în continuare şi am reuşit să iau la test?? *y* patruzeci şi opt de puncte din cincizeci. Din acel moment, matematica nu mi-a mai dat niciodată de furcă.

Însă, dincolo de progresele imediate, există şi alte beneficii, chiar mai importante. Când un băiat dezvoltă noi deprinderi, el îşi dezvoltă şi concepţia despre sine şi devine capabil să întrevadă noi posibilităţi. Băieţii din cercetarea mea vorbeau, de exemplu, despre profesorul de fizică sau despre cel de limba engleză care le trezea în

asemenea măsură interesul, încât se visau deja oameni de ştiinţă sau poeţi. Un alt băiat povestea despre profesoara sa de istorie care îi deşteptase interesul pentru această materie şi îl determinase să facă o alegere neaşteptată:

Cea mai extraordinară experienţă pe care am avut-o la vreo materie este cea de la cursul de istorie americană. Din clipa în care am participat la acele ore de istorie, am fost cuprins de entuziasm şi de pasiune pentru această materie. Nu semăna cu nicio altă experienţă trăită vreodată. Profesoara mea pur şi simplu iubeşte istoria şi este atât de entuziastă în legătură cu ea, încât pasiunea ei mi s-a transmis instantaneu şi mie. A fost pentru prima dată când am depus la o materie un efort real. Din acel moment, m-am pus serios pe învăţat, în special la istorie. Acesta a fost categoric punctul de cotitură în evoluţia mea şcolară.

Pe lângă dezvoltarea unor noi abilităţi şi a ambiţiei personale, băieţii descoperă într-o relaţie de succes cu un profesor sau cu un antrenor şi faptul că pot primi ajutor, dacă e cazul, sau că le pot fi satisfăcute anumite tipuri de nevoi. Aceşti băieţi înţeleg că nu sunt singuri, chiar dacă se confruntă cu obstacole dificile. Acest tânăr ne-a împărtăşit o întâmplare de la ora de informatică, a cărei semnificaţie depăşește însă materia respectivă:

Această întâmplare este legată de profesoara de la cursul de informatică din clasa a zecea. Când am început să facem programare, mi-a fost foarte greu să înţeleg cum să procedez. Însă profesoara s-a arătat plină de înţelegere, ajutându-mă până la capăt. Nu s-a dat bătută cu toate că eu continuam să întâmpin dificultăţi, şi, în cele din urmă, după numeroase şedinţe de meditaţii ţinute dimineaţa devreme sau în pauza de prânz, în mintea mea s-a făcut dintr-odată lumină şi am înţeles totul. Am reuşit să obţin un calificativ foarte bun la acea materie, dar nu acesta a fost cel mai important lucru. Extraordinar este faptul că ea nu m-a lăsat baltă şi a crezut neîncetat în mine. Cu siguranţă, fără ajutorul ei suplimentar, nu aş fi reuşit

niciodată să înţeleg această materie dificilă şi complexă. Ea s-a străduit din răsputeri să mă ajute.

Recunoştinţa pe care băieţii şi-o exprimă faţă de profesorii care i-au ajutat se dovedeşte adesea extrem de profundă. Specialistul în filosofia educaţiei David Hawkins, în faimosul său eseu „Eu, Tu şi Acesta”, a redat acest aspect al parteneriatelor de învăţare reuşite: „Ce sentiment nutreşti faţă de o persoană care face aşa ceva pentru tine? Nu e nevoie să fie ceea ce numim iubire, dar cu siguranţă este ceea ce numim respect. Preţuieşti acea persoană pentru că îţi oferă un ajutor inegalabil în viaţă” 19.

EŞECUL LA NIVEL DE COMUNICARE J

Pe cât de recunoscători pot fi băieţii când li se dă o mână de ajutor, pe atât sunt de supăraţi, dezamăgiţi, furioşi şi chiar ostili când profesorii nu reuşesc să stabilească o legătură emoţională cu ei. În lipsa acestei legături, sunt mai mult decât dispuşi să-şi piardă orice interes faţă de şcoală. Ei consideră că profesorii sunt meniţi să-i călăuzească. După cum afirmau mai mulţi băieţi dintr-un grup intervievat, „Asta e slujba lor. Ar trebui să le pese de noi şi să ne ajute să învăţăm”.

Despre relaţiile deteriorate cu profesorii, băieţii nu-şi menajau cuvintele: ei descriau profesorii respectivi ca fiind reci, plictisiţi, nepoliticoşi, slabi pe plan profesional sau de-a dreptul rău-voitori. Unul dintre băieţi vorbea despre un profesor care, după părerea lui, se purtase urât cu el, „îl detest. Nu fac absolut nimic la ora lui. Mă poate linguşi, mă poate da afară – nu am de gând să fac absolut nimic”. Când a fost întrebat de ce a adoptat această atitudine, care în primul rând îl dezavantaja pe el însuşi, s-a arătat neînduplecat: „Nu am de gând să fac nimic pentru el”. Astfel de atitudini îndârjite erau frecvente în istorisirile băieţilor despre astfel de relaţii nefuncţionale.

Simţindu-se trădaţi, băieţii se consideră îndreptăţiţi să se deconecteze prompt.

Le-am cerut băieţilor să ne spună de ce credeau ei că

lucrurile mergeau prost în relaţia lor cu anumiţi profesori. Caracteristicile enumerate erau complet opuse celor evidenţiate în explicarea relaţiilor pozitive. Izbitoare era şi măsura în care aceste reclamaţii priveau aspectele relaţionale, subliniind diversele moduri în care profesorii îi dezamăgiseră sau nu reuşiseră să corespundă aşteptărilor lor iniţiale de a fi susţinuţi.

Lipsa de politeţe sau atitudinea dispreţuitoare a profesorilor. În opinia elevilor, respectul faţă de ei era cerinţa de bază într-o relaţie de predare-învăţare; absenţa respectului se număra printre explicaţiile cel mai frecvent invocate în cazul unei relaţii eşuate. Profesorii care afişau atitudini critice sau negative riscau să obţină un refuz absolut din partea elevilor care nu mai voiau să relaţioneze cu acei dascăli, indiferent de consecinţe.

Entuziasmul personal scăzut pentru disciplina pe care o predau. Băieţii se aşteaptă ca profesorii să stăpânească perfect domeniul respectiv şi să fie pasionaţi de acesta. Ei îşi doresc să fie impulsionaţi, călăuziţi de această pasiune a profesorului şi să li se trezească interesul pentru disciplina respectivă.

Plictiseala sau nepăsarea afişate de profesori în ceea ce-i priveşte pe ei. Băieţii se aşteaptă ca profesorii să fie nu doar „buni”, ci să fie capabili să le observe entuziasmul. Ei se pot de-a dreptul înfuria pe profesorii percepuţi a fi dezinteresaţi.

Lipsa de receptivitate a profesorilor. În egală măsură, băieţii se aşteaptă – şi au nevoie de acest lucru – ca profesorii să răspundă la eforturile lor de învăţare, fiind dispuşi să-i ajute, inclusiv să-şi revizuiască abordarea dacă aceasta nu este în concordanţă cu stilul de învăţare al unora dintre ei.

Incapacitatea de a ţine clasa sub control. În multe privinţe, frecventa semnalării acestui subiect ne-a întărit constatarea optimistă că băieţii speră realmente ca orele de curs să fie gestionate de profesori competenţi, permiţându-le să se concentreze şi să înveţe.

Apatia şi lipsa de creativitate a profesorilor. Modul în care aceştia predau lecţiile, gradul lor de pasiune şi de implicare în raport cu disciplina respectivă contează enorm pentru băieţi. Ei speră să fie însufleţiţi de profesori dincolo de plicticoasa rutină şcolară.

O slabă comunicare din partea profesorilor. Uneori băieţii nu au nimic special să-i reproşeze unui profesor; mai degrabă nu-l înţeleg, pe el şi lecţiile pe care le predă.

Nu ne-am gândit, evident, că părerile băieţilor în legătură cu acest eşec relaţional ar explica în întregime situaţia. Însă interpretarea lor unilaterală a fost în consonanţă cu cea dată de profesori când le-am pus aceeaşi întrebare: Ce a mers prost în relaţia descrisă de ei? Deşi profesorii şi-au exprimat regretul de a fi fost incapabili să remedieze situaţia – adesea prin cuvinte de-a dreptul tulburătoare –, ei aveau fără îndoială tendinţa, ca şi băieţii de altfel, de a nu-şi asuma nicio vină. Atribuiau în cele din urmă vina pentru eşecul relaţional anumitor situaţii personale sau familiale ale elevilor, unor probleme de ordin psihologic, unor tulburări de învăţare sau, în unele cazuri, unor factori stresori de ordin cultural. Profesorii şi antrenorii pretindeau a fi făcut tot ceea ce se putea aştepta de la ei pe plan profesional, căutându-şi scuze şi atribuind eşecul unor factori independenţi de voinţa lor (pe de altă parte, atunci când explicau succesul repurtat, ei preamăreau eforturile proprii şi nu mai puneau totul pe seama unor factori străini de ei).

Eşecul frecvent al relaţiilor de predare-învăţare nu este însă surprinzător. La urma urmei, atât băieţii, cât şi profesorii au propria lor viaţă, propriii factori de stres care le influenţează capacitatea de a acorda atenţie deplină relaţiilor legate de şcoală. Este cât se poate de normal ca în orice tip de relaţii umane să existe cicluri de conectare-deconectare-reconectare, după cum confirmă specialiştii în domeniul relaţionării. Nu deconectarea emoţională este problema. Adevărata provocare pentru pedagogia relaţională, după cum susţinea regretata psihiatră şi

autoare Jean Baker Miller de la Colegiul Wellesley, este aceea de „a transforma aceste piedici în căi de comunicare emoţională”.

Dată fiind frecvenţa deconectărilor (mai mult sau mai puţin grave) în ceea ce priveşte relaţiile din cadrul clasei şi al şcolii, ne-am întrebat cum ar putea fi rezolvată problema acestui eşec relaţional. Din partea profesorilor, am auzit adesea părerea potrivit căreia sarcina de a repara o conexiune emoţională care a avut de suferit ar reveni băieţilor: „Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă în legătură cu acest băiat; acum e rândul lui să facă un efort dacă vrea să continui să mă implic”. Însă dezbătând această idee în cadrul unui focus-grup cu liderii celor mai buni elevi din liceu, am descoperit că până şi elevii cei mai motivaţi şi mai încrezători în ei înşişi se simt dezorientaţi când legătura lor emoţională cu profesorul sau cu antrenorul este perturbată. Cel mai adesea, când băieţii se simt intimidaţi sau nemulţumiţi, ei nu sunt în măsură să transgreseze barierele care ţin de vârstă şi de nivelul de autoritate, pentru a restabili conexiunea emoţională. În loc să încerce să dreagă lucrurile, sfârşesc prin a ignora materia sau profesorul respectiv, resemnându-se să rabde până la sfârşitul anului ori începând să manifeste o atitudine negativă generalizată.

În această situaţie, din motive practice, responsabilitatea de a restabili apropierea emoţională îi revine profesorului, în calitatea sa de adult şi de specialist în educaţie. Psihologul Daniel Rogers de la Universitatea de Stat din Kennesaw descrie acest rol implicit drept unul de gestionar al relaţiilor interpersonale, atribuindu-i trei responsabilităţi specifice:

să aibă competenţele necesare pentru a le înlesni elevilor procesul de învăţare;

să menţină o conştientizare globală a acestei alianţe; şi să monitorizeze alianţa şi să aplaneze tensiunile care pot apărea în cadrul ei.20

Din datele culese am descoperit că acei profesori

care reuşesc să stabilească şi să menţină relaţii bune cu elevii nu se aşteaptă ca aceştia să-şi asume responsabilităţi egale în cadrul acestui parteneriat. Ei consideră că băieţii, vulnerabili şi complet absorbiţi de gestionarea acestei alianţe dificile, se descurcă cât de bine le stă în putinţă. Dar să gestionezi cu pricepere relaţiile cu un număr mare de elevi poate fi o sarcină grea, dacă nu chiar imposibilă.

Iar băieţii nu le uşurează deloc sarcina. Când elevii de sex masculin se simt ofensaţi, înfricoşaţi sau copleşiţi de situaţie, împotrivirea lor se poate manifesta în moduri care pun la încercare până şi pe cei mai răbdători dascăli. În confruntarea cu un băiat obraznic, turbulent, refractar sau nepoliticos, mulţi profesori adoptă o poziţie defensivă. Ca un mod de autoprotejare, ei găsesc explicaţia conform căreia au făcut tot ce le-a stat în putinţă; acum este rândul băiatului să facă următorul pas, în pofida poziţiei sale dezavantajoase. Am descoperit astfel că la baza eşecului relaţional stă chiar profesorul, care a trecut de la rolul de gestionar al relaţiilor la cel de autoprotejare. Următoarea confesiune sinceră din partea unui profesor a confirmat acest mult prea frecvent deznodământ:

Ca să fiu sincer, nu am reuşit să stabilesc o relaţie suficient de bună cu acest elev din cauză că perspectiva mi se părea extenuantă – nu prea aveam nimic în comun. Şi nici nu am detectat din partea lui vreo dorinţă de apropiere emoţională. Ştiam că se luptă cu dificultăţi crescânde în familie, însă la şcoală avea un aer impasibil. Era foarte greu să-ţi dai seama dacă îl deranja ceva. Gândindu-mă în urmă la acel elev, realizez clar că era genul de băiat care ar fi avut nevoie de o mână de ajutor, dar care nu dorea să fie ajutat. Era interesat să păstreze o atitudine imperturbabilă, să facă sport, şi, înainte de toate, cred eu, să fie privit ca un tânăr puternic. Presupun că, din punctul lui de vedere, a cere ajutor sau a-l accepta însemna să dea dovadă de slăbiciune. Trebuie să recunosc, mi-am dat seama că pur şi simplu nu mai doream să mai fac vreun efort. Era tot timpul încruntat, îşi trata

nepoliticos colegii şi se arăta sfidător în legătură cu aproape orice. Este un lucru greu de recunoscut pentru un profesor sau pentru un antrenor, însă m-am dat bătut. Sunt sigur că şi-a dat seama de antipatia mea faţă de el. Mi-am justificat această renunţare prin faptul că nu mi-a arătat niciun pic de respect şi că, în mod evident, mă antipatiza. Am considerat că am încercat suficient în primii doi ani. Nu am putut depăşi frustrarea în legătură cu el şi sunt convins că şi el o alimenta. Era greu de suportat, dar, cu toate acestea, consider că am făcut suficient de multe eforturi pentru a mă apropia de el.

În schimb, când profesorii nu se dau bătuţi şi nu plasează povara restabilirii relaţiei pe umerii elevului, în ciuda frustrării sau descurajării resimţite, schimbarea este posibilă. Sarah, de exemplu, era profesoară de matematică într-o clasă de băieţi, cu un nucleu de sportivi care nu o prea luau în serios, în timpul orei, băieţii se retrăgeau în fundul clasei, vorbind între ei şi ţinându-se de şotii. Uneori, când încerca să-i pună la punct, o imitau şi făceau diverse comentarii pe la spatele ei. Identificându-l pe Calvin drept lider al grupului şi încercând să reteze răul de la rădăcină, într-o zi, după oră, l-a luat pe acesta deoparte. I-a explicat că este conştientă de potenţialul lui de lider, dar că se teme că îşi conduce colegii într-o direcţie mai degrabă greşită decât într-una favorabilă lor. În timpul acestei discuţii, băiatul s-a arătat politicos, deşi nu a avut prea multe de spus, iar Sarah a crezut că întrevederea şi-a atins scopul. Dar începând din acea zi, Calvin s-a arătat cu totul lipsit de entuziasm şi complet absent; nu învăţa mai nimic, de abia le mai dădea atenţie colegilor şi evita să privească spre ea atunci când i se adresa.

Ajungând la concluzia că „soluţia” găsită de ea înrăutăţise de fapt situaţia, cu ocazia unei şedinţe comune cu elevii şi părinţii de la începutul următorului an şcolar, Sarah a încercat o abordare diferită. La începutul şedinţei, ea şi-a cerut scuze băiatului, explicându-le părinţilor lui că îl judecase greşit şi că îl pusese probabil într-o postură

neplăcută şi l-a rugat pe Calvin să-i mai ofere o şansă. Cu toate că băiatul a rămas mai degrabă tăcut în faţa mamei şi a tatălui său, cu timpul, Sarah a început să observe că el era mai puţin retras în timpul orei, îşi preda la timp lucrările şi se ţinea departe de maimuţărelile celorlalţi băieţi – care între timp se mai domoliseră. Încetul cu încetul, a reuşit să clădească împreună cu el o relaţie mai bună, oferindu-i critici pozitive privind activitatea sa atunci când era cazul, dar şi încurajări pentru progresele făcute în decursul anului.

Ipoteza de lucru a lui Sarah, ca a oricărui gestionar eficient de relaţii interpersonale, a fost următoarea: dacă o anumită strategie nu funcţionează, ar trebui încercat până la găsirea uneia funcţionale. Uluitoare a fost, pe lângă încrederea şi persistenţa ei, flexibilitatea de care a dat dovadă. A considerat că problema era *a ei*, şi ei îi revenea sarcina de a o rezolva; nicio clipă nu şi-a permis să paseze răspunderea asupra băiatului sau familiei lui.

Analizând cauzele eşuării acestor relaţii dintre elevi şi cadrele didactice, în prim-plan se află presiunea legată de procesul de predare în sine. Tamara Bibby, de la Facultatea de Educaţie din cadrul Colegiului Universitar din Londra, a consemnat această presiune: „Sentimentul de a fi expus în permanenţă, combinat cu nevoia constantă de a ţi se confirma că eşti privit, apreciat şi ţi se dă atenţie, că eşti suficient de bun şi prin urmare meriţi să te faci remarcat (iubit) face din sala de clasă un loc extrem de complex şi de periculos, un loc care generează presiuni pentru toţi cei implicaţi” 21.

Este uneori de mirare că, în ciuda provocării profesionale de a gestiona un mare număr de relaţii complicate, uneori în condiţii dificile, încă se mai îmbulzesc spre meseria de profesor atâţia absolvenţi de facultate idealişti. Dar speranţele acestui nou val de profesori nu sunt nicidecum nerealiste. În discuţiile purtate cu veteranii care au petrecut decenii alături de tinerii elevi, există atât de multe relatări care atestă

natura satisfăcătoare a muncii lor. Indiferent cât de dificilă poate fi partea relaţională a procesului de predare, ea furnizează suficiente compensaţii pentru a-i susţine pe mulţi dintre ei pe durata carierei lor.

ŞCOLILE RELAŢIONALE

I 1

În cadrul unui alt proiect din seria mea de studii, un mic număr de şcoli au colaborat cu mine în scopul de a face din predarea relaţională punctul central al abordării lor. Fiecare şcoală a creat strategii pentru a veni în sprijinul profesorilor şi al antrenorilor în eforturile lor relaţionale, fiind conştienţi de faptul că majoritatea se vor confrunta, pe parcursul anului şcolar, cu dificultăţi la nivel de relaţionare. Prin investirea unor preţioase resurse de timp şi de atenţie în sprijinirea angajamentului şcolii de a se apropia emoţional de fiecare băiat în parte, s-a urmărit ca profesorii să nu fie lăsaţi să găsească singuri soluţii.

Îndoiala privind reuşita acestei conexiuni emoţionale cu elevii se naşte atunci când profesorul resimte o presiune, o ameninţare de ordin personal sau la adresa competenţei sale. Supus stresului, profesorul tinde să adopte o atitudine defensivă. Profesorul Andy Hargreaves, de la Boston Collège, vorbind despre „travaliul emoţional” al profesoratului, a descoperit că sentimentele de neputinţă pot fi tulburătoare mai ales în cazul profesorilor a căror identitate profesională depinde de succesul în rândul elevilor.22 Având în vedere cât de frecvent se sustrag băieţii speriaţi încercărilor profesorilor de a se apropia emoţional de ei, este absurd ca această împotrivire să fie luată personal. Însă practic, o astfel de rezistenţă se poate dovedi de-a dreptul exasperantă.

Există câteva principii de bază care ar trebui să ghideze modul în care şcoala încurajează această latură relaţională a meseriei de profesor. După cum am mai spus, trebuie să existe un acord concret între toţi cei implicaţi, conform căruia responsabilitatea gestionării situaţiei revine întotdeauna profesorului, şi nu elevului. Acest

aspect este însă mai puţin evident în sala de clasă decât ar putea părea în teorie. În ciuda dorinţei de înţeles a elevilor de a-şi asuma mai multă responsabilitate odată cu vârsta, este absurd să te aştepţi ca ei să preia iniţiativa într-o relaţie dintre un profesor adult şi un elev. Este de datoria profesorului să rezolve perturbările ivite în cadrul acestor conexiuni emoţionale.

În mod similar, întregul personal didactic trebuie să susţină ideea că, indiferent de problemele unor băieţi, conectarea emoţională este posibilă în cazul fiecăruia dintre ei. Profesorii care pun accentul pe latura relaţională nu au tendinţa de a-şi pasa elevii cu probleme serviciilor speciale de asistenţă sau asociaţiilor destinate celor cu probleme disciplinare. Se concentrează în schimb pe consolidarea propriei influenţe asupra elevilor, găsind modalităţi de a se apropia emoţional de ei şi sperând ca atenţia şi grija lor să-i poată apropia de băieţii care în mod evident se luptă cu anumite greutăţi. Aceşti profesori „relaţionişti” privesc impasul în care a ajuns conexiunea lor emoţională cu elevii ca pe un semn că nu au dat încă peste abordarea potrivită – şi continuă să încerce până când reuşesc. Cu toate că un plus de informaţii obţinute din evaluări externe poate adăuga o nouă dimensiune eforturilor relaţionale, direcţionarea excesivă a băieţilor spre serviciile de asistenţă psihoeducaţională reflectă mai degrabă frustrarea şi disperarea profesorilor decât o necesitate reală.

Aici intervine importanţa sprijinului reciproc între colegi. Este foarte greu pentru profesori să dea mereu dovadă de obiectivitate, în special când intervine instinctul de a se autoproteja, este posibil ca ei să nu-şi dea seama de partea lor de vină în eşuarea relaţiei emoţionale cu elevii. Miriam Raider-Roth le reaminteşte profesorilor faptul că sprijinul necesar le este la îndemână: „Nu ne putem vedea punctele slabe fără feedbackul binevoitor şi persistent al colegilor noştri” 23. Multe şcoli au iniţiat măsuri de perfecţionare profesională, favorizând o astfel

de analiză şi de consiliere reciprocă între colegi. Cu o parte din resurse dedicate examinării dificultăţilor relaţionale, profesorilor le este mai uşor să-şi dea seama de unde vin tensiunile resimţite.

În cadrul atelierelor de lucru organizate în aceste şcoli concentrate pe relaţionare, sprijinul între colegii dascăli s-a arătat a fi util pentru a-i ajuta pe profesori să reflecteze la situaţiile în care ajunseseră într-un punct mort în relaţia cu un elev. Într-o astfel de întâlnire, la una dintre şcoli, directorul ne-a împărtăşit o întâmplare legată de un elev de-al său, insolent şi gălăgios în clasă. El a recunoscut că la un moment dat „şi-a pierdut cumpătul” într-o discuţie aprinsă cu acesta. După acest schimb de cuvinte, i-a fost şi mai greu să se apropie emoţional de băiat. Pe măsură ce vorbea despre ceea ce s-a întâmplat în continuare – băiatul dăduse de necaz, fusese exmatriculat, intrând apoi şi în alte încurcături mai grave –, s-a lăsat copleşit de emoţie. Sala a păstrat o tăcere desăvârşită în timp ce el a mărturisit cât de vinovat şi de trist încă se simţea după atâţia ani de când „pierduse” acel elev. Ceea ce s-a remarcat clar în ochii colegilor săi a fost devotamentul lui sincer faţă de acel băiat şi mâhnirea de a fi eşuat.

În mod spontan, în timp ce el încerca să se liniştească, au luat cuvântul şi alţi profesori, recunoscându-i curajul şi onestitatea şi oferindu-i feedback. Au vorbit pe rând despre integritatea lui morală, despre respectul pe care i-l purtau şi despre cât de evident era faptul că el încercase din răsputeri să se apropie de băiat înainte ca lucrurile să degenereze. I-au oferit sugestii în legătură cu ceea ce ar fi putut face diferit şi cu ceea ce ar putea încerca într-o situaţie similară, subliniind felul în care evoluţia la nivel de mentalitate face parte integrantă din modelul de predare bazată pe relaţionare: oricare dintre noi poate deveni mai bun. Sprijinul reciproc între colegi îi poate ajuta pe profesori atunci când au rămas în

pană de idei – chiar şi pe cei mai buni dintre ei.

UNDE INTERVIN PĂRINŢII

9

Părinţii joacă un rol esenţial în educaţia copiilor. Când sunt pe aceeaşi lungime de undă cu profesorii, solidaritatea lor conferă stabilitate băieţilor nesiguri, ambivalenţi, în parteneriatul cu profesorii. Când însă sunt în dezacord cu profesorii, lipsa lor de implicare şi sentimentele lor negative pot fi transmise băieţilor, subminându-le convingerea că se află pe mâini bune. Alianţa educativă nu-i include doar pe profesori, ci şi pe băieţi şi pe părinţii acestora.

Un astfel de parteneriat fundamental între părinţi şi profesori poate fi derutant pentru multe familii, după cum a rezultat din cercetările întreprinse de noi. Părinţii ţin cont de obicei de rolul esenţial al profesorilor, dar mulţi dintre ei nu ştiu cum să sprijine eforturile acestora în mod activ. Faptul că atât părinţii, cât şi profesorii îşi pot fie întări, fie submina reciproc eficienţa trece adesea neobservat.

Părinţii au aşteptări mari de la profesori, adesea implicite, în special în sfera relaţională. Ei cred că orice profesor ar trebui să dea dovadă de sensibilitate şi de intuiţie profesională pentru a fi capabil să îi cunoască cu precizie fiul şi să-şi adapteze stilul de predare cerinţelor educative ale acestuia. Poate că singura calitate importantă pe care şi-o doresc de la un profesor este abilitatea de a se apropia emoţional de fiul lor. Ei îşi doresc ca profesorii să poată vedea ceea ce ei înşişi văd, să le poată „citi” fiul. Când dau peste un profesor care a reuşit să stabilească o bună conexiune emoţională cu băiatul lor, părinţii simt că sunt pe calea cea bună. „Când are un profesor de care s-a apropiat emoţional, este mult mai dispus să înveţe”, remarca unul dintre părinţi.

Din cadrul întâlnirilor cu părinţii, a reieşit clar măsura în care ei caută sprijinul profesorilor, şi nu numai în ceea ce priveşte eforturile educative. Părinţii vor ca

profesorii să-şi facă timp şi să le evalueze fiii din punct de vedere multidimensional, să înveţe să-i cunoască dincolo de performanţele lor şcolare şi să înţeleagă că băieţii muncesc mai mult şi au rezultate şcolare mai bune atunci când se simt responsabilizaţi de către profesor. Părinţii consideră că, datorită acestei conexiuni emoţionale, profesorii vor obţine de la fiii lor cele mai bune rezultate posibile.

La baza acestor speranţe şi aşteptări stau emoţii puternice. Considerând, că în afară de ei înşişi, profesorii sunt cei care contează şi care modelează în mod semnificativ perspectivele de viitor ale fiului lor, părinţii se pot bizui în mare măsură pe calitatea acestei conexiuni emoţionale. Au investit atât de mult în fiul lor, încât îşi doresc să mai existe şi alţii care să adauge un plus de valoare investiţiei lor. Când găsesc un profesor care este capabil să dea efectiv o mână de ajutor, uşurarea resimţită şi recunoştinţa lor sunt imense, după cum ne-a explicat această mamă:

Fiul meu şi unul dintre profesorii săi au o relaţie nemaipomenită. Acest lucru i-a schimbat total atitudinea şi încrederea de sine. Este uluitor cum, drept urmare, s-au modificat şi relaţiile sale cu ceilalţi elevi şi sistemul lui relaţional, în ansamblu. Cea mai mare grijă a mea era aceea că el nu-şi dădea seama cât de special era în atât de multe privinţe, iar această relaţie la făcut să creadă în el însuşi. A transformat de fapt însăşi interacţiunea cu sine, iar asta schimbă totul. Poate explora în siguranţă orice aspect al identităţii sale. Simt că în viaţa lui există un lucru la care să poată reveni întotdeauna şi care reprezintă un reper, la care, orice s-ar întâmpla, să se poată raporta.

Este o adevărată binecuvântare când această relaţie profesor-elev funcţionează. Părinţii se dau bucuroşi la o parte, lăsându-l pe profesor să-şi facă meseria şi sprijinindu-i de acasă eforturile, cât pot ei de bine.

Însă părinţilor nu le este uşor să se dea bătuţi. Când relaţia dintre profesor şi fiul lor nu li se pare

satisfăcătoare, se simt derutaţi. Ar trebui să intervină, asumându-şi riscul de a intra în conflict cu profesorul ori să nu spună nimic? Unii simt că sunt prinşi între ciocan şi nicovală: să pledeze în numele fiului lor sau să fie de acord cu profesorul? în astfel de situaţii, copleşiţi de îngrijorare, mulţi părinţi recurg la o atitudine pasivă. Nivelul stresului parental pare a fi în raport direct cu calitatea conexiunii emoţionale dintre fiul lor şi profesor. „N-ai vrea să-l superi pe profesorul fiului tău”, comenta unul dintre părinţi. „N-ai vrea să-l îndepărtezi de tine sau să-l jigneşti, pentru că, în final, se va întoarce împotriva copilului tău”. Unii părinţi încearcă chiar să-şi asume rolul de profesor acasă şi să remedieze deficienţele din clasă. Dar cei care încearcă să facă acest lucru semnalează faptul că uneori această abordare are un impact negativ asupra propriei relaţii cu fiul lor – fără a mai pune la socoteală faptul că nu rezolvă problema pe care o are băiatul cu profesorul, situaţia rămânând în continuare neschimbată.

Părinţii din aceste focus-grupuri au ţinut să facă o mulţime de recomandări profesorilor, pentru a-i ajuta să se apropie emoţional de fiii lor:

Să exprime încredere. În primul şi în primul rând, ei sugerează profesorilor să inducă băieţilor încredere în potenţialul lor. Încrederea oferită de un specialist este importantă pentru imaginea de sine a băiatului. „Aproape îl vezi cum înfloreşte şi cum se dezvoltă, mai ales când descoperă că cineva are încredere în el”, ne-a împărtăşit un părinte.

Să dea dovadă de respect. Părinţii sunt de părere că probabilitatea ca profesorul să dezvolte o relaţie productivă cu băiatul creşte dacă acesta din urmă se simte respectat. Sunt şanse mai mari ca băiatul să ofere respect în schimbul respectului pe care-l primeşte din partea profesorului – şi este mai dispus să muncească în aceste condiţii. Unul dintre părinţi a adăugat, referindu-se la o anumită profesoară: „Nu este întotdeauna foarte prietenoasă. Însă este vorba de respect, respectul lui faţă

de profesoară. El încearcă cu adevărat să iasă în evidenţă în faţa unui profesor pe care îl respectă”.

Să-şi păstreze simţul umorului. Părinţii recomandă de asemenea simţul umorului, observând că o dispoziţie mai veselă încurajează dorinţa fiului lor de a stabili o relaţie pozitivă. Datorită mizei uriaşe a performanţelor şcolare, un profesor care îl ajută pe băiat (dar şi pe părinţii acestuia) să pună lucrurile în perspectivă va fi un educator extrem de apreciat. „I-a plăcut acel an şi veselia din clasă”, remarca un părinte.

Să fie un bun pedagog. În accentul pus pe relaţia profesor-elev, părinţii recunosc că este esenţial ca profesorul să aibă o metodă bună de predare, aceasta fiind o condiţie indispensabilă succesului relaţional. Dacă băiatul ajunge la concluzia că stilul de predare al profesorului lasă de dorit sau că acesta nu dă dovadă de suficient entuziasm, este mai predispus să-i nesocotească eforturile, chiar dacă îl simpatizează.

CUM PĂRINŢII ÎŞI POT AJUTA FIII
SĂ SE DESCURCE MAI BINE LA SCOALĂ 1

În munca mea alături de familii, văd în mod regulat cum aşteptările părinţilor sunt corelate cu concepţia despre sine şi aspiraţiile băiatului. Din acest motiv, la fel cum profesorii trebuie să fie extrem de atenţi la aşteptările scăzute pe care le-ar putea nutri faţă de un anumit elev, şi părinţii trebuie să se gândească bine la ceea ce cred ei că fiii lor sunt capabili să realizeze. Oare felul în care văd potenţialul fiului lor este influenţat de propriile lor experienţe şcolare? Cât de mult atitudinea de tipul „băieţii tot băieţi rămân” se insinuează în aşteptările lor? Se resemnează cu eforturile lor scăzute sau cu comportamentele lor nepotrivite? Iau partea fiului în conflictul cu un profesor şi îi tolerează dezinteresul în loc să depună eforturi pentru a îndrepta relaţia?

În multe cazuri, la baza insuccesului şcolar al băiatului stă incapacitatea părintelui de a-l convinge să dea tot ce poate. Pot exista variate motive – poate că

băiatul a dezvoltat o aversiune pe baza unei experienţe negative, de exemplu, şi se arată puternic defensiv, ceea ce poate fi istovitor pentru părinţi; sau poate avea o problemă nediagnosticată care-i subminează eforturile – însă, în general, eu văd performanţele şcolare sub aşteptări ca pe un simptom al eşecului sistemului; băieţii învaţă să muncească cu conştiinciozitate mai întâi acasă şi apoi la şcoală. Dascălii îi pot instrui pe băieţi cum să înveţe şi chiar cum să muncească având un randament sporit, dar ei interacţionează de obicei cu dificultate cu acei băieţi care nici măcar nu vor să încerce.

Mulţi părinţi nu ştiu ce să facă atunci când băieţii lor renunţă să mai înveţe şi recurg adesea la strategii nefuncţionale. Comportamentul inconsecvent şi autoritar, în încercarea de a impune în loc de a „acompania”, sau, dimpotrivă, abordarea problemei cu indiferenţă şi lipsă de implicare personală, sunt metode la fel de ineficiente pentru a-şi determina fiii să se străduiască mai tare. Copiii au tendinţa de a face ceea ce părinţii lor cred într-adevăr că ar trebui să facă; când un băiat eşuează, este util să privim dificultăţile sale ca pe o provocare în relaţia sa cu părinţii, şi nu doar ca pe o problemă ce-i aparţine doar copilului.

Odată ce sunt siguri că aşteptările lor de bază sunt adecvate şi clare, părinţii pot evalua corect în ce măsură fac parte integrantă din echipa educaţională. Chiar dacă nu sunt capabili să controleze parteneriatul profesor-elev, influenţa lor asupra ambilor parteneri poate fi relevantă. Din câte am văzut eu, propria lor atitudine influenţează felul în care fiii lor îşi privesc profesorii şi în care îşi îndeplinesc sarcinile trasate de aceştia. Sprijinul părinţilor poate influenţa deopotrivă profesorul, care va lua în calcul investiţia lor emoţională şi va fi conştient de implicarea lor. Urmărind atenţi progresele fiului lor, dovedindu-se receptivi faţă de modul în care profesorul îl vede pe băiat şi semnalându-şi disponibilitatea de a sprijini eforturile profesorului, îl vor ajuta pe fiul lor să facă tot ce îi stă în

putinţă.

Ca parte a echipei profesori-părinţi, aceştia din urmă trebuie să se asigure că educatorii deţin toate informaţiile necesare pentru a fi eficienţi. Dacă li se pare că un profesor abordează anumite aspecte într-un mod nefuncţional, părinţii îşi pot învăţa fiul să vorbească în numele propriu, în loc să se grăbească să-i ia ei apărarea. Acest lucru îl ajută pe băiat să înveţe să-şi pledeze singur cauza şi să negocieze. La fel de important, această strategie îl orientează înapoi spre profesor şi îi aminteşte că este vorba de relaţia *lui*. Băiatul primeşte mesajul că părinţii lui îl cred capabil să rezolve problemele delicate din cadrul relaţiilor sale. Părintele ar trebui să-şi asume un rol mai activ doar în cazul în care băia?

tul renunţă. Uneori, acest lucru poate însemna să-l invite să-şi clarifice frustrările şi dezamăgirile, iar apoi să încerce din nou. Părinţii nu ar trebui să accepte niciodată ca fiul lor să renunţe pur şi simplu într-o relaţie cu profesorul, ignorând total materia sau ora respectivă, deoarece astfel de înfrângeri pot genera o atitudine de pesimism generalizat.

OBIECTIVUL PE TERMEN LUNG

Educaţia este o chestiune personală pentru băieţi. Aceasta a fost lecţia de bază în cercetarea noastră. În contextul relaţiilor cu profesorii şi cu antrenorii lor, băieţii răspund la solicitările şi la provocările apărute prin eforturile lor de a-şi aprofunda cunoştinţele şi de a-şi perfecţiona abilităţile emoţionale. Dar pentru că este vorba de o chestiune personală, suişurile şi coborâşurile vieţii, atât în cazul profesorilor cât şi al elevilor, influenţează felul în care ei abordează acest parteneriat şi felul în care acesta ajută în procesul de predare-învăţare. Atenţia băieţilor poate fi distrasă, iar profesorii pot fi la rândul lor preocupaţi de alte lucruri sau îşi pot pierde răbdarea.

Dar când echipa formată din părinţi, profesori şi băiat funcţionează bine, ea poate reprezenta o forţă de creştere eficientă. O bună colaborare între profesori şi

părinţi poate ajuta băiatul să rămână pe drumul cel bun, concentrat asupra viitorului său, chiar dacă trece în prezent prin greutăţi însemnate, după cum reiese din următoarea istorisire. Toby era elev în clasa a noua când mama lui a descoperit aventura extraconjugală a tatălui, iar familia sa s-a destrămat. Apropiat de ambii părinţi, Toby s-a simţit distrus şi, incapabil să aleagă între ei, s-a îndepărtat de amândoi. Afectat de plecarea tatălui şi de procesul de divorţ aflat în derulare, Toby a apelat la prietenii de la şcoală şi la fratele său mai mare pentru susţinere. În casa familiei părea să răsune ecoul amintirilor familiei fericite pe care se bizuise.

Mama lui era îngrijorată în ceea ce-l privea şi îi propusese de mai multe ori să stea de vorbă şi să-i ofere câteva sfaturi, însă el o refuzase în repetate rânduri. O serie de confruntări explozive cu tatăl lui, în care Toby îşi exprimase cu violenţă dezamăgirea în legătură cu caracterul şi cu valorile demonstrate de comportamentul acestuia, i-au sporit îngrijorarea. Însă Toby insista să facă lucrurile cum credea el de cuviinţă, declarând că îşi pierduse încrederea în ambii părinţi.

Mama lui nu a mai putut face altceva decât să ceară ajutorul unui psiholog. Pe lângă solicitarea unei consilieri psihologice pentru fiul său, ea şi-a mobilizat prietenii şi familia. A aranjat ca Toby să se întâlnească cu consilierul din clasele lui primare şi cu cel din liceu, povestindu-le ce se întâmplase şi cerându-le să-l supravegheze în mod special.

Pe parcursul anului următor, Toby a trecut prin momente grele. Notele lui au tot scăzut, şi, în plus, a ratat selecţia în echipa de fotbal american. Mama lui credea că încrederea lui avusese de suferit din pricina tuturor acestor schimbări şi probleme cu care se confruntase. Ea continua să ţină legătura cu profesorii şi cu antrenorii, încercând să nu devină o pacoste, dar spunând clar că era nevoie să-i ţină la curent pe cei din jurul fiului ei. Constant şi cu fermitate, ea şi-a croit drum prin perioada anevoioasă

a divorţului, luptându-se să rămână într-o comunicare activă cu fostul ei soţ. Însă continua să fie îngrijorată în legătură cu Toby şi cu efectele tensiunilor familiale asupra capacităţii lui de a rămâne concentrat asupra obiectivelor sale.

Toby era sincer ataşat de dirigintele şi îndrumătorul lui. Acesta era nu doar un bun profesor de limba engleză, a cărui pasiune pentru literatură era evidentă, dar antrena şi echipa de cros. Când munca lui Toby a avut de suferit şi notele lui au scăzut, profesorul s-a sfătuit cu mama lui şi a hotărât să-i ridice moralul şi încrederea de sine mai curând decât să insiste asupra notelor şi muncii sale. L-a recrutat în echipa sa de alergare şi a petrecut ore întregi, la începutul toamnei, alergând cot la cot cu el, spunându-i poveşti, încurajându-l în curse şi fiindu-i pur şi simplu prieten.

Când Toby era dezamăgit de rezultatul obţinut într-o cursă, profesorul îi amintea de toate realizările sale anterioare şi îl încuraja să adopte o perspectivă pe termen lung. Îi împărtăşea propriile lui victorii şi înfrângeri în calitate de alergător, explicându-i cum a ajuns să considere alergatul drept o metaforă pentru orice alt aspect din viaţa sa care necesită un efort concentrat, chiar când abundau distragerile şi dificultăţile. Odată cu trecerea lunilor, Toby a învăţat de la profesor cum să-şi ţină privirea aţintită asupra obiectivului, dincolo de agitaţia problemelor de familie şi să capete încredere în el, în loc să cedeze nervos. Mama lui i-a fost extrem de recunoscătoare profesorului pentru îndrumarea sa pozitivă.

5

Relaţiile de camaraderie şi asocierile băieţilor

De regulă, la vârsta de doi ani, copiii se percep deja ca băieţi sau fete, punându-se astfel baza concepţiei despre sine. Cu toate că această diferenţiere precisă este în scădere întrucât numărul de copii care se identifică ca transgen s-a dublat în perioada 2011 – 2016, se întâmplă rar ca un copil să nu se vadă într-un fel sau altul. Există

însă multe semne care indică evoluţia modului în care sunt percepute identităţile de gen. Într-un articol din *New York Times* din 2017, scriitoarea Lisa Selin Davis susţinea că fiica sa, care la vârsta de trei ani începuse să respingă normele privind feminitatea, nu era „nonconformistă în materie de gen. Ea era nonconformistă în raport cu rolul social de gen” 1. Mulţi părinţi încearcă o abordare a educaţiei copiilor care să fie neutră din perspectiva genului, nedorind să le limiteze viitorul aşa cum şi-l vor imagina aceştia.

Dar, în ciuda eforturilor susţinute ale părinţilor de a-şi proteja copiii, normele privitoare la gen sunt inevitabile în toate societăţile actuale şi influenţează orice aspect, de la haine şi jucării până la alegerea prietenilor. Încă dinaintea vârstei de trei ani, băieţii şi fetele se separă în general în funcţie de sex, fapt care impune sacrificii preţioase, dar care asigură şi beneficii. Cercetările demonstrează faptul că stereotipurile de gen îi încurajează pe băieţi să fie mai independenţi, permiţându-li-se să hoinărească mai nestingheriţi decât fetele. O constatare frecventă este aceea că băieţii petrec mai mult timp în afara casei decât fetele. Libertatea le permite să exploreze şi să aibă parte de aventuri, le insuflă încredere şi le dezvoltă abilităţile de a-şi gestiona viaţa publică. Dar această libertate îi poate şi îndepărta de influenţa pozitivă a familiei şi a comunităţii.

Lumea băieţilor are însă propriile sale reguli. Ele sunt dominate de normele privind masculinitatea, care îi determină pe băieţi să facă anumite lucruri pe care nu le-ar face de unii singuri. Petrecerea timpului alături de prieteni devine un scop în sine şi captează din ce în ce mai mult interesul băiatului. Legăturile cu familia se subţiază pe măsură ce grupul de egali îşi creează un univers propriu, cu activităţi şi experienţe care nu sunt împărtăşite de obicei familiei sau cadrelor didactice. Băieţii vor să se impresioneze unul pe altul şi întreprind orice acţiune este preţuită în cadrul grupului pentru a-şi menţine statutul.

Nestingherite de la grădiniţă până la adolescenţa mijlocie, prieteniile între băieţi reprezintă principalul mod prin care ei îşi dezvoltă deprinderile relaţionale şi explorează apropierea emoţională în afara familiei. Alături de prieteni, băieţii învaţă ce înseamnă afecţiunea şi încrederea, deprind obiceiul de a împărţi ceea ce au cu ceilalţi, de a da şi de a primi. Băieţii îşi transmit mai departe calităţile morale pe care şi le-au format mai întâi în cadrul familiei, precum loialitatea.

Din punctul de vedere al dr. Harry Stack Sullivan, un renumit psihiatru din prima jumătate a secolului XX, pe măsură ce îşi dezvoltă abilităţile cognitive, copiii învaţă şi să-şi ofere reciproc empatie şi sprijin. Legăturile emoţionale mai profunde, „tovărăşiile", cum le numeşte el, îi învaţă pe copii să ţină seama şi de punctele de vedere ale celorlalţi şi să se gândească şi la binele lor.2 Noţiunea de prietenie, capacitatea de a-şi face prieteni şi de a fi un bun prieten, capătă o nouă semnificaţie. De la orientarea iniţială spre familie şi spre vecini, viaţa tinerilor se schimbă odată cu extinderea reţelei de prieteni la şcoală şi cu legarea unor noi prietenii „la cataramă", căpătând o nouă dimensiune.

Psihologul Niobe Way de la Universitatea din New York a consemnat o dimensiune profundă a compasiunii, a afecţiunii şi a apropierii în cadrul prieteniilor între adolescenţii băieţi, ceea ce a făcut-o să respingă părerile conform cărora există diferenţe esenţiale între prieteniile dintre băieţi şi cele dintre fete. Prieteniile băieţilor sunt extrem de importante întrucât prezenţa cuiva care îi cunoaşte şi îi acceptă le îmbunătăţeşte viaţa, scrie ea.

Din nefericire, aceste relaţii de prietenie sunt suprasolicitate de o forţă culturală pe care băieţii n-o pot nici învinge şi căreia nici nu i se pot sustrage în întregime. Aceiaşi băieţi care vorbiseră cu Way atât de deschis despre conexiunile emoţionale dintre ei au declarat ulterior că, odată cu maturizarea, îşi pierduseră prietenii, presaţi fiind să se asigure că nu sunt percepuţi drept homosexuali.

Odată cu intrarea în adolescenţa mijlocie, creşte şi presiunea de a-şi găsi o iubită şi de a-şi limita intimitatea la relaţia respectivă.

În această situaţie, tinerii de sex masculin pot fi privaţi de prietenii vitale pentru starea lor de bine. În ultimii ani, psihologii au acordat o atenţie sporită aşa-numitei „epidemii de singurătate" care afectează mai ales persoanele în vârstă şi adolescenţii.3 După cum spunea scriitoarea Hara Estroff Marano, abordând această preocupare societală crescândă, „prietenia seamănă mult cu hrana. Avem nevoie de ea pentru a supravieţui... Când nu ni se satisface nevoia de relaţii sociale, ne prăbuşim psihic sau chiar fizic" 4. S-a demonstrat că singurătatea cronică declanşează în corp reacţii de stres, niveluri crescute de cortizol, hormonul stresului, şi suprimarea sistemului imunitar. Pe baza conştientizării crescânde a prevalenţei izolării sociale şi a pericolelor acesteia, în 2018, primul-ministru Theresa May a numit un Ministru al Singurătăţii pentru a coordona programele din domeniul sănătăţii publice din Regatul Unit. Să sperăm că această atenţie sporită va conduce la noi idei despre felul în care îi putem sprijini pe băieţi pentru a rezista forţelor care le subminează prietenia.

LEGĂTURI CARE UNESC

Dincolo de mărturisirile pe care le fac iubitelor lor, băieţii îşi împărtăşesc emoţiile şi părerile şi în cadrul prieteniilor lor de încredere, descoperind uşurarea care decurge din empatia şi din înţelegerea manifestate de un camarad plin de compasiune. Niobe Way a descoperit că băieţii sunt foarte categorici în legătură cu importanţa prieteniilor lor. După cum îi explica un tânăr: „Ai cu cine vorbi. Ai vreo problemă, te duci şi vorbeşti cu el. Dacă ai păstra toate chestiile astea în tine, ţi-ai pierde minţile. Încerci să te descarci în faţa altcuiva" 5.

Prieteniile băieţilor contribuie la crearea unor importante deprinderi de viaţă. Să înveţi cât de importantă este susţinerea altcuiva, cât de mult diminuează această

prietenie teama de noi provocări şi cât de puternic e susţinută stima de sine în caz de eşec, reprezintă adevărate lecţii de viaţă. După cum au scris Brett şi Kate McKay pe blogul lor, *The Art of Manliness* (*Arta masculinităţii*), „prietenii sunt acei bărbaţi pe care poţi conta când te afli la ananghie. Care te vor susţine chiar dacă întreaga lume este împotriva ta” 6.

Într-un studiu separat, Judy Chu a ţinut sub observaţie adolescenţi băieţi aflaţi în relaţii de prietenie unul cu celălalt, iar apoi i-a intervievat. Observaţiile ei au confirmat cât de important este pentru un băiat să-şi găsească un prieten în faţa căruia să poată fi el însuşi. Analizând care dintre băieţi erau capabili să reziste mai bine presiunilor referitoare la masculinitate, a descoperit că, în timp ce unii băieţi capitulau aproape complet în faţa normelor privind masculinitatea, chiar dacă se simţeau umiliţi şi considerau că acestea nu-i reprezintă, alţii dădeau dovadă de mai mult curaj. Ceea ce deosebea cele două grupuri era existenţa a cel puţin unui prieten adevărat, existenţa cuiva care să-i cunoască bine şi să-i accepte aşa cum sunt. Ea scrie: „Băieţii care se simt cunoscuţi şi validaţi în relaţiile lor de prietenie par să reziste mai bine aşteptărilor celorlalţi, poate în scopul de a-şi proteja integritatea morală” 7.

Unul dintre băieţii pe care i-a întâlnit Chu, considerat a fi o dezamăgire pentru părinţi deoarece nu era îndeajuns de bătăios, se împăcase cu aspectele identităţii sale în ciuda presiunilor resimţite în cadrul familiei şi la şcoală, deoarece avea un prieten care-l accepta. Într-un interviu luat de Chu, el a explicat:

„La treisprezece ani, l-am cunoscut pe cel care acum mi-e cel mai bun prieten şi el m-a ajutat cu adevărat să devin ceea ce vreau eu să devin… Mi-a atras atenţia asupra tuturor chestiilor pe care mi le făcea mama şi care… Nici măcar nu le observasem… Iar el mi-a atras atenţia, şi atunci am realizat: «Dar asta nu-i corect». Şi amândoi, ne-am zis: «Păi de ce n-am fi cine vrem noi să

fim?»” 8

Prieteniile băieţilor au o importanţă deosebită, susţine Way, deoarece datorită lor băieţii sunt capabili să se opună codului nescris al băieţilor. După cum explica George, unul dintre băieţi: „Faţă de prietenii adevăraţi nu trebuie să porţi o mască şi să spui lucrurile pe care ceilalţi vor să le audă… Nu e ca şi cum trebuie să zic ce-i place lui sau ce crede el” 9. În cadrul interviurilor luate de Way şi de echipa ei de cercetători, băieţii au descris cât de apropiaţi şi de afectuoşi pot fi unul faţă de celălalt:

„Eu şi prietenul meu cel mai bun chiar ţinem unul pe altul… adică… ai chestia asta, profundă, atât de profundă, înăuntrul tău, nu poţi explica… Presupun că, în viaţă, uneori doi oameni se pot înţelege cu adevărat şi resimţi unul pentru altul încredere, respect şi dragoste. Pur şi simplu se întâmplă. E în natura umană” 10.

Ei spuneau că „ar lua-o razna” sau că şi-ar „vărsa nervii pe altcineva” în lipsa prietenilor. Din studiile sale, Way a tras concluzia că băieţii sunt la fel de apropiaţi de prietenii lor cum sunt şi fetele faţă de prietenelor lor cele mai bune; cu alte cuvinte, băieţii sunt în egală măsură acordaţi emoţional unul cu altul.

În scurta lor istorie despre prietenia masculină, soţii McKay i-au urmărit evoluţia: de la prieteniile pline de eroism din Grecia antică, unde a fost iniţial conceput idealul de prietenie platonică; la legăturile intense şi la afecţiunea profundă proprii secolului al XIX-lea (atât Abraham Lincoln, cât şi Theodore Roosevelt şi-au recunoscut deschis prieteniile apropiate în anii de maturitate); şi, în fine, la legăturile mai protocolare şi mai reci din secolul XX. Cu excepţia organizărilor tradiţional masculine, precum armata, echipele sportive şi efectivele de pompieri şi de poliţie, majoritatea persoanelor de sex masculin de astăzi sunt mai reţinute faţă de ceilalţi bărbaţi. Preocuparea de a nu părea homosexual pare a fi explicaţia pentru această schimbare. La sfârşitul secolului al XIX-lea, bărbaţii se simţeau mai liberi să-şi manifeste

afecţiunea reciprocă fără teama de a fi etichetaţi în vreun fel. Dar odată ce relaţiile homosexuale au început să fie caracterizate drept „anormale”, în special de către psihologi, bărbaţii au început să se ruşineze de afecţiunea nutrită pentru prietenii lor.

Kenny, un băiat de cincisprezece ani, mi-a mărturisit recent că ceilalţi băieţi din clasele paralele răspândiseră zvonul că ar întreţine relaţii homosexuale cu un alt băiat. Se simţea furios şi derutat de aceste bârfe. Aceasta era prima lui experienţă legată de temuta supraveghere poliţienească din partea colegilor lui. îl făcuse să se întrebe dacă nu cumva era ceva în neregulă cu el. Devenise tot mai intimidat şi mai precaut în legătură cu sinceritatea manifestată faţă de ceilalţi băieţi. Psihologul Gregory Lehne de la Universitatea John’s Hopkins a explicat provocările cărora el trebuia să le ţină piept: „Dragostea şi relaţiile apropiate sunt dificil de menţinut într-un mediu competitiv, deoarece a-ţi exprima slăbiciunile şi a-ţi admite problemele te fac să pari mai puţin bărbat” 11.

Cu toate că vremurile sunt în schimbare, direcţia acestei schimbări rămâne neclară. În epoca internetului, o mare varietate de imagini cu conţinut sexual precum şi mişcarea pentru drepturile homosexualilor, ce par omniprezente, au modificat atitudinile culturale. Sociologul Eric Anderson de la Universitatea din Winchester, Marea Britanie, îşi punea întrebarea: „Ce se va întâmpla cu versiunea noastră tradiţională, conservatoare, ortodoxă, asupra masculinităţii când această cultură a homo-isteriei va descreşte?” 12 Din cercetările întreprinse printre tineri atât din Statele Unite, cât şi din Anglia, el sugerează că va apărea un etalon de „masculinitate favorabilă incluziunii” care va permite bărbaţilor „să se comporte în moduri asociate odinioară cu homosexualitatea”, dar care vor presupune mai puţine ameninţări la identitatea lor heterosexuală13.

Însă Way consideră că această mişcare pentru

drepturile homosexualilor ar putea însemna, în mod cu totul neaşteptat, *mai multă* presiune asupra băieţilor pentru a-şi dovedi heterosexualitatea. În opinia sa, „această liberalizare a atitudinilor faţă de homosexualitate îi incită pe bărbaţii heterosexual! să insiste şi mai brutal asupra masculinităţii lor în moduri cât mai stereotipe cu putinţă. Convenţiile privind masculinitatea sunt reinstaurate cu un nou avânt pentru a-i deosebi pe cei care *sunt* de cei care *nu sunt*" *14*.

Indiferent de cum vor decurge aceste schimbări culturale, prietenia dintre tinerii bărbaţi va fi afectată – şi, odată cu ea, starea de bine a băieţilor în ansamblul ei. În împrejurările actuale, pierderea apropierii emoţionale în cazul băieţilor are consecinţe negative. Ways sugera clasicul termen de *anomie* – care se referă la o stare de alienare şi de lipsă de sens în viaţă, ce rezultă de obicei ca urmare a unei opresiuni sociale – ca fiind o descriere potrivită pentru acea stare de depresie, de apatie pe care a descoperit-o în rândul băieţilor aflaţi în adolescenţa târzie. Pierderea unui prieten bun este adesea dureroasă, uneori de-a dreptul tulburătoare, după cum i-a explicat lui Way acest băiat:

„Prietenul pe care l-am avut l-am pierdut… Era singura persoană în care aveam încredere, puteam vorbi despre orice cu el. Când eram abătut, mă ajuta să mă simt mai bine. La fel făceam şi eu. Aşa încât acum mă simt cam singur şi, uneori, deprimat. N-am pe nimeni cu care să ies, pe nimeni cu care să vorbesc la telefon, pe nimeni căruia să-i spun secretele mele, pe nimeni care să mă ajute să-mi rezolv problemele… Ştii, nu cred că va mai fi vreodată la fel. Cred că atunci când ai un prieten adevărat şi îl pierzi, n-o să mai găseşti vreodată altul ca el" 15.

Singurătatea şi pierderea despre care vorbeşte acest băiat pot contribui la o schimbare înfricoşătoare pe care o remarcăm în rândul băieţilor adolescenţi de peste cincisprezece ani: rata sinuciderilor a ajuns la valori de patru ori mai mari decât în rândul fetelor. Way susţine că

nu este vorba de o coincidenţă: „Într-o cultură unde nevoia sau dorinţa de sprijin emoţional sau de intimitate reprezintă însăşi antiteza masculinităţii, băieţii aflaţi în perioada de adolescenţă târzie suferă o alienare profundă rezultată dintr-o astfel de ecuaţie” 16.

CAMARADERIA ÎNTRE BĂIEŢI

În minunatul său studiu privitor la interacţiunile de pe terenul de joacă al unei şcoli primare, sociologul Barrie Thome observa că, „deşi fetele şi băieţii *sunt* împreună şi interacţionează des în clasă, în sala de mese şi în curtea şcolii, contactele lor evoluează mai rar înspre prietenii sau înspre alianţe stabile, în vreme ce interacţiunile cu persoane de acelaşi sex au şanse sporite să devină legături de mai lungă durată şi acceptate de ceilalţi” 17. Băieţii şi fetele devin nişte „străini” (chiar dacă se cunosc între ei) pe măsură ce învaţă să respecte, în viaţa cotidiană, graniţele dintre sexe.

Există diverse teorii care explică motivul segregării dintre băieţi şi fete la locul de joacă, mergând de la explicarea biologică a diferenţelor de temperament şi de stil de joacă, de la presiunile culturale care vizează dezavuarea sexului opus, până la procesele cognitive care determină băieţii să-i găsească pe ceilalţi băieţi mai interesanţi (şi să tindă să considere ca fiind mai atractive lucrurile făcute de băieţi). Însă ceea ce a dezvăluit studiul întreprins de Thome a fost modul în care şcoala, în calitate de cea mai importantă scenă socială pe care se manifestă copiii, organizează şi consolidează diferenţele între sexe. Când un băiat găseşte ceva interesant în jocul unei fete sau simte o legătură specială cu o anumită fată, se plasează la graniţe ferm supravegheate atât de ceilalţi copii, cât şi de adulţi. Tachinările şi hărţuielile care se petrec atunci când treci de aceste graniţe îi obligă pe băieţi să respecte normele privind masculinitatea, altfel… vai de ei.

Prin urmare, asocierile de băieţi şi cele de fete evoluează în direcţii diferite. Convingerea tradiţională este

aceea că fetele se asociază în perechi, iar băieţii, în grup. Fetele exersează abilităţile relaţionale precum vorbitul şi împărtăşitul secretelor, pe când băieţii se implică în jocuri şi în diverse proiecte. Însă observaţiile lui Ihome din curtea şcolii au dezvăluit de asemenea *y* modalităţile ritualice în care băieţii şi fetele interacţionează unii cu alţii: întreceri, jocuri de-a prinselea, echipe adverse de băieţi şi fete sau şicanarea acestora din urmă. Joaca lor reproduce mema tradiţională conform căreia băieţii şi fetele sunt total diferiţi unii de alţii.

y

Asociaţi în grupuri separate de cele ale fetelor, băieţii descoperă o trăsătură distinctivă a educaţiei lor: camaraderia. La fel cum grupurile de fete întruchipează şi asigură respectarea normelor specifice fetelor, există reguli specifice băieţilor, care guvernează aceste relaţii camaradereşti. Solidaritatea faţă de grupul de camarazi influenţează modul în care băiatul este privit în cartier şi la şcoală. Dincolo de miza supravieţuirii, legătura cu grupul este importantă şi datorită spiritului camaraderesc şi acceptării pe care o oferă. Poveştile despre aventuri palpitante, epoci agitate şi prietenii pe viaţă ocupă un loc sacru în rândul persoanelor de sex masculin de pretutindeni. Acel „Poţi conta pe mine!” exprimă angajamentul suprem din partea unui băiat.

Camaraderia se clădeşte în cadrul celor mai reprezentative „instituţii” din educaţia băieţilor: grădiniţa, curtea şcolii, sportul de echipă, organizaţiile de cercetaşi şi diverse cluburi pentru băieţi. În aceste asocieri, fiecare băiat se străduieşte şi pentru ceilalţi, iar regulile după care se ghidează sunt destul de diferite de cele din prieteniile sale individuale. Niciun băiat nu se poate sustrage grupului şi fiecare trebuie să-şi găsească un loc în cadrul lui. Experienţele trăite în aceste grupuri modelează percepţia băiatului despre sine şi felul în care el îşi imaginează viaţa.

O relaţie ideală de camaraderie poate intensifica

sentimentul de apartenenţă şi îi poate insufla băiatului valori durabile. Cum ar fi, de exemplu, în echipele sportive. Antrenorul de fotbal american şi formatorul de antrenori Joe Ehrmann, crede că integrarea într-o echipă presupune să înveţi cum „să fii bărbat pentru ceilalţi” – să-ţi descoperi menirea de a face parte din ceva mai important decât propria-ţi viaţă şi să-ţi asumi responsabilitatea faţă de colegii de echipă şi faţă de antrenori, în egală măsură devotaţi ţie. „Aparţinem unul altuia. Acceptarea deplină este regulă. Avem nevoie unul de altul. Echipa este un organism complex. Suntem interdependenţi; niciun membru al echipei nu poate funcţiona independent de ceilalţi colegi de echipă. Ceea ce face unul dintre noi ne afectează pe toţi. Unitate deplină – echipa înseamnă că „toţi suntem unul» 18”, explică el.

Ehrmann a dezvoltat o teorie pe care o numeşte „antrenorat transformational”. Deosebit de antrenorul „tranzacţional”, concentrat mai degrabă asupra victoriei sau a înfrângerii, cel transformational „se consacră înţelegerii de sine şi empatiei, privind sportul ca pe o disciplină etică ce conferă integritate morală”. Ţelul său suprem este acela ca jucătorii să ajungă „să ştie trei lucruri înainte de a absolvi liceul. Unu, faptul că sunt iubiţi. Doi, faptul că sunt iubiţi şi acceptaţi pentru ceea ce sunt, nu pentru ceea ce fac. Trei, trebuie să ştie că au ceva însemnat de oferit lumii” 19. Acest exemplu ne ajută să întrevedem o frântură din puterea conexiunilor emoţionale specifice relaţiilor de camaraderie: aceste legături pot să clădească integritatea morală şi tăria de caracter.

Există şi alte exemple relevante. Dr. Way a descoperit că băieţii aparţinând unor minorităţi sau unor familii de muncitori sau cu venituri reduse, deci care vin din medii cu mai puţine resurse în general, au ridicat camaraderia la rangul de artă. Printre afro-americanii de sex masculin, camaraderia bazată pe opresiunea comună scoate în evidenţă valorile loialităţii şi ale legăturilor emoţionale. Dr. Lionel Howard, de la Universitatea George Washington, a

cărui cercetare s-a concentrat pe rolul relaţiilor în dezvoltarea tinerilor afro-americani de sex masculin, susţine că măsura în care tinerii afro-americani de sex masculin reuşesc să ţină piept încercărilor şi dificultăţilor din vieţile lor depinde de calitatea ataşamentului lor afectiv faţă de alţi tineri din aceeaşi minoritate rasială (şi de acelaşi sex) 20.

Un alt context în care cercetările au relevat faptul că camaraderia furnizează experienţe pozitive sunt şcolile de băieţi. Adepţii acestui tip de şcolarizare segregată susţin că, atunci când băieţii nu mai sunt supuşi presiunii de a-şi demonstra diferenţele faţă de fete, sunt mai dispuşi să abordeze arii din afara tiparului rigid al masculinităţii: arta, exprimarea emoţiilor, învăţarea activă, relaţii de prietenie mai profunde. Una dintre aceste şcoli, Eagle Academy for Young Men din Bronx, a reuşit să obţină o rată de promovabilitate pentru băieţii afro-americani de peste două ori mai mare decât media pe New York; nouăzeci la sută dintre absolvenţii ei urmează studii superioare. Administraţia şcolii atribuie parţial acest succes creării unei culturi a grupului de egali care impune băieţilor să aibă în mod activ grijă unul de altul. Băieţii, după cum a descoperit în cercetarea sa dr. Joseph Derrick Nelson de la Swarthmore Collège, învaţă în astfel de şcoli ceea ce el numeşte „camaraderia transformaţională”, şi anume:

să plaseze nevoile celorlalţi pe primul loc;

să îşi dea seama când cineva are nevoie de ajutor;

să dea o mână de ajutor;

să participe fără rezerve la sarcinile bazate pe colaborare; şi săâşi accepte colegii pe deplin „pentru ceea ce sunt” 21.

Latura pozitivă a camaraderiei băieţilor constă în faptul că îi ajută să se simtă înţeleşi, sprijiniţi şi iubiţi, aşa cum reiese din exemplele de mai sus. Atraşi de compania altor băieţi încă de la vârste fragede, odată ce îşi dau seama că masculinitatea este o parte importantă a

identităţii lor, prieteniile băieţilor pot susţine dezvoltarea unor deprinderi de viaţă esenţiale. Relaţiile de camaraderie pot însufleţi şi uneori chiar salva viaţa băieţilor.

PIERDUŢI ÎN MULŢIME

Însă uneori aceste relaţii de camaraderie exercită o influenţă nefastă. Când apartenenţa la grup este definită de persoane respinse de societate, asocierea băieţilor poate căpăta mai degrabă aspectul unui cult şi încuraja comportamente care se situează dincolo de graniţele moralităţii. Diverse tipuri de frăţii, de asocieri sau de cluburi sportive care pun accentul pe camaraderie încurajează uneori o versiune extremă a masculinităţii care distorsionează valorile individuale şi judecata băieţilor.

Încă din şcoala primară, grupurile de băieţi pot promova reguli de conduită antisocială, incitându-i pe membrii lor să acţioneze în moduri în care ar fi puţin probabil să se comporte de unii singuri. În studiul lui Judy Chu, realizat timp de doi ani, la care au participat băieţi între trei şi patru ani, ea a observat că aceştia nu dădeau dovadă de alegeri discriminatorii privind partenerii de joacă; când însă au început şcoala, au aderat la un grup care le excludea pe fete. Fiecare băiat devenise mai prevăzător în ceea ce privea tovarăşii de joacă, jucăriile pe care le alegea şi felul în care se comporta în curtea a şcolii. Grupul lor îşi delimitase graniţele prin antagonismul faţă de fete.

Un astfel de grup social exercită forţe contrarii. În momentul în care pătrund în acest spaţiu exclusiv masculin, mulţi băieţi descoperă că sunt nevoiţi să renunţe la anumite valori. Se luptă să rămână ei înşişi împotriva atracţiei gravitaţionale a conformismului. Pentru ca ei să devină nişte bărbaţi împliniţi, este esenţial să înţelegem cum îi putem ajuta pe băieţi să-şi păstreze sentimentul de identitate în pofida presiunilor sociale care-i determină să se „camufleze”. Fără o legătură emoţională la care să apeleze, băieţii au mai multe şanse să se ascundă în

spatele unei măşti. După cum bine a înţeles scriitorul George Orwell, băieţii pot ajunge să ia forma măştii pe care o poartă.

Sam era fiul mijlociu dintr-o familie numeroasă. Performanţele fraţilor săi mai mari, în plan şcolar, sportiv şi social, erau greu de egalat, iar aceştia, fiind mereu ocupaţi, petreceau un timp extrem de limitat împreună cu fratele lor mai mic. Tatăl lui Sam, când nu muncea, părea cu totul absorbit de activităţile sportive ale fiilor săi mai mari, care jucau unul baseball şi celălalt lacrosse. Sam, străduindu-se să se facă remarcat în ochii tatălui său, încercase să practice şi el diverse sporturi. Mamei lui, cu toate că era blândă şi înţelegătoare, îi venea mai uşor să relaţioneze cu surorile lui mai mici.

La şcoală, elevii dintr-a opta făceau legea, iar printre ei se remarcau cei mai masivi, mai duri şi mai insolenţi dintre băieţi. Neobservate de adulţi, după ore, în curtea şcolii aveau loc bătăi care consolidau ierarhia în vigoare. Băieţii care aveau note bune, care cooperau cu profesorii şi care îşi dădeau toată silinţa la şcoală erau şicanaţi şi hărţuiţi în nenumărate feluri – erau împinşi afară din rând în sala de mese, li se puneau piedici pe hol sau sufereau diverse alte umilinţe la grupurile sanitare.

Sam avea talent la scris, se descurca relativ bine la scoală şi chiar învăţa din plăcere. Profesorii nu se sfiau să-i arate că îl preferau altor băieţi, mai puţin sârguincioşi şi mai absenţi în timpul orelor. Dar odată cu pătrunderea în adolescenţă, Sam a descoperit că dragostea sa pentru şcoală şi aprecierea de care se bucura din partea profesorilor îi creau de fapt necazuri cu colegii. Era pe cale să devină o ţintă.

În clasa a opta, notele sale începuseră deja să scadă, primise pedepse cu reţinerea după orele de şcoală pentru delicte minore, iar acasă era mereu nervos şi ursuz. Uneori, era obraznic cu mama sa şi răutăcios cu surorile mai mici. Părinţii săi au observat că >»

Îşi schimbase grupul de prieteni şi că acum le cerea

permisiunea să doarmă în weekend acasă la unii dintre băieţii „populari”, în concluzie, s-au simţit mai liniştiţi şi s-au bucurat pentru Sam, crezând că „a ieşit din carapace” şi au pus proasta sa dispoziţie pe seama pubertăţii şi a hormonilor. El începuse să manifeste interes şi faţă de fete, însă într-una din zile, mama sa, care-i supraveghea discret telefonul, a dat peste nişte imagini tulburătoare. De două ori a găsit în telefonul său fotografii cu fete, obscene şi indecente, trimise de noii săi prieteni.

Devenise de-acum limpede că Sam avea nişte probleme, iar părinţii lui au apelat la consiliere psihologică. În şedinţele individuale din timpul evaluării iniţiale, Sam a dezvăluit faptul că hărţuielile şi umilinţele de la şcoală deveniseră copleşitoare. Trăsese în final concluzia că nu avea de ales decât să se alăture acelor băieţi din vârful ierarhiei care îl răsplăteau invitându-l la petrecerile lor şi oferindu-i „onoarea” de a înnopta la ei acasă. Sam descoperise că putea fi chiar amuzant – putea juca rolul de glumeţ al grupului – şi era dispus să îşi asume riscuri considerabile pentru a-şi menţine poziţia în cadrul acelui cerc de prieteni. Nu contesta niciodată dominaţia băieţilor mai mari şi, de fapt, chiar descoperise un anumit băiat pe care îl simpatiza şi de care era, la rândul lui, simpatizat. Începuse să se bucure de această tovărăşie şi de sentimentul de siguranţă pe care i-l oferea. Ca să supravieţuiască, învăţase să se adapteze.

Însă Sam a dezvăluit cât de îngrozit era totodată de direcţia în care se îndrepta şi cât de singur se simţea în mijlocul propriei sale familii. Părinţii lui nu prea îşi dădeau seama de ceea ce se întâmpla în realitate. La petreceri, băieţii din gaşcă aduceau băuturi alcoolice furate de la părinţi, iar uneori şi marijuana. Băieţii şi fetele se cuplau la întâmplare, Sam resimţind o presiune crescândă de a părea la fel de relaxat şi neselectiv în această privinţă. Îşi făcuse intrarea în viaţa socială pe banda de mare viteză. În pauza de prânz, amicii săi îşi povesteau între ei isprăvile din weekend; cât de departe ajunseseră în relaţiile lor

sexuale şi de care fete profitaseră. Cu cât mergea mai departe pentru a ţine pasul cu amicii săi, cu atât mai înstrăinat se simţea faţă de familia sa, dar şi faţă de sine. Îi venea tot mai greu să-şi imagineze că ar fi putut vreodată să le spună părinţilor săi adevărul despre viaţa pe care o ducea.

Din fericire, Sam nu a fost greu de convins să renunţe la această viaţă trăită pe muchie de cuţit. Părinţii săi, reacţionând la semnalele de alarmă, şi-au dat seama că şi ei contribuiseră la vulnerabilitatea lui, subapreciindu-l, fiind mereu ocupaţi şi lăsându-se angrenaţi mai degrabă în succesele sportive ale fiilor mai mari. Ei i-au mărturisit cât de rău le părea de acest lucru, găsind noi moduri de a-i scoate în evidenţă abilităţile care îl diferenţiau de fraţii săi mai mari (cu succesele lor sportive), inclusiv talentul său pentru scrisul creativ. Tatăl s-a obişnuit să petreacă săptămânal un timp alături de Sam, stând de vorbă şi făcând orice îşi dorea acesta să facă. Ieşeau uneori să mănânce împreună, mai exersau câte o aruncare cu mingea de lacrosse, iar alteori rămâneau pur şi simplu acasă, jucând jocuri video, la care Sam îşi bătea invariabil tatăl, indiferent de jocul ales.

Pentru Sam, dar şi pentru părinţii lui, experienţa din clasa a opta a însemnat o lecţie privind puterea seducţiei acestei camaraderii între băieţi şi privind potenţialele ei pericole. Sam şi-ar fi putut pierde total reperele morale. Când băieţii iau mult prea în serios stereotipurile după care se ghidează relaţiile din cadrul grupului de amici, regresează şi îşi pierd busola morală. Vocile părinţilor pot fi acoperite de presiunile mai urgente şi mai serioase din cadrul grupului. Cazul lui Sam reprezintă o lecţie instructivă despre dependenţa băieţilor de ancorele relaţionale, pentru a-i ajuta să reziste regulilor impuse de grupul de camarazi, în povestea să vedem şi limitele curajului băieţilor. Povestea lui Sam este una moralizatoare, despre băieţii care se simt copleşiţi şi acceptă această tovărăşie chiar dacă nu îi împărtăşesc

valorile.

Însă pentru băieţii mai puţin norocoşi decât Sam, care nu au părinţi să-i aducă înapoi pe calea cea bună, regulile privind aceste întovărăşiri pot fi derutante. Antropologul Peggy Sanday de la Universitatea din Pennsylvania observa că violul este un fenomen sociocultural, cu o probabilitate crescută de a se manifesta în anumite condiţii. Când unele modele extreme ale masculinităţii, inclusiv atitudinea ostilă faţă de femei, sunt promovate în interiorul grupului de sex masculin, acesta devine „predispus la viol” 22. Atitudinile excesiv de masculine şi scenariile privind sexualitatea care privesc femeile dintr-o perspectivă obtuză, drept obiecte ale dorinţei sexuale masculine, constituie o combinaţie primejdioasă în aceste condiţii. Neil Malamuth, profesor de psihologie la Universitatea din Los Angeles, California, a creat o scală de măsurare a Probabilităţii Violului şi a descoperit, cu mare îngrijorare, că o treime dintre tinerii de vârsta facultăţii au recunoscut că ar

J

viola o femeie „dacă ar fi siguri că nu vor fi prinşi şi pedepsiţi” 23.

Dar normele de discriminare la adresa femeilor operează mult mai greu când băiatul are legături puternice cu familia sa. Aceste legături afective îi protejează pe băieţi de întreaga gamă de comportamente excesive, abuzive şi distructive, glorificate în culturile hipermasculinizate. Aceste versiuni extreme ale masculinităţii exercită o atracţie deosebită în special asupra băieţilor care datorită socializării timpurii din cadrul familiei şi a grupului de egali sunt deja receptivi la acest aspect. Pe măsură ce cresc, ei se îndepărtează de părinţi, grupul le devine casă, iar câştigarea „respectului” devine principala monedă de schimb.

Frăţiile de tip studenţesc, mai populare ca oricând în rândul a unui din şase bărbaţi care urmează o facultate de patru ani la zi, sunt un exemplu de situaţii în care aceste

asocieri se îndepărtează de înseşi principiile camaraderiei. Conform cercetătorilor din domeniul sănătăţii publice, 86% dintre tinerii care trăiesc în casele frăţiilor studenţeşti consumă alcool în mod compulsiv de două ori mai des decât ceilalţi studenţi24. Comparând rata agresiunilor sexuale în rândul membrilor frăţiilor înainte de adeziune şi după, unul dintre cercetători a descoperit faptul că bărbaţii erau de trei ori mai predispuşi să comită agresiuni sexuale după iniţiere. Într-un articol publicat în 2014 în revista *Time*, scriitoarea Jessica Bennett se întreba: „Ce ne aşteptăm să se întâmple într-un club în care femeile sunt privite ca intruse, ca o marfă, sau, şi mai rău, ca o pradă, şi în care bărbaţii fac legea? Nu e de mirare că aceste frăţii studenţeşti sfârşesc prin a reproduce asocierile băieţeşti – şi, până la urmă, nici pentru băieţi, ele nu sunt tocmai grozave" 25.

Aderarea la un astfel de grup presupune o continuă şi activă negociere între ceea ce crede băiatul despre sine şi ceea ce simbolizează grupul. Majoritatea băieţilor au momente în care cedează influentei acestuia sau chiar rătăcesc total drumul, ca Sam. care capitulase în faţa normelor promovate de grup. Însă, la fel ca în cazul lui Sam, conexiunile lor emoţionale pot contribui la consolidarea valorilor de bază, care îi ajută să se îndepărteze de aceste norme toxice.

Sprijinul dat băieţilor în exersarea curajului este o cerinţă de bază în educaţia fiilor noştri. Consolidarea convingerilor sănătoase şi încurajarea rezistenţei faţă de presiunile culturale contrabalansează normele privitoare la masculinitate. Felul în care va fi rezolvată dilema legată de aceste frăţii poate influenţa traiectoria întregii vieţi a băieţilor.

CE POT FACE PĂRINŢII ŞI ŞCOALA 1 I 1

Pe măsură ce băiatul iniţiază interacţiunea cu grupul de colegi, cel mai elementar lucru pe care adulţii şi profesorii trebuie să-l ţină minte este zicala „Dacă vrei un prieten, fii tu însuţi prieten". Capacitatea de a-ţi păsa de

celălalt, de a oferi încredere, de a te destăinui, de a face unele compromisuri reprezintă abilităţi relaţionale pe care orice copil trebuie să le dezvolte pentru a avea succes în relaţiile sale de prietenie. Când fac primii paşi în aceste relaţii, băieţii recurg la modelele funcţionale de ataşament din familie pentru a-şi stabili propriul stil de relaţionare. În acest sens, relaţiile de bază cu părinţii, cu profesorii şi cu rudele pregătesc terenul pentru ceea ce urmează. Băieţii care au siguranţa că sunt iubiţi vor avea încrederea necesară să facă eforturi de dragul altora. Le va fi mai uşor să fie generoşi, să-şi aştepte rândul şi să-şi manifeste interesul faţă de prieteni. Vor fi mai liberi să refuze să facă anumite lucruri care sunt în contradicţie cu propria identitate.

Unele cercetări sugerează faptul că în special ataşamentul afectiv al băiatului fată de mamă ar fi cel care îi dezvoltă abilitatea de a-şi exprima sentimente de prietenie faţă de alţii. Mamele nu au doar şanse sporite de a-şi ajuta băieţii să se împotrivească convenţiilor privind restricţionarea emotivităţii masculine. Forţa legăturii dintre mamă şi fiu, pe măsură ce acesta intră în adolescenţă, influenţează de asemenea în mod direct măsura în care băiatul le transmite şi prietenilor săi această disponibilitate afectivă. Niobe Way scria că, „băieţii care au raportat un sprijin *crescând* din partea mamei, din clasa a şasea până într-a opta, au fost în măsură să raporteze şi niveluri *crescânde* ale rezistenţei faţă de convenţiile privind masculinitatea din cadrul relaţiilor lor de prietenie” 26.

Reiese faptul că această calitate a ataşamentului pe care copiii îl dezvoltă faţă de îngrijitorii lor constituie un predictor extrem de eficace al calităţii ataşamentelor lor ulterioare. După cum am menţionat în capitolul întâi, cercetătorii din domeniul teoriei ataşamentului au descoperit că cele douăzeci de întrebări cuprinse în Inventarul Ataşamentului pentru Adulţi pot prezice situaţia ataşamentului fiilor şi fiicelor pornind de la cel faţă de

părinţii acestora cu o precizie de 85%27. Cu toate că stilul de relaţionare se poate îmbunătăţi la maturitate, depăşirea unor modele de ataşament bazate pe neîncredere, nesiguranţă, dominanţă sau abuz (tipare dezvoltate ca urmare a unor suferinţe emoţionale timpurii) poate fi un lucru greu de realizat. Pentru mame, taţi şi ceilalţi adulţi implicaţi în îngrijirea băieţilor, dezvoltarea unor legături emoţionale solide cu fiii şi cu învăţăceii lor şi menţinerea calităţii şi profunzimii acestor relaţii reprezintă o strategie preventivă esenţială pentru a-i pregăti pe băieţi pentru viaţă, ajutându-i să capete încredere de sine şi responsabilizându-i.

Pe lângă crearea acestei baze emoţionale, iată şi alte câteva sugestii destinate părinţilor şi celor care vor să-i susţină pe băieţi pe măsură ce aceştia leagă prietenii şi învaţă să gestioneze relaţiile din cadrul grupului de colegi.

CREATI-LE OPORTUNITĂŢI, J

Întrucât prieteniile sunt extrem de importante în dezvoltarea emoţională a băieţilor, familiile trebuie să asigure, în ciuda programului încărcat de acasă şi de la şcoală, condiţii pentru ca fiii lor să petreacă cât mai mult timp cu prietenii lor. Acest lucru este din ce în ce mai greu de realizat deoarece educaţia s-a adaptat în funcţie de viaţa profesională aglomerată a familiei moderne. Între programul prelungit de la grădiniţă şi timpul îndelungat petrecut la şcoală, în tabere de vară, în activităţi sportive sau artistice, timpul copiilor nu le mai aparţine. Cel puţin până ajung la vârsta la care sunt capabili să se descurce singuri, băieţii vor avea nevoie ca părinţii să le organizeze timpul în cadrul rutinei săptămânale, astfel încât să le faciliteze întâlnirile cu prietenii.

Pe măsură ce vecinătăţile au devenit tot mai neprietenoase cu copiii, sunt din ce în ce mai puţini băieţii care, pentru a-şi găsi tovarăşi de joacă şi prieteni, nu trebuie decât să iasă din casă. Există alternativa unei întâlniri prestabilite pentru joacă, cu toate că aceasta depăşește posibilitatea băiatului de a face singur

aranjamentele necesare. Aici intervine capacitatea de atenţie şi de ascultare a părinţilor: orice iniţiativă luată de băiat în vederea socializării trebuie încurajată. Chiar şi o simplă frază, precum „Cât aş vrea să mă pot juca cu Tommy”, reprezintă primii săi paşi în rezolvarea problemei izolării sociale. Asigurarea eşafodajului şi sprijinului logistic astfel încât băiatul să aibă o şansă reală de a-şi clădi cu succes propriile legături emoţionale presupune un răspuns de acest fel: „De ce nu-l iviţi la tine în weekend?”, urmat de „Vrei să vorbesc eu cu mama lui după ce aranjaţi între voi?”. Continuaţi mai degrabă pe calea sugerată de băiat decât să i-o impuneţi voi, ajutându-l astfel să-şi dezvolte spiritul de iniţiativă şi independenţa.

Însă, cu părinţii care muncesc toată ziua şi cu profesorii concentraţi din ce în ce mai tare asupra îmbunătăţirii rezultatelor la diverse teste şi examene, băieţilor le este tot mai greu să găsească adulţi care să-i sprijine în nevoia lor de a petrece cât mai mult timp alături de prieteni. Este mult mai rapid şi mai eficient să le organizăm noi programul decât să aşteptăm ca băieţii să descopere singuri ceea ce vor, iar apoi să acţionăm în consecinţă, însă ceea ce contează de fapt este dezvoltarea abilităţilor pe termen lung. Vrem ca băieţii să înveţe să se descurce bine în societate, însă abilităţile emoţionale ale părinţilor sau profesorilor bine intenţionaţi nu se pot substitui celor ale fiilor şi elevilor lor. Dura bătălie socială pentru succes şi ierarhiile mereu în schimbare presupun o doză bună de rezilienţă, de creativitate şi de curaj, abilităţi de dobândit în mod ideal înainte de confruntarea cu problemele mai serioase ale adolescenţei. În adolescenţa timpurie, când grupurile lor de egali îşi proclamă independenţa faţă de părinţi şi faţă de profesori, băieţii care nu au învăţat încă să se descurce singuri sunt mai susceptibili să întâmpine dificultăţi în câştigarea respectului în cadrul grupului.

Cercetările în domeniul rezilienţei confirmă faptul că unui băiat îi este mai uşor să se descurce dacă are măcar

un aliat: pe cineva care să-l valideze ca persoană, căruia să-i pese de dorinţele sale, care să-i stea alături în orice situaţie. Dar până să-şi găsească prieteni, acceptarea necondiţionată din partea profesorilor, a antrenorilor, a preoţilor şi a părinţilor este cea care le asigură băieţilor forţa morală necesară. Rezistenţa împotriva ameninţării de a fi respins poate nu are întotdeauna logică în anumite contexte, dar ceea ce contează pe termen lung este ca fiecare băiat să creadă în susţinerea cuiva, în existenţa unui refugiu, şi să realizeze că nu este în întregime dependent de forţe mai presus de controlul său. Fiecare băiat trebuie să dobândească abilitatea de a păstra o proporţie corectă între preferinţele personale şi necesitatea adaptării.

FIŢI CU OCHII-N PATRU

Din povestea lui Sam, ca şi din cele consemnate de observatori, precum psihologa Judy Chu, rezultă clar că părinţii şi profesorii au rolul lor în prieteniile băieţilor, rol deseori trecut cu vederea, în special când băieţii sunt suficient de mici încât viaţa lor socială să fie relativ transparentă, iar provocările cărora trebuie să le facă faţă să fie relativ uşor de gestionat, părinţii şi profesorii îi pot ajuta să dobândească priceperea de a pune în concordanţă cerinţele grupului de prieteni cu propriile lor valori şi nevoi. Observarea atentă a felului în care băieţii gestionează aceste provocări şi menţin echilibrul – intervenind şi ajutându-i pe cei care se simt pierduţi ori copleşiţi – asigură o plasă de siguranţă pe măsură ce aceştia îşi dezvoltă propriul punct de vedere cu privire la cine sunt ei cu adevărat şi capătă priceperea de a găsi echilibrul corect.

Problema constă în faptul că „societatea puştilor” funcţionează după propriile-i reguli, departe de privirile şi de controlul autorităţii adulţilor. Într-un studiu desfăşurat la o şcoală particulară de către o echipă de cercetare formată din studenţi care au urmărit fenomenele de hărţuire şi de violentă, două descoperiri esenţiale au

subliniat natura nevăzută, dar totuşi aproape vizibilă a acestor reguli. Unu din zece băieţi a raportat încăierări şi persecuţii umilitoare; unu din trei fusese la un moment dat hărţuit, ameninţat sau intimidat. În ceea ce priveşte locurile în care aceste incidente avuseseră loc, era vorba de sala de mese, de curtea şcolii, de sala de sport şi de vestiare – spaţii în care adulţii erau mai puţin prezenţi. Băieţii sunt experţi în găsirea breşelor din sistemul de supraveghere al adulţilor.

Nu că părinţii şi profesorii ar fi prea vigilenţi. De fapt, este uimitor cum doar interacţiunile cele mai zgomotoase sunt de regulă remarcate. Despărţiri de diferenţele generaţionale privitoare la norme, la perspective şi la modul de a înţelege lucrurile, tinerii şi cei mai în vârstă îşi acordă reciproc o atenţie redusă şi par să trăiască realmente pe planete diferite. Odată cu înaintarea în vârstă, băieţii se raportează din ce în ce mai mult la prieteni şi la grupul de egali în materie de chestiuni importante privind hainele, muzica, relaţiile, aspiraţiile şi distracţiile, ajungând să dispreţuiască tot ceea este legat de adulţi. Adolescenţii sunt un trib în sine.

Atenţia adulţilor trebuie să se îndrepte asupra regulilor acestui trib şi a impactului lor asupra unora dintre băieţi. În încercarea de a se dovedi buni prieteni şi de a fi acceptaţi, băieţii se simt constrânşi să se conformeze normelor prevalente, chiar dacă acestea deviază de la valorile preţuite în familia lor. Păstrarea unui echilibru între a face ceea ce trebuie pentru a se integra în grup şi a nu renunţa la propriile convingeri va necesita repetate încercări (şi greşeli), presupunând un exerciţiu flexibil de judecată şi de curaj. Vor exista o mulţime de şanse pentru fiecare băiat în parte de a-şi exersa rezistenţa faţă de presiunile grupului. Şi, probabil, şi o mulţime de eşecuri. Când un băiat cedează irezistibilei presiuni a grupului, îi este util un prieten în faţa căruia să poată admite faptul că se simte contrariat şi stingherit făcând acest compromis.

Când fiii lor se alătură unui grup de egali, acest lucru creează şi pentru părinţi o serie de oportunităţi – însă de o altă natură. Nemaigestionându-i fiului viaţa socială până în cel mai mic detaliu, părinţii şi îngrijitorii vor observa atent calitatea noii sale vieţi sociale. Dau dovadă de integritate morală băieţii cu care se întovărăşeşte fiul lor? Este fiul lor capabil de a fi el însuşi cel puţin faţă de o parte dintre aceşti băieţi? Este această prietenie sinceră şi trainică? în mod ideal, o legătură emoţională bazată pe încredere îi va permite băiatului să discute sincer cu părinţii despre prieteni, coechipieri şi ceilalţi colegi. Este grozav să se poată bucura de ascultarea empatică a părinţilor fără grija sau teama de a fi contrazis sau respins.

Din povestea lui Sam se pot trage învăţături atât din aspectele bune, cât şi din cele negative. Familia lui, deşi atentă şi iubitoare, nu observase totuşi că el era depăşit de dinamica grupului până în momentul în care comportamentul său le semnalase pericolul real. Odată ce s-au apropiat de el cu mai mult interes, iar el a putut să le împărtăşească realităţile vieţii sale sociale, Sam a fost capabil să-şi reseteze busola morală. Faptul că a putut spune tot ce avea pe suflet şi că s-a bucurat de înţelegerea părinţilor i-a întărit hotărârea de a restabili echilibrul. Performantele lui şcolare s-au îmbunătăţit şi a început să petreacă mai mult timp în familie. Şi cu toate că la şcoală rămăsese în acelaşi grup, intervenţia mamei şi tatălui său i-a oferit un pretext pentru a renunţa la petreceri şi a înceta să încerce să ţină pasul cu ritmul alert, dar superficial, al acelui grup mult râvnit.

Cu toate că regulile privitoare la camaraderia între băieţi variază în funcţie de cultură, ele reflectă un ideal unic, predominant, care privilegiază anumite calităţi şi tipuri de băieţi în detrimentul celorlalţi. În vreme ce încrederea de sine a fetelor mai dezvoltate din punct de vedere fizic decât majoritatea colegelor are de suferit, în cazul băieţilor care cresc mai repede lucrurile stau exact invers: băieţii care se dezvoltă mai de timpuriu sunt priviţi

într-un mod mai favorabil decât cei mai mici de statură, mai puţin atletici sau care nu corespund stereotipului masculin. Felul în care băieţii se văd prin ochii grupului de egali reflectă această prejudecată culturală. Le va fi foarte greu să nu pună la suflet mesajele pozitive sau negative ale grupului.

Malik era un băieţel care până în clasa a cincea avusese o mulţime de prieteni. Dar cum în gimnaziu, odată cu adolescenţa, băieţii au început să manifeste puseuri diferite de creştere, dinamica grupului s-a schimbat. Malik s-a trezit ignorat de ceilalţi băieţi şi din ce în ce mai des exclus din preajma lor. Un grup de patru-cinci băieţi începuseră să se remarce prin popularitatea lor şi să-şi caute în mod exclusiv tovărăşia unul altuia. În sala de mese, aceştia îşi reţineau unul altuia locurile, în vreme ce Malik şi alţi băieţi, acum excluşi din grup, se grăbeau să mai prindă vreunul din locurile rămase libere la masa acestora. În timpul mesei, băieţii din grup vorbeau entuziasmaţi între ei, răstindu-se deseori la cei care încercau să se amestece în conversaţie şi bătându-şi joc de ei pentru a-şi întări poziţia dominantă.

Momentul critic a fost cel în care Malik a descoperit că respectivii băieţi plănuiau o petrecere aniversară a unuia dintre ei, iar el nu era invitat. A descoperit acest fapt într-un mod cât se poate de neplăcut, întrucât petrecerea fusese organizată în secret. Îi trimisese vineri seara un mesaj unuia dintre băieţii care mai gravita uneori în jurul acelui grup, întrebându-l dacă făcea ceva anume şi dacă nu dorea să se întâlnească, dar în schimb acesta îi răspunsese că nu putea să se întâlnească cu el, deoarece mergea la „petrecerea lui Evan”. Toate sentimentele sale reprimate de frustrare, de umilinţă şi de neputinţă au ieşit la suprafaţă, iar Malik a cedat nervos.

Din fericire, mama lui îi observase expresia feţei în momentul în care citea mesajul de răspuns şi era pregătită să-l asculte. Cu toate că suferea la fel de mult ca fiul ei, şi-a muşcat limba şi s-a mulţumit să-l consoleze fără să-şi

exprime vreo părere personală. Ea şi-a amintit că ceea ce contează este viitorul şi nu suferinţa fiu5 J >

lui sau din acel moment. Malik trebuia să fie capabil să găsească singur o soluţie pentru gestionarea vieţii sale sociale de la şcoală. El a realizat singur că acei băieţii cu care fusese amic nu-i erau de fapt prieteni şi că ar fi bine să lege relaţii de prietenie cu un alt grup de băieţi, care deşi erau mai puţin „populari", se comportau mai corect unii cu alţii.

ÎNCURAJAŢI-I PE BĂIEŢII MAI RETRAŞI SAU MAI TIMIZI

Părinţii nu ar trebui să se îngrijoreze prea tare când băieţii trec prin perioade în care sunt lipsiţi de prieteni. Conform cercetării privind prieteniile băieţilor puberi, desfăşurată de psihologul William Bukovski de la Universitatea Concordia din Montreal, perioadele de inactivitate socială sunt frecvente28. Cu atâtea schimbări suferite de băieţi, ar fi surprinzător ca prieteniile lor să nu cunoască şi ele perioade de creştere şi descreştere, în măsura în care aceste relaţii de prietenie reprezintă un teren de antrenament pentru abilităţile relaţionale pe termen lung, este chiar de dorit ca băieţii să înveţe să se adapteze împrejurărilor şi să gestioneze eşecurile, cu toate că mulţi părinţi speră, într-un mod absolut nerealist, că fiii lor vor avea parte de un şir constant de succese.

Însă „cine s-a fript cu ciorba suflă şi-n iaurt". Unii băieţi găsesc că este mult prea greu să facă faţă grupului de camarazi şi renunţă la orice încercare de integrare. Jeb, care era elev în clasa a şasea când a început să vină la consiliere, mi-a demonstrat repede cât de sigur de sine putea fi în prezenţa adulţilor: isteţ şi amuzant, încrezător şi fără nicio teamă de a-şi arăta sensibilitatea. Era capabil să fie el însuşi, având convingerea că îl voi asculta cu respect şi simpatie. Învăţase acest lucru din relaţia cu părinţii şi cu profesorii săi.

Însă relaţia cu colegii de clasă era o cu totul altă poveste. El îşi descria colegii din clasa a şasea drept

nesuferiţi şi antipatici, lipsa lui de succes în găsirea unor prieteni adevăraţi făcându-l să-şi piardă credinţa în posibilitatea unei relaţii de prietenie cu aceştia. Iubit şi apreciat de profesori pentru autenticitatea, voinţa şi umorul său, Jeb îşi petrecea însă weekendurile singur în mijlocul familiei sale. Rareori apărea pe telefonul lui vreun mesaj de la colegii de clasă.

Neputând să guste entuziasmul specific distracţiilor alături de prieteni, Jeb devenise pesimist şi deprimat. Însă nici el, nici mama lui nu făcuseră încă legătura între aceste două aspecte. Ba chiar erau înclinaţi să atribuie unul dintre aspecte – lipsa prietenilor – unor presupuse tendinţe depresive determinate biologic. Jeb avusese şi nişte probleme de învăţare şi petrecuse anii anteriori de şcoală în clase speciale, alături de alţi elevi cu probleme similare până când se transferase la o clasă obişnuită. Anii pe care-i petrecuse deoparte îl marginalizaseră cumva în raport cu actualii colegi, declanşând din partea acestora comentarii răutăcioase atunci când li se alătura la orele de educaţie fizică sau sanitară. Jeb ajunsese să se considere diferit şi i se părea puţin probabil să fie vreodată acceptat de ceilalţi băieţi. Opinia despre sine însuşi avusese de suferit.

Odată reconstituită imaginea de ansamblu cu ajutorul părinţilor, profesorilor şi câtorva teste în perioada de evaluare psihologică iniţială, mi-am dat seama că Jeb era prins într-o criză dezvoltaţională care nu va face decât să devină mai acută. Băieţii au o tendinţă înnăscută de a deveni ei înşişi, cu propriile lor relaţii afective, şi trebuie să-şi clădească singuri viaţa. Jeb se retrăsese în siguranţa familiei, iar mama sa contribuise fără să vrea la neputinţa sa crescândă, confirmându-i sentimentul că era pur şi simplu diferit. Avea poate nevoie de medicaţie, s-a gândit ea. În ceea ce-l privea, Jeb ajunsese într-un impas, fără să aibă nici cea mai vagă idee cum să iasă din acel vârtej, care îl trăgea în jos.

L-am întrebat pe Jeb despre relaţiile sale de prietenie, având grijă să adaug faptul că îl consideram o

persoană amuzantă, inteligentă, cu care era interesant să stai de vorbă, şi că eram sigur că şi ceilalţi îl vor considera la fel. Când s-a plâns de ceilalţi băieţi şi mi-a justificat pasivitatea sa, i-am sugerat să ne fixăm un obiectiv şi l-am asigurat de susţinerea mea până când acesta va fi atins. Obiectivul a fost: cel puţin o interacţiune în plan social în fiecare weekend. L-am ajutat să facă o listă cu toţi băieţii de a căror tovărăşie s-ar fi putut bucura, permiţându-i să se plângă în legătură cu fiecare dintre ei, dar nu şi să-l respingă definitiv. „Nimeni nu este perfect, Jeb, însă tu eşti în căutarea unui prieten şi trebuie să acorzi fiecărui băiat o şansă corectă”. Încrederea mea în el şi atitudinea mea nepretenţioasă faţă de băieţii despre care nu avea o părere prea grozavă l-au stimulat suficient cât să facă o încercare. A descoperit, desigur, că mulţi dintre colegii săi de clasă erau bucuroşi să-şi petreacă timpul cu el, iar atitudinea sa a început să se schimbe.

De fapt, nu a durat prea mult până când şi-a atins obiectivul şi nu s-a mai plâns vreodată că ar fi deprimat.

Să nu credeţi că nu l-am compătimit pe Jeb pentru cruzimea şi răutatea de care dădeau dovadă colegii săi. El era conştient de acest lucru mai mult decât mine. Însă eu mai ştiam ceva: cu toate că soarta îi era potrivnică, el putea să-şi schimbe încet-încet poziţia odată cu fiecare prietenie nou dobândită şi putea să devină dintr-un intrus un băiat acceptat de toţi cei din clasă. Trebuia pur şi simplu să se împrietenească mai întâi cu băieţii care se arătau mai receptivi faţă de el, iar apoi să-şi extindă interacţiunile la ceilalţi. Succesul repurtat l-a ajutat să scape de acele sentimente de neputinţă şi de disperare şi să-i sporească încrederea de sine. Latura sa amuzantă şi prietenoasă atât de apreciată de adulţi a devenit tot mai evidentă în ochii colegilor şi, ca o reacţie în lanţ, Jeb a descoperit un secret important în legătură cu „supravieţuirea” într-un colectiv: să nu te oferi de bunăvoie drept ţap ispăşitor, să nu accepţi să devii o ţintă.

Orice băiat poate resimţi o anumită nesiguranţă în

cadrul grupului – până şi liderii din vârful ierarhiei. Oricare dintre ei poate deveni brusc ţinta bătăilor de joc ale celorlalţi. Este firesc ca mulţi băieţi cu un sănătos sentiment al sinelui să considere ameninţătoare această dinamică a grupului. Însă, în ciuda compromisurilor pe care le face de dragul grupului, fiecare băiat în parte reacţionează când o persoană de care este apropiat emoţional îi reaminteşte cine este el de fapt. Calităţile umane ale fiecărui băiat subzistă chiar în cadrul normelor mai nocive ale frăţiilor – şi chiar? J

şi dincolo de acestea. Pentru a-i face pe băieţi mai puternici, este de o importanţă capitală să-i ajutăm să descopere o modalitate de a se conecta emoţional cu colegii lor, rămânând însă credincioşi propriilor valori, în pofida oricăror norme de grup.

INTERVENIŢI ÎN CAZUL BĂIEŢILOR DEBUSOLATI

Pentru băieţii ca Sam, apartenenţa la grup compensase sentimentul de a fi fost de două ori trecut cu vederea. El nu se remarcase în mod special nici în ochii propriei familii, nici în cei ai colegilor de şcoală. Muncea din greu pentru a câştiga respectul celor mai populari băieţi din clasă, simulând şi afişând o atitudine falsă pentru a le atrage atenţia. Sam considera că faptul de a fi fost primit în cercul acestora compensa modul în care ajunsese să se subaprecieze. Dar pe măsură ce continua să se îndrepte împreună cu grupul în direcţii din ce în ce mai periculoase, costurile acestui compromis creşteau. De fapt, în momentul în care părinţii săi se hotărâseră să intervină, el se simţise de-a dreptul uşurat.

Cazul lui Sam nu este unul ieşit din comun. Mulţi dintre băieţii care ajung să se simtă complet sub puterea acestor norme promovate în cadrul grupului îşi doresc în secret ca cineva să vină şi să-i ajute să restabilească echilibrul. Din păcate, în loc să-i vadă drept victime ale unei forţe copleşitoare, când părinţii şi ceilalţi adulţi au de-a face cu băieţi care, poate, au mers prea departe, ei au tendinţa de a adopta o atitudine moralizatoare. Confruntaţi

cu astfel de judecăţi de valoare, băieţii se simt criticaţi pe nedrept şi simt că li se impun standarde de comportament nerealiste şi depăşite moral. Este uşor să judeci un băiat care a făcut prea multe compromisuri plasându-te în relativa siguranţă a poziţiei de adult. Însă astfel de judecăţi îi determină pe băieţi să se îndepărteze şi mai tare de sursa lor principală de sprijin, lăsându-i cu adevărat la cheremul colegilor din grup.

Pentru cei preocupaţi de calitatea interacţiunii băiatului cu grupul de egali, următorul cadru de acţiune le-ar putea fi de folos:

NIVELUL ÎNTÂI

Este recomandat părinţilor care acţionează din timp, încă de la primele semnale de alarmă, când observă că băiatul pare mai retras şi mai taciturn. În acest caz, primul pas constă în alcătuirea unui inventar personal: Motivele preocupării voastre vin din anumite sentimente de dezamăgire şi dezaprobare, poate chiar de la o lipsă de respect din partea băiatului? Odată ce aceste motive vă sunt mai limpezi şi ele au la bază mai degrabă compasiunea şi dragostea pentru băiat, faceţi o recapitulare a calităţilor acestuia pentru a vă reaminti cine este el cu adevărat, acesta fiind copilul la care trebuie să ajungeţi. Acest inventar va fi util şi pentru a putea transmite un mesaj mai încurajator şi va influenţa felul în care băiatul se vede prin ochii voştri. Validarea calităţilor unui fiu, ale unui jucător sau ale unui elev este aproape întotdeauna o idee bună pentru orice adult care vrea să dea o mână de ajutor, în special în cazul băieţilor care poate primesc deja un feedback negativ.

Întrucât scopul este acela de a vă reconecta în plan afectiv şi nu doar de a-l disciplina sau de a pune capăt comportamentului său îngrijorător, nu trebuie să vă grăbiţi; fiul vostru se va îndrepta singur în momentul în care va simţi că s-a reconectat cu voi la nivel afectiv. Va dura un timp până ce el îşi va depăşi teama că ar putea fi vorba doar de manipulare, mai ales în cazul în care s-a

îndepărtat foarte tare de părinţi. Momente dedicate lui în exclusivitate, precum şi o ascultare atentă sunt strategii de fiecare zi pentru a vă ajuta, în calitate de părinţi, să vă reapropiaţi de fiul vostru. Pregătindu-vă să fiţi atenţi şi să vă concentraţi asupra lui, ascultându-l şi observându-i reacţiile, veţi afla multe lucruri care vă vor călăuzi către pasul următor.

Aşadar, la acest nivel, nu este niciun alt aspect care trebuie să vă preocupe în mod special, nicio problemă de rezolvat. Scopul este exclusiv restabilirea legăturii afective dintre voi şi băiat.

NIVELUL DOI

Presupunând că dialogul a devenit posibil pe măsură ce legătura emoţională dintre voi se adânceşte, ar putea fi potrivit să fiţi mai explicit în privinţa dificultăţilor cu care aţi observat că se confruntă: „Mi se pare că îţi este greu să le arăţi prietenilor tăi cine eşti tu cu adevărat”. Aceste observaţii nu trebuie să ia forma unor acuzaţii sau unor critici – determinându-l pe băiat să intre în defensivă şi să vrea să se retragă în carapacea sa –, ci ar trebui să fie exprimate într-un ton empatic şi plin de bunăvoinţă, împărtăşirea unor experienţe asemănătoare pot ajuta fără îndoială la normalizarea situaţiei delicate şi la reducerea impresiei că voi, părinţii, le vorbiţi „de sus” băieţilor voştri. Cele mai eficiente intervenţii sunt cele făcute într-o atmosferă de devotament, respect şi afecţiune – mai ales în cazul cuiva care se simte, probabil, deja ruşinat şi neputincios.

Dacă intervenţia începe să prindă şi declanşează o recunoaştere a problemei, părinţii, profesorii ori antrenorii ajung la momentul decizional: ei trebuie să hotărască dacă situaţia impune luarea anumitor măsuri pentru o reconfigurare a condiţiilor în care se află băiatul – o şcoală nouă sau o echipă nouă, de exemplu, sau poate o consiliere psihologică. Dacă împrejurările îl depăşesc clar pe băiat, doar părintele are puterea reală de a modifica mediul astfel încât băiatul să aibă o şansă de a ieşi la liman. Dacă

însă băiatului îi este pur şi simplu greu să se adapteze fără să renunţe la convingerile importante pentru sine, adultul îi poate oferi sprijin şi îl poate stimula să imagineze soluţii alternativă.

În ambele cazuri, din moment ce băiatul a fost capabil să discute deschis cu o altă persoană despre adevărata natură a dificultăţilor sale, înseamnă că a ajuns deja într-un punct decisiv. Şi în acest caz, ceea ce contează este obiectivul pe termen lung şi în continuare depinde doar de el însuşi să schimbe lucrurile. El mai poate aborda din când în când acest subiect cu părinţii, pentru a se mândri cu victoriile repurtate şi a mai primi sfaturi şi încurajări, dar nu ar trebui să se simtă în vreun fel supravegheat. Ţelul, în mod ideal, ar fi acela ca el să dorească să se schimbe pentru binele său şi nu doar pentru a-i mulţumi pe mama şi pe tata.

NIVELUL 3

În cazul unora dintre băieţi, ataşamentul faţă de grupul social are rădăcini puternice. Clădită pe baza ideii ispititoare de acceptare, de entuziasm, dar şi pe frică, loialitatea constituie principiul fundamental al fraternizării între băieţi. Când celelalte legături emoţionale sunt mai nesigure, băieţii se bizuiesc exclusiv pe susţinerea acestor „fraţi”, prietenia lor părându-li-se indispensabilă. Înstrăinaţi de adulţi şi dependenţi de grup, sunt îngroziţi de perspectiva pierderii acestei prietenii. Ei au suferit adesea pierderi traumatizante şi rupturi în relaţiile lor de bază, devenind astfel şi mai puţin dispuşi să-şi asume riscul de a pierde ceea ce au.

Din disperare, se abandonează total în voia normelor promovate în cadrul grupului de camarazi. Lipsiţi de busolă morală şi de codul etic al unor adulţi responsabili şi iubitori, sunt capabili să se amăgească singuri într-un spirit de turmă, într-o atmosferă tipică, precum cea din *Peripeţii la colegiu*. Consumul de alcool şi de substanţe halucinogene înrăutăţeşte situaţia. Beţia şi dezinhibarea devin scopuri în sine, exacerbând problema pentru cei ale

căror principii morale sunt deja şubrede.

Există o controversă lipsită de logică printre psihologii din domeniul dezvoltării: Cum ne putem aştepta de la un băiat să-şi îmbunătăţească capacitatea de autoreglare, dacă din start îi lipseşte însăşi relaţia formativă care să-i cultive această capacitate? Şi, mai grav, în ce moment poate fi considerat un băiat drept lipsit de conştiinţă morală? Vestea bună venită din partea specialiştilor în neuroştiinţe şi confirmată de evoluţia înţelegerii receptivităţii creierului la noi experienţe în cadrul relaţiilor de prietenie este aceea că nu este niciodată imposibil să poţi interacţiona la nivel afectiv cu un băiat. Pentru fiecare băiat a cărui poveste pare complet lipsită de speranţă, există un altul, care în împrejurări asemănătoare a fost capabil să îşi schimbe viaţa. Deosebirea dintre ei a constat de fiecare dată în intervenţia unui adult care a reuşit să se apropie de băiat atunci când el se simţea singur şi dezorientat. Deşi experienţele timpurii creează modele puternice care dăinuie, aceste tipare sunt adaptabile în funcţie de împrejurări.

Aceasta este şi provocarea cu care se confruntă părintele sau profesorul care încearcă să o scoată la capăt cu un băiat prins în mrejele grupului. În încercarea de a se apropia de fiul lor, părinţii nu trebuie să se lupte doar cu conflictul generat de loialitatea băiatului faţă de grup şi cu tentaţia stării de euforie, ci şi cu obstacole mai puţin vizibile. În cabinetul meu privat, întâlnesc deseori băieţi a căror reacţie este una de evitare când eforturile mele de a mă apropia la nivel emoţional de ei declanşează o neîncredere generată de experienţe dificile, dezamăgitoare. Am învăţat să am răbdare, să mă aştept la un drum anevoios şi să perseverez, în cele din urmă, dată fiind natura umană, este mai probabil ca el să accepte decât să refuze dialogul. Este greu să-i rezişti cuiva căruia îi pasă de tine, mai ales dacă acea persoană nici nu te învinovăţeşte, nici nu e exagerat de insistentă.

În situaţia în care băiatul este total debusolat şi are o conduită?

cronică de evitare, este recomandat să i se restrângă posibilitatea de a-şi manifesta acest comportament. Programarea timpului petrecut în mijlocul familiei, de exemplu, este un mod eficace de a-i înfrânge contradependenţa (negarea dependenţei şi refuzul dialogului). Mama, să zicem, apare în uşa camerei fiului său şi îl obligă să respecte orarul stabilit, chiar dacă acest lucru înseamnă să rămână acolo răbdătoare în timp ce el se străduieşte să fie cât mai necomunicativ cu putinţă pentru a-i pune la încercare hotărârea. Ceea ce trebuie să facă mamele şi tatii este să ia această tăcere drept o ocazie de a-i explica băiatului că nu vor altceva decât să se reapropie de el, să-l cunoască mai bine şi să-şi exprime regretul de a se fi îndepărtat unul de altul. „Prioritatea mea este să-mi petrec timpul cu tine şi voi sta aici, alături de tine, cu orice preţ. Nu am nevoie nici să te prefaci, nici să fii amabil cu mine. Tot ceea ce vreau este să te cunosc mai bine”. Deoarece încrederea sa în părinţi poate fi destul de scăzută, este important ca aceştia să demonstreze că sunt dispuşi să facă orice pentru a restabili conexiunea emoţională.

Semnalele fizice pot fi relevante. De pildă, dacă băiatul se ghemuieşte în mod defensiv, puteţi încerca să vă apropiaţi puţin – fără a-i invada complet spaţiul, dar şi fără a accepta limitele rigide impuse de el. O uşoară atingere, o pernă aruncată în glumă… Este foarte greu pentru părinte să nu ia această respingere personal, însă după îndelunga mea experienţă în consiliere, pot spune că indiferent cât de nesigur s-ar simţi părintele, băiatul oricum va fi foarte precaut în legătură cu acordarea încrederii sale.

Chiar dacă nu poate decide *dacă* va fi nevoit să petreacă timp alături de părinţi, important este faptul că el poate da tonul în legătură cu ceea ce se petrece în acest interval. Pentru a transmite mesajul corect, trebuie să vă supuneţi condiţiilor sale. Uneori rostul acestui timp

petrecut împreună devine limpede după un indiciu mărunt: părintele este pur şi simplu dispus să păstreze tăcerea sau să-l atragă pe fiu într-o activitate aparent neînsemnată. Îi sfătuiesc pe părinţi să se aştepte la nenumărate încercări înainte ca băiatul să devină mai receptiv. Descoperirea unei activităţi comune care să-i facă plăcere exprimă dorinţa voastră de a investi timp şi atenţie în lucrurile care-i plac lui. Lipsa de ambiguitate cu privire la scopul urmărit – „Nu vreau decât să ne reapropiem unul de celălalt” – este de asemenea utilă, întrucât băiatul, deja derutat, se teme să nu fie cumva vorba de o capcană.

Devotamentul, precum şi o perspectivă clară sunt categoric utile în restabilirea conexiunii părinte-băiat. Aici intervin „secretele” parentajului: răbdarea şi încrederea, hotărârea de a-l aborda indiferent de atitudinea sa, precum şi capacitatea de a nu lua reticenţa sa personal. Importantă este şi revizuirea frecventă a hotărârii şi a priorităţilor pentru a nu regresa la o perspectivă defensivă şi pesimistă. Oricât ar vrea părintele să-şi învinovăţească băiatul pentru comportamentul sau atitudinea sa, el trebuie să aibă în vedere binele băiatului şi încurajarea lui. Evident, fiorii victoriei merită din plin această luptă şi aceste eforturi.

6

Iubirea, relaţiile sexuale şi legăturile afective

Tinerii bărbaţi sunt fascinaţi de această nouă capacitate de a se îndrăgosti şi de a resimţi atracţie sexuală. Expuşi la sexualitatea promovată excesiv prin media, această fascinaţie se poate declanşa adesea şi înainte de pubertate. Explorarea neîncetată a propriului corp aflat în transformare, deprinderea convertirii sentimentelor romantice în interacţiuni pline de afecţiune, iniţierea şi menţinerea unor relaţii de intimitate şi multe alte aspecte conexe îi preocupă neîncetat pe adolescenţi. Deşi pregătiţi pentru explorarea intimităţii fizice, normele care guvernează dezvoltarea băieţilor din punct de vedere sexual şi relaţional le îngreunează sarcina. În momentul în

care băieţii intră la şcoală, ei sunt deja în urma fetelor din punctul de vedere al dezvoltării unor importante abilităţi noncognitive, şi, în plus, aceste lipsuri în experimentarea apropierii emoţionale şi a afecţiunii îi dezavantajează pe măsură ce aspiră la acest nou tip de intimitate.

Din fericire, părinţii şi ceilalţi îngrijitori îi pot ajuta pe băieţi să facă faţă acestor provocări, în pofida credinţei populare că adolescenţii de sex masculin încearcă să-i excludă pe adulţi din această parte a vieţii lor. Când băieţii descoperă dragostea, ei trăiesc cele mai profunde experienţe şi îşi doresc, desigur, să vorbească despre ele cu un adult alături de care se simt în siguranţă. Ascultându-i pur şi simplu, părinţii şi mentorii îi pot ajuta pe băieţi să găsească o cale de a gestiona această perioadă tulburătoare. Mai mult, însuşi exemplul părinţilor, măsura în care mama sau tatăl menţin apropierea emoţională faţă de fiu, influenţează modul în care tânărul navighează printre obstacolele din drumul său spre o sexualitate sănătoasă, matură.

Băieţii din ziua de azi se confruntă cu noi ameninţări, inexistente pe vremea părinţilor lor. Străvechile presiuni ale grupurilor sociale şi normele masculine restrictive sunt exacerbate de reţelele sociale, de pornografia de pe internet şi de demodată cultură a întâlnirilor cu fetele, dominată de mituri privind aventurile „de-o noapte”. Însă dincolo de acestea, schimbări mai lente, datorate apariţiei mişcării Meâoo şi iniţierii legii americane *Title IX* împotriva agresiunilor sexuale din campusurile de studenţi, se infiltrează în regulile privind întâlnirile romantice încă din gimnaziu şi din liceu în moduri care răstoarnă vechile tipare ale iubirii romantice. Aceasta va face cu atât mai pregnantă necesitatea ca băieţii să-şi descopere identitatea reală în materie de dragoste, de sex şi de afecţiune. În aşteptarea unei relaţii autentice, băiatul are doar de câştigat din susţinerea activă a unui adult care să aibă încredere în latura sa pozitivă, dar să fie şi sincer în legătură cu actualele provocări – ce ţin de normele

privitoare la masculinitate şi de noile reglementări referitoare la întâlnirile amoroase – cărora trebuie să le facă fată.

5

IMAGINEA DE ANSAMBLU

Stereotipurile universale, care prezintă bărbaţii drept prădători sexuali, adânc întipărite în credinţa populară şi în relaţiile între egali pot colora imaginea de sine a băiatului. Primul lui contact cu pornografia online, de exemplu, are adesea loc în compania prietenilor. Indiferent cât de străine sau de respingătoare îi pot părea la început imaginile postate pe aceste website-uri, el primeşte un puternic mesaj din partea grupului despre cum *trebuie* să reacţioneze ca băiat.

Încă de la o vârstă fragedă, părinţii reacţionează la temerile de ordin cultural de a nu afecta cumva masculinitatea băiatului, fapt pentru care aleg să se distanţeze afectiv de copilul lor. Acest comportament îi restrânge băiatului posibilităţile de comunicare, de apropiere emoţională şi de afecţiune. Din momentul în care bebeluşul este identificat ca fiind de sex masculin, încă din pântec, este tratat diferit faţă de fetiţe. Psihologii Ronald Levant, fost preşedinte al Asociaţiei Psihologilor Americani, şi Wizdom Powell de la Universitatea din Carolina de Nord folosesc cuvinte precum „traumă” şi „abandon” pentru a caracteriza felul în care ataşamentul unui băiat este slăbit sau distrus cu mult timp înainte ca cel mic să fie pregătit să devină independent.1 Nevoile lui de atingere, de apropiere fizică, de dragoste şi de afecţiune sunt adesea neîmplinite în anii cei mai importanţi pentru formarea lui. În momentul în care intră în adolescenţă şi este capabil să îşi dea întâlniri şi să exploreze intimitatea sexuală, ar putea duce dorul unui contact uman mai strâns.

Este ca şi cum băieţii ar fi condiţionaţi pentru a fi distribuiţi într-un anumit rol sexual, conform unui anumit scenariu. Ştim că fiecare băiat este diferit, însă dorinţele

sale sexuale şi romantice sunt adesea puse în umbră de imaginea globală a băieţilor văzuţi drept „sclavi ai hormonilor”. Tatăl unei adolescente care venea la mine la cabinet a redat o opinie frecvent întâlnită când mi-a explicat sentimentele sale legate de faptul că fata lui începuse să îşi dea întâlniri cu băieţii: „Sunt foarte îngrijorat. Ştiu cum eram eu în preajma fetelor când eram adolescent. Trebuie s-o apăr de aceşti băieţi, care nu se gândesc decât la un singur lucru”.

Ceea ce agravează aceste stereotipuri este neobişnuita reticenţă a americanilor de a discuta cu adolescenţii despre dragoste şi despre relaţiile sexuale. Conform sociologului Amy Schalet de la Universitatea din Massachusetts, există „un profund disconfort în societatea americană în legătură cu subiectul relaţiilor sexuale ale adolescenţilor, dar şi în legătură cu sentimentele lor de dragoste” 2. Şi aceasta nu doar pentru că părinţii primesc mesajul de a nu se amesteca în relaţiile de iubire ale băieţilor. Puţini băieţi sunt capabili, de fapt, să găsească un adult responsabil, *oricare ar fi acesta*, dispus să stea de vorbă cu ei despre întrebările pe care şi le pun şi despre dorinţele lor.

În această tăcere colectivă, ştirile de „primă pagină” legate de comportamentele reprobabile ale câtorva tineri influenţează modul în care băieţii sunt priviţi ca grup. Câte filme nu descriu comportamentul băieţilor din frăţiile studenţeşti şi cultura „ţinerii evidenţei performanţelor sexuale”, ca şi cum nu ar fi decât exemplificarea amuzantă a credinţei că „băieţii tot băieţi rămân”? Cât de mult influenţează popularizarea imaginilor de seducători şi de donjuani generaţii întregi de adolescenţi nesiguri pe ei şi lipsiţi de experienţă? Drept exemplu, un tânăr sensibil, atent şi niţel anxios mi-a povestit recent despre prima lui experienţă sexuală. Travis mi-a explicat că iubita lui, pradă unei fantezii pornografice intime, îi ceruse să facă „sex brutal”, iar el se simţise dator să se conformeze. Nu dispunea pentru orientare decât de un vag scenariu învăţat

din propriile vizionări de materiale pornografice şi din normele de grup. L-am întrebat ce voia el cu adevărat – mi-a răspuns că habar nu avea. Problema este că în societatea actuală, consecinţele neştiinţei şi ale permisiunii de a te lăsa definit de o cultură acceptată în mod implicit pot avea un puternic impact asupra vieţii tale.

Poate pentru a se feri de aceste aşteptări stereotipe, majoritatea băieţilor învaţă să păstreze pentru sine sentimentele legate de dragoste, de sex şi de afecţiune. Însă, după cum adaugă dr. Schalet, „băieţii americani ajung să plătească preţul pentru o cultură care nu le sprijină nevoia de intimitate” 3. Izolaţi, pe măsură ce se angajează în această sarcină de importanţă majoră în drumul lor spre o maturizare responsabilă, băieţii se pot împotmoli. Supuşi presiunii pe toate fronturile, forţaţi să adopte atitudini de indiferenţă care maschează sentimentele lor de nesiguranţă şi de singurătate şi descurajaţi de o cultură care nu reprezintă adevărata lor fire, băieţii sunt sfâşiaţi între instigarea de a adopta un comportament de monştri obsedaţi de sex şi propriile lor dorinţe. Nevoile lor de bază devin atât de îngreunate de bagajul cultural încât mulţi băieţi pur şi simplu nu mai pot gândi limpede.

SINGURATICUL VÂNĂTOR ONLINE

În general, băieţii îşi încep activitatea sexuală între doisprezece şi paisprezece ani, la instalarea pubertăţii, deşi sunt alţii care o experimentează chiar mai devreme. Odată cu transformările fizice şi cu trezirea instinctelor sexuale, majoritatea băieţilor încep să se masturbeze. Înainte de a împlini treisprezece ani, aproape jumătate dintre băieţi se masturbează până la ejaculare; iar înainte de paisprezece ani, procentul urcă la trei sferturi, ajungând la aproape sută la sută în rândul băieţilor de cincisprezece ani. În ceea ce priveşte frecvenţa, majoritatea adolescenţilor se masturbează o dată pe zi, unii chiar de două ori. Înainte de a avea o relaţie sexuală cu o parteneră, în medie, un bărbat se masturbează de

aproximativ două mii de ori4.

Între instalarea pubertăţii şi deplina maturizare – în jurul vârstei de douăzeci şi unu de ani – practic orice băiat din această era digitală găseşte o cale de a accesa website-uri pornografice. Dat fiind vidul care înconjoară subiectul relaţiilor sexuale, băieţii găsesc în pornografie cel mai simplu mod de a învăţa despre ele. Odată intraţi pe astfel de website-uri, ei sunt îmbiaţi să se folosească de aceste imagini şi filme obscene pentru stimularea comportamentului autoerotic. Pornografia devine atât cauză, cât şi efect. Promovând o sexualitate privată de împărtăşirea emoţiilor, pornografia acţionează ca un magnet pentru băieţii care se simt singuri şi manifestă curiozitate; odată accesate aceste website-uri, mulţi băieţi se lasă prinşi în capcană. Sentimentele de ruşine, de stânjeneală şi obsesiile dezvoltate pot face din această parte firească a dezvoltării lor un lucru extrem de complicat şi de personal.

Supuşi acestei stări de izolare, frământările neplăcute şi pline de incertitudini ale băieţilor erup uneori în văzul lumii. Ca în cazul lui TJ, elev în clasa a şaptea la o şcoală de băieţi, descoperit de profesoara de spaniolă masturbându-se sub bancă. Până să ajungă la mine la consiliere, lui TJ i se ţinuseră deja predici de către profesoară (o fostă călugăriţă), de către director, de către administratorul şcolii şi de către părinţi – iar el adoptase privirea tipică de câine bătut a băieţilor prinşi cu mâţa-n sac. TJ ezita să vorbească despre ceea ce se întâmplase, convins fiind că oricum nu mi-ar fi convenit nimic din ceea ce putea spune el în legătură cu gândurile şi cu sentimentele care îi dictaseră acea decizie neinspirată.

Am hotărât că împărtăşirea unor informaţii i-ar putea fi de folos. I-am povestit lui TJ despre ceilalţi băieţi descoperiri în circumstanţe asemănătoare. I-am explicat cât de frecvent era printre băieţi acest zbucium legat de maturizarea sexuală şi cât de bine se rezolvau lucrurile în cele din urmă, în special când puteau povesti cuiva – mie,

dacă dorea – ceea ce simţeau. El putea reuşi să-şi controleze mai bine impulsurile care îi dădeau de furcă numai discutând deschis pe această temă.

Calmat de această perspectivă, TJ mi-a dezvăluit că în ultima vreme devenise atât de captivat de pornografie, încât se simţea de-a dreptul uşurat că fusese descoperit, sperând ca astfel să se poată opri. Treptat, s-a simţit în stare să vorbească despre sentimentele sale şi despre faptul că relaţiile din cadrul numeroasei sale familii îi ofereau prea puţină apropiere emoţională autentică. Punând lucrurile cap la cap, TJ a înţeles mai bine de ce lucrurile se petrecuseră în acest fel. Când l-am văzut câteva luni mai târziu alergând cu prietenii în curtea şcolii, râsul lui relaxat mi-a confirmat faptul că depăşise momentul.

Când este vorba de un băiat ale cărui sentimente legate de sexualitate sunt deconcertante, trebuie în primul rând să-l facem să nu se teamă de respingerea noastră şi să-l asigurăm că sentimentele sale izvorăsc din nişte impulsuri sănătoase şi fireşti. TJ a fost capabil să iasă din încurcătura în care intrase, pur şi simplu vorbind cu cineva despre ceea ce se petrecea cu el, dându-şi seama cât de tare se rătăcise şi regăsindu-şi drumul. Însă orice băiat care încearcă să rămână sincer faţă de sine este asaltat de puternicele forţe ale pieţei care proiectează imagini şi idei direcţionate spre el.

Din perspectiva dezvoltării neurologice, cercetătorii suspectează faptul că utilizatorii frecvenţi de materiale pornografice ar putea deveni „dependenţi de excitare”, iar creierul lor „porno-dimensionat”, forţându-i să asocieze sexul cu autosatisfacerea şi cu o intensă autostimulare. Din rândul băieţilor aflaţi în adolescenţa târzie, jumătate dintre ei se masturbează cu ajutorul materialelor pornografice de câteva ori pe săptămână; iar aproape 15%, zilnic. Una dintre îngrijorări ar fi legată de faptul că astfel de experienţe sunt impersonale şi private de dragoste şi de apropiere emoţională. O alta, de modul în care acestea

afectează întâlnirile din viaţa reală; băieţii care se uită la prea multe materiale pornografice recurg la aceste imagini pentru a se excita în vederea contactului sexual. Profesorul şi psihologul Philip Zimbardo de la Universitatea Stanford explica recent cum, „pe parcursul cercetării noastre, o mulţime de tineri de sex masculin ne-au dezvăluit cum pornografia le-a creat o imagine «perversă» şi nerealistă despre ceea ce ar trebui să însemne sexul şi intimitatea, şi cât de greu le-a fost să se excite cu o parteneră/un partener în viaţa reală” 5.

Mai tulburător este faptul că pornografia îi pregăteşte pe băieţi într-un mod cu totul necorespunzător pentru această nouă eră a consimţământului sexual explicit. În campusurile facultăţilor din întreaga ţară, recentele modificări în sensul definirii legale a acestui consimţământ sexual explicit a făcut ca întâlnirile sexuale ocazionale să fie şi mai complicate. În facultăţile şi în universităţile de stat din California, de exemplu, o nouă lege a stabilit ca standard consimţământul „afirmativ, conştient şi voluntar”. Scriitoarea Emily Bazelon, în eseul publicat în *The New York Times* şi intitulat „Să te cuplezi într-un campus supus legii consimţământului explicit? Mult prea complicat”, observa că în rândul persoanelor de sex masculin atât la nivel de liceu, cât şi de facultate există „un mare stres legat de intrarea accidentală în conflict cu regulile privind consimţământul”, aşa cum îi explica autoarei un tânăr în vârstă de douăzeci şi unu de ani, student la economie. Dar când comportamentul şi aşteptările băieţilor sunt modelate de imaginile misogine ale filmelor porno, în care femeile sunt înfăţişate ca jucării sexuale, şi în care predomină scenarii de dominare, de exploatare şi chiar de abuzuri, ei sunt deja pe cale de a intra în conflict cu aceste reguli.

O altă povestire ilustrează consecinţele mult mai grave ce pot apărea atunci când izolarea băiatului este agravată de sentimente de teamă şi de ruşine. Stan era un elev eminent, liniştit şi timid, cu toate că era un jucător

destul de bun de baschet şi îi făcea plăcere să petreacă serile de weekend în compania colegilor de echipă. Într-o dimineaţă, în zori, familia sa a fost trezită de nişte bătăi puternice la uşa din faţă şi de sunetul prelungit al soneriei. Când tatăl lui vitreg a deschis uşa, o ceată de agenţi FBI şi de poliţişti s-au năpustit în casă în virtutea unui mandat de percheziţie. Ei au explicat că cineva din casă descărcase şi distribuise pornografie infantilă. Cu luminile intermitente ale maşinilor de poliţie în funcţiune, făcându-şi cunoscută prezenţa în întreg cartierul, echipa de intervenţie a confiscat toate calculatoarele şi dispozitivele electronice mobile, răsturnând întreaga casă cu fundul în sus.

A reieşit în cele din urmă că Stan accesase imagini pornografice de pe un website monitorizat de FBI, iar acum avea probleme serioase. Colac peste pupăză, imaginile erau cu băieţi de vârsta sa. Explorările lui Stan privind orientarea sa sexuală erau de-acum cunoscute părinţilor şi lumii întregi.

L-am întâlnit pe Stan în urma unui acord stabilit de familia sa cu procuratura, în scopul de a confirma absenţa oricărui risc de agresiune sexuală în ceea ce-l privea. Pe parcursul şedinţelor noastre, Stan şi-a analizat sentimentele legate de preferinţele şi de puţinele sale experienţe sexuale, ajungând în final la concluzia că este homosexual şi reuşind să le spună acest lucru şi părinţilor săi. Înainte de razia poliţiei, el se îndepărtase din ce în ce mai tare de familie, mai ales când îşi dăduse seama de natura preferinţelor sale sexuale, şi devenise mult mai puţin comunicativ. În această izolare faţă de familie şi de prieteni, ajunsese să creadă că vina îi aparţinea în întregime şi că nu va putea finiciodată el însuşi. Fusese nevoie de acea experienţă înspăimântătoare a invaziei poliţiei în casa sa şi de susţinerea părinţilor pentru a-i permite să viseze la un viitor mai bun.

Experienţa lui Stan, ca şi cea a lui TJ, arată în ce măsură singurătatea şi presiunile legate de dezvoltarea fizică normală pot denatura discernământul unui tânăr

bărbat. Amândoi băieţii urmăriseră materiale pornografice pe internet întrucât era o modalitate mai simplă de explorare a dorinţelor sexuale decât în cadrul actualelor grupuri de colegi; în intimitatea camerei lor, ei se simţeau şi mai izolaţi de restul lumii. Capacitatea de discernământ le era însă compromisă. În ceea ce-l privea pe TJ, el chiar crezuse că este în regulă să se masturbeze în public.

În cazul lui Stan, povestea se complică din cauza „reducerii la tăcere" a tinerilor homosexuali, aspect care, după cum arată psihologul Michael Sadowski, duce la o creştere a frecvenţei comportamentelor de risc. În pofida susţinerii politice a drepturilor lor, aceşti băieţi sunt încă marginalizaţi în şcolile şi în comunităţile lor. „Ei ştiu – într-un fel profund şi personal – ce înseamnă şi cum te face să te simţi această reducere la tăcere". 6»?

În rândul tinerilor homosexuali, abuzul de substanţe nocive şi depresia sunt mai frecvente decât în cel al heterosexualilor; rata lor de sinucidere este de aproape patru ori mai mare decât a acestora din urmă. Stan se simţea incapabil să fie el însuşi în mijlocul amicilor săi, îngrijorat de reacţia părinţilor şi izolat într-o explorare foarte intimă, irezistibilă, tulburătoare şi reprobabilă. Singura sa consolare rămânea vizionarea acelor materiale pornografice care prezentau abuzarea altor tineri drept o normalitate – până ce FBI-ul pusese brutal capăt acestei fantezii.

Cu toate că tinerii care se identifică drept homosexuali sunt încă marginalizaţi din punct de vedere social, graniţele rigide în definirea identităţii de gen par să se relaxeze. Din cercetarea întreprinsă de psihologul Ritch Savin-Williams de la Universitatea Cornell, a reieşit că, deşi majoritatea tinerilor de sex masculin se consideră heterosexual! sunt destul de mulţi cei care se descriu ca fiind „în general, hetero" (iar aceştia îi depăşesc numeric pe cei care se descriu ca homosexuali sau bisexuali). Un studiu realizat la nivel naţional arată că 6% dintre adolescenţii băieţi îşi descriu preferinţele sexuale ca fiind

îndreptate „în cea mai mare parte” spre sexul opus – aproape un milion de tineri de sex masculin îşi recunosc deci un anumit grad de flexibilitate. Înţelegerea faptului că sexualitatea se referă la un spectru mai larg şi nu la o categorie strictă este mai degrabă apanajul milenialilor şi al postmilenialilor (numiţi şi generaţia „i”) decât a celor dinainte. Într-un studiu global, care includea întrebarea „Când vă gândiţi la sexualitate, care dintre următoarele opţiuni este mai apropiată de punctul vostru de vedere?”, majoritatea au ales varianta „Sexualitatea este o scală – este posibil să mă încadrez undeva pe la mijloc” 7.

Însă oricât de mult s-ar schimba lucrurile, multe aspecte importante în creşterea şi educarea băieţilor – cum ar fi pornografia – promovează imagini stereotipe, uneori exagerate, ale sexualităţii masculine. Mare parte din pornografia online conţine imagini violente şi degradante care reflectă atitudini ostile fată de femei. Acestea afectează abilitatea firească a băie?

ţilor de a se raporta într-un mod sănătos la colegele lor de sex feminin. În opinia expertului în materie Ross Douthat, editorialist la New *York Times*, pornografia contribuie la crearea personalităţii conflictuale a tinerilor de sex masculin în această perioadă a mişcării Meâoo: „O specie «îndreptăţită», însă nemulţumită, plină de furie, dar apatică, cu conştiinţă socială, dar plină de grosolănie faţă de femei, modelată de posibilităţi fără precedent de satisfacere sexuală, dar frustrată de faptul că femeile din viaţa reală sunt mai puţin disponibile şi mai complicate decât versiunea lor de pe ecran” 8.

Grupul care ilustrează această frustrare, a cărui cauză a devenit deja celebră online, se autointitulează „ince/” (de la „*involuntary celibat*”): sunt tineri care pozează în „abstinenţi de nevoie” şi tind să blameze femeile şi feminismul pentru trista lor situaţie. Conform CDC (Centrele pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor din SUA), 27% dintre persoanele de sex masculin între cincisprezece şi douăzeci şi unu de ani sunt fără voia lor

privaţi de relaţii amoroase.9 în 2012, un cercetător estimase numărul acestora la 4, 7 milioane. Aceşti tineri, care au atras atenţia pe plan naţional şi chiar internaţional în anii din urmă, după o serie de ucideri în masă comise de astfel de băieţi obligaţi la celibat, au pus furia şi însingurarea lor pe seama faptului că au fost ignoraţi de femei.

Există multe studii care au stabilit o legătură între atitudinea misogină şi comportamentul sexual agresiv. O echipă de cercetători de la Centrul Internaţional de Studii ale Feminităţii şi de la Organizaţia Promundo din Statele Unite, amândouă cu sediile în Washington D.C., au desfăşurat o anchetă între anii ’2008 şi 2010. Una dintre concluziile raportului se referă la faptul că, printre factorii care influenţează violenţa sexuală, este inclusă şi atitudinea bărbaţilor de a se simţi „îndreptăţiţi” din punct de vedere sexual, termen definit de dr. Leana Allen Bouffard de la Universitatea de Stat din Iowa drept „convingerea că nevoile sau dorinţele bărbaţilor primează asupra nevoilor femeilor” 10. În studiul lor referitor la tiparul rigid al masculinităţii, cercetătorii de la Promundo au descoperit că aproape unul din trei tineri făcuseră comentarii nepotrivite cu caracter sexual faţă de o femeie sau de o fată în luna precedentă. Tinerii care păreau să fie înclinaţi spre hărţuire erau cei cu cea mai puternică încredere în „normele toxice ale masculinităţii” şi care, ca grup, erau de zece ori mai predispuşi să hărţuiască femeile decât cei care erau mai puţin de acord cu aceste norme.11

Fără îndoială, o mare parte din pornografia de pe internet se bazează chiar pe astfel de idei, profitând tocmai de adolescenţii care sunt deja egocentrici. Cultura populară are tendinţa să se lase controlată de stereotipul conform căruia bărbaţii au nevoi sexuale puternice, incontrolabile, pe care femeile trebuie să le satisfacă.

Povestea lui Shawn ilustrează unele dintre aceste îngrijorări. Un talentat băiat afro-american, lider înnăscut în liceul din cartierul său din Philadelphia, un elev

excepţional şi un jucător remarcabil de fotbal american, Shawn era mândria părinţilor săi. Ambii săi părinţi proveneau din medii modeste şi urmaseră şcoli publice, suprapopulate, slab finanţate şi uneori periculoase. Se bucuraseră de bursa oferită de antrenorul principal de fotbal la un liceu privat, cu toate că acolo fiul lor era în minoritate, atât rasială, cât şi economică. La şcoală, Shawn şi-a făcut repede prieteni şi era apreciat de profesori, de antrenori şi de colegi.

Dar făcând naveta la şcoală în fiecare zi, lăsându-şi în urmă prietenii din cartier, Shawn s-a trezit între două lumi – neintegrat complet în viaţa socială a noilor colegi de şcoală, dar din ce în ce mai îndepărtat de prietenii de acasă. Îşi petrecea tot mai mult timp singur, recurgând din ce în ce mai des la lumea virtuală a reţelelor sociale în căutarea unei apropieri emoţionale. Descoperise pornografia ordine, simţindu-se fascinat şi totodată ciudat de afectat. Modul în care le privea pe fete şi în care se gândea la sex trecea acum prin filtrul comentariilor şi imaginilor împărţite între prietenii săi de pe Snapchat, Facebook şi Instagram. La şcoală, alţi băieţi din echipa de fotbal american discutau frecvent despre website-urile pornografice pe care le vizitaseră şi despre lucrurile pe care le încercaseră cu fetele.

Când Shawn se întâlnea în weekenduri cu fetele, şi le imagina făcând anumite lucruri pe care le văzuse în filmele porno. Trecea de propriile reţineri şi insista ca fetele să se comporte ca cele din respectivele filmuleţe. Shawn şi-a dat seama că se desensibilizase atât din punct de vedere fizic, cât şi psihic. Era simplu să găsească fete cu care să-şi dea întâlnire, dar îi venea din ce în ce mai greu să se mai gândească la altceva decât la propria lui satisfacţie sexuală. Înconjurat de atâţia alţi băieţi care mimau aceeaşi atitudine, el renunţase practic la dragoste, mulţumindu-se cu plăcerea de a se cupla cu o fată sau de a urmări materiale pornografice, îi era greu să-şi imagineze că putea exista şi altceva, care să fie mai emoţionant şi mai

încărcat de semnificaţie.

La un moment dat, Shawn şi-a dat seama că se lăsase prins într-un vârtej infernal. Fiind mai apropiat de unul dintre antrenorii mai tineri ai echipei de fotbal, s-a dus la el, cerându-i să stea de vorbă. Deşi se simţea jenat, îşi dădea seama că avea nevoie de ajutor şi nu voia să apeleze la părinţi sau la profesori. Antrenorul i-a răspuns cu înţelepciune: el a apreciat dificultăţile întâmpinate de Shawn ca fiind absolut normale, dându-i de înţeles că ştie ce dependenţă poate crea pornografia, discutând ulterior cu consilierul şcolar despre posibilele opţiuni. Combinaţia fericită dintre baza solidă a afecţiunii familiale şi un antrenor de încredere i-au permis lui Shawn să-şi dea singur seama că o luase pe o cale greşită.

Adolescentul spera să redobândească sentimentul că sexul putea să reprezinte mai mult decât o senzaţie de eliberare. Astfel de experienţe semnalate de băieţi precum Shawn, de deconectare emoţională, de orientare exclusivă asupra propriei satisfacţii sexuale, inhibă în mod tragic capacitatea de a vedea sexualitatea ca pe o ocazie de a dezvolta o relaţie de apropiere emoţională şi de iubire. Cu toate că cercetătorii afirmă că băieţii, ca şi fetele, tind spre relaţii romantice, prea mulţi dintre ei se lasă pradă acestor forţe. Între normele în vigoare în grupul de egali şi reprezentările din mass-media, băieţilor nu le mai rămâne aproape niciun loc pentru a căuta nişte abordări mai sănătoase.

SPERANŢA DIN SPATELE RELAŢIILOR PASAGERE

1 J

Dezvoltarea sexuală a băieţilor pare uneori o combinaţie primejdioasă de forţe convergente. Ei sunt lipsiţi de apropiere fizică înaintea adolescenţei, sunt hrăniţi din belşug cu stereotipuri care îi catalogheaza drept animale al căror comportament sexual este dominat de hormoni, sunt educaţi sexual prin intermediul pornografiei, iar apoi sunt încurajaţi de această cultură a „ţinerii evidenţei performanţelor sexuale” să privească

fetele drept ţinte de cucerit. Toate aceste idei se combină pentru a separa sexul de dragoste, transformând în obiecte atât corpurile băieţilor, cât şi pe cele ale partenerelor, suprimându-le sentimentele de tandreţe şi reducând intimitatea sexuală la simpla excitaţie şi ejaculare, în special în cazul băieţilor înclinaţi spre căutarea senzaţiilor tari, sexul devine un alt mod de a atinge stări euforice.

În urma revoluţiei sexuale declanşate în anii ’60 s-a remarcat? *y* această sabie cu două tăişuri a culturii „relaţiilor pasagere” (*hookup culture*). Mişcarea de emancipare sexuală a popularizat folosirea anticoncepţionalelor, a întârziat vârsta căsătoriei şi a permis femeilor şi fetelor să exploreze neîngrădit sexualitatea. Concomitent, a început să scadă vârsta instalării pubertăţii, creându-se un interval în care tinerii sunt capabili să se reproducă, dar nu sunt încă pregătiţi pentru relaţii serioase, arată Kathleen Bogle, profesoară de sociologie la Universitatea La Salle.12 Unul dintre rezultate a fost acela că astfel de relaţii pasagere – „scurte aventuri sexuale neangajate între persoane care nu sunt nici iubiţi/iubite, nici nu au o relaţie sentimentală” – s-au impus ca norme culturale, înlocuind relaţiile de curtare care constituiau cele mai obişnuite experienţe sexuale ale adolescentei.13 La vârsta facultăţii, între 60 şi 80% dintre tineri au avut o astfel de experienţă sexuală ocazională. În urma unei anchete desfăşurate în rândul tinerilor între doisprezece şi douăzeci de ani, activi sexual, s-a constatat că 70% avuseseră în ultimul an experienţe sexuale lipsite de orice implicare de durată – la petreceri, acasă, în maşină sau în alt loc.14

Pentru a lămuri componenta masculină din această cultură a relaţiilor pasagere, sociologii au propus un hibrid între perspectiva biologică şi cea socială. Tinerii de sex masculin sunt programaţi genetic să „vâneze” frecvent diverse partenere sexuale. Ei sunt mai puţin supuşi riscurilor precum sarcina sau violenţa sexuală şi, prin urmare, mai puţin pretenţioşi decât persoanele de sex

feminin.

Însă această imagine a bărbatului promiscuu şi ostil faţă de relaţiile mai profunde s-a dovedit a fi o exagerare. Într-un studiu condus de dr. Justin García de la Institutul Kinsey din cadrul Universităţii din Indiana, 63% dintre tinerii de sex masculin (faţă de 83% dintre fete) preferau „o relaţie romantică tradiţională în locul uneia fără obligaţii” 15. Conform rezultatelor unui alt studiu, aproape jumătate dintre tinerii de sex masculin sperau ca experienţele lor sexuale ocazionale să ducă la relaţii romantice, menţionând că „încercaseră să discute cu partenera ocazională despre posibilitatea de a începe o relaţie serioasă” 16. Contrar modului în care sunt descrişi, tinerii nu se dau chiar în vânt după aceste experienţe sexuale lipsite de obligaţii. Un alt studiu a relevat faptul că 72% dintre tinerii de sex masculin (faţă de 78% în cazul tinerelor) şi-au exprimat unele sentimente de regret în urma relaţiilor sexuale ocazionale.17

Cu toate acestea, persistă clişeul fobiei masculine de a-şi asuma un angajament în ce priveşte relaţiile de iubire. Pentru a analiza *care* dintre tineri sunt mai înclinaţi să prefere relaţiile sexuale fără obligaţii, un studiu de-a dreptul fascinant, desfăşurat de cercetătorii Jennifer Shukusky şi T. Joel Wade, a comparat relaţiile romantice ale băieţilor şi ale fetelor cu cele pe care ei le au cu părinţii, pentru a determina felul în care aceştia din urmă le influenţează comportamentul sexual. Cercetătorii au plecat de la ipoteza conform căreia un tânăr cu o relaţie mai puţin apropiată de părintele de sex opus este mai predispus să prefere relaţii sexuale întâmplătoare. Din câte se pare, ei au descoperit că relaţia cu părintele de sex opus este marcantă, mai ales în cazul tinerilor de sex masculin. Cei cu un ataşament mai slab faţă de mamele lor au tendinţa de a evita, mai târziu, ataşamentul faţă de femei. De fapt, după cum au conchis Shukusky şi Wade, „calitatea relaţiei copil-părinte de sex opus a fost cel mai puternic predictor” al acceptării acestei culturi a relaţiilor

pasagere.18

Deşi este perfect logic ca mama să exercite o influenţă puternică asupra atitudinii fiului faţă de relaţiile amoroase, mulţi băieţi, ca să nu mai vorbim de mamele lor, nu-şi dau seama de acest lucru. Brett, de exemplu, era un licean cu multă experienţă în ceea ce priveşte fetele. Înalt, atletic, cu o atitudine impasibilă, cu părul blond vâlvoi tuns în stilul lui Justin Bieber, Brett se încadra în rolul de cuceritor. Însă în grupul de consiliere între colegii de şcoală, el a vorbit despre dilema cu care se confrunta în legătură cu iubita lui. Relaţia dintre ei se baza în principal pe sex, şi cu toate că îşi dădea seama că ar trebui să existe ceva în plus, ajunsese într-un punct mort. Cu cât făcea mai mult sex, cu atât îşi dorea mai mult, astfel încât începuse să se gândească aproape tot timpul la acest aspect. Brett se temea să îşi dezvăluie îngrijorarea iubitei sale, de teamă să nu o piardă, şi nici nu voia să rupă relaţia şi să o ia de la capăt cu altcineva.

L-am întrebat pe Brett dacă nu ar vrea să apeleze la ajutorul mamei sale pentru a înţelege mai bine cum ar putea avea o relaţie maiâm plinită şi mai valoroasă. Aceasta, care ducea dorul apropierii lor emoţionale dinainte, a fost încântată să-l ajute pe Brett într-un aspect atât de important. Deşi, la început, amândoi s-au simţit puţin stânjeniţi, Brett a rămas surprins descoperind cât de înţelegătoare era mama lui şi ce efect pozitiv avea ajutorul ei. În cele din urmă, s-a simţit capabil să discute cu iubita sa despre faptul că îşi dorea mai mult de la relaţia lor, ca să descopere că şi ea îi împărtăşea această dorinţă.

În ceea ce-i priveşte pe membrii familiei, pe profesorii şi pe ceilalţi adulţi, un mod de a încuraja rezistenţa tânărului faţă de scenariile care promovează abuzul femeilor şi sexualitatea lipsită de sentimente ar fi acela de a-i lua în serios nevoia de romantism. El poate fi ghidat astfel încât să-şi asume căutarea iubirii ca valoare de familie. Fără a fi indiscreţi sau a trivializa afecţiunea băiatului, părinţii îl pot îndemna să conştientizeze

sentimentele pe care le nutreşte faţă de parteneră. Atracţia sexuală resimţită de el trebuie tratată ca un lucru firesc şi sănătos. El are nevoie doar să poată vorbi în siguranţă despre aceste sentimente.

MITURI ŞI DIRECŢII GREŞITE

Din păcate, mulţi băieţi sunt nevoiţi să bâjbâie singuri printre toate aceste mituri derutante promovate de „cultura populară”. După cum scriau Justin García şi echipa sa de la Institutul Kinsey, „scenariile sexuale prezente în divertismentul media sunt exemple exagerate ale unor comportamente duse la extrem, urmărind senzaţionalismul tabloid şi activarea unor instincte primare” 19. Unul dintre aceste mituri este cel conform căruia „Toată lumea o face”. Însă, de fapt, viaţa sexuală a adolescenţilor este actualmente în declin. O echipă de cercetători conduşi de psihologa Jean Twenge a analizat datele unui sondaj de opinie la nivel naţional în rândul adolescenţilor americani, totalizând 8, 4 milioane de participanţi cu vârste cuprinse între treisprezece şi nouăsprezece ani, descoperind o schimbare dramatică. Dintre elevii de clasa a noua, numărul celor care s-au declarat activi sexual a scăzut de la 54% în 1991 la 41% în 2015. Ea observă: „Tinerii de optsprezece ani arată acum ca cei de cincisprezece odinioară” 20.

În pofida acestor schimbări culturale, miturile privind hipersexualitatea persistă. Numeroşi băieţi se simt constrânşi de aceste stereotipuri să „presteze”, în loc să relaţioneze. Fenomenul „sexting”-ului – „crearea şi difuzarea de imagini cu caracter sexual de către minori” – arată prăpastia dintre mitologia culturală şi băieţii din viaţa reală.21»

Convingerea generalizată în legătură cu explozia acestui fenomen este înşelătoare, conform Centrului pentru Cercetarea Infracţiunilor împotriva Copiilor de la Universitatea din New Hampshire. Metodele de cercetare defectuoase, terminologia inconsecventă şi dificultatea de a compara diverse studii au permis mass-mediei să

exagereze numărul băieţilor care îşi trimit unul altuia astfel de fotografii cu tentă sexuală, adesea cu ei înşişi drept protagonişti: 18% – comparativ cu 22% în cazul fetelor –, conform unui sondaj de opinie nord-american realizat în cadrul Campaniei Naţionale de Prevenire a Sarcinii la Adolescente şi a Sarcinilor Neplanificate.22 într-un studiu ce a cuprins tineri între doisprezece şi şaptesprezece ani, desfăşurat de renumitul Centru de Cercetare online Pew & American Life Project, numai 4% dintre adolescenţi au spus că au trimis astfel de fotografii sau de filmuleţe, înfăţişându-se în ipostaze provocatoare, în vreme ce numai 15% au spus că au primit astfel de mesaje.23 Deşi prevalenţa fenomenului „*sexting*" pare fluctuantă, o altă metaanaliză recentă a treizeci şi nouă de studii realizate între 2009 şi 2016 a descoperit că 15% dintre adolescenţi îşi trimiteau astfel de mesaje cu conţinut sexual, cei mari fiind mai dispuşi să le trimită şi să le primească în comparaţie cu cei mai mici – este clar că băieţii care trimit sau primesc astfel de imagini cu caracter sexual simt mai puţini decât sugerează mass-media. În schimb, 53% dintre adulţi raportează că apelează la *sexting.24*

Deşi doar unu din şapte adolescenţi schimbă între ei astfel de imagini, 40% dintre elevi au susţinut că au prieteni care au făcut acest lucru, iar 27% dintre ei au spus că *sextingul* se face „tot timpul". Echipa de la Centrul pentru Cercetarea Infracţiunilor împotriva Copiilor de la Universitatea din New Hampshire observă: „Este adevărat că *sextingul* este practicat de o minoritate de adolescenţi, dar sunt puţine dovezi convingătoare că problema ar fi atât de amplă precum o sugerează mass-media" 25.

Astfel de exagerări îşi pun amprenta asupra dezvoltării sexuale a băieţilor. Odată ce aceşti tineri pleacă de acasă, ei se pot lăsa în seama acestor credinţe, convinşi că toată lumea le împărtăşeşte, făcându-i astfel şi mai vulnerabili la cele mai grave stereotipuri referitoare la sex. Un raport recent al Asociaţiei Universităţilor Americane

(AAU) asupra climatului social din campusuri, bazat pe un sondaj de opinie desfăşurat de compania de cercetare Westat, a indicat faptul că, la cele mai bine cotate facultăţi, nu mai puţin de o treime dintre studentele din primii doi ani fuseseră agresate de colegii lor.26 Agresiunile sexuale deveniseră atât de frecvente, conform lui Peggy Orenstein, autoarea mai multor cărţi despre fete, încât „pentru multe dintre fetele de liceu şi de facultate pe care le-am cunoscut, a suporta într-un anumit grad pipăielile băieţilor reprezenta biletul de acces în viaţa socială… Toate fuseseră obligate să dezvolte în timp diverse strategii pentru a se dezangaja fără a jigni un partener nedorit – erau, până la ultima, profund preocupate să menajeze sentimentele şi demnitatea băieţilor, chiar dacă reciproca nu era valabilă” 27.

În mod clar, unii băieţi pierd contactul cu ei înşişi, fără a mai pune la socoteală pe cel cu partenerele lor. Două iluzii par să stea la baza acestui comportament: bărbaţii consideră că este „dreptul” lor să facă sex şi că este un lucru firesc să exploateze femeile. Rădăcinile acestor atitudini îşi au originea nu doar în cultura de grup, dar şi în experienţele din cadrul educaţiei. În unele familii, atitudinile hipermasculine sau chiar de supremaţie a masculinităţii sunt integrate în procesul de socializare a băieţilor. Părinţii care-i rezervă fiului o disciplină mai aspră, mai severă şi care îi iau în derâdere manifestările de emotivitate şi nevoia de apropiere emoţională îl învaţă, fără voie, să respingă şi chiar să urască orice are legătură cu feminitatea. Taţii care le desconsideră sau le domină pe mamele băieţilor pun în scenă o concepţie falsă şi retrogradă care influenţează ideile fiilor legate de femei. Mult prea mulţi băieţi cresc în familii în care atitudinile ostile şi jignitoare constituie regula, iar acest lucru le afectează relaţiile atât în adolescentă, cât şi la maturitate.28

În ciuda titlurilor de primă pagină, doar o mică parte a tinerilor de sex masculin este infectată cu microbul

abuzului sexual. Băieţii nu sunt pre dispuşi în niciun fel anume – nici de hormoni, nici de condiţionarea de grup, nici de cultură – la agresivitate sexuală. Doar 6% dintre studenţii de sex masculin din facultăţi săvârşesc abuzuri sexuale. Sociologul Michael Kimmel a identificat condiţiile din campusuri care cresc probabilitatea comiterii unor agresiuni sexuale, condiţii care includ: motivaţia (un sentiment de îndreptăţire şi dispreţul faţă de femei), ocazia (spaţii propice întreţinerii de relaţii sexuale, cum sunt petrecerile din casele frăţiilor studenţeşti şi locuinţele din afara campusului) şi susţinerea (un cod al tăcerii între colegii de echipă sau între „fraţi" şi ambiguitatea politicilor universităţilor). Descoperirile sale au confirmat practic faptul că, în mod fundamental, majoritatea tinerilor de sex masculin sunt integri (mai ales când nu sunt supuşi anumitor condiţii care să le submineze calităţile umane).29

Pentru a diminua impactul normelor nocive privind masculinitatea, adulţii trebuie să se angajeze mai activ în a-i ajuta pe băieţi să găsească dragoste şi apropiere emoţională. Pericolele şi promisiunile care însoţesc dezvoltarea sexuală a băiatului rezidă în relaţiile sale afective. Curajul de a rezista normelor degradante ale grupului social şi integritatea morală de a se opune clişeelor referitoare la masculinitate depind de o bună conexiune cu sine – realizată şi consolidată prin relaţiile cu cei din jur. Şi nu e chiar aşa de greu să-i ajutăm pe adolescenţi să-şi dezvăluie sentimentele romantice. Cu câţiva ani în urmă, un grup de şcoli de băieţi şi de fete din împrejurimile Philadelphiei au organizat un eveniment pe care elevii l-au numit Ateliere pentru Conştientizarea de Gen. Unul dintre colegii mei şi cu mine am fost rugaţi să coordonăm acele întâlniri. În jur de o sută de elevi de liceu şi-au făcut apariţia într-o sâmbătă dimineaţă, cu un entuziasm şi o forfotă electrizante. Am început ziua alegând un băiat şi o fată pe care i-am invitat să vorbească în faţa celorlalţi despre „Cum este să fii băiat?" şi „Cum este să fii fată?"

Am ales pentru început un băiat care se bucura de o mare popularitate, astfel încât exemplul său să-i încurajeze pe ceilalţi din grup. Când Brad stătea în faţa acelor tineri, unii dintre ei cunoscuţi, iar alţii pe care nu-i mai întâlnise vreodată, m-a frapat atenţia concentrată din sală. I-am pus pentru început o întrebare, am crezut eu, uşoară: „Ce îţi place în legătură cu faptul că eşti băiat?” încă din prima clipă, Brad s-a chinuit să-şi găsească cuvintele. A bâjbâit, s-a înroşit şi a transpirat sub privirile celorlalţi. Cu toate că jena şi stânjeneala lui erau dureros de urmărit, compasiunea grupului era vizibilă în zâmbetele prietenoase. Adolescenţii, altfel neastâmpăraţi şi gălăgioşi, îl urmăreau fascinaţi pe Brad, minunându-se cât de timid şi de jenat putea fi până şi un băiat atât de popular ca el când încerca să depăşească barierele de gen.

Atelierele le-au oferit elevilor o serie de informaţii importante. Oricât de neplăcută ar fi fost pentru el această experienţă, Brad a profitat de ea pentru a se angaja mai serios să înveţe să comunice mai deschis cu ceilalţi. În continuare, mai mulţi băieţi şi fete i-au urmat exemplul şi au savurat ocazia de a-şi putea deschide sufletul. Ne-am dat seama că ei chiar îşi doreau acest lucru, deşi nu reuşeau s-o facă de unii singuri. Motivul era unul simplu: băieţii şi fetele mor de curiozitate să-şi cunoască viaţa unii altora, dincolo de duplicitatea scenariilor rigide de la petreceri şi a stereotipurilor omniprezente în reţelele sociale. Interesul deosebit manifestat de şcoli a făcut ca aceste ateliere să fie organizate timp de mai mulţi ani.

O NOUĂ PARADIGMĂ

Întrucât, pe măsură ce băieţii se maturizează, condiţionarea de grup le restrânge oportunităţile în materie de apropiere emoţională, aşa încât nesiguranţa şi lipsa lor de experienţă sunt evidente în momentul în care încearcă să se implice într-o relaţie romantică. O echipă de cercetători de la Universitatea de Stat din Bowling Green, Ohio, a descoperit că, în locul imaginii încrezătoare şi dominatoare, prezentată de cultura populară, băieţii care

participaseră la studiile lor raportaseră niveluri semnificativ mai reduse de încredere de sine şi o mult mai mare „«stângăcie în comunicare» în cadrul relaţiilor lor romantice” 30. Din moment ce 80% dintre adolescenţii americani trec printr-o experienţă romantică înaintea vârstei de optsprezece ani, nu este niciodată prea devreme să le acordăm sprijinul nostru băieţilor care îşi doresc un ataşament romantic.

Următoarea poveste demonstrează ce se poate întâmpla atunci când experienţa romantică a unui băiat decurge bine. Will era aproape la fel de înalt şi de puternic ca un fundaş dintr-o echipă de fotbal american. Potenţialul lui excelent ca sportiv fusese deja observat de antrenorii şcolii şi încurajat de tatăl său, el însuşi o fostă vedetă sportivă în colegiu. Însă tatăl lui Will a murit în urma unui infarct, iar lumea adolescentului s-a prăbuşit. Mama lui a devenit depresivă, iar Will a fost incapabil să mai pună suflet în jocul de fotbal. Era şocat de cât de goală i se părea acum viaţa, cu tatăl dispărut, iar mama tristă şi absentă. A reuşit să se târască prin rutina zilnică până într-o bună zi, în care pur şi simplu nu s-a mai putut da jos din pat ca să meargă la şcoală. Will şi-a amânat pe motive medicale anul şcolar, continuându-şi educaţia la o altă şcoală în vreme ce se chinuia să-şi vadă de viaţă.

Will o cunoscuse pe Annie la o petrecere. Se simţise atras de blândeţea ei şi mişcat de interesul pe care ea i-l arăta. Le plăcea să stea de vorbă unul cu altul şi îşi trimiteau frecvent mesaje. Ea aflase de moartea tatălui lui şi îşi exprimase solicitudinea într-un fel care îl încurajase pe Will să-i împărtăşească sentimentele sale dureroase. Will descoperise că nu trebuia să se prefacă în faţa ei; putea fi oricât de trist voia. Annie nu numai că dorea să ştie cum se mai simte, dar nici nu se lăsa descurajată de suferinţa şi de tristeţea lui copleşitoare. îl înţelegea şi îl accepta ca atare. Comunicând la început prin mesaje, apoi prin convorbiri telefonice în fiecare seară, se ataşase de ea din ce în ce mai mult. Petreceau ore întregi stând de vorbă

după ce îşi terminau temele.

L-am întâlnit pe Will după revenirea sa la şcoală, când s-a alăturat unui grup de consiliere între colegi, împărtăşindu-le acestora povestea celor trei ani ai relaţiei sale cu Annie. A vorbit deschis despre impactul acestei relaţii asupra sa, despre faptul că îi salvase pur şi simplu viaţa. Susţinerea şi solicitudinea ei îl ajutaseră să depăşească cele mai negre momente din viaţa sa. Pe măsură ce vorbea, reieşeau şi mai tare devotamentul şi adânca recunoştinţă pe care le nutrea faţă de ea. A recunoscut că deveniseră şi parteneri sexuali, însă a insistat asupra faptului că cel mai important aspect din relaţia lor era profunda afecţiune pe care o aveau unul faţă de altul. O iubea, şi faptul că era iubit la rândul său îi dădea curaj. Respectul pentru ea era de-a dreptul palpabil.

Povestea lui Will a stârnit ecouri în inimile tuturor colegilor de grup. Tandreţea de care se bucurase, grija lui faţă de această relaţie şi recunoaşterea sinceră a iubirii fată de Annie atinseseră J J *1 i o* coardă sensibilă în ceilalţi. Unii erau invidioşi; alţii, empatici. Însă toţi îşi dădeau seama cât de norocos fusese Will. Relaţia sa cu Annie îl ajutase să îşi revină după pierderea suferită şi îi dăduse vieţii sale un nou înţeles şi un nou ţel.

Ceea ce a făcut povestea lui Will de-a dreptul irezistibilă a fost abilitatea sa de a împleti respectul pe care îl inspira celorlalţi şi vulnerabilitatea. Un tânăr atât de puternic, practic prototipul clasic al masculinităţii, şi totuşi, când vorbea despre Annie, descopereai perfecta egalitate afectivă pe care se baza relaţia dintre ei. Will nu dădea dovadă de sentimente „cavalereşti” sau de nevoia de a-şi „proteja” partenera „mai slabă”. Ceea ce cercetătorii Peter Glick şi Susan T. Fiske caracterizau drept „sexism binevoitor” – strâns corelat cu o formă mai ostilă care tinde să apară în momentul în care femeia nu se conformează aşteptărilor tradiţionale de rol – nu părea să fi distorsionat felul în care Will îşi privea partenera.31 Din acest exemplu reiese cât de mult are de câştigat un tânăr

care îşi percepe partenera de relaţie drept egala sa.

Cu toate că această poveste este un exemplu specific de ataşament adolescentin, din reacţia colegilor lui Will putem deduce o observaţie de ordin mai general: băieţii sunt egali fetelor în ceea ce priveşte capacitatea de a-şi dărui inima. După cum adevărul despre băieţi şi relaţiile lor sexuale este mult diferit de stereotipurile răspândite pe scară largă, există o evidentă discrepanţă şi între felul în care ei sunt înfăţişaţi şi felul în care se comportă de fapt în cadrul unei legături romantice. Experienţa trăită de Will simbolizează sentimentele atâtor alţi băieţi, cărora le este poate mai greu să-şi pună dorinţele în practică.

Când ataşamentul unui băiat faţă de părinţii săi are rădăcini adânci, misiunea de a-şi găsi o iubită are şanse mai mari de a fi integră şi onestă. Exemplul următor este relevant în acest sens. Gregory fusese crescut în principal de mama sa, de care era foarte apropiat; tatăl său îşi părăsise familia pentru o altă persoană, se mutase în alt stat din SUA şi nu prea păstra legătura cu el. Cu toate că lui Greg îi lipsea uneori prezenţa tatălui, îşi dădea seama că în viaţa mamei sale el era pe primul plan. Trăind în condiţii medii, din salariul mamei, care era profesoară la o şcoală parohială, cei doi se bucurau de un stil de viaţă confortabil, chiar dacă nu luxos. Greg aprecia relaţia bazată pe reciprocitate dintre el şi mama lui; avea grijă de ea, învăţând de mic să repare diverse lucruri prin casă, demonstrându-şi recunoştinţa faţă de toată munca şi eforturile ei în ceea ce-l privea, în vreme ce ea rămăsese apropiată emoţional de el chiar şi pe perioada adolescenţei. Greg vorbea cu mama lui despre orice se petrecea în viaţa lui, chiar şi despre prima lui iubită.

Pe măsură ce se îndrăgostea tot mai tare de acea fată, intimitatea dintre cei doi tineri evoluase la îmbrăţişări, sărutări, ţinut de mână, iar apoi la atingeri mai intime. Greg nu părea deloc jenat, stând întins alături de iubita sa pe canapea şi uitându-se la televizor, în vreme ce mama lui stătea pe scaun la doar câţiva paşi de ei. Într-o

discuţie cu fiul ei, purtată în biroul meu, i-a explicat acestuia că, deşi de multe ori se simţea jenată, îşi dăduse seama că dezinvoltura lui însemna o atitudine sănătoasă faţă de propria sa sexualitate. Era de-a dreptul mândră că el nu-şi ascundea nici sentimentele de dragoste, nici dorinţa de intimitate. Dimpotrivă, era dornic să-şi aducă prietena în viaţa sa familială. El făcea ca dragostea să pară un lucru perfect natural şi ea se consola cu gândul că, în ciuda problemelor conjugale ale propriilor lui părinţi, fiul ei era capabil să-şi ofere inima altcuiva.

În ştirile de senzaţie care încurajează stereotipurile legate de băieţi, nu auzim prea des poveşti atât de inocente ca cea a lui Greg. Exemple precum cel al mamei lui Greg sunt încă şi mai rare, însă acesta este un domeniu al dezvoltării de importanţă crucială pentru fericirea unui băiat. Când experienţele de conectare emoţională ale unui tânăr sunt adânc înrădăcinate într-o relaţie» puternică, deschisă, cu cel puţin un adult – a cărui sarcină de bază nu este să impună, ci să fie prezent, să „acompanieze” şi să valideze – sunt mult mai multe şanse ca tânărul să-şi menţină nişte obiceiuri sănătoase. Pentru părinţi şi mentori, a-i ajuta pe băieţi să reziste în faţa miturilor referitoare la masculinitate face parte din „fişa postului”.

Mamele, mai ales, se confruntă cu provocări deosebite în ceea ce-i priveşte pe fiii lor. Mama lui Greg credea în clişeul cultural conform căruia unei femei îi este imposibil să simtă o afinitate faţă de dezvoltarea sexualităţii unui băiat. Cel mai bun lucru pe care ea îl putea face era să nu-i stea în drum, rugându-se ca nu cumva dragostea şi grija ei excesivă să-i fi afectat masculinitatea. Lăsaţi hormonii să preia controlul, încurajaţi-i pe băieţi să fie băieţi! Ceva suna fals în aceste îndemnuri stereotipe: ea credea că îşi cunoaşte fiul. Din fericire, legătura lor specială, consolidată după plecarea tatălui, i-a permis lui Greg să-i demonstreze că avea dreptate.

Dacă vor să se implice în această etapă a vieţii

băieţilor, părinţii sau mentorii trebuie mai întâi, cu blândeţe, să-şi propună să străpungă zidul de tăcere din jurul acestui subiect. În cazul băieţilor mai susceptibili să se simtă stânjeniţi sau care se opun tentativelor părinţilor de a se amesteca, de a judeca sau de a le controla alegerile, aceştia trebuie să fie conştienţi că rolul lor s-a schimbat. Ce contează acum nu este să obţină informaţii, ci să-şi arate interesul faţă de *băiat*. Orice moment al zilei – la micul dejun, pe drumul spre şcoală, când se uită seara împreună la televizor sau când merg în camera băiatului ca să-i ureze noapte bună – poate fi o ocazie de care părinţii se pot folosi pentru a clădi o relaţie care să întărească valorile morale de bază ale băiatului în această etapă a dezvoltării sale sexuale.

Dacă însă există deja o distanţare afectivă între ei, părintele nu poate începe reconectarea emoţională prin abordarea unui astfel de subiect sensibil, ci trebuie mai întâi să formeze un capital emoţional. Iar lucrul acesta poate fi chiar plăcut pentru părinte: să-l urmărească pe băiat cum devine receptiv pe măsură ce îşi dă seama că părintele manifestă o atenţie sinceră faţă de lucrurile care prezintă interes pentru el, dorindu-şi pur şi simplu să-l cunoască şi să se bucure de compania lui. O mamă a trei băieţi mi-a povestit că descoperise o modalitate simplă de a rămâne apropiată de fiii ei: seara, la sfârşitul zilei, care aproape întotdeauna se sfârşea cu vânătăi în urma practicării diverselor sporturi şi după ce terminau cu temele împovărătoare, ea le făcea băieţilor un masaj pe spate, în timpul acestui interval relaxant, încărcat de tandreţe, fiilor ei le venea mai uşor să-i spună tot ceea ce îi preocupa. Ea adoptase o strategie, şi anume să nu mai pomenească ulterior de lucrurile pe care el i le împărtăşiseră, convinsă fiind că, dacă ei doreau, puteau redeschide singuri subiectul.

Odată ce băiatul descoperă – sau redescoperă – cât de important este să se poată destăinui în legătură cu viaţa sa unui părinte sau unui mentor, şi învaţă că sinceritatea

sa nu duce la sfaturi nesolicitate, la critici sau la tentative de a-l controla, relaţia dintre el şi adult poate tolera şi abordarea altor subiecte fierbinţi. Zicala „nu repara ce nu-i stricat” ar trebui să prevaleze, însă vigilenţa i-ar putea face pe părinţi să observe câte o chestiune asupra căreia ar trebui insistat. De regulă, adolescenţii băieţi sunt extrem de circumspecţi faţă de părinţii care încearcă, de fapt, să-şi domolească propriile lor temeri, însă atunci când băieţii sunt îndemnaţi să-şi exprime deschis părerea în legătură cu propria lor viaţă, tinerii vor înţelege că ei constituie, în primul rând, punctul de interes al părinţilor.

Un mod util de a-i aborda pe băieţii care se simt derutaţi sau care au ajuns într-un impas în explorarea propriei lor sexualităţi este acela de a vă concentra mai puţin asupra corectării comportamentului lor şi mai mult asupra puterii pe care o are ascultarea activă în a-i ajuta să-şi corecteze singuri comportamentul.

Pentru ca fiul să poată vorbi despre experienţele sale intime, părintele trebuie să stabilească mai întâi o legătură emoţională profundă. Povestind diverse întâmplări, făcând comentarii în legătură cu ştirile sau cu diverse evenimente mediatizate, punând întrebări simple, toate acestea reprezintă primii paşi în interacţiunea cu băiatul. Încercarea de a aborda subiecte mai delicate fără participarea voluntară a băiatului nu va duce decât la opoziţie sau la o conformare de suprafaţă.

Când există semne că băiatul se simte în siguranţă pentru a vorbi despre sine, al doilea pas al părintelui constă în introducerea subtilă a temei de interes, evitând însă lecţiile de morală sau criticile. Scopul nu este acela de a-i impune modul vostru de gândire, ci de a-l ajuta să-şi perfecţioneze capacitatea de a gândi de unul singur. Sunt întrebări care pot netezi calea de comunicare: „Ai găsit pe cineva la care ţii?”, „Cum crezi că se schimbă lucrurile la apariţia intimităţii fizice?”, „Ce părere ai despre pornografie?”

Multor părinţi le este teamă să nu invadeze

intimitatea băiatului. Dar ei *chiar* o invadează, însă cu un scop anume. Ideea este că fiul lor are nevoie de părinţii săi, chiar dacă nu-l aud prea des exprimându-şi recunoştinţa pentru interesul pe care aceştia i-l poartă. Desigur, nicio întrebare nu trebuie să comporte critici, nici să inducă ruşine sau o curiozitate libidinoasă. Adolescentul detestă ca părinţii să-l preseze să le facă pe plac.

Timpul şi locul ales pot influenţa modul în care sunt primite aceste întrebări. Părinţii trebuie să-şi dea seama de faptul că în viaţa fiului lor se petrec o mulţime de lucruri. Trebuie să aleagă un moment în care el se simte în largul său şi dispus să ia în considerare invitaţia de a sta deschis de vorbă şi de a reflecta. Acea mamă care îi masa pe băieţi pe spate descoperise că fiii ei contau pe acele ocazii pentru a-şi descărca sufletul. Alţi părinţi spun că drumul spre/ dinspre şcoală, bătutul mingii sau jucatul jocurilor video asigură contexte fireşti care le permit băieţilor să se relaxeze şi să facă confidente.

Pasul final este acela de a fi atenţi la felul în care băiatul răspunde la întrebare sau la încurajarea de a se destăinui. Dacă poate fi percepută o nuanţă defensivă, este semn că se simte încolţit, fie din cauza tonului folosit de părinte, fie din cauza emoţiei din spatele respectivei întrebări. Părintele îi poate reaminti fiului că are încredere în el şi că nu a intenţionat să aibă o atitudine critică. Scopul este ca băiatul să-şi destăinuie sentimentele şi neliniştile sale cuiva care-i cunoaşte bine sufletul şi valorile morale pe care le preţuieşte. Părinţii nu trebuie să rezolve problema fiului lor, chiar dacă îi doare suferinţa acestuia; o astfel de tentativă nu ar face decât să-i întărească băiatului sentimentul de neajutorare. Beneficiind de susţinerea părinţilor şi de ocazia de a-şi exterioriza sentimentele, numeroşi băieţi devin mai apţi să reziste în faţa presiunilor de grup şi a celor culturale.

Când părinţii sau mentorii înţeleg rolul pe care îl au şi limitele acestuia, băiatul, la rândul său, ajunge să înţeleagă ceea ce vrea şi ce cale merită să urmeze. Să

luăm, de exemplu, cazul lui Mishka, un băiat de paisprezece ani. El era genul de băiat care nu-şi bătea capul din cale-afară: un elev mediocru, care nu se implica prea tare; un sportiv cu un talent înnăscut, dar care avea tendinţa să cedeze sub presiune; un băiat preocupat mai mult de popularitatea sa decât de a-şi face prieteni adevăraţi. În ceea ce privea relaţia lui cu fetele, el era mai degrabă interesat să fie în rând cu ceilalţi băieţi decât să-şi exprime afecţiunea într-un mod sincer. Deşi avusese un lung şir de iubite, nu trecuse niciodată dincolo de cel mai superficial nivel de ataşament.

Tânărul pastor care avea grijă de grupul de băieţi din acea comunitate religioasă observase acest tipar şi se hotărâse să abordeze subiectul. Într-o mică vacanţă de weekend, l-a tras deoparte pe Mishka şi i-a spus: „Eşti un băiat atât de prietenos, de interesant, şi totuşi nu-i dai niciunei fete şansa să te cunoască, îţi este teamă de ceva?” Mai târziu, când pastorul mi-a povestit întâmplarea, era încă mişcat de răspunsul băiatului. Ochii acestuia s-au umplut de lacrimi şi în final el a recunoscut: „Nu ştiu cum să fac asta”. Luând răspunsul său drept o invitaţie de a merge mai departe, preotul l-a întrebat cu blândeţe cum de ajunsese să aibă atât de puţină încredere de sine. Mishka i-a mărturisit că nu era sigur în legătură cu niciun aspect al sexualităţii sale. Îi era ruşine şi se simţea nesigur pe el, chinuindu-se să-şi ascundă sentimentele sub masca unui tip încrezător, interesat doar să promoveze pe scara socială şi superficial în relaţiile sale.

În cele din urmă, pastorul a reuşit, în decursul câtorva ani, să-l ajute să-şi recunoască integritatea morală, să aibă încredere în sentimentele sale – în final, şi în părinţii săi – şi să fie mai deschis în explorarea emoţiilor sale de natură sexuală. Mishka a întâlnit în cele din urmă o fată pe care a respectat-o îndeajuns pentru a fi sincer cu ea. Odată cu apropierea dintre ei, a crescut şi afecţiunea lui, el descoperindu-şi sentimente mai profunde, inclusiv de atracţie sexuală. Teama şi lipsa lui de experienţă îi

denaturaseră capacitatea de a se înţelege pe sine.

Pentru părinţi şi mentori, un semn că băiatul are nevoie de ajutor poate fi dependenţa sa excesivă de pornografie. Dar nu este deloc simplu să facă deosebirea între curiozitate şi compulsie, mai ales în cazul în care sexul este un subiect rar abordat.

Însă ei pot fi atenţi la un tipar de vizionare excesivă de pornografie care ar putea indica dependenţa: performanţe sub aşteptări la şcoală şi în celelalte activităţi; izolare; mult timp petrecut singur în camera sa, adesea cu uşa închisă sau chiar încuiată; irascibilitate şi chiar ostilitate când sunt încălcate anumite graniţe. În acest caz, grija nu ar trebui să fie legată de volumul de pornografie, ci mai curând de efectul acesteia asupra capacităţii sale de a funcţiona în ansamblu.

Când mamele şi taţii observă unele probleme, ar trebui să-şi urmeze instinctul şi să intervină, nu însă pentru a acuza sau a condamna. Conştientizarea singurătăţii şi a dorinţelor fiului, a sentimentelor sale de descurajare sau de stânjeneală în ceea ce priveşte relaţiile romantice arată disponibilitatea părinţilor de a-l susţine în perioada grea a adolescenţei. Un băiat care găseşte înţelegere din partea părinţilor şi se bucură de încrederea lor poate găsi şi forţa necesară de a vorbi deschis despre blocajul în care a ajuns. El va fi apoi liber să încerce să facă lucrurile într-un mod diferit.

Povestea lui Ari şi a mamei sale, Ruth, ilustrează atât provocările, cât şi posibilităţile ivite în calea unui părinte în momentul în care se hotărăşte să-şi ajute fiul să dezvolte o sexualitate sănătoasă. Ruth apelase la consiliere din cauza unei chestiuni presante. Monitorizând discret telefonul şi calculatorul fiului ei, descoperise un număr crescut de mesaje cu conţinut sexual explicit schimbate cu colegele de şcoală, sau în care se lăuda cu grosolănie în faţa altor băieţi, precum şi referiri la acte sexuale într-un limbaj pornografic. Picătura care umpluse paharul fusese un schimb de mesaje dintre el şi o femeie matură care

lucra în patiseria mamei sale şi a cărei viaţă sexuală era complet dată peste cap. În mesajele interceptate, femeia îl încuraja pe Ari să descrie modul în care şi-ar dori să facă sex împreună.

Ruth era complet debusolată. Îndoiala sa privind normalitatea acestor lucruri exprima îndoiala de sine a unei mame care îşi creşte singură fiul adolescent. Primul sfat pe care i l-am dat a fost acela de a avea încredere de sine. Nu existau secrete ştiute doar de bărbaţi despre cum să-ţi creşti bine fiul. În orice caz, ea trebuia să pună lucrurile la punct cu angajata sa şi să-i fixeze lui Ari limite ferme în ceea ce priveşte maniera lui de a-şi exprima sexualitatea. Mesajul pe care ea urma să-l transmită era acela că afecţiunea şi corpul lui erau preţioase. Dorinţele lui de ordin sexual nu meritau să fie exploatate, chiar dacă alţii le tratau pe ale lor cu mai puţin respect.

Băieţii pot rămâne blocaţi şi în alte tipare de comportament, în afară de consumul de pornografie. O altă capcană frecventă este atunci când băiatul nu urmăreşte decât să aibă cât mai multe contacte sexuale. Relaţiile pasagere nu semnalează neapărat o problemă. Atât băieţii, cât şi fetele acţionează pe baza unei curiozităţi fireşti şi a unei disponibilităţi de a-şi explora dorinţele sexuale fără povara vreunui anganjament. Dar părinţii ar trebui să observe dacă experienţele lor sunt întotdeauna de scurtă durată, superficiale şi ţintind exclusiv satisfacţia sexuală. Băiatul ar putea evita intimitatea dintr-un anumit motiv. S-ar putea ca el să fi ajuns să nu îşi dorească sau să nu fie capabil să se angajeze afectiv de teamă că nu are nimic de oferit partenerei sale. Experienţe mai profunde şi mai satisfăcătoare, dezvoltarea unui limbaj al sentimentelor şi a capacităţii de a resimţi afecţiune pentru altcineva, toate acestea sunt parte a dezvoltării sexuale a unui băiat.

Pentru susţinerea unui tânăr care se confruntă cu un blocaj în acest sens, este necesară o abordare plină de compasiune, de înţelegere şi de încredere. Adultul trebuie să ţină minte cât de uşor se poate ruşina acesta, refuzând

dialogul, sau, şi mai rău, apărându-şi comportamentul compulsiv. Sunt mulţi băieţi care pur şi simplu le sunt recunoscători adulţilor care se arată preocupaţi de această chestiune şi care creează condiţii pentru ca ei să-şi poată recunoaşte comportamentul. Uneori nu este nevoie decât să punem o întrebare sau să facem o remarcă. Alteori, izolarea şi ruşinea resimţite de băiat pot fi uşurate dacă adultul îşi împărtăşeşte o experienţă proprie – majoritatea avem destule din care să alegem.

Tom şi Tommy petrecuseră mult timp împreună, ca tată şi fiu, astfel încât în momentul în care Tommy ajunsese la vârsta adolescenţei, relaţia dintre ei avea deja o bază solidă. Tom se bucura de noua maturitate a fiului său şi de interesul lui faţă de o gamă mai largă de subiecte. Relaţia de profundă prietenie dintre Tom şi soţia lui era un exemplu pentru fiul lor, acesta trecând de la jocurile video împreună cu prietenii direct la o relaţie serioasă la începutul clasei a opta. Însă prietenei sale i se păruse sufocantă dependenţa lui de această relaţie şi îl părăsise pentru un alt coleg, lăsându-l pe Tommy pradă unei furii şi suferinţe neaşteptat de intense.

Din fericire, tatăl şi fiul parcurgeau des împreună un drum lung cu maşina pentru a ajunge la meciurile de fotbal ale acestuia, într-una din zile, Tom şi-a întrebat fiul cum făcea faţă despărţirii de prietena lui, iar acesta i-a mărturisit cât de tare îşi dorea o parteneră apropiată, cât de tare îşi admira părinţii pentru relaţia dintre ei, dar şi cât de disperat era de neputinţa sa de a-şi construi una asemănătoare. Tom a hotărât atunci să-i dezvăluie modul în care reuşise să ajungă la această stabilitate în relaţia sa conjugală. El i-a vorbit fiului său despre respingerile şi dezamăgirile de care se lovise în timp, asigurându-l că îşi va da seama singur de anumite lucruri. Găsirea unei partenere nu este o cursă contra-cronometru, i-a spus el. Important în acel moment era ca el să înveţe cât mai multe despre sine şi despre valorile sale morale – inclusiv cum să-şi revină după o deziluzie sentimentală.

Exemplele de mai sus ilustrează puterea conectării emoţionale solide dintre adult – fie el tată, mamă sau mentor – şi băiat, pentru a-i întări acestuia din urmă rezistenţa la normele false şi la presiunile care îl pot împiedica să îşi clădească o relaţie împlinită. În urma unor evenimente copleşitoare, Will şi-a dat limpede seama că avea nevoie de un adult care să îi poarte de grijă şi să îi ofere un sprijin emoţional real. Shawn a găsit în antrenorul său susţinerea necesară pentru a-l ajuta să pună capăt cufundării sale într-o sexualitate compulsivă, dezumanizată. La rândul său, odată încurajat, Brett a descoperit cum putea profita de apropierea emoţională de mama sa, pentru a-şi îmbunătăţi relaţia cu fetele. Mama lui Ari şi tatăl lui Tommy au recurs la legătura solidă cu fiii lor pentru a-i ajuta pe aceştia să facă faţă unor greutăţi care ar fi putut să-i doboare.

Una dintre sarcinile dezvoltării băieţilor în adolescenţă este aceea de a-şi clădi relaţii romantice bazate pe afecţiune. Când intră în această primejdioasă etapă a vieţii lor împovăraţi de stereotipuri distorsionate privind masculinitatea şi de tentaţii amăgitoare, nu e de mirare că băieţii se simt dezorientaţi şi, uneori, complet pierduţi. Dar din moment ce orice adolescent îşi doreşte să gândească de unul singur, cea mai sigură contribuţie pe care şi-o pot aduce cei doritori să dea o mână de ajutor este să-l cunoască aşa cum trebuie şi să-l iubească. Siguranţa pe care o poate aduce relaţia de ataşament între părinţi şi băiat şi faptul că adulţii îşi ascultă cu atenţie fiul – toate acestea pot stimula capacitatea băieţilor de a-şi asuma dragostea şi apropierea emoţională. Ştiind că cineva este întotdeauna de partea lor, băieţii devin încrezători că vor reuşi să se iubească pe sine.

Băieţii şi corpurile lor – sportul şi sănătatea

Felul în care băieţii se raportează la propriul lor corp este influenţat de ceea ce ei au învăţat despre masculinitate. Autoconservarea reprezintă un instinct *uman* fundamental, baza integrităţii fizice a unei persoane.

Însă acest instinct este compromis de normele sociale care încurajează băieţii să îndure durerea, să-şi sacrifice sănătatea în urmărirea unor ţeluri impersonale şi să se comporte ca şi cum ar fi nişte maşinării indestructibile. Mulţi băieţi răspund acestui apel, folosindu-şi corpul în mod agresiv şi prostesc, în detrimentul lor.

Identitatea unui copil pleacă de la corpul său. Pe măsură ce băieţii învaţă să fie „băieţi", mesajele culturale în legătură cu felul în care ar trebui să se îmbrace, să mănânce, să facă exerciţii fizice, să-şi asume riscuri, să doarmă, să se îngrijească etc. au asupra lor un impact profund. Mulţi părinţi – poate chiar majoritatea lor – cred că, de fapt, comportamentul băieţilor este determinat de anumite caracteristici biologice specific masculine şi că numeroasele diferenţe observate între băieţi şi fete, în special în ce priveşte diferenţele corporale, au cauze de ordin biologic. Însă după zeci de ani de cercetări privind diferenţele de sex – „una dintre cele mai studiate teme" în psihologie, în sociologie şi în domeniul ştiinţelor politice, conform sociologului australian Raewyn Connell –, nu au fost găsite astfel de diferenţe definitorii.1 Psihologa Janet Hyde de la Universitatea din Wisconsin a analizat

7

peste cinci mii de studii întreprinse asupra a şapte milioane de subiecţi, ajungând la concluzia că majoritatea diferenţelor de gen raportate în aceste studii erau neînsemnate sau nule.2 Pe baza acestor dovezi, a spus Connell, „principala descoperire, după aproximativ optzeci de ani de cercetare, este extraordinara *similaritate* psihologică dintre femei şi bărbaţi" 3.

În pofida acestei similarităţi fundamentale, din momentul în care copiii sunt identificaţi ca fiind de sex masculin sau feminin, corpul lor este practic folosit ca bază de diferenţiere. În mare, structurile sociale privitoare la gen se bazează pe corp, pornind de la o serie de prejudecăţi referitoare la semnificaţia diferitelor tipuri de corpuri. Pe baza acestor reprezentări, semnificaţiile,

identitatea şi modul de relaţionare cu copiii sunt transformate în practici pe scară largă, transmise de la o generaţie la alta.

Dar copiii nu sunt simpli recipienţi ai acestor semnificaţii şi practici. Cercetări mai recente arată că nici modelul corpului-maşinărie, controlat de imperative de ordin biologic, nici cel al corpului văzut ca o masă amorfă de lut pe care societatea imprimă genul nu se ridică la nivelul extrem de interactiv în care copiii îşi modelează identitatea ca indivizi. Connell dă exemplul pantofilor cu tocuri stiletto, care, deşi sunt adesea dureros de purtat, rămân populari printre tinerele femei care cochetează cu tendinţele modei şi cărora le place felul în care arată cu ei. Într-un alt studiu, despre un culturist, Connell descrie eforturile tânărului bărbat de a se autosculpta într-un simbol al perfecţiunii masculine, cercetătorul încercând să arate cum îşi „asumă" băieţii normele legate de gen şi cum îşi modelează, în consecinţă, corpul.4

Dar ceea ce descoperă părinţii şi ceilalţi adulţi implicaţi în îngrijirea băieţilor este măsura în care acest proces interactiv poate ignora sau nesocoti de-a dreptul aspectele legate de sănătate. Este de datoria celor implicaţi să fie cu ochii în patru şi să intervină când este cazul.

CUM AU BĂIEŢII GRIJĂ DE El

Cu riscul de a părea morbid, faptul că bărbaţii şi băieţii au o rată a mortalităţii mai mare decât femeile şi fetele în toate cele cincisprezece cauze principale de deces (mai puţin în ce priveşte boala Alzheimer) este un punct de plecare esenţial. Cum se poate interpreta acest fapt? Cum poate exersa masculinitatea convenţională o asemenea influenţă nocivă?

Există multe exemple de discrepanţe între normele privind masculinitatea şi adevăratele nevoi corporale ale băieţilor. În slujba acestui ideal al „sexului tare" – robust, tenace şi încrezător în forţele proprii –, băieţii adoptă atitudini şi comportamente cu un impact negativ asupra

sănătăţii lor. Ca dovadă, psihologul Will Courtenay dă exemplul cancerului de piele. Conform CDC (Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor din SUA), bărbaţii au o rată a mortalităţii cauzată de cancerul de piele dublă faţă de femei. Şi, totuşi, sunt mult mai puţin dispuşi decât femeile să folosească cremele cu protecţie solară. Logic ar fi ca ei să se asigure că folosesc astfel de creme. În schimb, tinerii bărbaţi ţin mai degrabă cont de apelurile mai zgomotoase, mai presante şi mai urgente de a-şi demonstra rezistenţa. După cum scrie Courtenay, „bărbaţilor «masculini» nu le pasă de chestiunile legate de sănătate; bărbaţii «masculini» sunt invulnerabili la boli; aplicarea de loţiuni corporale este o ocupaţie feminină; bărbaţii «masculini» nu îşi «răsfaţă» corpul şi nu fac atâta «caz» de el” 5.

Un alt exemplu este folosirea de către tinerii bărbaţi a centurilor de siguranţă. Conform Administraţiei Naţionale a Siguranţei Traficului pe Autostrăzi (NHTSA), care a lansat în 2018 o campanie de vară special destinată tinerilor de sex masculin, în 2016 avuseseră loc în SUA un număr de 10 418 de accidente mortale corelate cu lipsa centurii de siguranţă, 44% dintre victime fiind de sex masculin, cu vârste cuprinse între optsprezece şi treizeci şi patru de ani. Din totalul de accidente mortale, NHTSA estimează că 2.500 de vieţi ar fi putut fi salvate prin purtarea centurii de siguranţă.6

Atitudinea de indiferenţă faţă de propriul corp nu pleacă însă de la băieţi. Luând un alt exemplu, cel al cancerelor specifice bărbaţilor şi al vaccinărilor preventive, alegerile tinerilor bărbaţi reflectă atitudinea propriilor familii şi a furnizorilor de servicii medicale. CDC estimează că 70% dintre cancerele orale sau de gât sunt cauzate de papilomavirusul uman (HPV), care, la aproape 13.000 de cazuri anual, egalează incidenţa cancerului cervical la femei. Expunerea la HPV este acum practic inevitabilă în cazul adolescenţilor activi sexual, cu 80% dintre oameni expuşi la un moment dat în viaţă şi cu 20 –

30% dintre adolescenţi infectaţi în orice moment.7 Vaccinarea poate schimba mult lucrurile. Într-un studiu din 2016, s-a constatat că în cei zece ani scursi de la introducerea primei vaccinări, rata infectării cu HPV a scăzut cu aproape 90% în ţările cu programe de imunizare obligatorii, ca, de pildă, Australia.8

În Statele Unite, actualmente 60% dintre adolescenţi încep seria de vaccinuri, un salt important faţă de cei 30% de acum zece ani. Vaccinarea tinerilor de sex masculin a rămas în urmă fată de cea a tinerelor de sex feminin din mai multe motive. Când a fost introdus iniţial de gigantul farmaceutic Merck & Co., marketingul vaccinului a vizat fetele, întrucât practic toate cauzele cancerului cervical pot fi atribuite virusului HPV. Când cercetătorii au analizat opţiunea părinţilor de a renunţa la vaccinarea fiilor lor, cel mai frecvent argument a fost acela că furnizorii de servicii medicale nu le sugeraseră niciodată acest vaccin. Într-adevăr, cu toate că vaccinul fusese recomandat pentru fete încă din anul 2006, el nu a fost recomandat băieţilor decât în 2011. Exista convingerea generală că nu ar fi fost necesar în cazul băieţilor, pe lângă îngrijorarea de a nu le încuraja cumva promiscuitatea sexuală.9 Drept urmare, datele din 2016 arată că, deşi nivelul acoperirii vaccinării în rândul tinerilor a crescut de la 7, 8% în 2011, la 27% în 2016, el este totuşi în urma celui al tinerelor, care se ridică la 48%.10

Din neglijarea aplicării loţiunilor de protecţie solară sau din evitarea unor vaccinuri esenţiale, reiese interacţiunea complexă dintre normele privind masculinitatea, îngrijitorii şi tinerii care se lasă antrenaţi într-o gamă largă de comportamente ce sporesc riscul de îmbolnăvire, de accidentare şi de deces. Da, şi băieţii au partea lor de vină, dar oare ar face astfel de alegeri nechibzuite în absenţa semnalelor culturale de a proceda în acest mod? O recentă analiză a specialistului în medicina adolescenţilor de la Centrul Medical al Universităţii Columbia, David Bell, ajungea la concluzia

conform căreia „comparativ cu tinerele adolescente, băieţii de aceeaşi vârstă au o rată a mortalităţii mai ridicată, merg mai rar la un consult medical şi au un nivel ridicat de nevoi nesatisfăcute” 11. Analiza a confirmat faptul că atunci când aderarea la normele privind masculinitatea este mai puternică, e mai probabil ca tânărul să dezvolte obiceiuri nesănătoase. Comparativ cu fetele, băieţii consumă mai multe substanţe cu potenţial adictiv, precum alcoolul şi tutunul, conduc mai imprudent şi se implică mai des în relaţii sexuale cu risc sporit de infectare, dar şi în alte feluri de activităţi periculoase.

Grupul de vârstă cu cele mai mari decalaje între genuri în materie de sănătate este cel al tinerilor între cincisprezece şi douăzeci şi patru de ani: 75% dintre persoanele decedate în acest grup de vârstă sunt tineri de sex masculin. În ceea ce-i priveşte pe aceştia, probabilitatea de a muri în urma rănilor suferite în accidente de autovehicule sau de bicicletă, în diverse sporturi, în căderi sau ca urmare a leziunilor coloanei vertebrale sau traumatismelor cranio-cerebrale este de trei ori mai mare decât în cazul persoanelor de sex feminin. Şi probabilitatea ca ei să se sinucidă este de patru ori mai mare decât în cazul fetelor. În 2014, rata sinuciderilor tuturor copiilor între zece şi paisprezece ani a depăşit rata de deces în accidente rutiere, ajungând în cinci ani la o valoare dublă faţă de 2009. Din totalul sinuciderilor în acest grup de vârstă, două treimi erau băieţi. Conform CDC (Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor din SUA), creşterea poate fi atribuită în parte noii culturi a reţelelor sociale în cadrul cărora expunerea la umilirea publică este tot mai răspândită şi mai profundă.12

Dar faptul că băieţii sunt încurajaţi să folosească mai puţin loţiunile de protecţie solară sau să facă alegeri neinspirate nu reprezintă decât o faţetă a situaţiei de fapt. Chiar când sunt trataţi în sistemul de asistenţă medicală primară, îngrijirea acordată lor este influenţată de

atitudini legate de gen. În rândul copiilor cărora, în urma diagnosticării deficitului de atenţie şi hiperactivităţii, li se administrează psihostimulante, numărul băieţilor este dublu faţă de cel al fetelor, mai ales dacă ei provin din familii sărace. În ultimii treizeci de ani a crescut de douăzeci de ori numărul reţetelor pentru tulburarea de deficit de atenţie, CDC raportând o creştere susţinută, de la 7, 8% dintre băieţi în 2003, la 9, 5% în 2007 şi la 11, 0% în 2011. Conform psihologului L. Alan Sroufe, această abordare a diferenţelor în ce priveşte atenţia se bazează pe credinţa într-un „defect înnăscut" detectabil prin tomografii cerebrale – ceea ce este eronat. El susţine că, „indiferent de modul în care este măsurată activitatea cerebrală, aceste studii nu ne indică nicidecum dacă anomaliile observate erau prezente la naştere sau dacă rezultaseră în urma unor traume, a stresului cronic sau altor experienţe din copilăria timpurie" 13.

Explicaţia parţială a acestui stres rezidă poate în modul în care băieţii sunt încurajaţi să îşi privească propriul corp – ca pe un „instrument", şi nu ca pe ceva ce poate fi simţit. Conform stereotipului cultural, corpurile bărbaţilor sunt nişte instrumente, nişte mijloace pentru atingerea unor scopuri. În jocurile brutale, în competiţiile dezlănţuite şi în veşnicele jocuri de-a soldaţii, băieţii tind să se conformeze sugestiei că nu corpul sau persoana din interiorul acelui corp contează, ci rolul pe care îl joacă. Asumarea atâtor riscuri, felul în care se îngrijesc de propria persoană şi procentul ridicat de accidente şi de decese demonstrează cât de bine îşi joacă rolul: 70% dintre decesele premature în rândul persoanelor de sex masculin sunt atribuite unor tipare comportamentale stabilite în adolescenţă, conform Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii.14

De la începutul activităţii mele în consiliere psihologică, am văzut mulţi băieţi care adoptaseră comportamente riscante. Timmy, de pildă, era exemplul perfect al modului în care un băiat putea fi tandru şi

nevinovat în general, dar nesăbuit şi demn de temut pe străzile din cartier. Când l-am cunoscut, avea unsprezece ani şi locuia cu bunica sa într-un rând de case înşiruite într-un cartier muncitoresc. Mergea la şcoala parohială chiar de cealaltă parte a străzii înguste. Se prezentase la cabinetul meu pentru consiliere psihologică, la recomandarea directorului şcolii, îngrijorat în cazul său de absenţa unui model masculin şi de atracţia găştilor din cartier. În timpul petrecut împreună, mi-am dat seama că Timmy era un băiat naiv, sincer şi amabil, îi plăceau foarte tare documentarele cu animale de la televizor.

În anii dinaintea intrării sale la un liceu economic, Timmy începuse să-şi petreacă serile în parcul din vecinătate şi pe terenurile de baschet şi baseball ale centrului de sport şi recreere din apropiere. Aliat cu băieţii alături de care îşi petrecea timpul, bătăile cu găştile de la celălalt centru recreaţional deveniseră mai frecvente şi mai violente. L-am întrebat dacă nu îi era frică în timpul acestor încăierări şi mi-a spus, fără să se laude, că nu îi era teamă. Mi-a mai spus că porecla lui era „Cap-dur”, un joc de cuvinte legat de numele său de familie, sugerând capacitatea sa de a încasa lovituri. „Nu simt niciodată nimic”, mi-a explicat el. „Când joc fotbal american sau hochei pe stradă”, spunea el, „îmi place să lovesc”. L-am întrebat ce voia să zică, şi mi-a explicat că simţea o „eliberare” când ataca sau când placa un adversar. Timmy găsise o supapă legitimă pentru a da frâu liber furiei sale interioare.

Socializarea tipic masculină îi învaţă pe băieţi să se detaşeze emoţional de corpul lor, privindu-l în primul rând ca pe un mecanism menit să funcţioneze în sport, la muncă sau chiar în experienţele sexuale. Important este să funcţioneze şi să nu le stea în cale. Aşadar, educaţi să se concentreze asupra obiectivului final, mulţi băieţi se îndepărtează de sine până la punctul în care durerea pur şi simplu nu mai este percepută.

MIZA DIN SPATELE SPORTURILOR

Istoricii atribuie popularitatea crescândă a sporturilor organizate şi a antrenamentelor sportive, neliniştilor de la sfârşitul secolului XIX legate de faptul că băieţii deveniseră prea „moi”. Graniţele de gen începuseră să se estompeze pe măsură ce rolurile în familie şi la locul de muncă se modificau şi, prin urmare, accentul s-a pus tot mai mult pe superioritatea fizică masculină. Popularitatea sportului a explodat. „Era în vogă, în întreaga ţară, o preocupare intensă pentru sănătate şi sport, pe măsură ce bărbaţii încercau obsesiv să-şi dezvolte un fizic cât mai viril, ca modalitate de a demonstra că posedă virtuţile interioare ale masculinităţii”, scria Michael Kimmel în istoria sa culturală *Manhood în America* (*Masculinitatea în America*).*15*

Practicarea sporturilor stârneşte emoţii extrem de plăcute. Sportul conferă încredere de sine jucătorilor care îşi descoperă astfel noi talente şi îşi dezvoltă noi abilităţi, adesea spre entuziasmul antrenorilor, al colegilor de echipă şi al suporterilor. Jocurile „de băieţi” reprezintă un contrast agreabil faţă de muncă, de şcoală sau de viaţa socială. Sportul dă frâu liber unor impulsuri profunde, instinctuale şi asigură plăceri viscerale. După cum explică specialistul în sociologia sportului David Whitson, „experienţa îmbinării forţei şi a talentului, oricât de scurtă ar fi ea, în turul bazelor terenului de baseball, în lovitura perfect ţintită pe terenul de golf, în reverul reuşit sau în senzaţia de «plutire» dintr-un concurs de alergare, joacă un rol important în popularitatea sportului” 16.

Pe lângă pura bucurie a mişcării fizice şi a încercării de a săvârşi adevărate minuni de putere şi de pricepere, relaţiile bazate pe munca în echipă reprezintă o altă satisfacţie aflată în sport. Ocaziile de a-şi împărtăşi în mod deschis emoţiile profunde explică motivul pentru care tinerii bărbaţi se cramponează de sport cât mai mult timp cu putinţă. De fapt, mulţi dintre ei găsesc sportul mai atrăgător decât provocările studiilor şi ale unui loc de muncă. Unii dintre tineri îşi dedică întreaga viaţă

sportului, făcând faţă fără nicio tragere de inimă celorlalte responsabilităţi ale vârstei adulte. Menit a fi un loc de antrenament al masculinităţii, sportul poate prelungi efectiv copilăria băieţilor. Unii sportivi, adevărate vedete în liceu sau în facultate, nu vor evolua niciodată dincolo de acest statut.

Însă oricât de antrenant ar putea fi sportul, el este menit să fie un cadru de instruire pentru masculinitatea tradiţională, între băieţii din cartier sau din şcoală, practicarea unui sport poate stabili sau întări ierarhia masculină. Când calitatea de a fi „cel mai bun" le conferă un statut special, urmărirea succesului sportiv poate ajunge să domine viaţa băieţilor.

Chiar şi în ziua de astăzi, în ciuda implicării crescânde a femeilor în sport, acesta rămâne un bastion al valorilor masculine tradiţionale. Să joci „în ciuda durerii" şi să te sacrifici „pentru binele echipei" sunt lozinci care fac parte inerentă din antrenamentul sportiv al băieţilor. Specialistul în sociologia sportului Don Sabo, de la Facultatea D'Youville din Buffalo, vorbeşte despre „principiul durerii", conform căruia disponibilitatea jucătorului de a „strânge din dinţi" este un indicator al masculinităţii sale, înşişi jucătorii, ca de altfel şi antrenorii sau alţi colegi de echipă, creează această cultură a negării costurilor şi consecinţelor reale a continuării jocului în ciuda accidentărilor suferite. A-i învăţa pe băieţi să-şi reprime sentimentele de vulnerabilitate, să rezume succesul la victorie, să se rănească reciproc ca parte legitimă a jocului, să îndure cu stoicism propriile vătămări, şi, în general, să se folosească de forţă pentru a-şi domina adversarii sunt metode prin care sportul inculcă normele privind masculinitatea tradiţională.17

Promulgarea legii americane „Title IX" în 1972, menită să pună capăt discriminărilor de gen în educaţie, a revoluţionat sportul feminin. În 1972, doar 7% dintre elevii de liceu care practicau sporturi erau de sex feminin; în 2012, numărul acestora ajunsese la 42%. În 1972, numai

2% din bugetele sportive ale facultăţilor erau alocate sportului feminin; în 2010, fetele primeau 48% dintre bursele sportive şi 40% din bugetele pentru sport. Fetele au mai multe tipuri de beneficii din investirea fizică în activităţile sportive. Performanţele şcolare ale elevelor care fac sport sunt mai bune comparativ cu cele ale colegelor, inclusiv în ştiinţele exacte. Ele au mai multe şanse de a absolvi liceul, au note mai bune şi obţin rezultate superioare la testele standarizate; 82% dintre femeile de afaceri cu funcţii manageriale au practicat sportul.18

Însă, cu toate că unele lucruri se schimbă, altele rămân la fel. La nivel de facultate, echipele sportive masculine – în special cele de baschet şi de fotbal – consumă o cotă disproporţionată din bugetul pentru sporturi. Numai costurile Diviziei întâia la fotbal depăşesc totalul tuturor celorlalte sporturi feminine. Specialistele în analiză juridică Joanna Grossman şi Deborah Brake observă următoarele: „Cu cât mai masculin este un sport, cu atât înghite mai mulţi bani şi cu atât capătă mai mulţi fani, ceea ce întăreşte de fapt normele tradiţionale privind masculinitatea” 19.

În şcolile în care superioritatea masculină este marcată prin sporturile cu bugete supradimensionate, situaţia sportivilor poate fi deconcertantă. Există, de exemplu, aşa-numitul sindrom al „sportivului spălat pe creier”, care se referă la modul în care unii băieţi se identifică în mod excesiv cu rolul de sportiv, pierzându-şi umanitatea. Sistemul umilitor de iniţiere în frăţiile studenţeşti, arogarea dreptului de a întreţine relaţii sexuale, comportamentele de mare risc – toate acestea izvorăsc dintr-o cultură de vestiar care cultivă sentimentul că totul li se cuvine. Sportivii din aceste echipe comportă un risc mai ridicat de a comite mai multe categorii de infracţiuni. David Whitson susţine că lumea sportului masculin „rămâne un bastion al reacţiei la curentul antipatriarhal, în care masculinitatea tradiţională este

preamărită, în timp ce celelalte tipuri de masculinitate sunt discreditate şi descurajate” 20.

Am oferit consiliere multor sportivi de sex masculin în devenire. Unii veniseră la mine pentru a-i ajuta să ajungă la performanţe mai bune; alţii, deoarece comportamentul lor din afara terenului de joc le crease probleme. Bill era un tânăr ale cărui visuri legate de sport ajunseseră în centrul vieţii sale şi al părinţilor săi – până când acestea luaseră, brusc, sfârşit.

Se îndrăgostise de fotbal în şcoala primară şi fusese de la început foarte motivat. Un băiat cu o alură atletică, voinic pentru vârsta sa, Bill concurase şi câştigase un loc într-o echipă locală de frunte, care juca des în deplasare. Echipa se antrena din greu şi des; weekendurilor în familie le luaseră locul turneele şi meciurile amicale desfăşurate în zonele limitrofe. Pe măsură ce membrii echipei au crescut, antrenorul a devenit tot mai exigent cu privire la antrenamente, la abilitatea şi la implicarea sportivilor. Indiferent de anotimp sau de vreme, băieţii erau în aer liber, practicând pase cu piciorul şi diverse alte tactici.

Bill mai practicase şi alte sporturi când era mai mic – baseball, lacrosse –, însă de când echipa sa era atât de concentrată asupra victoriilor, renunţase pe rând la acestea, pentru a se conforma pretenţiilor crescânde ale antrenorului, care le explicase clar că niciun jucător nu era de neînlocuit. Timpul în care îi lăsa pe teren la meciurile oficiale era felul în care antrenorul îi răsplătea pe băieţii dispuşi să se implice total. Bill avea succes, iar părinţii lui se hrăneau cu visuri măreţe născute la marginea terenului de joc, despre burse la facultate şi chiar mai mult de atât. Fără să vrea, i-au transmis fiului lor mesajul că fotbalul era pe primul loc. De unde, la început, totul fusese distractiv, fotbalul devenise acum o chestiune extrem de presantă. Jocul începuse să implice un grad mai mare de competitivitate şi de brutalitate fizică. Lovirea mingii cu capul era exersată în mod frecvent în cadrul echipei, fără nicio preocupare faţă de eventualele contuzii.

Accidentările erau ceva obişnuit; nu exista jucător care să nu fi suferit vreun fel de accidentare – întinderi musculare, entorse, rupturi de ligamente la genunchi – care, uneori, puteau pune capăt unei cariere.

Însă lui Bill tot îi plăcea jocul în sine. Momentele de creativitate şi de colaborare cu echipa pe teren reprezentau răsplata pentru toată munca grea din timpul antrenamentelor şi îl făceau să revină mereu la joc. În liceu, echipa începuse să concureze în turnee locale de prezentare, unde, la marginea terenului, se aliniau antrenorii de la diverse facultăţi, aflaţi în căutare de posibile talente. Cu toate că regulile Asociaţiei Naţionale Sportive Universitare (NCAA) limitează sumele de bani destinate echipelor, fiecare băiat îşi imagina că ar fi putut fi unul dintre cei care vor trage lozul câştigător.

Într-un joc dur, cu multe placări agresive şi miză mare, din campionatul statal, arbitrul a adoptat o atitudine permisivă şi numărul de faulturi a crescut. În final, în timp ce Bill, aflat în apărare, a întins piciorul pentru a respinge mingea afară din careu, atacantul l-a lovit cu toată puterea, fracturându-i tibia. Nu numai că Bill s-a retras pe perioada acelui sezon; cu şuruburi înserate în picior, el nu a mai putut fi niciodată la fel de rapid sau de neînfricat.

În practicarea unui sport pot interveni accidentări şi răniri. Dar din moment ce echitatea în materie de gen influenţează puternic cultura sportivă, se ridică problema modului în care trebuie modificate normele privitoare la prevenirea accidentărilor şi la antrenamente. Eric Anderson, de la Universitatea din Winchester, Marea Britanie, vorbeşte despre o „îmblânzire” a masculinităţii tradiţionale în rândul sportivilor. Comentând un studiu din 2009 care constata o diminuare a practicării sporturilor de echipă periculoase, cum sunt hocheiul pe gheaţă sau fotbalul, el afirmă: „Dacă bărbaţilor nu li se mai cere să se alinieze la convingerile obişnuite privind masculinitatea, ei se vor dovedi mai puţin dispuşi să ia parte la activităţi potenţial nocive pentru sănătatea lor” 21. Într-un sondaj

de opinie privind participarea tinerilor la diferite sporturi între 2009 şi 2014, marii perdanţi au fost fotbalul şi wrestlingul.22 Până şi într-o ţară nebună după rugby ca Australia, studiile arată o scădere constantă a practicării acestui sport.23

Cu toate că deocamdată se evită o examinare critică a sporturilor competitive de mare interes, atenţia se îndreaptă însă asupra modului în care se face educaţia fizică în şcoli. Deşi identificată ca fiind un predictor puternic al condiţiei fizice a adulţilor, condiţia fizică a copiilor este subminată de împotrivirea multor băieţi de a face educaţie fizică sau de a juca vreun sport, întrucât le consideră a fi ocaziile cele mai propice hărţuirii şi intimidării. Specialiştii canadieni Michael Atkinson şi Michael Kehler au observat?

O intensificare a aşa-numitei „ideologii anti-sală/mişcare" şi a mişcării de contestare a „sportivilor spălaţi pe creier", drept urmare a modului în care cultura de vestiar, competitivitatea sportivă şi complicitatea profesorilor au compromis eficienţa orelor de sport din şcoli. Cei doi cercetători conchid: „Nu este deloc surprinzător faptul că băieţii învaţă să se teamă şi să deteste exerciţiile fizice efectuate în colectivitate" 24.

Vestiarele, în special, sunt locurile în care se petrec multe dintre agresiunile între colegi. În aceste spaţii atipice în cadrul şcolii, din cauza depărtării lor de controlul adulţilor, tind să domine băieţii care îşi hărţuiesc colegii şi stau cu ochii pe ei, gata să sancţioneze orice derapaj de la normele masculinităţii. În Statele Unite şi în alte părţi ale lumii, educaţia fizică, felul în care sunt concepute şi supravegheate vestiarele băieţilor şi programele sportive, în general, sunt în curs de reevaluare, întrucât abordarea uniformizantă a lăsat pe dinafară o mulţime de băieţi şi a avut un rol important în perpetuarea unor norme nocive.

Pe lângă aceste tendinţe generale, există mai multe chestiuni legate de sănătate care merită o atenţie specială

din partea părinţilor şi a celorlalţi îngrijitori ai băieţilor.

SPORTUL ŞI COMOŢIILE CEREBRALE J J

În ciuda popularităţii aşa-numitului „principiu al durerii” din sporturile de băieţi, există o îngrijorare crescândă legată de faptul că, în ceea ce priveşte loviturile la cap, mai frecvente în anumite sporturi decât în altele, lucrurile au mers prea departe. Recent, a devenit tot mai clar faptul că sportul de contact produce – şi a produs *dintotdeauna* – *o* rată şocant de mare de leziuni cerebrale. Conform CDC (Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor), „o comoţie cerebrală este o leziune cerebrală traumatică (TBI – Traumatic Brain înjury) cauzată de o ciocnire, de o lovitură sau de o zdruncinare a capului ori de o lovitură a corpului care provoacă o zguduire brutală a capului. Din cauza acestei mişcări rapide, creierul se poate mişca brusc în interiorul craniului, rezultând modificări chimice sau o deteriorare a celulelor creierului” 25.

46% dintre comoţiile cerebrale sunt înregistrate în rândul elevilor de liceu cu vârste cuprinse între cincisprezece şi optsprezece ani. Conform cercetătorilor de la Universitatea din San Francisco, California, între 2007 şi 2014, rata comoţiilor a crescut cu 60% – îndeosebi în rândul adolescenţilor – 55% dintre cei diagnosticaţi fiind de sex masculin. Conform Academiei Americane de Pediatrie, anual, aproape două milioane de tineri sub optsprezece ani suferă de o comoţie cerebrală. Unu din cinci sportivi de vârstă şcolară va suferi o comoţie în timpul sezonului de joc, iar o treime dintre ei vor suferi mai mult de una în decursul aceluiaşi an.26

Fotbalul american este responsabil pentru mai mult de jumătate dintre toate comoţiile suferite în timpul practicării unui sport. Hocheiul, fotbalul european, wrestlingul, jocul de lacrosse contribuie de asemenea substanţial la această rată a accidentărilor. Incidenţa comoţiilor cerebrale în rândul liceenilor atinge valori maxime în lunile septembrie şi octombrie ale fiecărui an, la apogeul sezonului de fotbal european şi de fotbal

american.27 în jocul de fotbal american, „unii jucători de pe teren suferă lovituri la cap în fiecare meci” 28, conform cercetătorului în medicină sportivă de la Universitatea de Stat din Michigan, John W. Powell, în cadrul unui studiu de-a dreptul înfricoşător, au fost instalate în căştile jucătorilor de fotbal juniori, de şapte şi opt ani, nişte monitoare care au înregistrat o medie de 107 lovituri la cap per jucător. Când accelerările ating pragul de viteză, studiile indică o „deteriorare a materiei albe” care poate dura până la un an. În ciuda progresului tehnologiilor de prevenţie, nu există deocamdată căşti care să prevină comoţiile cerebrale.29

De fapt, există dovezi recente care indică faptul că deteriorareat esutului cerebral este cumulativă şi că până şi loviturile la cap ce nu conduc la comoţii produc un anumit efect. Într-un studiu desfăşurat de specialiştii în neuroradiologie de la Facultatea de Medicină a Universităţii Wake Forest, douăzeci şi cinci de băieţi cu vârste cuprinse între opt şi treisprezece ani au purtat căşti speciale care au urmărit impacturile suferite în decursul unui sezon; ei au efectuat teste de imagistică prin rezonanţă magnetică (RMN) atât la începutul, cât şi la sfârşitul sezonului. Concluziile? Cu cât au suferit mai multe lovituri la cap, cu atât mai deteriorată a fost izolaţia neuronilor, numită şi materie albă, care este esenţială pentru comunicarea între diversele regiuni ale creierului.30 Se presupune că encefalopatia traumatică cronică (CTE), o afecţiune incurabilă şi degenerativă a creierului, ar fi declanşată de lovituri repetate la cap, care sunt adesea sub pragul diagnosticării drept comoţii cerebrale.

Părinţii băieţilor care vor să practice sporturi de contact se confruntă cu o dilemă. Andrew era unul dintre aceştia, un băiat solid de zece ani, voinic pentru vârsta lui şi deja condiţionat după ani întregi de jucat diverse sporturi, să minimalizeze durerea fizică şi riscurile. Datorită ambilor părinţi care făcuseră sport în liceu şi la

facultate, unui frate mai mare care juca într-o echipă de elită pentru un foarte bun club local de fotbal şi unui unchi care lucrase pentru o echipă de fotbal american din Liga Naţională, sportul juca un rol important în cultura familiei sale. Lui Andrew îi plăcea să joace, şi să joace brutal, chiar şi în meciurile amicale cu fratele său în curtea casei. Iama, joaca, construirea de fortăreţe de zăpadă se transforma într-o bătălie cu bulgări de gheaţă şi de zăpadă; jocurile de baschet de pe aleea din faţa casei implicau o groază de lovituri de coate şi faulturi nesăbuite. O încăierare din joacă cu tatăl său putea degenera într-o încercare serioasă de a aplica lovituri cu pumnii sau cu genunchii. Andrew era incredibil de competitiv.

Fiind un sportiv curajos, neînfricat, Andrew fusese repartizat de către antrenorul său de fotbal în poziţia de fundaş de centru, poziţie în care era dispus să facă orice pentru a opri un atac, fiind şi ultima redută în apărarea golului. Cu toate că era mic de statură, avea o forţă de care trebuia să ţii cont datorită rapidităţii şi a deposedărilor sale agresive. Însă, firește, el îşi dorea să joace mai degrabă fotbal american, chintesenţa sportului masculin printre prietenii săi, şi făcea necontenit presiuni asupra părinţilor să-i schimbe sportul. Mama şi tatăl lui Andrew făcuseră nişte cercetări şi erau preocupaţi de posibilele vătămări, mai ales în cazul copiilor al cărui creier era încă în plină dezvoltare. Îşi cunoşteau bine fiul şi îşi dădeau seama că el ar juca fotbal american cu aceeaşi ardoare şi competitivitate de care dădea dovadă în orice altă situaţie. „Nu înainte ca tu să împlineşti doisprezece ani”, i-au spus ei, declanşând frustrare şi ţipete în faţa unei asemenea nedreptăţi. Prietenul său cel mai bun juca într-o echipă de fotbal american şi, pe tot parcursul sezonului, Andrew a fost nevoit să asculte poveştile acestuia în legătură cu meciurile respective, în timp ce el era ţinut pe loc de temerile părinţilor săi.

Când familia aceasta a venit la cabinetul meu, frustrarea şi nemulţumirile lui Andrew făceau parte dintr-o

serie lungă de îngrijorări. Îmi dădeam seama de profunzimea şi de succesul relaţiei dintre Andrew şi părinţii săi, dar şi de faptul că miza era însăşi încrederea lui viitoare în judecata părinţilor şi permisiunea acordată lor de a-i oferi mai departe îndrumări părinteşti, chiar dacă va trebui să accepte limite care nu îi conveneau sau pe care nu le înţelegea pe deplin. Separat, părinţii lui Andrew şi cu mine discutaserăm despre îngrijorarea lor în legătură cu faptul că fotbalul american şi pericolele inerente lui ar putea alimenta acelaşi model de neglijenţă şi de nepăsare faţă de corpul său pe care îl observaseră la băiatul lor după ce făcuseră deja nenumărate vizite la camera de gardă în urma cascadoriilor lui nesăbuite. Ei au rămas fermi pe poziţie, iar Andrew, deşi nemulţumit, a acceptat în cele din urmă ideea că părinţii lui aveau pur şi simplu grijă de el.

Andrew era asemenea multor băieţi câştigători în competiţia pentru recompensele specific masculine. Bucurându-se de validarea celorlalţi, consideraţi a fi exemple de curaj şi de succes, acestor băieţi le este greu să-şi stabilească corect priorităţile şi au nevoie de aliaţi care să-i ajute să rămână pe calea cea bună. Confruntat cu efectele „euforizante” ale atenţiei de care se bucură din partea colegilor şi a adulţilor, doar legătura emoţională şi respectul lui Andrew pentru părinţii săi l-au ferit să nu cedeze din punct de vedere afectiv. El demonstrase deja că asumarea de riscuri triumfa asupra preocupării pentru bunăstarea sa fizică, ceea ce i-a determinat pe părinţi să intervină.

Sporturile pentru băieţi se află într-un moment critic. Patru state – California, Illinois, Maryland şi New York – iau în calcul legi care să restricţioneze sau să interzică fotbalul american în rândul copiilor sub paisprezece ani. Tradiţionaliştii au reacţionat alarmaţi, percepând o ameninţare nu numai la adresa fotbalului american, ci a sporturilor de contact în general. Între timp, se schimbă regulile, se limitează folosirea contactelor dure şi noi

tehnici de blocare şi de placare a adversarului sunt introduse pe scară largă într-un efort de a preveni problemele medicale. Dar în opinia cercetătorilor de la Fundaţia pentru Prevenirea Comoţiilor Cerebrale, o organizaţie care luptă pentru eradicarea encefalopatiei traumatice cronice, „nicio placare nu poate fi vreodată suficient de sigură pentru un copil aflat încă în dezvoltare” 31.

La fel cum părinţii trebuie să cântărească avantajele pro şi contra participării fiilor la astfel de sporturi, şcolile şi organizaţiile pentru tineret au şi ele destule aspecte la care să reflecteze. De exemplu, fenomenul traumatismelor craniene este încă nerezolvat. Sindromul „celui de-al doilea impact”, care survine în momentul în care un sportiv revine la jocul activ înainte ca un traumatism cranian anterior să se fi vindecat, ridică serioase semne de întrebare. Studii recente au descoperit în acest caz performanţe cognitive reduse, o recuperare prelungită şi o probabilitate crescută să apară comoţii ulterioare în urma unor loviri repetate la cap. Cu toate progresele ştiinţei, deciziile celor de pe marginea terenului privind momentul oportun în care sportivul este pregătit (sau nu) să revină în joc rămân subiective.32

CORPUL ŞI SENTIMENTELE DE NESIGURANŢĂ»

Tulburările de comportament alimentar sunt de mult timp privite ca o problemă a fetelor şi a femeilor, mai ales când standardele de frumuseţe de neatins sunt internalizate printr-o necontenită autocritică. Dar recente cercetări au descoperit că şi băieţii suferă de percepţii distorsionate în legătură cu corpul lor. În vreme ce, în cazul fetelor, preocuparea este aceea de a fi cât mai slabe, în cazul băieţilor este exact invers. Numită şi „bigorexie”, dismorfia musculară este opusul anorexiei nervoase. Cercetătoarea şi pediatra Alison Field, de la Facultatea de Medicină Harvard, susţine că această problemă afectează un procent de 18% dintre băieţi33 sau, altfel spus, aproape unu din cinci. În cazul tinerilor care resimt acest tip de

disconfort corporal, obiectivul este practic imposibil de atins: să aibă mai multă masă musculară, dar să fie şi mai supli. Chiar şi băieţii supraponderali se pot percepe pe sine dintr-o perspectivă distorsionată în vreme ce se străduiesc să dobândească cele şase „pătrăţele" abdominale corespunzătoare idealului masculin. Băieţii perfecţionişti sau anxioşi sunt mai predispuşi riscului de a deveni obsedaţi de greutatea şi de masa lor musculară.

Într-o epocă în care consumul de media al unui tânăr obişnuit este de aproximativ şapte ore pe zi, băieţii sunt influenţaţi mai mult ca oricând de corpurile atletice ale personajelor de acţiune sau ale supereroilor din filme. Comercianţii şi producătorii de jucării şi-au perfecţionat mesajul destinat acestui public. Conform psihologului Raymond Lemberg, în ultimii douăzeci de ani, personajele de la televizor sau din jocurile video au pierdut în greutate şi au adăugat musculatură, fixând un standard neverosimil pentru corpul bărbătesc. „De fapt, numai 1 sau 2% au o astfel de constituţie. Prezentăm bărbaţii într-un mod cu totul nefiresc", a adăugat el.34

Numeroşi băieţi reacţionează la acest nou ideal apelând la vitamine şi la suplimente nutritive şi, mai frecvent, la programe intense de exerciţii fizice. Cercetările sugerează că în vreme ce metodele tradiţionale de dovedire a masculinităţii s-au împuţinat, accentul cultural pus pe expunerea musculaturii a căpătat o importanţă tot mai mare. Conform unui studiu din 2012, mai mult de o treime dintre tinerii de sex masculin de gimnaziu şi de liceu foloseau proteine sub formă de pulbere sau de shake-uri pentru creşterea masei musculare. Un procent mai mic, între 3 şi 12% au admis că folosesc steroizi.35 Tinerii cel mai puternic influenţaţi de tiparul rigid al masculinităţii sunt şi cei mai predispuşi să se lase duşi de val în urmărirea „perfecţiunii" trupului masculin.

Termenul „complexul Adonis", inventat de trei pediatri pentru a descrie această problemă a imaginii

corpului bărbătesc, este inspirat din mitologia greacă şi face referire la corpul legendarului Adonis, jumătate om, jumătate zeu, ca la un ideal al frumuseţii masculine. Termenul se referă la imposibilitatea de a atinge noile standarde privind masculinitatea, la sentimentele băieţilor de inadecvare în încercările lor de a se ridica la înălţimea acestora şi la eforturile lor neprecupeţite – exerciţii fizice compulsive, suplimente alimentare şi folosirea steroizilor – în urmărirea perfecţiunii.36

Adăugarea de masă musculară şi îndepărtarea grăsimii nu sunt unicele chestiuni legate de imaginea corporală care îi afectează pe băieţi. Vizionarea de pornografie a ridicat ruşinea legată de „complexul penisului mic" la un alt nivel. Într-un studiu condus de o echipă de cercetători de la King's College din Londra, „teama bărbatului de a rămâne singur sau de a fi respins din cauza mărimii penisului său, teroarea legată de faptul că ceilalţi ar putea râde de el şi anxietatea în ceea ce priveşte nuditatea lui în preajma femeilor sau a bărbaţilor" a fost măsurată conform unei scale, pe baza unui chestionar alcătuit din zece întrebări.37 Cercetătorii au descoperit că 30% dintre respondent erau nemulţumiţi de organele lor genitale; cei care s-au identificat drept homo- sau bisexuali erau mai înclinaţi decât heterosexualii de sex masculin să semnaleze îngrijorări legate de mărimea penisului.

CONSUMUL DE ALCOOL ŞI DE DROGURI»

Conform unui studiu federal privind consumul de droguri şi sănătatea, procentul adolescenţilor de sex masculin care consumă substanţe psihoactive este mai ridicat decât cel al fetelor. Consumul de alcool în rândul băieţilor este mai mare decât în rândul oricărui alt grup social. Conform unui raport din 2013, 40% dintre liceenii de sex masculin au recunoscut că au consumat alcool în luna precedentă, iar 25% dintre ei au recunoscut că au consumat mai mult de cinci pahare de băutură. În plus, 25% dintre băieţi au admis că au fumat marijuana în luna

precedentă, 10% au inhalat diverse substanţe, iar 10% au luat şi ecstasy. Mulţi băieţi încep să consume alcool sau droguri încă din perioada preadolescenţei. Aproape 25% beau băuturi alcoolice şi 10% fumează marijuana înainte de a împlini treisprezece ani.38

Există multe teorii care explică diferenţele de gen privind consumul de substanţe psihoactive, inclusiv unele ipoteze referitoare la influenţa hormonilor masculini asupra tendinţei băieţilor de a-şi asuma riscuri. Alte ipoteze se referă la o maturizare mai lentă a zonelor creierului anterior (prozencefalului) care reglează comportamentul persoanelor de sex masculin sau la influenţa vedetelor din domeniul sportului sau al divertismentului şi a altor importante figuri masculine. Însă şi publicitatea făcută de companiile producătoare de băuturi alcoolice joacă categoric un rol. Producătorii de bere au creat un „brand" al bărbatului – relaxat, amator de distracţie, romantic, atractiv din punct de vedere sexual –, care influenţează imaginea de sine şi aspiraţiile băieţilor. Un studiu publicat în 2012 de către Academia Americană de Pediatrie a urmărit comportamentul a 4.000 de adolescenţi din clasa a şaptea până într-a zecea. Băieţii din acel studiu beau „considerabil mai mult alcool" decât fetele, se confruntau cu consecinţe mult mai grave ale acestui consum, existând semne că acesta fusese influenţat de reclamele la bere. Preadolescenţii cărora le plac reclamele la băuturile alcoolice sunt mai predispuşi să consume alcool şi să aibă probleme serioase legate de acest consum.39

Două metaanalize ale cercetărilor referitoare la efectele publicităţii asupra consumului de alcool în rândul adolescenţilor, una din anul 2009 şi una din 2016, au descoperit dovezi concrete că expunerea la această publicitate a influenţat comportamentul adolescenţilor în ceea ce priveşte consumul de alcool. După cum explică autorii celei mai recente dintre ele, „pe parcursul urmăririi subiecţilor din toate aceste studii, au fost descoperite

legături semnificative între expunerea, conştientizarea, implicarea şi receptivitatea adolescenţilor la promovarea publicitară şi momentul iniţierii consumului de alcool, al băutului compulsiv, al băutului în ultimele treizeci de zile şi/sau al manifestării unor probleme legate de acest consum" 40.

Programele şcolare care îi învaţă pe tineri să privească cu discernământ mesajele transmise în media – „educaţia media" – s-au dovedit capabile să-i ajute pe adolescenţi să decodeze mesajele publicitare referitoare la băuturile alcoolice, la fel cum şi-au dovedit eficacitatea şi restricţiile privind conţinutul şi plasarea acestor reclame. Ajutându-i pe adolescenţi să-şi pună întrebări precum: „Ce încurajează de fapt această reclamă?", „Ale cui interese le promovează?", „Cât de subiectivă este ea?", această educaţie media ajută la protejarea lor împotriva eforturilor sofisticate ale publicităţii de a le manipula atitudinea şi comportamentul. Cu toate acestea, multe dintre persoanele care lucrează cu adolescenţii se tem că duc o luptă imposibilă. Un raport din 2004 al Comitetului Naţional pentru Dezvoltarea unei Strategii de Reducere şi de Prevenire a Consumului de Alcool în Rândul Minorilor s-a încheiat cu acest comentariu care ne dă de gândit: „Comitetul a ajuns la concluzia fundamentală că, în cele din urmă, consumul de alcool în rândul minorilor nu poate fi abordat cu succes doar concentrându-ne asupra tineretului. Tineretul bea alcool în contextul unei societăţi în care consumul de alcool?

reprezintă comportamentul standard, iar imaginile cu băuturi alcoolice sunt omniprezente" 41.

Mişcarea pentru legalizarea marijuanei arată de asemenea legătura dintre tendinţele sociale şi consumul de substanţe psihoactive în rândul băieţilor. Studiile referitoare la consumul de marijuana de către adolescenţii din Washington, unde a fost legalizat consumul în scop recreaţional în rândul adulţilor, au descoperit, din momentul legalizării, o creştere a consumului în rândul

elevilor din clasele a opta până într-a zecea, concomitent cu scăderea conştientizării nocivităţii acestui drog. Din contră, în aceeaşi perioadă, în statele în care nu a fost legalizat consumul în scopuri recreaţionale, consumul de marijuana în rândul adolescenţilor a scăzut. Conform SMART (o organizaţie din Colorado care luptă pentru reglementări mai stricte), într-o anchetă federală de evaluare a consumului de marijuana în rândul tinerilor între doisprezece şi şaptesprezece ani, statul Colorado a ieşit pe primul loc.42 Numai 48% dintre elevi considerau riscant consumul de marijuana.43

Experienţa mea profesională, atât în sfera tratamentului dependenţei de substanţe în cazul adolescenţilor, cât şi în ceea ce priveşte eforturile şcolilor de a iniţia programe eficiente de prevenţie, mă determină să împărtăşesc părerea celorlalţi specialişti care consideră că eforturile de a ţine sub control abuzul de substanţe în rândul adolescenţilor vor eşua în situaţia în j, care aceştia primesc atâtea mesaje contradictorii. Această concluzie înseamnă că rolul adulţilor cărora le pasă de băieţi este mai important ca oricând, pentru a-i ajuta să facă alegeri sănătoase.

În stagiul meu de coordonator de echipă într-un program de tratare, în condiţii de internare, a adolescenţilor care făceau abuz de substanţe şi a celor cu probleme emoţionale, băieţii şi fetele erau internaţi din diverse motive. În cazul unora, părinţii ajunseseră pur şi simplu la capătul răbdării în privinţa comportamentului iraţional, nesincer sau insolent al tinerilor. Alteori, tratamentul fusese recomandat fie de personalul didactic, drept măsură disciplinară, fie de sistemul de justiţie pentru minori. Ceea ce m-a impresionat a fost schimbarea dramatică evidentă în cazul unora dintre adolescenţi, survenită între momentul internării şi cel al externării. Iniţial sălbatici şi

?, scăpaţi de sub control, total indiferenţi la autoritatea adulţilor, la plecare arătau din nou ca nişte

tineri normali. Chiar şi chipurile li se schimbaseră, devenind mai relaxate, mai luminoase şi

7 7? mai deschise. Odată ce îşi dădeau seama că nu puteau schimba, încălca sau ocoli regulile şi că există adulţi în care se pot încrede, parcă li se lua o piatră de pe inimă.

Unul dintre cei care s-au făcut remarcaţi a fost Ben, un tânăr privilegiat de natură, înzestrat ca atlet, ca elev şi ca lider. Era căpitanul echipei de wrestling a şcolii şi preşedinte al corpului de elevi, în calitate de senior. Dar avea şi mari probleme cu abuzul de substanţe, petrecând din ce în ce mai mult timp în stare de beţie sau de euforie în urma consumului de droguri. Efectele comportamentului său îl ajungeau din urmă, atrăgând atenţia şcolii şi a comunităţii. Deşi iniţial înclinaţi să atribuie problemele fiului lor unor escapade copilăreşti, pe măsură ce acestea se agravau, părinţii şi personalul şcolii fuseseră în cele din urmă nevoiţi să le dea atenţie. O evaluare psihologică a scos la iveală faptul că însăşi familia sa era disfuncţională, viaţa lui fiind dominată de boala mentală a mamei şi de alcoolismul funcţional al tatălui. Ben era stăpânul propriei sale vieţi şi nu realiza cât de singur se simţea de fapt. Când cei de la şcoală au intervenit în cele din urmă, el a fost recomandat pentru programul de recuperare coordonat de mine.

Lucrând după un model care tratează dependenţa ca pe o boală, programul l-a ghidat pe Ben mai întâi în evaluarea amplorii dependenţei sale, iar apoi i-a asigurat educaţia necesară pentru a se vindeca. În terapia individuală şi de grup, el a început să vorbească mai sincer despre cât de înspăimântat fusese de faptul că putuse eluda cu atâta uşurinţă orice responsabilitate – şi că într-o mare măsură era pe cont propriu. În şedinţele educative de grup, el a ascultat poveşti de-a dreptul şocante despre cum vieţile celorlalţi adolescenţi fuseseră sabotate de nevoia urgentă de a consuma alcool sau substanţe chimice. El a vorbit despre problemele de care se lovise în familia

sa şi a găsit noi membri din familia sa extinsă care l-au asigurat că se vor implica ori de câte ori va fi nevoie. Înainte de a se întoarce acasă, şi-a luat 7?

angajamentul de a continua să ţină legătura cu un protector, astfel încât să fie mai puţin înclinat să se comporte prosteşte.

La fel ca mulţi alţi adolescenţi băieţi, Ben îşi apăra dreptul la distracţie. El îşi justifica comportamentul invocând situaţia părinţilor, influenţa prietenilor, propriul lui sentiment exacerbat că i s-ar cuveni totul. Însă adevărul, pe care de-abia acum era capabil să-l recunoască, era acela că viaţa este înfricoşătoare şi intolerabilă fără prezenţa cuiva care să îţi poarte de grijă. Când împărtăşesc astfel de cazuri altor părinţi, în şcoli sau în cadrul altor organizaţii care se ocupă de tineri, intenţia mea este să demonstrez că intoxicarea cu diverse substanţe este doar unul *9*

dintre modurile în care băieţii fără o ancoră morală pot rătăci calea. O relaţie cu cineva căruia să îi pese de ei reprezintă o busolă salvatoare care-i călăuzeşte pe băieţi pe drumul complicat înspre maturitate.

AUTOVĂTĂMAREA

În cartea lor din 2011, intitulată *The Tender Cut*: *Inside the Hidden World of Self-Injury* (*Delicata tăietură*: *înăuntrul lumii ascunse a autovătămării*), profesorii de sociologie Patricia Adler de la Universitatea din Boulder, Colorado, şi Peter Adler de la Universitatea din Denver, Colorado, descriu acest fenomen al automutilărilor din rândul adolescenţilor, prin „tăieturi, arsuri, «însemnări» cu obiecte fierbinţi sau ruperea oaselor în mod deliberat” 44. În cadrul cercetărilor lor, acest cuplu de profesori a analizat autovătămarea din perspectiva de gen. Cu toate că un astfel de comportament este privit în mod tipic ca fiind mai obişnuit în rândul persoanelor de sex feminin, el ar putea fi subevaluat în cazul persoanelor de sex masculin, nefiind întotdeauna evident în momentul prezentării la camera de gardă. Mulţi cred că procentul de

automutilare în cazul băieţilor este în creştere, în parte deoarece, aşa cum observă soţii Adler, „acest gen de comportament este extrem de contagios”. Conform unui raport din 2016 al Serviciului Naţional de Sănătate din Marea Britanie, autovătămarea în rândul băieţilor şi al tinerilor de sex masculin a atins cel mai ridicat nivel din ultimii patru ani, estimare făcută doar pe baza vizitelor la serviciile de urgenţă.45

Conform unui susţinător al cauzei tinerilor, „băieţii îşi provoacă, e adevărat, tăieturi, dar nu neapărat în aceeaşi măsură ca fetele. Băieţii mai degrabă se iau tot timpul la bătaie, se pun în situaţii periculoase şi ajung să mănânce bătaie”. Când tinerii de sex masculin se taie sau îşi provoacă arsuri, este posibil ca ei să-şi facă tăieturi mai adânci şi arsuri mai grave, dar şi să păstreze mai puţin secretul decât fetele în legătură cu acest comportament. Ritualurile de iniţiere din cadrul frăţiilor studenţeşti, care includ „însemnări” cu obiecte fierbinţi sau tăieturi pentru a crea legături „de sânge”, susţin convingerea conform căreia experienţa durerii este inerentă masculinităţii.46

Mulţi dintre tinerii pe care îi întâlnesc, tulburaţi, chinuiri de furie sau de dispreţul de sine, şi cărora le lipsesc alte căi de exteriorizare, dezvoltă tipare autodistructive. Unul dintre aceştia era Andrés, un licean trimis la cabinetul meu de antrenorul său de atletism, care îi observase o serie de tăieturi pe braţe atunci când îşi scosese bluza de trening. Antrenorul îl luase deoparte punându-i întrebări în legătură cu aceste tăieturi, iar Andrés îşi recunoscuse comportamentul de automutilare. Când antrenorul îi înştiinţase pe părinţii lui, Andrés fusese incapabil să le ofere vreo explicaţie, însă le acceptase ajutorul.

Am încercat să-l fac pe Andrés să-şi analizeze sentimentele în momentul apariţiei compulsiei de a-şi face rău. Până când aceste sentimente care-l îndemnau să se automutileze nu erau conştientizate, m-am gândit eu, era puţin probabil ca el să şi le poată gestiona. Pentru ca el să-

şi poată controla din punct de vedere mental această energie autodistructivă, trebuia să-şi observe sentimentele în timp ce altcineva era cu ochii pe el, permiţându-i să retrăiască şi să exploreze acea tulburare care determina actul compulsiv. După ce am stabilit între noi o relaţie bazată pe încredere şi pe confidenţialitate, i-am cerut să-mi povestească împrejurările în care îşi făcuse recent tăieturi, asigurându-mă că nu omite sentimentele dinaintea, din timpul şi de după acest act. A reieşit faptul că el simţise un soi de uşurare după ce se rănise – o detensionare a furiei şi a vinovăţiei legate de pierderea celui mai bun prieten al său într-un accident, cu câţiva ani în urmă. Când Andrés se tăia, se simţea cumva mai apropiat de prietenul său, dar şi despovărat de vinovăţia de a-i fi supravieţuit. Odată ce a făcut această legătură şi a reuşit să-şi exprime mai direct tristeţea latentă, adolescentul a resimţit o profundă uşurare – fără să mai apeleze la autovătămare.

La extremitatea spectrului autovătămării se află sinuciderea, care reprezintă una din principalele trei cauze ale mortalităţii în rândul adolescenţilor. În Statele Unite, probabilitatea ca băieţii să se sinucidă este de patru ori mai mare decât în cazul fetelor. În 2017, s-au înregistrat 4 600 de sinucideri în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între zece şi douăzeci şi patru de ani, o medie de douăsprezece sinucideri pe zi. Dintre acestea, 81% aveau drept autori tineri de sex masculin. Pe măsură ce băieţii traversează perioada adolescenţei, există o tendinţă tot mai mare spre sinucidere: între zece şi paisprezece ani, procentul sinuciderilor în rândul băieţilor este dublu decât în rândul?

fetelor; între cincisprezece şi nouăsprezece ani, rata sinuciderilor ajunge să fie de patru ori mai mare în rândul băieţilor decât al fetelor. Pe lângă aceste sinucideri duse până la capăt, au mai existat 575.000 de tentative. Procentul a fost deosebit de mare în rândul tinerilor homo- şi bisexuali: 30%, conform Academiei Americane de

Pediatrie.47

Din păcate, mulţi dintre băieţii pe care i-am cunoscut avuseseră idei suicidare, iar unii dintre ei le şi materializaseră. Acesta a fost şi cazul lui Dennis. Fusese trimis la mine după ce îi mărturisise consilierului şcolar gândurile sale incontrolabile de sinucidere. Începuse chiar să se gândească la moduri de a le pune în practică, însă i se făcuse frică. Pe măsură ce încercam să reduc presiunea şi deznădejdea pe care le resimţea, am descoperit că erau multe chestiuni de rezolvat: un divorţ urât, încă neîncheiat, între părinţii săi, însoţit de căderile nervoase ale mamei şi de nereuşita părinţilor de a nu îl implica şi pe el; antecedente de hărţuire în clasele gimnaziale din cauza obezităţii sale; şi incapacitatea de a-şi aduna curajul în faţa fetelor care îi plăceau şi de a le aborda. Aflându-se acum în ultimul an de liceu, confruntat cu apropierea iminentă a vieţii de adult, nu îşi dădea seama cum ar fi putut fi vreodată fericit.

Scopul meu imediat era acela de a-l ajuta pe Dennis să îşi recapete entuziasmul şi credinţa că lucrurile se pot îmbunătăţi, între timp, i-am insuflat încrederea în posibilitatea de a-şi clădi o viaţă frumoasă în pofida faptului că părinţii săi se împotmoliseră într-o astfel de situaţie amară. I-am explicat că îl voi susţine în faţa lor şi voi insista ca ei să-i ofere dragostea şi sprijinul lor indiferent de împrejurări. L-am asigurat că merită din plin intervenţia mea şi l-am ajutat să-şi amintească că, nu cu mult timp în urmă, ştiuse şi el acest lucru. Treptat, pe măsură ce se distanţa de conflictele familiale şi de anxietăţile legate de viaţa alături de colegii săi, Dennis şi-a regăsit încrederea de sine.

Fiind un băiat inteligent, el a fost acceptat la mai multe dintre facultăţile pentru care optase. A ales-o pe cea mai îndepărtată de casă, doritor să deschidă un nou capitol în viaţa sa, mult mai încrezător că părinţii lui îi vor fi alături indiferent de evoluţia relaţiei dintre ei doi.

INTEGRALITATEA MINTE-CORP

Cum îi putem ajuta pe băieţi să-şi poarte de grijă când sacrificiul propriului corp este preamărit şi atât de preţuit? Disponibilitatea băieţilor de a recunoaşte ce înseamnă mai exact să se implice într-o încăierare, să se forţeze până la niveluri de extenuare inacceptabile sau să sufere accidentări este contrară normelor culturale privind masculinitatea. O astfel de abordare poate declanşa temerile părinţilor de a nu-şi face băiatul prea „moale”. Dar cercetările moderne privind dezvoltarea abilităţilor, învăţarea anduranţei şi dovedirea curajului indică exact contrariul. După cum semnala antrenorul Joe Ehrmann, băieţii conectaţi la propriile sentimente sunt mai capabili să atingă acea stare de înaltă concentrare necesară celui mai înalt nivel de performanţă. Sub aspect pozitiv, această relaţie de tipul „frăţiei” îi învaţă pe băieţi că fiecare dintre ei este parte integrantă din grup, îi învaţă să se preţuiască, să aibă grijă unul de altul şi să se asigure că niciunul nu rămâne în urmă.

Ajutându-i pe băieţii mai tineri să înţeleagă atât avantajele, cât şi dezavantajele de a poseda calităţile necesare pentru a excela în sport, îi ajutăm să-şi clarifice sentimentele legate de propria lor masculinitate. În lumina recentelor descoperiri ale cercetătorilor cu privire la mesajele referitoare la masculinitate adresate băieţilor, este posibil ca băieţii care se detaşează de propriul corp – se blindează împotriva durerii, se forţează dincolo de orice limită sau joacă accidentaţi – au învăţat că exact acest lucru se aşteaptă de la ei. În cazul prea multora dintre ei, curajul este perceput drept un nesăbuit sacrificiu de sine.

Un mesaj mai bun, mai corect, ar fi acela că trupul se află în centrul identităţii lor, ca fiinţe umane. Felul în care îl tratează – rămânând conştienţi de sentimentele lor şi entuziaşti în legătură cu ceea ce pot face – îi va ancora pe băieţi în realitatea fundamentală a vieţii. Din multe puncte de vedere, din confruntarea cu limitele abilităţilor şi rezistenţei lor în sport, ei vor deprinde o mentalitate axată pe creşterea personală. Vor învăţa cum să aducă la lumină

ce este mai bun în ei, acceptându-şi şi ulterior lărgindu-şi constant limitele. Ei înţeleg în final că viaţa nu se referă doar la dominarea propriului corp prin reprimarea slăbiciunii, ci mai degrabă la cultivarea unor noi aptitudini.

Specialistul în sociologia sportului, Don Sabo, un fost jucător de fotbal american devenit un fervent susţinător al sănătăţii??

băieţilor, recomandă ca părinţii şi ceilalţi îngrijitori să ofere băieţilor un mesaj de contracultură: „Fii amic cu corpul tău”. El îi îndeamnă pe formatori, pe antrenori şi pe părinţi să-i ajute pe băieţi să-şi conştientizeze durerea în loc să o ridice în slăvi, în competiţiile sportive, la marginea terenului, sunt atâtea ocazii de a-i susţine pe băieţi când sunt răniţi şi totuşi, mult prea des, ceea ce aud băieţii care au suferit o accidentare sunt mesaje precum „Strânge din dinţi!” sau „Nu te mai smiorcăi atâta!” 48.

Antrenamentele de modă veche se bazează pe ipoteza conform căreia excelenţa în sport se dobândeşte prin dominarea durerii şi a limitelor fizice. Dimpotrivă, antrenorul Ehrmann şi specialistul în sociologia sportului Sabo plasează în centrul muncii lor obiectivul prioritar în sport, acela de formare a caracterului. Pentru început, Ehrmann le reaminteşte băieţilor să-şi preţuiască integritatea şi să ţină unii la alţii. Mesajul lui îi ajută pe jucători să se încreadă în instinctele lor când este vorba de propriile limite. Răsplătindu-i când au grijă de ei înşişi, în loc să ne limităm la a-i îndemna să încerce mai tare, le întărim băieţilor abilităţile de autoreglare.

Pentru a contracara devotamentul lor tenace faţă de aceste concepţii tradiţionale referitoare la masculinitate, le ofer părinţilor instrucţiuni simplu de urmat atunci când băiatul lor are o suferinţă fizică: să îi dea întotdeauna atenţie când acuză o durere şi să nu-i permită să minimalizeze disconfortul resimţit. Ar trebui, în schimb, să-şi exprime interesul şi preocuparea, indiferent dacă rănirea a avut sau nu consecinţe vizibile. La început, părinţii să nu se mire dacă băiatul pare stânjenit. El s-ar

putea ruşina de atenţia acordată, închipuindu-şi că dă dovadă de slăbiciune sau că propria sa voinţă este pusă la îndoială. Dar când mama şi tata îl compătimesc pentru că suferă, îi cer să vorbească despre suferinţa sa şi dau dovadă de răbdare indiferent de ceea ce spune el, îi permit băiatului să profite de această ocazie pentru a analiza ceea ce simte cu adevărat şi a înţelege că nu este nevoie să sufere în tăcere, de unul singur.

Când îi învăţăm pe băieţi că trupul lor este „ceva" ce trebuie construit şi chiar sacrificat de dragul victoriei, pierderea integralităţii corp-minte este implicită. Deprinşi să îşi trateze corpul ca pe un obiect sau ca pe o maşinărie, grija de a-şi păstra integralitatea se diminuează. Ei devin dispuşi să justifice, să treacă cu vederea sau să trateze cu indiferenţă orice accidentare şi vătămare. Odată ce învaţă să se comporte faţă de ei înşişi în acest mod manipulant, impersonal, li se reduce şi capacitatea de a resimţi empatie faţă de durerea sau suferinţa altora. Şi le este mai uşor să provoace la rândul lor durere.

Violenţa, hărţuirea şi vulnerabilitatea

La paisprezece ani, când am intrat în clasa a noua la un important liceu de băieţi, mi-am dat rapid seama cât de depăşit eram de situaţie. În anii de gimnaziu, viaţa alături de prietenii mei devenise tot mai complexă. Petreceam mai mult timp alături de ei, departe de părinţi. Aveau loc tot mai des baluri şi petreceri, adunând laolaltă grupuri mari de adolescenţi. Unii dintre prietenii mei începuseră să-şi petreacă timpul la sala de bowling din zonă unde existau mese de biliard şi unde băieţii mai mari fumau şi erau mai versaţi în viaţa de stradă. Odată cu diversifica

rea vieţii sociale, deveneau mai plini de sine, adoptând atitudini de „şmecheri". Parcă plutea ceva în aer.

Când am ajuns la liceu, schimbările s-au amplificat. Au apărut dintr-odată găştile, încăierările de după ore, fumatul la toalete, consumul de alcool şi de droguri şi o bine definită ierarhie dominată de cei mai mari şi mai răi. Apăruse acel nou fenomen când grupurile de băieţi se

strângeau în mod spontan în jurul a doi băieţi care se băteau, huiduindu-i şi întărâtându-i. În acel prim an de liceu, de câte ori ne plictiseam în timpul orei de algebră, eu şi un coleg de-ai mei inventaserăm un joc. Încălţaţi cu pantofi cu tălpi dure din piele, născociserăm un joc în care ne aplicam reciproc lovituri în fluierul piciorului, provocându-l pe celălalt fie să pună capăt torturii ca un laş, fie să încaseze în continuare. Tot anul.

8

am fost amândoi plini de vânătăi de toate culorile şi de cicatrici şi tăieturi pe picioare. Lunea, în pauza de prânz, tipii de la masa noastră povesteau despre încăierările din weekend dintre gaşca „Yard” (*yard* = „curtea şcolii”) şi „First State” (după numele sălii de bowling din oraşul meu natal, Wilmington, Delaware).

În primăvara acelui an, la încheierea uneia dintre serile dansante organizate lunar în sala de sport a şcolii, în timp ce elevii se grăbeau să ajungă la maşini sau la cei care urmau să îi conducă acasă, s-a simţit brusc valul electrizant al unei încăierări şi mulţimea s-a repezit spre una dintre ieşirile sălii de sport. Aruncând o privire printre mulţimea adunată, am putut distinge câţiva dintre băieţii cu care stăteam de obicei la masa de prânz. Unul dintre ei, un băiat mai mare pe care toţi îl considerau cam nebun, îşi lua avânt şi aplica lovituri unui alt băiat, căzut la pământ. Am aflat ulterior că băiatul de pe jos, un tip liniştit pe care îl cunoşteam doar după nume, participase la unele cursuri împreună cu mine. El a murit în acea noapte din pricina traumatismelor craniene suferite în timpul bătăii.

Cu toate că nu a fost ultima dată când am asistat la o astfel de oribilă violenţă masculină, în acea noapte am învăţat câte ceva despre mine însumi şi despre vulnerabilitatea mea. Fără să-mi înţeleg cu adevărat sentimentele, le-am cerut părinţilor mei să mă transfere în următorul an la un alt liceu. Ca orice alt băiat, începusem să mă gândesc la ce aş face dacă m-aş trezi implicat într-o asemenea altercaţie violentă ca acelea care se petreceau

în jur şi am ajuns la concluzia că îmi doream să diminuez şansele de a ajunge acolo.

În anii din urmă, amintirile mele despre acea adevărată junglă a adolescenţei s-au mai estompat. În orice caz, în noua şcoală, pericolul imediat era mai redus, dar tot rămăsese fundalul zgomotos al tinerilor care căutau scandal cu lumânarea. Aveam să fiu martor la multe alte bătăi şi să fiu eu însumi hărţuit câteodată. Toate aceste amintiri aveau să se mai şteargă odată ce am păşit spre maturitate şi mi s-a părut oportun să mă distanţez de violenţele din copilărie. După cum pericolul asumării de riscuri şi alegerile greşite privind sănătatea definesc modul în care băieţii se raportează la propriul corp, la fel şi folosirea violenţei face parte integrantă din relaţiile băieţilor cu colegii lor.

Băieţii sunt afectaţi într-un mod disproporţionat, atât ca victime, cât şi ca făptaşi ai actelor de violenţă. Conform unui Sondaj Naţional privind Expunerea Copiilor la Violenţă din 2011, desfăşurat de o echipă a Universităţii din New Hampshire, până la vârsta de şaptesprezece ani, în mare, şapte din zece tineri fuseseră agresaţi fizic, majoritatea de către alţi tineri. Mai mult de 60% dintre cei intervievaţi fuseseră victime ale unor astfel de agresiuni în anul precedent. Peste jumătate au dezvăluit multiple experienţe violente, iar 15% au raportat şase sau mai multe astfel de experienţe. În cazul băieţilor, rata agresiunilor per total este mai ridicată (45%, comparativ cu 37% în cazul fetelor), iar rănirile raportate sunt mai grave. Frecvenţa intimidărilor fizice raportate de băieţi (unu din trei, în ultimele douăsprezece luni şi unu din doi, până la vârsta de şaptesprezece ani) arată omniprezenţa violenţei în viaţa lor.1

Probabilitatea să fi fost implicaţi într-o încăierare în anul precedent este mai mare în cazul băieţilor decât al fetelor. Într-un studiu din 2017, desfăşurat de Child Trends, un centru de cercetare nonprofit cu sediul în Bethesda, Maryland, 28% dintre băieţii între paisprezece

şi optsprezece ani au afirmat că fuseseră implicaţi în cel puţin o încăierare în ultimele douăsprezece luni. Procentul a variat între 27% în cazul tinerilor albi şi latino-americani şi 39% în cazul tinerilor de culoare. Probabilitatea ca aceste agresiuni să aibă loc în propria casă a fost de asemenea mai ridicată în cazul băieţilor.

În 2014, dintre victimele omuciderilor cu vârste cuprinse între zece şi douăzeci şi patru de ani, 86% au fost de sex masculin.

Omuciderea a devenit cauza principală de mortalitate în rândul tinerilor afro-americani.2 La scară globală, din cele 400.000 de persoane ucise în lume în fiecare an, 80% sunt de sex masculin şi peste 97% dintre ucigaşii lor sunt tot de sex masculin. Gary Barker, doctor în studiul dezvoltării copilului şi adolescentului şi directorul organizaţiei Promundo, are următoarea explicaţie referitoare la această enormă disparitate de gen: „Este nevoie de o strădanie uriaşă ca să-i transformi în ucigaşi pe băieţi şi pe tinerii bărbaţi… Traumele cumplite, umilinţele, înjosirea, izolarea socială şi intensa îndoctrinare fac aproape întotdeauna parte din transformarea lor în criminali” 3.

În opinia activistului şi teoreticianului canadian Michael Kaufman, există trei tipuri de violenţă care se întăresc reciproc: violenta fată de femei, violenta fată de alţi bărbaţi şi violenta fată de sine. Această triadă reflectă un tipar de socializare a băieţilor, caracterizat prin niveluri ridicate de dominaţie şi de control, internalizat drept un model de raportare la lume, la ceilalţi şi la ei înşişi. Odată asimilată această lecţie, băieţii se luptă să îi domine şi să îi controleze pe ceilalţi. Nu este vorba atât de o învăţare a acestor dinamici, cât de faptul că ele devin parte din băiat – ele ajung să fie nişte reacţii standard, spune Kaufman. Tensiunile acumulate pe măsură ce băiatul se supune acestei realităţi, reprimându-şi adevăratele emoţii pentru a o scoate la capăt, găsesc în violenţă o supapă de exprimare.4

Legătura dintre masculinitate şi violenţă a constituit subiectul unui raport publicat în 2018 de Organizaţia Promundo din Statele Unite. În pofida uriaşelor eforturi şi resurse dedicate prevenirii violenţei, „a existat un efort relativ limitat de a lega subiectul masculinităţii de diversele aspecte ale prevenirii violenţei” 5, cred autorii. Pentru a aprofunda discuţia, ei identifică procesele generale culturale care cresc probabilitatea apariţiei violenţei masculine – cum sunt restrângerea gamei emoţionale a băieţilor, supravegherea reciprocă a acestora pentru a depista eventualele abateri de la norme şi aşteptările legate de dovedirea masculinităţii în rândul băieţilor. Sunt trecute apoi în revistă opt forme de violenţă, în primul rând pentru a arăta disproporţia persoanelor de sex masculin, iar apoi pentru a stabili o legătură clară între normele dominante ale educaţiei băieţilor şi modul în

???

care ei se manifestă în cadrul fiecăruia dintre aceste tipuri. Cele opt forme de violenţă sunt:

violenţa faţă de partenerul intim, violenţa fizică în familie, îndreptată spre copii, abuzul sexual asupra copilului, fenomenul de bullying: hărţuire, umilire şi intimidare, omuciderile şi infracţiunile violente, violenţa sexuală faţă de un nonpartener, sinuciderea, şi conflicte/război.

Scriitoarea Myriam Miedzian a analizat aceleaşi chestiuni legate de normele culturale şi de violenţa masculină cu ani în urmă, când a intervievat peste 130 de experţi din domenii diferite, precum psihologia, sociologia, antropologia, teoria politică, biologia, justiţia, administraţia publică şi mijloacele de comunicare, în vederea unei examinări globale a cauzelor violenţei. Şi descoperirile ei au incriminat socializarea masculină tradiţională: „Multe dintre valorile mitului masculinităţii, precum duritatea, superioritatea, reprimarea empatiei, competitivitatea extremă, joacă un rol major în violenţa penală şi domestică” 6.

În 1994, Asociaţia Americană de Psihologie a alcătuit o comisie pentru studiul violenţei în rândul tinerilor în scopul de „a asigura o expertiză psihologică relevantă în problemele apărute pe măsură ce un număr tot mare de tineri au devenit victime, martori sau făptaşi ai violenţei interpersonale”. Una dintre concluziile care ar trebui să ne dea cel mai mult de gândit a fost observaţia clară că tiparele de comportament violent, odată formate în copilărie, vor dăinui şi la maturitate. După cum scriu autorii raportului: „În timp, nivelul relativ de agresivitate al unui individ faţă de persoane de aceeaşi vârstă cu el se dovedeşte a păstra o continuitate şi o predictibilitate remarcabile”. Ba chiar au ajuns la concluzia că tiparele de comportament agresiv se fixează mai puternic odată cu înaintarea în vârstă.7

În contextul îngrijorărilor privitoare la tiparele de comportament violent deprinse în copilărie, cercetătorii sugerează că acel tip de „joacă de-a războiul” atât de popular în rândul grupurilor de băieţi ar putea contribui la violenţa în rândul lor. Pedagoga Diane Levin, de la Wheelock Collège, specializată în educaţia timpurie, reacţionând la preocuparea personalului didactic din şcoli faţă de violenţa crescută a jocurilor între elevii de sex masculin, a făcut legătura între amplificarea luptelor în joacă şi hotărârea din 1984 a Comisiei Federale de Comunicaţii de a relaxa reglementările referitoare la publicitate. Ca urmare a acestor modificări, a urmat un val de reclame care îi vizau pe băieţi, promovând produse speciale, precum păpuşile-soldaţi (G.I. Joe) cu muşchii proeminenţi, şi imagini violente pentru a încuraja vânzările.8

În timp ce cercetătorii încercau să explice epidemia de violenţă din ultimele decade ale secolului trecut, psihologul Albert Bandura de la Universitatea Stanford a adoptat o poziţie fermă împotriva calificativelor la modă precum „superprădători”, sau „poamă rea”, declarând: „Oamenii nu se nasc cu repertorii preformate de

comportamente agresive. Ei trebuie să şi le însuşească de undeva” 9. Conform acestui model social de învăţare, băieţii devin violenţi când observă acest tip de comportament la alţii, când sunt ei înşişi supuşi violenţelor şi când nu găsesc exemple de autoreglare sănătoasă în familiile, în comunităţile sau în şcolile lor. Cercetătorii au identificat trei căi specifice care conduc la violenţă: (1) calea manifestă, care începe de la agresiunile repetate ale băieţilor între opt şi doisprezece ani, continuă cu încăierările celor între doisprezece şi paisprezece ani, culminând ulterior cu manifestări mai grave de violenţă; (2) calea conflictului timpuriu de autoritate, în care se pune accentul pe sfidarea şi pe împotrivirea făţişe; şi (3) calea clandestină, care implică comportamente infracţionale mai grave.10 Cercetări ulterioare au arătat că simplul fapt de a asista la un act de violenţă poate influenţa puternic minţile tinere. Conform unui raport al centrului de cercetare Child Trends, „copiii care sunt martori la violenţe sunt mai predispuşi să sufere de probleme de ataşament, de comportamente regresive, de anxietate, de depresie, şi să dezvolte probleme de agresivitate şi de conduită” 11. S-a descoperit că până şi violenţa comunitară, la care copiii nu asistă în mod direct, are un impact negativ asupra dezvoltării creierului lor.

Din nefericire, atacurile armate în masă au devenit titluri frecvente la ştirile de seară. Într-o trecere în revistă a acestui tip de evenimente, din anul 1982 până în 2017, o echipă de ziarişti de la revista *Mother Jones* a numărat optzeci şi opt de atacuri, toate, cu excepţia a trei dintre ele, săvârşite de persoane de sex masculin. Psihologul James Garbarino de la Universitatea Loyola din Chicago remarca faptul că, deşi majoritatea părinţilor nu au fii care să dea dovadă de violenţă, fiii lor „au colegi care sunt plini de furie sau nefericiţi – şi capabili de o violenţă letală”. Orice copil care merge la şcoală intră în contact cu băieţi gata să acţioneze în mod violent. Acest lucru este valabil îndeosebi în cazul băieţilor?

aparţinând unor minorităţi în rândul cărora omuciderea este principala cauză de deces.12

Psihiatrul James Gilligan de la Universitatea din New York, din experienţa sa de lucru cu deţinuţii de sex masculin, crede că violenţa izvorăşte dintr-un sentiment preexistent de „insuportabilitate” a vieţii. Bărbaţii violenţi nu sunt monştri, afirmă el, dar devin aproape de nerecunoscut pe măsură ce „moartea sinelui” şi pierderea legăturilor emoţionale empatice le subminează calităţile umane. Când şi-a început activitatea, a fost frapat de explicaţia frecventă a bărbaţilor care comiseseră acte de violenţă: „Pentru că m-a insultat”. Nevoia lor de respect îi făcuse să izbucnească. Gilligan explică: „Motivul sau cauza de bază, din punct de vedere psihologic, a comportamentului violent este dorinţa de a respinge sau de a înlătura sentimentul de ruşine şi de umilire – un sentiment dureros, chiar intolerabil sau copleşitor – şi a-l înlocui cu opusul său: sentimentul de mândrie” 13.

În studiul său edificator despre viaţa urbană, sociologul Elijah Anderson a constatat că la baza legii străzii stă de asemenea respectul. „Există o impresie generală că respectul vine în cantitate limitată şi, prin urmare, toată lumea se luptă să revendice cât mai mult posibil din acea cantitate” 14, scrie el. În opinia psihologilor Dan Kindlon şi Michael Thompson, restrângerea vieţii emoţionale a băieţilor creşte probabilitatea unei reacţii violente în faţa provocărilor interpersonale. Înăspriţi de cultura grupului de egali şi forţaţi să îşi reprime sentimentele mai delicate, băieţilor nu li se mai permit decât reacţii „de furie, de agresivitate şi de detaşare emoţională” 15.

5)?

Ascultam de curând un tânăr care-şi vărsa sentimentele de furie şi de suferinţă la aflarea veştii că, după despărţirea de iubita lui, un bun prieten de-ai lui se cuplase cu aceasta. Simţindu-se trădat şi umilit, în timp ce îmi povestea, chipul lui Peter se înroşise, muşchii i se

încordaseră şi vorbe grele îi ieşeau din gură. L-am întrebat ce voia să facă, din moment ce se aştepta să-l întâlnească pe celălalt tip la o reuniune chiar în acea seară. Mi-a spus că voia să îl pocnească. În opinia lui Gilligan, violenţa este un efort normal, chiar dacă supărător, de a ne redresa în urma unei suferinţe, făcându-l de râs pe cel care ne-a provocat suferinţa. „Cel mai puternic mod de a umili pe cineva este prin intermediul violenţei” 16, scrie el. Astfel de reacţii de a face rău altuia şi de a-l înjosi sunt obişnuite în rândul persoanelor atât de sex masculin, cât şi de sex feminin; ceea ce este specific în cazul tinerilor ca Peter este nivelul de violenţă la care se poate ajunge pe fundalul ideologiei masculinităţii.

VIAŢA DE STRADĂ

În ultimele decade ale secolului XX, marile oraşe din Statele Unite au cunoscut o degradare semnificativă a vieţii civice. În ceea ce îi priveşte pe copiii din aceste oraşe, mai ales pe cei din cartierele mai sărace, aceste condiţii au însemnat o creştere a expunerii lor la violenţa comunitară. După cum scria Elijah Anderson, „dintre toate problemele cu care se confruntă comunităţile sărace de culoare din oraşe, niciuna nu este mai presantă decât cea a violenţei şi a agresivităţii la nivel interpersonal. Acest fenomen face zilnic ravagii în viaţa locuitorilor comunităţii… Simplul fapt de a trăi într-un astfel de mediu îi pune pe tineri în pericolul de a cădea victimă unor comportamente agresive” 17. Preocupările privind impactul acestei expuneri la violenţă asupra băieţilor preadolescenţi a determinat personalul filialei din Philadelphia a organizaţiei Medici pentru Responsabilitate Socială să dezvolte un program dedicat acestora. Conform cercetării de evaluare a necesităţilor într-o comunitate-ţintă, am descoperit următoarea situaţie: 74% dintre tineri fuseseră martorii unui act de violenţă, iar 48% fuseseră direct afectaţi de o formă sau alta de violentă; 81% cunoşteau pe cineva care fusese victimă a violenţei armate, iar 75%, pe cineva care fusese victimă a unei alte

forme de violenţă.

Echipa noastră a fost în mod special interesată de impactul acestor factori de stres asupra percepţiei de sine, în formare, a băieţilor. Am înţeles din cercetările întreprinse în domeniul relativ nou de studiu al stresului traumatic că astfel de ameninţări declanşează reacţii emoţionale primitive – de luptă, de fugă sau de „îngheţare”. Când frica intensă compromite cogniţia, afectând abilitatea de a procesa experienţa respectivă, individul poate rămâne blocat într-o reacţie care nu se rezolvă de la sine.

Intervenţia noastră a urmărit să le asigure tinerilor adolescenţi de sex masculin oportunităţi pentru a-şi recăpăta încrederea în ei înşişi şi în comunitatea lor. Punctele acestui program puneau accentul pe oportunităţile pozitive de apropiere emoţională şi de relaţionare, pe exprimarea emoţiilor – mai ales în cadrul discuţiilor privind experienţele lor legate de violenţă – şi pe încurajarea unor noi norme de grup care să reprezinte alternative la legea străzii. La baza efectului vindecător urmărit prin acest program se afla susţinerea din partea grupului în momentul în care băieţii spuneau ce aveau de spus, întrucât recuperarea în urma unor experienţe traumatizante nu presupune doar relatarea acestora, ci şi reafirmarea de sine.

Riscul şi experienţa confruntărilor violente au reprezentat temele principale ale cercetării întreprinse în vederea acestui program. După cum spunea Drew, un tânăr de paisprezece ani, chiar dacă „ai încerca să stai departe de tipii cărora le place să se bată”, adevărul este că „nu poţi niciodată să te fereşti, poţi încerca, să zicem, să eviţi să te iei la bătaie, dar în viaţă trebuie să te baţi… Trebuie să înveţi să te descurci singur ca să te poţi apăra”. Fiecare dintre băieţii intervievaţi venea cu propria sa poveste în sprijinul acestui punct de vedere.

Lorenzo, de pildă:

Într-una din zile, mergeam de la şcoală spre casă;

puştii ăştia doi se băteau. Aşa că râdeam cu toţii de cel care a luat >?

bătaie. Şi el, arătând spre mine, mi-a zis: „Dacă ai ceva de spus, spune-mi-o în faţă”. La care eu i-am zis: „Fugi de-aici, că nu vreau să mă bat cu tine”. Atunci şi-a luat avânt să mă lovească şi a ratat şi aşa am început să ne batem.

Programele de prevenire a violenţei susţin că diminuarea numărului de încăierări reprezintă un indicator al succesului lor. Dar o imagine mai complexă va fi mai apropiată de realitate. Băieţii afirmă că uneori sunt nevoiţi să se bată doar pentru a-şi menţine un minimum de siguranţă şi de demnitate personală. Pot exista variate motive şi obiective în ceea ce priveşte încăierările violente: de la o exuberanţă glumeaţă, întreceri pentru dominaţie, o afirmare preventivă a durităţii în scopul de a-şi proteja propria integritate fizică, până la pura răutate şi dorinţa de a răni. Pe baza observaţiilor sale din cadrul unei şcoli din zona defavorizată a oraşului, Ann Arnett Ferguson, conf. univ. la Smith College, conchide: „Bătaia reprezintă prestaţia ritualică emblematică pentru puterea masculină. Pentru băieţi şi bărbaţi, participarea la acest ritual nu este expresia unui comportament deviant, antisocial, ci este profund reglementată, este o riguroasă prestaţie socială” 18.

Şi totuşi, în ciuda atâtor presiuni de a se lăsa antrenaţi în diverse încăierări, am descoperit că mulţi băieţi fac eforturi mari pentru a evita acest lucru. Jacob, de exemplu, a cărui viaţă de familie gravita în jurul poziţiei tatălui său de pastor al comunităţii, părea hotărât să urmeze exemplul acestuia: „Mai sunt şi unii, ca să zic aşa, răi, care fac diverse chestii. Dar eu nu mă joc cu ei”, însă violenţa între colegi este practic inevitabilă. El descrie un grup de băieţi pe care îi întâlnea în drumul spre şi dinspre şcoală:

jacob: înjură mult, şi aruncă cu pietre în oameni. Michael: A aruncat vreodată cineva cu pietre în tine?

jacob: Da. Dar nu m-au nimerit; au ţintit prost… încerc să mă ţin departe de ei; când îi văd pe drum, o iau în direcţia opusă.

În vreme ce Jacob încearcă să „o ia în direcţia opusă”, iar Drew „se bate doar dacă nu are încotro”, Miguel pare să evite în mod miraculos încăierările, poate mulţumită unui motiv extrem de clar: „Când am mai crescut, am început să detest să mă mai rănesc. Nu ştiu de ce. Din momentul în care m-am făcut mare…

Mi-era frică să fac o mulţime de lucruri pentru că voiam să fiu în siguranţă, nu voiam să fiu rănit sau să păţesc ceva. Şi practic, aşa sunt şi acum”.

y

Am învăţat de la băieţi că disponibilitatea de a se lăsa implicaţi în încăierări depinde de circumstanţe şi este influenţată de nevoi şi de presiuni contradictorii. Juan se străduia să-şi păstreze identitatea de „persoană căreia nu-i place să se bată”. Însă această atitudine avea limitele ei:

În principiu, nu intru în belele dacă nu întinzi prea tare coarda. Dacă însă mergi prea departe şi n-am altă scăpare decât să-ţi răspund cu aceeaşi monedă, nu mă dau în lături. Era un tip într-a cincea care mă tot şicana… când s-a apropiat de mine, i-am tras un singur pumn şi a căzut la pământ… Profesorii încercau să mă dea la o parte. I-am împins şi m-am repezit din nou la el… Sângera. Avea o tăietură la sprânceană, îi curgea sânge din nas şi din gură.

Însă băieţii care aveau mai puţine opţiuni şi puteau răspunde la violentă cu o flexibilitate mai redusă au avut reacţii mult mai grave. Aşa s-a întâmplat cu Terrence, de pildă, care afirma că se bătuse de şaptezeci şi cinci de ori până la vârsta de doisprezece ani, şi care ne-a relatat următoarea întâmplare în care era vorba şi de arme:

Băiatul ăsta s-a apropiat de mine… Nu-mi era deloc simpatic, dar mie îmi place să-mi văd de treburile mele.

Deci a venit la mine şi tot zicea: „Mai ştii când mi-ai zis chestia aia, ştii tu care?” La care eu i-am trântit: „Piei

din faţa mea”. Şi atunci m-a îmbrâncit… A scos cuţitul la mine şi mi-am zis: „Aha, văd că asta nu se termină aici”… Şi m-am gândit aşa: „Păi, acum că ştiu că are cuţit, o să-mi iau şi eu unul de bucătărie”. Dacă scoate cuţitul la mine, scot şi eu cuţitul şi îl bag în el.

Dintre toţi băieţii pe care i-am intervievat, Brian era cel mai puţin deranjat de bătăile din stradă. El ne-a povestit despre luptele pentru fete, despre răfuielile dintre bande, despre neajunsurile traficului nocturn de droguri şi despre revoltele de la şcoală, întrebat dacă a fost vreodată împuşcat, el a răspuns, „Nu, dar un tip m-a ameninţat odată cu pistolul”. Întrebat dacă el însuşi a folosit vreodată unul, a negat, însă mi-a explicat că poartă întotdeauna un cuţit la el.

Michael: De ce porţi acum cuţitul la tine?

brian: Pentru cazul în care sunt atacat sau naiba ştie ce altceva.

Michael: Spune-mi, ce ai făcut până acum cu cuţitul?

brian: Păi, îl scot şi ameninţ cu el… Nu-mi place să mă bat, omule, că dacă mă bat, ei bine, chiar nu-mi place, da’ ştiu că dacă pierd, nu mă las cu una, cu două… De-aia nici nu-mi place să mă bat… Aşa că, da, omule, îţi spun „nu-mi place să mă bat”, dar când careva se apropie de mine, doar îmi scot cuţitul. Şi atunci mă lasă în pace.

Din astfel de comentarii am priceput că, deşi băieţilor care trăiesc în cartiere periculoase le este adesea teamă de încăierări, ei au învăţat să evite pericolele implicându-se în violenţe atât cât este nevoie. Toţi băieţii, mai blânzi sau mai duri, cei care au recunoscut că sunt „slabi” şi cei care poartă la ei cuţite ca să-şi sperie atacatorii, recurg la resursele disponibile pentru a supravieţui. O echipă de cercetători de la Universitatea din Philadelphia, Pennsylvania, studiind impactul violenţei în rândul tineretului urban, a descoperit că violenţa nu este „doar o parte normală a dezvoltării identităţii în rândul unora dintre tinerii care trăiesc?

În medii de mare risc, dar este şi necesară pentru

supravieţuirea psihică” 19. Psihologul Howard Stevenson, de la aceeaşi universitate, afirma că afişarea publică a unei atitudini de bravadă este o reacţie normală la sentimentul de „hipervulnerabilitate” 20.

Programul nostru ne-a oferit o percepţie mai subtilă, mai contextuală şi mai limpede asupra reacţiilor băieţilor în faţa violenţei cronice. Am învăţat, în mod special, cum se agaţă băieţii de cei care îi iubesc şi îi acceptă. Practic, legăturile afective au fost cele care i-au ajutat să urmărească ţeluri mai presus de legea străzii.

CEI MAI MARI ŞI MAI RĂI

Fenomenul de *bullying* (hărţuire, intimidare) ocupă un loc distinctiv în viaţa băieţilor. Definit ca un tipar deliberat de hărţuire, de abuz şi violenţă, *bullyingul* poate implica interacţiuni online, scrise, verbale sau fizice. În mare, 13% dintre copiii între doi şi şaptesprezece ani s-au confruntat cu astfel de hărţuiri fizice şi 36% au fost şicanaţi sau hărţuiţi emoţional în anul şcolar 2013 – 2014. Nu numai că băieţii sunt hărţuiţi de două ori mai mult decât fetele, dar hărţuirea care îi vizează pe băieţi are o dimensiune fizică mai distinctă.21

În epicentrul acestui fenomen se află însăşi şcoala. Conform rezultatelor unui studiu desfăşurat de Kaiser Family Foundation, una dintre organizaţiile de marcă din domeniul politicilor de sănătate, 80% dintre tinerii între doisprezece şi optsprezece ani care au raportat hărţuieli au afirmat că acestea s-au petrecut la şcoală. Aproape unu din zece elevi au declarat că au fost implicaţi într-o încăierare în ultimele douăsprezece luni în incinta şcolii, a cărei cultură pare să fi fost contaminată de mentalitatea supravieţuirii celui mai puternic. Într-o astfel de dinamică, supremaţia revine băieţilor mai mari, mai răi şi mai agresivi.22

Cercetările privitoare la efectele acestui tip de hărţuire au condus la concluzia că 6% dintre elevi absentează una sau mai multe zile de la şcoală din cauza faptului că nu se simt în siguranţă. Elevii se obişnuiesc să

evite anumite locuri din şcoli – locuri»

„Fierbinţi”, nesupravegheate, cum sunt vestiarele – sau anumite activităţi, cum ar fi schimbatul sălii de curs. Băieţii hărţuiţi au în general o stimă de sine redusă, mai puţin prieteni şi sunt percepuţi ca liniştiţi sau diferiţi. Umilirea publică a băieţilor implică adesea remarci homofobe. Cea mai frecventă reacţie de răspuns la hărţuire este încăierarea. Dincolo de vătămările care ar putea rezulta din hărţuirea fizică, victimele prezintă un risc mai mare de tulburări psihosomatice, de depresie, de anxietate, de tulburări de somn şi de accentuare a problemelor şcolare.23

Profesorii britanici Jonathan Salisbury şi David Jackson descriu cultura şcolară de bază în anii de liceu, în cartea lor, *Challenging Macho Values*: *Practical Ways of Working with Adolescent Boys* (*Valorile macho, sub semnul întrebării*: *Căi practice pentru a lucra cu băieţii adolescenţi*): „În cazul multor elevi, viaţa de zi cu zi, la şcoală, în cluburi sau la colegiu constituie o experienţă violentă. Coridoarele pe timpul recreaţiei, sălile de clasă, grupurile sanitare, parcările acoperite pentru biciclete – toate aceste locuri se pot dovedi ostile şi înfricoşătoare”. Din punctul lor de vedere, hărţuielile în cadrul şcolii reprezintă „pentru băieţi neajunsuri necesare în aspiraţia lor de a deveni mai «masculini»”. Cei doi profesori adaugă: „Există o legătură între putere şi vulnerabilitate în vieţile băieţilor – este vorba despre modul în care ei încearcă să se impună pentru a-şi înfrânge fricile motivate de anxietate, de dependenţă şi de sentimentul propriei lor slăbiciuni” 24.

Din nefericire, acest tip de hărţuire poate conduce la probleme pe termen lung, precum delincvenţa, dificultăţile relaţionale, găsirea grea a unui loc de muncă şi abuzul de substanţe. Din punctul de vedere al victimei, a nu riposta în faţa unei ameninţări poate însemna un risc şi mai mare. Cercetătorii au descoperit că în cazul existenţei unei „culturi” a *bullyingului*, se aplică teoria darwinistă: Dacă

un băiat dă dovadă de slăbiciune, ceilalţi vor încerca să îl agreseze. Dacă dă dovadă de forţă, are mai multe şanse să fie în siguranţă.

CE PUTEM FACE ÎN LEGĂTURĂ CU VIOLENTA BĂIEŢILOR

I I

Încă din copilărie, violenţa îşi face simţită prezenţa în viaţa băieţilor. Fie făţişe, sub formă de încăierări şi de hărţuieli, fie subînţelese, în fundal, ameninţările şi etalarea forţei sunt nelipsite. Există o probabilitate crescută ca practic orice interacţiune dintre băieţi să se situeze „în afară" şabloanelor rigide ale masculinităţii, ale grupului sau ale echipei; să intre în contradicţie cu modurile „adecvate" de a fi bărbat; şi să-i supună pe oricare dintre ei riscului de a deveni o ţintă pentru ceilalţi. În cele din urmă, perspectiva iminentă a umilirii, ameninţării, cenzurii şi violenţei devine parte din orientarea neconştientizată a vieţii băieţilor. Modul de a se percepe pe sine, abilitatea de a discerne ce este sau nu convenabil, ce merită sau nu izvorăsc din experienţele copilăriei. Un băiat care se teme de umilinţa de a nu corespunde stereotipurilor masculine rigide se grăbeşte să depisteze acelaşi tip de nepotrivire în rândul colegilor săi.

În faţa perpetuării curentului de violenţă masculină şi de intimidare, actele de ostilitate făţişă, de agresivitate sau de cruzime reprezintă nişte răbufniri – ca atunci când dai în clocot după ce ai fiert la foc mic. Profesorul de ştiinţe sociale Brett Stoudt, de la Universitatea din New York, care a condus un studiu aprofundat în legătură cu băieţii, la un anumit liceu, a descoperit că majoritatea tinerilor se confruntau permanent cu remarci jignitoare, erau nevoiţi să se supună evaluărilor şi eventual învinuirilor colegilor, resemnându-se să ducă o existenţă bazată pe ierarhii sociale create printr-o competiţie lipsită de scrupule şi prin ameninţările făţişe. El conchide: „Violenţa poate fi considerată drept extrema cea mai vizibilă şi mai neobişnuită a unui continuum care include şi

for

5 7 7

mele reglementate de violenţă masculină prezente zilnic în şcoli” 25.

Programele antiviolenţă sunt în general menite să ajute anumite comunităţi aflate în pericol. Dar atâta timp cât educarea băieţilor presupune o neîntreruptă supraveghere „poliţienească” privitoare la ce se încadrează şi ce nu în şablonul rigid al masculinităţii, violenta va izbucni neîndoios cumva, undeva, contaminându-i aproape pe toţi. Cercetătorii ca Stoudt, de exemplu, confirmă ceea ce orice părinte de băiat de gimnaziu ştie din proprie experienţă: la baza izbucnirii celor mai extreme acte de violentă stau miile de afronturi suferite de fiecare băiat în copilărie. După cum argumentează raportul organizaţiei Promundo, „normele privind masculinitatea creează în rândul bărbaţilor şi al băieţilor circumstanţe» *1* 7

favorabile suportării sau săvârşirii de violenţe” 26.

Vestea bună este că majoritatea băieţilor îşi depăşesc tendinţele violente şi antisociale. În ciuda obişnuinţei lor de a se.com 7 7 7 7

porta într-un mod agresiv – conform unui studiu, 35% dintre băieţi fuseseră implicaţi într-un tip de agresiune în anul precedent –, pentru mulţi dintre ei acest comportament devine tot mai rar. Dar vestea rea este că, în cazul unora dintre ei, agresivitatea nu se diminuează. Un procent redus, de aproximativ 5% dintre tineri, aproape toţi băieţi, este răspunzător pentru jumătate din totalitatea actelor de violenţă gravă.27

Ca răspuns la această răbufnire de violenţă în rândul tinerilor de sex masculin, comunităţile locale şi guvernele au considerat util să privească situaţia ca pe o problemă de sănătate publică. Situaţia este atât de gravă încât practic abordarea medicală pare a fi oportună. Există în cadrul acestui model de abordare a violenţei trei niveluri de prevenţie: primar, secundar şi terţiar.

COMUNITATEA, ŞCOALA ŞI FAMILIA: INTERVENŢIA PRIMARĂ

1

În 2016, CDC (Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor) a publicat un *Ansamblu complet de strategii de prevenire a violenţei în rândul tinerilor şi a comportamentelor de risc asociate acesteia*, care a demonstrat legătura dintre actele de violenţă manifestă şi vulnerabilitatea la stresul cronic. Instrucţiunile recomandă o abordare care să ia în calcul atât factorii de risc, cât şi pe cei de protecţie. Există o serie de programe menite să îi ţină pe băieţi departe de stradă, în special în perioada critică de după orele de şcoală, când au loc majoritatea actelor de violenţă în cartiere. Programele se desfăşoară în spaţii aparţinând unor biserici, ONG-uri şi organizaţii la nivel naţional, precum Cercetaşii Americii şi Cluburile pentru băieţi şi fete din America28. Cu toate că oferă şi diverse activităţi, consiliere şcolară, dezvoltarea de abilităţi de relaţionare, promovând implicarea educaţională, accentul se pune pe dezvoltarea unor legături sănătoase. După cum reiese din raportul CDC, „relaţiile cu alţi adulţi plini de bunăvoinţă faţă de băieţi, pe lângă părinţi sau îngrijitori, pot influenţa opţiunile de comportament ale tinerilor şi reduce riscul implicării lor în săvârşirea de infracţiuni şi de violente” 29.

Educaţia Socio-Emoţională (SEL) a devenit atât de apreciată în şcoli datorită importanţei ei în prevenţia primară a violenţei, încurajând abilităţile de autocontrol şi de gestionare a relaţiilor, programul are drept obiectiv principal clădirea stimei de sine, rezolvarea problemelor în contextul social respectiv, creşterea nivelului de asertivitate, cultivarea emoţiilor ş.a.m.d., aspecte care s-au dovedit capabile să diminueze comportamentele antisociale. Se consideră că dezvoltarea unor competenţe interpersonale îi împiedică pe băieţi să recurgă la abordări agresive când devin frustraţi sau când ajung într-o situaţie conflictuală. Un program precum „Paşi spre Respect”

raportează după al doilea an de implementare o reducere cu 30% a hărţuirilor şi a agresiunilor în rândul elevilor.30

În general, promovarea unor norme sănătoase în sala de clasă descurajează credinţa băieţilor că pot scăpa nepedepsiţi când îşi hărţuiesc colegii. Programe la nivel de şcoală, axate pe medierea şi pe rezolvarea conflictelor între colegi, îi sprijină pe băieţi în dobândirea unei mai bune relaţii între ei, prin canalizarea nivelurilor crescute de stres şi de agresivitate înspre interacţiuni verbale, de rutină. Există însă tineri în cazul cărora uzul intimidării şi al violenţei a devenit obişnuinţă, care au depăşit raza de acţiune a oricăror eforturi de formare a unor abilităţi relaţionale. Întrucât??

ei sunt profund angrenaţi în sistemul alternativ de recompensare din cadrul găştii lor, sunt mai puţin influenţaţi de normele prosociale. În cazul acestor băieţi se impune fixarea unor limite ferme şi comunicarea clară a aşteptărilor comportamentale – este un fel de a-i readuce cu picioarele pe pământ. Alături de programele de formare a abilităţilor sociale, politicile ferme împotriva violenţei şi hărţuirii ajută la promovarea unor norme pozitive şi previn actele de violenţă spontană.

Una dintre şcolile cu care am colaborat avea o lungă tradiţie în iniţierile umilitoare în cadrul grupurilor de băieţi. Acestea făceau oarecum parte din cultura şcolii şi generaţii întregi de tineri le înduraseră. Sistemul de „educare” a aspiranţilor era privit ca un bonus important de băieţii mai mari şi ca un ritual de trecere inevitabil pentru nou-veniţi. Băieţii erau împuterniciţi de acest sistem să-şi transmită unii altora lecţii esenţiale despre masculinitate, inclusiv respectul pentru ierarhie şi pentru capacitatea de îndurare a unor tratamente brutale. Însă, în cele din urmă, şcoala a realizat că această tradiţie a maltratării colegilor dăuna reputaţiei sale. Familiile şi-au exprimat dezaprobarea printr-o rată tot mai scăzută a înscrierilor sau prin mutarea elevilor la alte şcoli. În această situaţie, acel liceu a încercat să înţeleagă mai bine

amploarea acestui fenomen şi să găsească soluţii. În final, administraţia şcolii a interzis orice ritual de iniţiere al aspiranţilor la grup, întărindu-şi vigilenţa şi impunând sancţiuni mai drastice. Cu toate că au abordat cu multă seriozitate această problemă, au fost necesari ani de zile de eforturi constante pentru a pune capăt hărţuirilor între băieţi. Tot mai ajungeau la această şcoală unii elevi care se aşteptau să aibă la rândul lor dreptul să îi domine pe băieţii mai mici conform unei „tradiţii” preţuite.

Programele de combatere a hărţuirii sunt, şi ele, puse în aplicare în şcoli, scena principală de manifestare a acestui fenomen. Există însă unele abordări ale acestei probleme care funcţionează mai bine decât altele. Într-o analiză din 2013 a studiilor referitoare la diversele metode aplicate în cadrul programelor antihărţuire, organizaţia de cercetare Child Trends a propus trei idei principale. În primul rând, programele care vizează părinţii, învăţându-i cele mai bune căi de a discuta cu copiii lor despre hărţuirile între colegi, au avut un succes larg. În al doilea rând, au funcţionat bine programele care s-au adresat şcolii în ansamblul ei, instruind personalul didactic în legătură cu integrarea mesajelor de bază ale acestor programe în sala de clasă şi în curriculumul şcolar pe tot parcursul anului. Combinaţia dintre programele adresate părinţilor şi cele menite a fi aplicate în şcoli a făcut ca ambele intervenţii să devină mai eficiente. În al treilea rând, programele de educaţie socio-emoţională, inclusiv cele care vizează dezvoltarea empatiei şi a capacităţii de decizie, au avut rezultate mai puţin evidente. Înzestrarea băieţilor cu mecanisme socio-emoţionale mai bune are mai puţine şanse să aducă schimbările dorite dacă nu sunt vizate şi normele culturii şcolare privind masculinitatea.

Când membrii personalului didactic îşi exprimă dezaprobarea faţă de aceste comportamente agresive, ei transmit băieţilor un mesaj important în ceea ce priveşte siguranţa morală, chiar dacă unele acte de hărţuire şi de intimidare mai persistă. Când un profesor sau un membru

al administraţiei şcolare susţine această politică prin măsuri efective, băieţii simt că li se poartă de grijă. Intervenţiile cele mai eficiente împotriva *bullyingului* încep printr-o revizuire holistică a mesajelor culturale contradictorii şi a oricăror toleranţe necugetate a abuzurilor între colegi. Când hărţuielile între elevi sunt ţinute în mod eficient sub control, şcolile pot deveni adevărate oaze de responsabilitate morală pentru comunităţile aflate în declin.

Un alt context în care se manifestă acest fenomen sunt taberele de vară. În ziarul online *Camps* al Asociaţiei Americane a Taberelor, psihoterapeutul de copii Bob Ditter propune directorilor de tabere şi consilierilor acestora o abordare tridimensională. În ceea ce le priveşte pe victimele agresiunilor, el recomandă crearea unor experienţe sociale pozitive cu colegii, pentru a le încuraja să se afirme într-un mod mai asertiv şi a le ajuta să îşi îmbunătăţească percepţia legată de semnalele sociale, dar şi reacţia la acestea. În ceea ce-i priveşte pe agresori, strategia sa combină impunerea de limite în cazul abuzurilor verbale sau fizice nejustificate, cu îndrumarea băieţilor în sensul canalizării frustrărilor lor în direcţii mai constructive. În final, pentru binele comunităţii, este important ca martorii unor astfel de agresiuni să interacţioneze în plan emoţional cu victimele, ajutându-le cu solicitudine să-şi reia legăturile sociale.31

Însă, indiferent ce fac grupurile comunitare şi şcolile, este puţin probabil ca ele să poată să combată cu deplin succes tiparele de comportament pe care băieţii le deprind în familie, mai ales dacă aceştia continuă să fie expuşi unor condiţii nocive de violenţă domestică, de neglijare sau unor modele exagerate ale masculinităţii. Conform cercetătorilor din cadrul CDC (Centrul pentru Controlul şi Prevenirea Bolilor), „mediile familiale instabile, stresante, cu deficite structurale şi de îndrumare, în care relaţiile şi comunicarea între membrii familiei sunt de proastă calitate, în care copiii sunt disciplinaţi prea sever sau,

dimpotrivă, insuficient, reprezintă factori de risc în ceea ce priveşte violenţa în rândul tinerilor” 32. Sprijinul acordat părinţilor în satisfacerea nevoilor relaţionale ale fiilor, mai ales pe măsură ce le impun acestora anumite reguli şi îi disciplinează, reprezintă o strategie importantă în prevenirea violenţei.

O îngrijorare frecvent manifestată de părinţi se referă la faptul că fiul lor este răutăcios cu fratele sau sora mai mică. Ţinând cont de faptul că, în cazul unui băiat, concepţia lui de sine poate fi profund afectată de abuzurile comise de el asupra altora, când părinţii observă că băiatul se poartă urât cu fraţii mai mici, este momentul să intervină. Hărţuielile şi răutatea în relaţia dintre fraţi sunt un indiciu al nevoii de a intra în competiţie pentru resurse insuficiente în materie de atenţie şi de îngrijire.

Când băieţii nesocotesc normele culturale privitoare la rolul de frate mai mare – acela de a avea grijă de fraţii şi de surorile sale mai mici –, aceasta ne semnalează faptul că el se simte copleşit dintr-un anumit motiv.

Într-o întâlnire dintre coordonatorii programelor de consiliere între colegi, Da sean a vorbit despre relaţia cu fratele său mai mic. El a spus că fratele lui este cea mai importantă persoană din viaţa sa; o fiinţă pe care se străduieşte să o educe şi să o îndrume. Pe măsură ce vorbea, ochii i s-au umplut de lacrimi – profunzimea devotamentului său era evidentă şi am realizat că Da sean beneficia la fel de mult ca fratele său din această relaţie. Realiza zilnic?

cât de mult conta aceasta pentru el.

Într-o altă familie însă, relaţia încordată dintre David şi mama lui l-a făcut pe băiat să se simtă respins, furios, disperat, agitat. Se convinsese singur că sora lui era „proastă” şi „enervantă”, pentru a justifica faptul că îşi direcţionase asupra ei resentimentele sale mocnite. Pentru a-şi legitimiza abuzurile asupra surorii sale, care în inocenţa ei îl adora pur şi simplu şi tânjea ca afecţiunea ei să-i fie împărtăşită, David abandonase sentimentul de a fi o

victimă în favoarea celui de a deţine controlul în calitate de opresor. Dar purtarea dură faţă de sora lui nu îl făcea să se simtă mai bine în pielea sa. Mai mult, acest comportament nu contribuia deloc la remedierea relaţiei cu mama sa şi punea în pericol însăşi siguranţa surorii sale. Când i-am spus că îmi dădeam seama cât de dezamăgit de el însuşi trebuia să se simtă din cauza irascibilităţii şi a brutalităţii de care dădea dovadă, el a recunoscut că îi era pur şi simplu ruşine.

IDEI APLICABILE ÎN CAZUL BĂIEŢILOR AFLAŢI ÎN SITUAŢII DE RISC: INTERVENŢIILE SECUNDARE

Nivelul secundar de intervenţie este destinat băieţilor care dau dovadă încă de timpuriu de agresivitate, de un comportament inadecvat şi de violenţă. Aceşti tineri simt şi cei mai expuşi riscului de a adopta tipare de violenţă durabile, mai ales când nu există anumite acţiuni deliberate care să-i oprească sau să-i devieze din traiectoria dezvoltării. Intervenţiile secundare au avantajul de a fi eficiente şi adecvate, fiind special concepute pentru anumite grupuri sociale care au nevoie de ajutor. Programele de dejudiciarizare a tinerilor, de exemplu, identifică delincvenţii din sistemul de justiţie juvenilă aflaţi la prima abatere şi îi repartizează în programe de îndrumare şi de consiliere în grup. În cadrul şcolilor, alte programe educaţionale se concentrează asupra unor abilităţi precum dezvoltarea morală şi gestionarea conflictului şi a furiei. La nivel secundar, programele pot fi atât individuale, cât şi de grup, în funcţie de necesităţi. Un program la nivel de şcoală, de exemplu, oferă o monitorizare susţinută a comportamentului unui grup de elevi de clasa a şaptea, selectaţi pe baza antecedentelor de indisciplină şi care primesc un feedback pozitiv în cazul unei purtări corespunzătoare. Grupul experimental a dovedit schimbări pozitive şi de durată, vizibile chiar şi cinci ani mai târziu.

Însă de-a lungul anilor, anumite tipuri de intervenţii s-au dovedit ineficiente. În sfera dejudiciarizării tinerilor,

de pildă, multe programe nu au fost suficient de bine concepute pentru a-i abate pe băieţi de la calea infracţională pe care se înscriseseră. Conform cercetătorilor, eşecul acestor programe este mai degrabă imputabil unor abordări neglijente şi neclare privind obiectivele şi metodele aplicate decât imposibilităţii unor intervenţii bine ţintite şi clare de a produce rezultate. Un interesant studiu de cercetare a distribuit tinerii participant la acel studiu în şase grupuri experimentale diferite, dintre care două în care nu s-a făcut nicio intervenţie. Tinerii din grupurile în care s-a intervenit, au reacţionat semnificativ mai bine decât cei care nu au fost deloc ajutaţi şi fiecare dintre modelele diferite de abordare a produs schimbări pozitive în atitudinea şi în comportamentul participanţilor. Când le acordăm atenţie specială şi sprijin băieţilor care au luat-o pe căi greşite, consolidându-le înainte de toate abilităţile de autoreglare şi pe cele interpersonale, rezultatele sunt pe măsura aşteptărilor.

Foarte apreciate au fost şi intervenţiile bazate pe cooperarea familiei, în cazul băieţilor identificaţi ca având anumite probleme de comportament. Ajutându-i pe părinţi să aplice o disciplinare eficientă, să ofere sprijin emoţional adecvat şi să creeze rutine care asigură siguranţa şi securitatea băieţilor, putem ajunge la sursa tiparelor de inadaptare interpersonală care îi zăpăcesc pe băieţi. Repertoriul de comportamente agresive şi nocive al unora dintre tineri se construieşte de timpuriu, din primii ani de şcoală, pe baza unor interacţiuni nesănătoase cu părinţii lor. Unele practici parentale de educare şi disciplinare persistă în cultura familiei, în pofida promisiunii fiecărei generaţii de a nu mai repeta greşelile părinţilor – în acest caz poate fi necesară o intervenţie din exterior. Miturile referitoare la nevoile băieţilor şi la felul în care ar trebui crescuţi sunt pur şi simplu transmise mai departe, indiferent dacă sunt sau nu raţionale.

După cum a conchis raportul Comisiei pentru Studiul

Violenţei în Rândul Tinerilor, din cadrul Asociaţiei Americane de Psihologie, în legătură cu intervenţiile secundare: „Întrucât tiparele cognitive care stau la baza comportamentului violent par a fi deprinse încă din copilăria timpurie, devenind nişte obişnuinţe fireşti, ele sunt totuşi modificabile prin intervenţii exterioare.

Programele strategice care modifică aceste tipare cognitive ar trebui să ducă la schimbări relativ durabile în ce priveşte comportamentul violent" 33.

TRATAREA BĂIEŢILOR AGRESIVI ŞI VIOLENŢE INTERVENŢIILE TERTIARE

!

Intervenţiile terţiare înseamnă psihoterapie, adesea în şedinţe de unu la unu. Pe când lucram la Tribunalul din Delaware pentru Minori şi Familie în Departamentul de Anchete Presentinţă, făcând recomandări judecătorului cu privire la băieţii care fuseseră deja acuzaţi pentru delincvenţe, trebuia să facem o evaluare privind posibilitatea de recuperare a unui astfel de băiat. Discuţiile privind motivele şi împrejurările care îi aduseseră în situaţia respectivă, dar şi sentimentele lor legate de direcţia în care se îndreptau, implicau o lungă ascultare şi un feedback grijuliu la interpretările lor. Ţinând cont de gradul lor de sinceritate în decursul acestor şedinţe, judecătorul putea face uz de dreptul său de a acorda pedepse mai blânde celor care dădeau semne că erau gata să se schimbe.

Diferenţa dintre programele de intervenţie timpurie pentru băieţii antrenaţi accidental în comportamente disruptive şi abordările în cazul celor care au deja mari probleme este neclară. În mod obişnuit, decizia evaluatorului trasează această distincţie, dar şi judecata de evaluare este puternic influenţată de felul în care este percepută fapta tânărului. De pildă, la începutul carierei mele, o profesoară la clasa a cincea de la o şcoală catolică din Philadelphia mi-a solicitat o întâlnire pentru a discuta despre un elev de-ai să-i când m-am dus după ore în sala

de clasă, ea a început să-mi povestească despre acel băiat.

Ştiam deja că, pentru a înţelege de ce atenţia unui profesor se abate asupra unui anumit copil, trebuia să înţeleg ce anume din comportamentul acestuia îl deranjase pe profesor, făcându-se remarcat printre comportamentele celorlalţi. Pe măsură ce profesoara mi-l descria pe Pete, de care era vădit ataşată, ochii i s-au umplut de lacrimi şi a început să plângă încet. Am întrebat-o ce anume o tulbura atât de tare, şi mi-a răspuns că vedea cum acest băiat – atât de exuberant şi cu calităţi de lider – începea să se îndrepte într-o direcţie periculoasă. „Nu vreau să devină un bărbat tipic din Kensington", mi-a spus ea, referindu-se la cartierul muncitoresc în care crescuse şi în care văzuse atâtea familii şi atâţia prieteni distruşi de alcool, de violenţă şi de asumarea unor identităţi „macho".

Avea dreptate în legătură cu Pete, care, influenţat de normele proprii cartierului, se lăsa ademenit de bătăile la colţ de stradă şi de bandele de băieţi mai mari. Odată ce am acceptat sesizarea profesoarei, mi-am asumat rolul de a contrabalansa ispita străzii – de a clădi o relaţie cu Pete în care să-i validez sentimentul identităţii de sine şi să-l determin să evalueze cu sinceritate nea*y* *y* junsurile alegerilor sale actuale. Pete era fascinat de beneficiile obţinute din relaţia cu grupul de colegi: popularitatea, exaltarea, sentimentul de apartenenţă, distracţiile şi aventura. Pe măsură ce munca noastră progresa, am fost capabil să-l ajut să reflecteze asupra direcţiei în care toate acestea îl purtau şi asupra modului în care se potriveau cu ambiţiile sale personale. Planul meu era să-i încurajez visurile şi aspiraţiile legate de viitorul său, astfel încât să poată privi tentaţiile momentului dintr-o perspectivă diferită.

Studiindu-i pe tinerii care manifestaseră comportamente violente, psihologul James Garbarino de la Universitatea Loyola din Chicago îi descrie ca pe nişte „băieţi rătăciţi" care au pierdut contactul cu empatia lor afectivă. El le recomandă, în scopul de a-şi recăpăta

calităţile umane, să-şi fixeze ancore morale: „Aceste valori şi relaţii… îi protejează de toxicitatea mediului social, de influenţele negative ale grupurilor de egali, de violenţa din media şi de materialismul cras al culturii noastre”. Printre aceste ancore se numără „adulţii care se angajează fără rezerve să satisfacă nevoile de dezvoltare ale copiilor” 34.

Băieţii cu comportamente violente alunecă dintr-o stare conştientă şi controlată într-una reactivă. Sunt invadaţi de sentimente care îi fac pur şi simplu să explodeze. Justificându-şi comportamentul agresiv printr-o serie de raţionamente, băieţilor li se pare corect să nu mai ţină cont de umanitatea din alte persoane. Dar cu cât astfel de ancore sunt mai solide, cu atât ei sunt mai receptivi la punctul de vedere al altor persoane care nu le împărtăşesc modul de gândire, şi mai puţin înclinaţi să izbucnească în mod violent. Părinţii şi adulţii care se ocupă de educaţia băieţilor le pot atrage atenţia în momentul în care încearcă să îşi justifice comportamentul distructiv sau egoist.

În ceea ce priveşte educaţia băieţilor la modul general, adulţii trebuie să conteste culturile care fac apologia hipermasculinităţii: cultura de familie, de scoală şi cea comunitară. Cel mai eficient mod în care pot face acest lucru este prin exemplul personal. Un tată careâşi revarsă sentimentele rănite într-o explozie de furie, de egocentrism în detrimentul altcuiva validează mesajul conform căruia puterea îţi conferă privilegiul de a-ţi descărca sentimentele de supărare asupra altora. Băieţii pot să-şi dea seama că aceste comportamente de *„acting out”* şi *„acting* în” – adică de descărcare impulsivă şi distructivă a propriilor sentimente negative asupra unei alte persoane, respectiv asupra sieşi – sunt nişte moduri mai puţin eficiente de a-şi gestiona sentimentele decât prin exprimarea lor directă şi deplină. Dacă însă le lipsesc ocaziile de a fi sinceri în legătură cu acestea şi de a-şi exprima vulnerabilitatea, ei înşişi recurg la un comportament prin care provoacă şi altora suferinţă,

pentru simplul motiv că şi ei suferă.

Se presupune că băieţii sunt capabili să-şi controleze reacţiile instinctive chiar sub asaltul unui val de sentimente dureroase. Când un bărbat, mai ales unul pe care băiatul îl respectă, îşi gestionează suferinţa cu curaj şi sensibilitate, el poate constitui un exemplu pentru modul în care trebuie asumate sentimentele, inclusiv pe cele de teamă, de dezamăgire sau de suferinţă. Puterea acestui exemplu poate dura întreaga viaţă. În ceea ce-i priveşte pe profesori şi pe antrenori, ei pot da băieţilor importante lecţii de inteligenţă emoţională dacă, atunci când se întâmplă să îşi piardă cumpătul în clasă sau pe marginea terenului, le oferă acestora scuze. Pentru băieţii care se străduiesc să reziste normelor culturale ce încurajează violenţa masculină, astfel de pilde sunt reţinute ca bunuri de mare preţ.

9

Jucăriile băieţilor în era digitală

Într-o seară, luând cina cu un prieten, acesta mi-a povestit despre fiul lui, Alex, un tânăr în vârstă de douăzeci şi trei ani. Alex aspiră să ajungă scenarist la Los Angeles şi, sperând să dea lovitura, munceşte din greu, scriind în fiecare zi, cu multă disciplină. Zilele lui sunt împărţite în perioade de concentrare intensă, separate de scurte momente de relaxare. În timpul acestor pauze de douăzeci, treizeci de minute, el deschide jocul lui preferat pe calculator şi joacă cu înverşunare până când este eliminat, după care se întoarce la munca sa. Încă de la începutul adolescenţei, jocurile video au reprezentat o parte importantă a vieţii sale. Alex şi fratele său mai mare, care trăieşte acum în altă parte a statului, fac parte din aceeaşi echipă şi chiar participă împreună la o competiţie anuală de jocuri video care durează un weekend întreg.

Ceea ce am remarcat din modul în care prietenul meu mi-a vorbit despre fiul său a fost rolul important al jocurilor video în rutina băiatului. Alex are în general o viaţă socială limitată, mi-a explicat tatăl lui, dar îşi

limpezeşte mintea conectându-se cu fratele lui şi cu ceilalţi „prieteni” în lumea virtuală a jocurilor pe calculator. A învăţat să-şi gestioneze timpul astfel încât să aibă totuşi un dram de viaţă socială, retras în lumea interconectată a internetului. Faptul că Alex şi fratele său sunt persoane de sex masculin, împart o pasiune comună online şi muncesc în exces pentru a reuşi în viaţă nu este întâmplător. Revoluţia tehnologică a ultimelor două decade a adăugat noi dimensiuni vechilor tradiţii privind dezvoltarea masculinităţii.

În cadrul unui atelier organizat recent cu un grup de părinţi de băieţi, le-am împărtăşit acestora povestiri legate de problemele specifice, dar dificile ale parentajului: cea a unui băiat hărţuit de colegi, a altuia care se îndepărtase de familie şi adoptase comportamente riscante şi a altor câţiva. Una dintre aceste poveşti era legată de utilizarea mediilor de socializare online, care s-a dovedit a fi cea mai fierbinte temă a zilei. Băieţii dependenţi de telefoanele mobile, de calculatoare şi de jocurile video; băieţii care sunt sociabili doar online; băieţii care folosesc Instagram, Facebook, Twitter sau alte website-uri în moduri şocante pentru părinţi – aceste subiecte stârnesc discuţii aprinse şi tensionate. Unii părinţi au ţinut adevărate prelegeri despre pericolul nelimitării timpului petrecut în faţa ecranelor; alţii au vorbit despre politicile familiei, precum cea de confiscare a telefonului mobil pe timpul mesei. Comportamentul băieţilor în ceea ce priveşte utilizarea dispozitivelor electronice provoca părinţilor o mare îngrijorare.

Conform unui sondaj de opinie din 2015 al Centrului de Cercetare online Pew, aproape jumătate dintre părinţi sunt îngrijoraţi de faptul că copiii lor petrec prea mult timp online.1 însă această îngrijorare este mai accentuată în cazul părinţilor de băieţi, în 2004, conform unui studiu referitor la obişnuinţa de a juca jocuri video, „probabilitatea ca tinerele de sex feminin să devină împătimite de jocurile video este mai redusă, numărul de

ore dedicate de ele jocurilor online este mai mic, iar tendinţa lor de a urmări interacţiunea socială prin intermediul acestor jocuri este mai redusă decât în cazul băieţilor" 2. În cadrul unui alt studiu s-a constatat că, în cazul persoanelor de sex masculin, timpul alocat jocurilor video este de trei ori mai mare decât în cazul celor de sex feminin.3 Şi mai recent, în 2014, cercetătorii au descoperit că persoanele de sex masculin petrec săptămânal, în medie, cu treisprezece ore mai mult decât cele de sex feminin practicând jocuri video (patruzeci şi trei de ore faţă de treizeci).4 Această discrepanţă de gen a dus la crearea stereotipului conform căruia jucătorii împătimiţi sunt exclusiv de sex masculin, în ciuda faptului că timpul alocat de fete jocurilor video creşte vertiginos.

Ca într-o buclă de feedback, clişeul conform căruia adevăraţii jucători sunt de sex masculin i-a influenţat nu numai pe cei care îşi asumă această identitate de jucători pasionaţi, dar a marcat şi felul în care sunt concepute jocurile. Un cercetător le clasifica în jocuri „pentru jucători serioşi" (*hard-core*) şi jocuri pentru „publicul larg" (*casual*): cele cu subiecte mai sinistre şi mai violente sunt mai populare în rândul jucătorilor de sex masculin, în vreme ce jocurile precum Candy Crush Saga au succes în rândul persoanelor de sex feminin. Jocurile din prima categorie nu numai că duc lipsă, în general, de personaje de gen feminin, dar şi când sunt incluse, acestea sunt prezentate în moduri hipersexualizate şi stereotipe. Criticile privind prejudecăţile de gen au generat dezbaterea Gamergate, în cadrul căreia tinerii de sex masculin declarau sus şi tare pe YouTube că „jocurile video sunt create de bărbaţi pentru bărbaţi" 5.

Această credinţă persistă în pofida dovezilor că universul jocurilor video e împărţit tot mai echitabil. În sondajul de opinie al Centrului de Cercetare Pew din 2015, un număr egal de bărbaţi şi femei au declarat că joacă jocuri video. Cu toate acestea, sondajul a dezvăluit faptul că probabilitatea de a se autointitula „jucător adevărat"

era de două ori mai mare în rândul bărbaţilor, 60% dintre ei declarând că sunt convinşi că bărbaţii joacă jocuri video într-o măsură mult mai mare decât femeile.6

Există însă unele indicii că generaţia mai tânără de jucători ar putea privi lucrurile dintr-o perspectivă diferită: mai multe sondaje de opinie de după 2014 semnalau faptul că adolescenţii de sex masculin nu susţin stereotipul conform căruia adevăraţii jucători sunt exclusiv de sex masculin. Rosalind Wiseman, autoarea cărţilor *Queen Bees & Wannabes* (Şefe de gaşcă şi aspirante) şi *Masterminds and Wingmen* (*Minţi malefice şi ajutoarele lor*), a condus în 2014 un studiu la care au participat 1400 de elevi de gimnaziu şi de liceu, pentru a afla dacă aceste mituri ale industriei jocurilor contribuie la perpetuarea reprezentărilor tradiţionale de gen. Echipa sa a făcut trei descoperiri surprinzătoare. În primul rând, băieţii participanţi la studiu au respins reprezentarea personajelor feminine ca obiecte sexuale. În al doilea rând, genul masculin sau feminin al protagonistului jocului nu a influenţat opţiunea băieţilor privitoare la rolul ales. Şi, în cele din urmă, fetele joacă tot soiul de jocuri, inclusiv jocuri cu împuşcături sau jocuri sportive în care ele însele sunt protagoniste (*first-person games*).*7*

Totuşi, această buclă de feedback care include proiectarea jucăriilor, publicitatea şi cerinţele consumatorilor întăreşte credinţele tradiţionale. În 2016, a fost convocată la Casa Albă o conferinţă intitulată „Demolarea stereotipurilor de gen în media şi în industria jucăriilor, astfel încât copiii noştri să poată explora, învăţa şi visa fără limite”. Conferinţa fusese organizată, după cum se menţiona în invitaţie, deoarece „ştim că interesele, ambiţiile şi abilităţile sociale ale copiilor pot fi modelate de timpuriu prin consumul de media şi prin jucăriile cu care se joacă – iar acest lucru nu afectează doar dezvoltarea lor, ci şi puterea economiei noastre pentru deceniile următoare”. În intervenţia mea de la începutul conferinţei mi-am exprimat părerea că nu băieţii sunt artizanii

propriei lor educaţii, ci că ea le este modelată de companiile producătoare de jucării şi de mass-media.

Din păcate, jucăriile şi reprezentările media ţintesc familiile în moduri care reflectă mai mult ca oricând dimensiunea de gen.

Cu toate că bărbaţii şi femeile se bucură astăzi de o mai mare egalitate, marketingul bazat pe ideea unor diferenţe fundamentale între ei a devenit lege. Cercetătorii care au comparat website-urile Disney şi cataloagele Sears au observat că sistemul de codificare a culorii este mult mai puternic reglementat decât acum cincizeci de ani. Băieţii sunt „programaţi" pentru jucării de acţiune şi costume de supereroi; fetele, pentru ţinute de prinţese şi jucării mai pasive, în 2012, psihologul Christia Spears Brown de la Universitatea din Kentucky nota că producătorul jocurilor Lego a luat hotărârea de a-şi spori atractivitatea în rândul fetelor. În versiunea dedicată fetelor, compania a creat seturi colorate în roz şi violet pentru modelele de bucătării, de saloane de coafură şi de mall-uri.8

La conferinţa de la Casa Albă, reprezentanţii industriei de jucării au susţinut că studiile de piaţă i-au determinat să-şi perfecţioneze astfel unghiul de abordare a consumatorilor. Ei au indicat o mulţime de studii importante conform cărora credinţa în diferenţele fundamentale de gen a crescut începând din anii '70. A fost însă pus în discuţie saltul de la aceste constatări la prezumpţia că părinţii preferă produse tot mai codificate în funcţie de gen. Sociologul Elizabeth Sweet de la Universitatea de Stat din San José este categorică: „Decizia de a se baza pe o astfel de categorisire în funcţie de gen vine de la vârful conducerii: nu am găsit nicio dovadă că tendinţa ultimilor patruzeci de ani ar reflecta cerinţele consumatorilor" 9.

Designul şi strategiile de promovare ale unui produs care mizează pe convenţiile stereotipe de gen, cu toate că în realitate acestea nu corespund convingerilor publicului

vizat, contribuie la susţinerea acestor stereotipuri. De regulă, cu mult înainte de naştere, părinţii îşi exprimă nerăbdarea de a cunoaşte sexul copilului. Odată născut, „obsesia" lor legată de gen se agravează, conform lui Brown. Primele hăinuţe ale bebeluşului sunt adesea codificate coloristic; hăinuţele lui sau ale ei sunt imprimate cu sloganuri abil concepute. „Încă de la început", scrie Spears, „conştientizarea genului influenţează fiecare cumpărătură făcută. Până şi jucăriile neutre din punct de vedere al genului, de care băieţii şi fetele se bucură în egală măsură, ca de pildă bicicletele, sunt produse în două variante de culori: una mai pastelată, de obicei roz sau violet, şi una mai stridentă, de obicei roşie sau albastră". 10

Faptul că adulţii care joacă un rol important în viaţa copiilor sunt obsedaţi de această dimensiune de gen, este un lucru care nu trece neobservat de cei mici. Joaca este modul în care ei îşi exersează rolul prevăzut în scenariul de gen. Fetele sunt mult mai dispuse să încalce barierele de gen în jocurile lor; în schimb, pentru băieţii care fac acest lucru, urmările sunt mai grave. Este esenţial să înţelegem jucăriile destinate băieţilor, designul, marketingul şi impactul lor. Însă aceasta este o chestiune extrem de complexă.

TEHNOLOGIA ŞI DEZVOLTAREA BĂIEŢILOR

J J

Prin anii '60, specialistul canadian în antropologie culturală Marshall McLuhan a extins „conceptul de sine ca oglindire" la domeniul studiilor media. Celebrul său concept „Mediul este mesajul", descria modul în care gândirea şi relaţionarea interpersonal sunt influenţate nu doar de conţinutul cărţilor, al emisiunilor televizate şi, mai recent, al universului mediilor de socializare online, ci şi de forma de comunicare în sine.11 Având în vedere generaţia actuală de nativi ai erei digitale, al căror uz de jocuri video şi de medii de socializare online „le-a transformat în mod dramatic percepţia asupra realităţii",

este mai lesne de înţeles îngrijorarea crescândă pe care am observat-o în rândul părinţilor la acel seminar. Din moment ce 92% dintre adolescenţi intră zilnic pe internet – iar 24% „aproape permanent” –, tinerii de astăzi *trăiesc* practic în spaţiul cibernetic.12

Conform lui Lee Rainie şi lui Janna Anderson de la Centrul de Cercetare online Pew, ceea ce deosebeşte în mod special această generaţie „digitală” de cele anterioare este capacitatea de a se conecta la diverse dispozitive electronice mobile. În ultima vreme, când intru în sala de aşteptare pentru a-mi întâmpina următorul client, acesta este de regulă aplecat asupra telefonului său „inteligent”, jucându-se sau trimiţând cu frenezie mesaje – sau ambele deodată. Când băieţii îmi spun că au „vorbit” cu cineva, înseamnă că au făcut schimb de mesaje; când vorbesc de „prieteni”, se referă adesea la persoane cunoscute numai după numele de utilizatori. Conform unui recent raport Pew, 57% dintre adolescenţi şi-au făcut cel puţin un prieten online.13

Părinţii nu sunt singurii îngrijoraţi şi preocupaţi să înţeleagă modul în care tehnologia afectează dezvoltarea fiilor lor. O serie de cărţi în legătură cu acest subiect au fost publicate recent. Din păcate, ele prezintă opinii extrem de contradictorii. Steven Johnson, autor specializat în tehnologie, în cartea sa, *Everything Bad Is Good for You: How Today's Popular Culture Is Actually Making Us Smarter* (*Tot ce pare să fie rău e bun pentru tine*: *Cultura populară de azi ne face de fapt mai deştepţi*), adoptă o viziune optimistă, şi anume aceea că mediiile digitale au fost concepute „special pentru antrenarea creierului în scopul îmbunătăţirii funcţiilor cognitive”. Activând sistemul de recompense al creierului, jocurile suscită o concentrare prelungită, pe măsură ce jucătorii folosesc abilităţi executive de căutare, de decizie, de ordonare a priorităţilor, de colaborare sau de multitasking. Cu toate că noile tehnologii nu încurajează o aprofundare a înţelegerii, complexitatea lumilor create de aceste tehnologii

facilitează moduri diferite de cunoaştere şi de relaţionare.14

Sunt însă alţii care au ajuns la concluzii mai pesimiste. Psihologul Philip Zimbardo, de la Universitatea Stanford, a denunţat actuala „decădere a băieţilor”, cauzată în mare parte de influenţa adictivă a jocurilor video şi a pornografiei. El trage un semnal de alarmă în ceea ce priveşte nivelurile crescânde de retragere şi de izolare socială, considerându-le o consecinţă neurologică a expunerii exagerate la subiecte intens stimulante. Zimbardo tratează această expunere drept o „dependenţă de stimulare”, care îi împiedică pe băieţi să progreseze şi subliniază faptul că tinerii petrec mai mult timp Online decât la şcoală, sugerând o legătură între vizionarea excesivă de materiale pornografice şi de jocuri video şi situaţia şcolară precară, obezitatea, anxietatea socială crescută şi recurgerea în exces la stimulente şi droguri ilegale.15

Psihologul Howard Gardner, de la Universitatea Harvard, propune o abordare mai inofensivă asupra acestei „generaţii a aplicaţiilor” (*app generation*). Gardner şi coautoarea Katie Davis au desfăşurat un studiu de cercetare între anii ’2008 şi 2012, în timpul căruia au intervievat un număr de adolescenţi, dar şi de adulţi din zona de educaţie proveniţi din Statele Unite şi din Bermude – ei au fost întrebaţi despre relaţia lor cu tehnologia. Cercetătorii au ajuns la concluzia că cei care au crescut şi s-au maturizat odată cu mijloacele digitale de comunicare au fost influenţaţi de aceste tehnologii: „procesul de gândire, personalitatea, imaginaţia şi comportamentul lor” au fost „reconfigurate”. Gardner şi Davis au examinat îndeaproape trei domenii de dezvoltare – identitatea, relaţiile cu cei apropiaţi şi imaginaţia – pentru a defini aceste schimbări. În ceea ce priveşte modul în care membrii acestei generaţii se percep pe ei înşişi, autorii studiului au descoperit că ei se consideră „mai deschişi faţă de lumea exterioară”, bucurându-se de noi

oportunităţi, dar având de înfruntat şi noi provocări.16

Sub aspect pozitiv, Gardner şi Davis cred că expunerea mai largă la tehnologia digitală face ca noua generaţie să fie mai cosmopolită şi mai tolerantă faţă de diferenţele de orice natură şi oferă oportunităţi mai vaste pentru autoexprimarea individuală. Dar, pentru tineri, provocarea de a se prezenta în faţa unui public din ce în ce mai larg şi mai atent, atrage după sine şi o presiune crescândă de a nu-şi asuma niciun risc şi de a-şi limita prematur opţiunile de identitate. Crearea unei identităţi personale în faţa publicului favorizează atenţia acordată aparenţelor în detrimentul explorării personale, ceea ce poate duce la un egocentrism narcisic. În legătură cu impactul lumii digitale asupra relaţiilor apropiate, a creativităţii şi a imaginaţiei, Gardner şi Davis încheie cu un avertisment privind „viziunea asupra lumii prin prisma aplicaţiilor". Este vorba despre „credinţa că există moduri bine definite de a obţine orice dorim să obţinem" 17.

Atât conţinutul, cât şi forma vieţii băieţilor sunt influenţate de universul cibernetic în care trăiesc. Unul din exemplele acestei influenţe este dimensiunea temporală: esenţa comunicării, aceea de a putea fi conectat în orice moment, „se potriveşte exclusiv vieţii suprasolicitante şi supraîncărcate pe care o facilitează", observă profesoara Sherry Turkle de la Centrul de cercetare „Iniţiativa privind Tehnologia şi Identitatea de Sine" din cadrul Institutului de Tehnologie din Massachusetts (MIT). Relaţiile, spune ea, „sunt extrem de simplificate", iar noţiunile tradiţionale de separare şi de individuare în dezvoltarea copilului sunt drastic modificate. De exemplu, un tânăr client de la cabinetul meu, anxios şi speriat de singurătate, are o prietenă cu care se conectează pe Face Time; în unele nopţi, ei dorm cu camerele video pornite ore întregi.18

Amploarea impactului tehnologiei asupra dezvoltării este impresionantă. Turkle studiază „istoria interioară a dispozitivelor" şi trasează, începând cu anii '80 şi trecând prin anii '90, evoluţia unui nou fenomen: şinele conectat.

Dispozitivele electronice devin extensii ale sinelui adolescentului; mijloacele de expresie se integrează în mintea acestuia cu o mai mare uşurinţă decât îşi imaginează părinţii. Pe măsură ce tinerii îşi adaptează stilul de comunicare pentru a trimite mesaje, fotografii pe Instagram, instantanee pe Snapihat, pentru a posta pe Twitter sau pe Facebook, modul lor de gândire este modelat şi limitat de un mediu digital, cu propriii săi parametri, cu propriile presiuni şi stimulente. Turkle confirmă îngrijorările părinţilor care se împotrivesc acestor noi forţe. „Când petreci trei, patru, cinci ore pe zi într-un joc online sau într-o lume virtuală (o durată de timp deloc neobişnuită pentru adolescenţii de azi), trebuie să existe un alt loc unde nu eşti prezent. Iar acel loc în care lipseşti este adesea alături de familie şi de prieteni". 19

Generaţiile precedente au deplâns pierderea a ceea ce este familiar şi reconfortant pe măsură ce noile generaţii se adaptau unor condiţii schimbate. Ca orice tată de băieţi, mi-am dat singur seama de acest lucru în timp ce încercam să ţin pasul cu fiii mei în sesiunile de jocuri video. Cu toate că eram total neajutorat ca jucător, acest lucru nu îi deranja absolut deloc pe băieţi şi erau încântaţi să mă facă praf. Puţine alte activităţi erau atât de derutante şi de frustrante pentru mine, aşa că recurgeam la o mulţime de motive ca să mă eschivez. Fiii mei apelau atunci la prieteni pentru a le ţine tovărăşie online.

Poate cea mai importantă concluzie a cercetărilor mele este faptul că mintea copiilor se dezvoltă printr-un dialog intim, extrem de sensibil atât cu mediul interpersonal, cât şi cu cel fizic. Din simple instrumente de comunicare, telefoanele inteligente se transformă în avataruri, profilele online devin identităţi, iar mesajele-text ajung să fie modul preferat de a purta o conversaţie. Teoreticienii perspectivei clasice asupra dezvoltării privesc separarea şi individuarea drept etape necesare maturizării. Pe baza observaţiilor psihologiei feministe, teoreticienii au modificat între timp această paradigmă,

arătând că oamenii se dezvoltă de fapt în cadrul şi prin intermediul relaţiilor mai degrabă decât prin separare şi renunţarea la ataşamente. În ziua de astăzi, luăm în considerare un nou aspect privitor la dezvoltarea normală – este vorba despre flexibilitatea şi adaptabilitatea minţilor tinerilor la contextul sau la metodele de comunicare cu ceilalţi.

Urmează, fără îndoială, şi alte schimbări importante. Dar cu atâtea noi şi noi sfere ale dezvoltării masculine, sunt o mulţime de mituri, de temeri şi de exagerări pe care părinţii trebuie să le privească cu obiectivitate pe măsură ce veghează atent asupra acestui nefamiliar peisaj digital.

DEPENDENTA DE STIMULARE

Companiile producătoare de jocuri video şi de servicii specifice mediilor de socializare Online au dat lovitura. La nivel mondial, sunt preconizate până în 2020 vânzări în domeniu de 130 miliarde de dolari. La finele anului 2017, primele şase companii de servicii din domeniul mediilor de socializare online erau estimate la 600 miliarde de dolari, valoare din care Facebook deţinea două treimi. Recrutând cei mai buni specialişti în neuroştiinţe, cei mai inteligenţi creatori de jocuri şi cei mai competenţi specialişti în marketingul comportamental, aceste companii sunt deosebit de abile în exploatarea dorinţei umane de a-şi învinge sentimentele negative prin câştigarea unor recompense. Din ce în ce mai sofisticate şi mai precise, semnalele încorporate în aceste produse reuşesc să întărească comportamentul tot mai multor utilizatori, într-o asemenea măsură încât dependenţa de internet a devenit un subiect fierbinte. Să luăm exemplul Formite Battle Royale, jocul video de acţiune care face actualmente furori: „Formite încorporează multe din cunoştinţele creatorilor de jocuri care garantează seducerea publicului”, notează psihologul Lisa Damour.20

În variantă actualizată în 2013 a *Manualului de Diagnostic şi Clasificare Statistică a Tulburărilor Mintale* (DSM-5) al Asociaţiei Americane de Psihiatrie, tulburarea

de comportament privind dependenţa de jocurile video pe internet nu este recunoscută ca afecţiune psihiatrică propriu-zisă, dar este identificată drept o condiţie în cazul căreia se recomandă studii mai aprofundate, în 2017 a fost realizat un studiu în rândul unor tineri din Statele Unite, Marea Britanie, Canada şi Germania, dintre care 86% jucaseră recent jocuri online. Studiul s-a referit la această tulburare recent propusă pentru a fi inclusă în DSM şi a generat o listă cu următoarele probleme imputabile acestei dependenţe de jocurile video:

Preocupare excesivă;

Sentimente de retragere în sine în cazul imposibilităţii de a juca;

Rezistenţă (compulsie de a petrece tot mai mult timp jucând);

Dificultatea de a ţine sub control timpul alocat jocurilor;

Renunţarea la alte activităţi în favoarea jocurilor video şi jucatul acestor jocuri în ciuda problemelor iscate de acest comportament;

Adoptarea unei atitudini false şi ascunse;

Apelul la jocurile video pentru a combate dispoziţiile afective negative.21

Adam Alter, profesor la Universitatea din New York şi autor al cărţii *Irezistibil*: *Dependenţa de tehnologie şi afacerile din spatele ei*, apărută în 2017, povesteşte un episod legat de perfecţionarea reţelei sociale Facebook, care ne oferă un indiciu despre amploarea provocării cu care se confruntă părinţii adolescenţilor băieţi, în 2012, programatorii de la Facebook, care avea la acea vreme 200 milioane de utilizatori, au încorporat un program de întărire a comportamentului de utilizare a reţelei sociale. Este vorba despre o modalitate de „întărire intermitentă”, mecanism pe care cercetătorii din domeniul psihologiei îl consideră ca fiind cel mai eficient în obţinerea persistenţei şi a implicării subiecţilor stimulaţi. Ei au introdus celebrul buton „Like”. Cu această simplă inovaţie, reţeaua

Facebook a devenit extrem de atractivă, oferind recompensa imprevizibilă, însă tentantă, a aprobării sociale. Comunitatea Facebook s-a triplat în următorii trei ani; până în februarie 2017, ajunsese la aproape 2 miliarde de utilizatori.22

Să-i ajuţi pe oameni să-şi regleze emoţiile şi să-şi gestioneze dispoziţia afectivă este o afacere profitabilă, după cum au descoperit numeroase alte companii care vând ţigări, alcool sau sex. Acolo unde există cerere, va exista şi ofertă. În decursul vieţii mele, marijuana a ajuns de la un produs scos în afara legii şi, în general, suspectat de subminarea voinţei unei întregi generaţii, la unul legal pentru uzul medicinal şi recreaţional. Pe perioada stagiaturii mele de-acum douăzeci de ani dintr-un centru de tratament cu spitalizare al adolescenţilor cu dublă patologie, cred că, în orice moment, jumătate dintre internări se datorau în primul rând consumului repetat de alcool şi de canabis. În ziua de astăzi, nu mai sunt capabil să ghicesc care dintre adolescenţi sunt susceptibili de a fi consumatori de substanţe adictive; băieţi obişnuiţi, de toate felurile, fumează „iarbă” cu aceeaşi dezinvoltură cu care beau bere.

Şi totuşi, ştiu din proprie experienţă că mulţi dintre ei devin dependenţi de marijuana. Mă bucur de dezincriminarea consumului de marijuana, dar sunt îngrijorat că încă un mijloc de intoxicare a devenit disponibil pe scară largă pentru adolescenţii băieţi. Când coordonez programele de consiliere între băieţii de şcoală, vorbesc despre consumul de alcool şi de droguri, încercând din răsputeri să nu ţin lecţii de morală. Adolescenţii băieţi au antene bine dezvoltate pentru a detecta judecăţile morale ale adulţilor. Nu mă dau bătut şi, în fiecare an, încerc din nou să transmit acelaşi mesaj: intoxicarea cu alcool sau cu orice alt fel de substanţe afectează autoreglarea emoţională. Recurgând la alcool ori la marijuana, băieţii nu mai ştiu cum este să resimţi, fără ajutorul vreunor substanţe, uşurarea adusă de eliberarea

de emoţiile apăsătoare.

Faptul că aceste companii din domeniul tehnologiei au găsit modalităţi tot mai eficiente de a-şi face produsele irezistibile pentru tinerii consumatori mă îngrijorează în egală măsură. Numeroase familii au apelat la consiliere pentru fiii lor, când apetitul lor pentru jocurile video a ajuns să se înscrie în criteriile enumerate în *DSM-5*. Mă gândesc la Winston, un tânăr excentric, elev într-a noua, a cărui mamă capitulase în faţa scufundării lui în universul jocurilor video. Un adevărat talent în domeniu, el îşi construise singur calculatorul din componente luate de la un magazin de profil, din dorinţa de a obţine un sistem ultraperformant pentru jocurile video. La şcoală, notele lui erau foarte proaste, orele de curs reprezentând pentru el o interferenţă plicticoasă, iar cercul lui de prieteni se micşorase pe măsură ce se lăsa tot mai absorbit de comunităţile de jucători online. Petrecea atât de multe ore jucând şi devenise un jucător atât de priceput, încât îşi înregistrase jocul, postase un videoclip cu cele mai tari momente pe un website specializat şi fusese recrutat de producătorul jocului său favorit pentru a monitoriza respectarea regulilor ordine.

Winston corespundea profilului descris de psihologul Brent Conrad, autorul cărţii How *to Help Children Addicted to Video Games*: *A Guide for Parents* (*Cum să-i ajutăm pe copiii dependenţi de jocurile video*: *un ghid pentru părinţi*). El atrage atenţia că este vorba de cele mai multe ori despre tineri de sex masculin, cu rezultate şcolare tot mai slabe, atraşi de jocurile de acţiune şi de luptă, anxioşi în contextele de socializare din liceu, obsedaţi să atingă în joc niveluri din ce în ce mai ridicate de complexitate, petrecând perioade tot mai mari practicând jocuri video în detrimentul altor activităţi. Dar, în ciuda insistenţei de a-i considera pe băieţii ca el „dependenţi” – mergând până-ntr-acolo încât în Coreea de Sud s-au fondat sute de centre de recuperare care utilizează tratamente precum terapia cu electroşocuri –,

există două aspecte care mă deranjează în legătură cu acest tip de diagnosticare.23

Cel dintâi se referă la faptul că atâta vreme cât abilităţile individuale de gestionare şi de rezolvare a tensiunilor emoţionale rămân la asemenea niveluri scăzute, băieţii vor fi în continuare supuşi riscului de a deveni dependenţi de strategii extrinseci – substanţe chimice, activităţi, experienţe – care schimbă pentru moment felul în care se simt. Psihologii Christopher Ferguson de la Universitatea Stetson şi Patrick Markey de la Universitatea Villanova, coautori ai cărţii *Mortal Combat*: *Why the War on Video Games Is Wrong* (*Mortal Combat*: *De ce e nefast războiul din jocurile video*), au sugerat că „nu jocurile se află de fapt la originea problemei, ci ar fi vorba mai curând de alţi factori” 24.

Aceşti alţi factori ar putea însemna, în cazul lui Winston, relaţia cu părinţii săi, care fusese subminată de eforturile lui tenace de a-i îndepărta şi de a se retrage în realitatea digitală. Există tot felul de motive pentru care un băiat îşi doreşte să se îndepărteze de părinţii săi, inclusiv o sănătoasă dorinţă de autonomie – pe care o întâlnesc mereu în cadrul familiilor care apelează la mine pentru a-i consilia pe băieţii lor. Există însă o diferenţă între o maturizare progresivă şi o ruptură bruscă, reactivă. Pentru ca băiatul să-şi demonstreze independenţa crescândă, nu este nevoie ca el să nege şi nici măcar să minimalizeze dependenţa lui faţă de părinţi, adică faptul că are nevoie de înţelegerea şi sprijinul lor. Distanţarea afectivă de părinţi, pe de altă parte, are loc frecvent, adesea ca reacţie la comportamentul mamelor şi taţilor care devin, fără voia lor, dominatori ori sufocanti din cauza anxietăţii, sentimentului de însingurare sau hotărârii solemne de a nu repeta acea atitudine de indiferenţă de care se loviseră în copilărie din partea propriilor lor părinţi. Pentru băiat, unicul mod de a se impune în astfel de împrejurări drept o persoană capabilă şi autonomă este desprinderea de părinţi.

Unul dintre băieţii care venea la şedinţele de consiliere era Aaron, în vârstă de cincisprezece ani, încă apropiat de mama sa, dar începând să se întrebe dacă nu cumva dependenţa de ea îl făcea să fie prea „moale”. Devenise important pentru el să stabilească limite mai ferme şi să se detaşeze de mamă, simţind nevoia să-şi schimbe imaginea de sine – în acel moment, o panică neconştientizată a determinat-o pe mama lui să devină critică în ceea ce-l privea. Lucrurile au escaladat, ajungându-se la o situaţie de criză: Aaron era furios pe mama sa, care dădea atenţie mai degrabă nereuşitelor sale, subminându-i încrederea de sine, în timp ce aceasta îi reproşa lipsa de recunoştinţă pentru devotamentul ei. Pentru a agrava problema, amândoi se simţeau singuri, din cauza neputinţei de a comunica unul cu celălalt şi de a găsi un consens sau o soluţie.

Atât în cazul lui Winston, cât şi în cel al lui Aaron, i-am putut ajuta pe părinţi să dezamorseze aceste tensiuni relaţionale. Îndrumându-i şi oferindu-le ocazii de a-şi aborda sentimentele de co-dependenţă – înrădăcinate în general în trecuturi dureroase care dau naştere unor tipare relaţionale rigide, nefuncţionale –, părinţii au reuşit să-şi recâştige fiii pur şi simplu petrecând mai mult timp în preajma lor, arătându-se din nou interesaţi de ei, „mituindu-i” cu diverse activităţi care încă le plăceau şi colaborând cu ei pentru fixarea unor limite rezonabile privind unele comportamente, precum jocul online. Ceea ce le-a înlesnit succesul a fost recunoaşterea intruziunii propriilor nevoi în relaţia cu fiii lor, nevoi care îi împingeau subtil să se agaţe de ei sau să reacţioneze în moduri care subminau eforturile acestora de a-şi dezvolta diverse abilităţi. Strategia necesară pentru refacerea conexiunii emoţionale le-a impus să uite de îngrijorările şi de nostalgia lor faţă de fiii lor (aşa cum fuseseră ei cândva) şi să-i accepte pe tinerii de-acum, care aveau nevoie de sprijinul lor pentru a deveni nişte bărbaţi responsabili.

Însă descurcarea iţelor parentajului poate fi

îngreunată de frica exagerată legată de latura neurochimică a dependenţei de tehnologia digitală. Jocurile video şi media digitale sunt într-adevăr experte în stimularea centrului plăcerii din creier. Dar producerea dopaminei, neurotransmiţătorul ce controlează zonele responsabile pentru recompensă şi motivaţie, este declanşată de diverse plăceri (precum cititul unei cărţi bune sau urmărirea unei emisiuni de televiziune captivante) care sunt rareori considerate drept comportamente adictive. Conform lui Ferguson şi Markey, cantitatea de dopamină eliberată în timpul unui joc video este echivalentă cu cea produsă de mâncatul unei felii de pizza. Un studiu din 2016 publicat în American *Journal of Psychiatry* a analizat rezultatele a patru sondaje de opinie totalizând 18.000 de respondenţi. Conform autorilor, mai puţin de 1% dintre cei care jucau jocuri video manifestau simptome de dependenţă – un procent mult mai mic decât în cazul jocurilor de noroc. Mai mult decât atât, până şi cei care îndeplineau criteriile de aşa-zisă dependenţă nu suferiseră efecte negative în măsură să justifice clasificarea lor drept bolnavi. Ferguson şi Markey observă în legătură cu acest studiu că „cea mai mare diferenţă dintre dependenţi şi nondependenţi găsită în acest studiu a constat în faptul că dependenţii *jucau mai multe jocuri video*" *25*.

Responsabilii pentru educaţia băieţilor au tendinţa de a se alarma cu privire la folosirea tehnologiei digitale de către adolescenţi. Ei caută în dreapta şi în stânga ajutor pentru a înţelege această nouă, puternică şi omniprezentă forţă din viaţa fiilor lor, rămânând vulnerabili la afirmaţiile experţilor care au, de altfel, păreri contradictorii în legătură cu acest subiect. Într-un articol publicat în 2017 în ediţia americană a ziarului *The Guardian*, scriitoarea Jordan Erica Webber se întreba: „De ce atât de multe persoane – de la părinţi până la cercetători şi actori în vârstă de nouăzeci de ani – cred în existenţa dependenţei de jocurile video şi a altor efecte negative ale acestora în

ciuda lipsei dovezilor în acest sens?” 26 în acest articol, ea stabilea o legătură între presupusa existenţă a acestei dependenţe şi dorinţa străveche, arzătoare, a adulţilor de a-i domina şi de a-i controla pe tineri. În acest sens, ea o citează pe Ferguson: „Persoanele care au tendinţa să aibă cea mai proastă părere despre jocurile video tind să aibă cea mai proastă părere şi despre copii şi adolescenţi” 27.

SĂ ŢINEM PASUL CU BĂIEŢII ÎN SPAŢIUL CIBERNETIC

În 2005, când Centrul de cercetare online Pew a început să monitorizeze utilizarea mediilor de socializare ordine, doar 7% dintre tinerii cu vârste peste optsprezece ani vizitaseră website-urile reţelelor sociale. Până în 2015, acest procent crescuse de zece ori. Creşterea cea mai mare şi mai rapidă s-a înregistrat în rândul tinerilor pentru care mediile de socializare online deveniseră „omniprezente”. Dintre tinerii între optsprezece şi douăzeci şi nouă de ani, 88% aveau conturi de Facebook. O schimbare şi mai rapidă s-a înregistrat în utilizarea telefoanelor mobile: în 2011, 35% dintre tinerii din această categorie de vârstă aveau telefoane inteligente; în 2017, Centrul de cercetare online Pew raporta o creştere la 77% per total şi la 92% în rândul tinerilor din categoria respectivă de vârstă.28

Prezenţa aproape nelipsită a dispozitivelor digitale din viaţa băieţilor reprezintă o diferenţă frapantă între generaţia actuală şi cea precedentă, diferenţă care agravează neînţelegerile fireşti dintre tineri şi adulţii care încearcă să le fie aproape. Părinţii, care se simt deja neliniştiţi odată cu pierderea controlului pe care îl aveau asupra băieţilor, pot transforma telefoanele mobile şi jocurile video în nişte sperietori, privindu-le drept cauze mai degrabă decât simptome. Din experienţa mea, nu este clar ce are loc mai întâi: dependenţa digitală sau detaşarea emoţională? Fără să-şi dea măcar seama, băieţii se îndepărtează de părinţi când se încred în miturile privind independenţa masculină. Această situaţie reprezintă un

context nefericit în care poveştile neadevărate care încurajează îndepărtarea emoţională a băieţilor de familiile lor se combină cu mesajele de marketing ce îi ispitesc cu tehnologii tot mai fascinante. Jocurile şi aplicaţiile reprezintă pur şi simplu un alt mod prin care băieţii se îndepărtează de părinţi.

Odată cu ascensiunea tehnologiilor digitale, au avut loc schimbări dramatice în ceea ce Michael Kimmel numeşte „tărâmul băieţilor" (*Guyland*). În vreme ce în anii '60, aproape 70% dintre tinerii adulţi americani de sex masculin plecaseră de-acasă, îşi terminaseră studiile, îşi găsiseră un partener de viaţă şi intraseră în câmpul muncii, în ziua de astăzi mai puţin de o treime dintre aceştia bifează aceste repere înaintea vârstei de treizeci de ani. În cadrul cercetării sale, Kimmel a descoperit că tinerii bărbaţi preferă tovărăşia „fraţilor", a colegilor de petreceri sau a partenerilor de jocuri în locul unor ambiţii sau relaţii mai serioase. Fără familii de întreţinut sau responsabilităţi faţă de altcineva în afară de ei înşişi, înconjuraţi de atâtea tinere femei pe care şi le imaginează extrem de amatoare de distracţii şi dispuse să întreţină relaţii sexuale, aceşti tineri sunt liberi să-şi amâne practic la nesfârşit maturizarea.29

Agenţia Naţională pentru Cercetare Economică, o organizaţie nonprofit, a difuzat recent un studiu care atribuie pasiunii pentru jocurile video scăderea numărului orelor de muncă a milenialilor. Cercetătorii au descoperit că, în 2015, tinerii de sex masculin cu vârste cuprinse între douăzeci şi unu şi treizeci de ani au muncit cu 203 ore mai puţin decât acelaşi grup de vârstă în anul 2000. Aceşti tineriâşi petrec majoritatea timpului liber online – spre deosebire de colegele lor de sex feminin, care sunt mai înclinate să-şi dedice timpul liber odihnei sau îngrijirii personale.30

În efortul de a ţine pasul cu băieţii care trăiesc în acest spaţiu cibernetic, folosind tehnologia digitală practic în fiecare moment al zilei, adulţii se confruntă cu provocări

similare, dar totodată mult mai complexe decât ale generaţiilor precedente. Aruncând o privire asupra modului în care tehnologia influenţează doar două aspecte ale vieţii băieţilor, ne putem face o idee despre amploarea acestei provocări. Conform unui alt raport al Centrului de Cercetare online Pew, mediile digitale au jucat un rol esenţial în felul în care tinerii între treisprezece şi şaptesprezece ani, implicaţi într-o relaţie romantică, au iniţiat respectiva relaţie. „Împrietenindu-se" pe Facebook, dând „Like"-uri sau „urmărind" pe cineva într-o reţea socială şi dându-i mesaje – aşa iniţiază adolescenţii de azi contactul cu alte persoane. Comunicarea asistată de calculator creează noi modalităţi de a flirta sau de a relaţiona. Odată angajaţi într-un parteneriat romantic, adolescenţii descoperă că această conectivitate atrage după sine noi pretenţii în ceea ce priveşte relaţia: 11% dintre tineri se aşteaptă să comunice cu partenerul său din oră în oră, iar 85%, cel puţin o dată pe zi. Pentru părinţii care au cunoscut o epocă în care relaţiile de iubire se desfăşurau sub un control mult mai puţin strict din partea partenerului, astfel de pretenţii sunt greu de înţeles.31

Celălalt aspect se referă la modul în care adolescenţii băieţi se prezintă online. Cerinţa de a-şi crea un profil personal presupune ca adolescenţii să îşi asume o imagine care va circula pe scară largă, va avea consecinţe şi va deveni incontrolabilă. Ei se inspiră, desigur, din normele grupului de colegi pentru a completa spaţiile goale. Străduindu-se să gestioneze modul în care sunt percepuţi, băieţii au tendinţa de a apela la convenţiile sociale privind masculinitatea pentru genul de fotografii pe care le postează şi pentru limbajul pe care îl folosesc pentru a se descrie pe sine. Ei sunt înclinaţi să încarce fotografii care includ consumul de alcool şi referinţe la sex. Limbajul folosit tinde să fie mai agresiv şi să-i prezinte mai „macho" decât sunt în realitate. În general, adolescenţii băieţi sunt mai predispuşi decât fetele spre exagerări şi diverse născociri în profilele lor.

Părinţii care ştiu prea bine ce îi aşteaptă pe fiii lor în momentul în care candidează pentru un loc la facultate şi, mai târziu, pentru un loc de muncă, îşi pot imagina reacţiile responsabililor cu admiterea la facultate şi a personalului de resurse umane când dau peste astfel de profile online nu tocmai măgulitoare. O anchetă din 2013 a dezvăluit că 10% dintre tinerii care solicitaseră un loc de muncă fuseseră respinşi din pricină că potenţialii angajatori consideraseră revoltătoare profilele lor de pe reţelele sociale. Pentru părinţi, este o adevărată provocare să îi explice fiului lor repercusiunile pe termen lung ale imaginii prezentate de el în reţelele sociale, fără a-l îndepărta şi fără a-l face să creadă că ei „nu pot înţelege" din cauză că aparţin unei alte generaţii. În plus, părinţii trebuie să-şi comunice punctul de vedere fără să pară a insinua că „ştiu ei mai bine", caz în care băiatul poate ajunge să se ferească de cei care ar trebui să fie primii lor sfătuitori.

Într-un interviu pentru *PC Magazine* online, psihologa Yalda Uhis de la UCLA (Universitatea din Los Angeles, California), care ţine conferinţe şi scrie despre cum să creşti copii responsabili, le-a furnizat părinţilor un context istoric al revoluţiei digitale. Ea le-a amintit cum mamele şi taţii de la sfârşitul secolului al XVIII-lea se temeau de cărţi, interzicându-le şi punându-le pe foc. „Este acelaşi principiu. Control şi autoritarism". Ca alternativă, ea recomandă „medierea activă în ce priveşte consumul media" – astfel, părinţii interacţionează cu copiii pentru a crea o abordare „pozitivă şi proactivă" care să echilibreze timpul petrecut în faţa ecranelor cu alte activităţi importante şi să instituie limite cu privire la chestiuni de bază, precum somnul, intimitatea şi conţinutul online adecvat.32??

În astfel de abordări, chestiunea timpului petrecut în faţa ecranelor este mai puţin importantă decât relaţia în sine. Obiectivul constă în stabilirea unui cadru de colaborare, de rezolvare a problemelor, la care să se poată

apela în cazul unor subiecte mult mai alarmante care se vor ivi în viitor, cum sunt şofatul, consumul de substanţe interzise etc. O abordare profitabilă de ambele părţi – în care îngrijorările legitime ale părinţilor legate de sănătatea şi responsabilitatea băiatului se armonizează cu o egală recunoaştere a îngrijorărilor îndreptăţite ale acestuia în ceea ce priveşte prietenia, activităţile recreative şi distracţia – va întări legătura afectivă dintre ei.

Orice părinte resimte tensiunea dintre dorinţa de a-şi proteja fiul şi cea de a-l încuraja să-şi dezvolte încrederea de sine şi gândirea independentă. Conform unui sondaj de opinie al Centrului de cercetare Pew în rândul părinţilor cu copii între treisprezece şi şaptesprezece ani, majoritatea părinţilor americani recurg la o formă sau alta de supraveghere „digitală”: 61% monitorizează activitatea pe internet a fiilor adolescenţi şi 60% le monitorizează profilele din mediile de socializare online; aproape 50% le verifică acestora telefoanele şi mesajele. Impunerea controlului parental asupra calculatorului şi telefonului este mai puţin frecventă, dar aproape jumătate dintre părinţi le cer fiilor adolescenţi parolele respective. Pedepsele care constau în interzicerea accesului la dispozitivele digitale constituie o formă obişnuită de disciplinare, şi 55% dintre părinţi fixează limite privind timpul petrecut zilnic în faţa ecranelor.33

Indiferent cât de ciudată şi de ameninţătoare le-ar părea părinţilor, dimensiunea digitală a vieţii băieţilor reprezintă o şansă importantă de a-şi sprijini fiii în eforturile lor de adaptare la o lume din ce în ce mai vastă. Căutarea de reţete universale şi de şabloane pentru a-i ghida în gestionarea acestei intruziuni a tehnologiei în viaţa familiei ignoră realitatea faptului că ceea ce contează până la urmă este calitatea relaţiilor cu propriii fii, şi nu vigilenţa părinţilor.

Ar trebui părinţii, de pildă, să aplice filtre şi alte modalităţi de control asupra calculatorului şi telefonului

fiului lor? Ştiind că orice adolescent băiat va da la un moment dat peste materiale cu conţinut pornografic în adolescenţa timpurie şi că va fi supus presiunii de a se implica mai mult în universul jocurilor video, cum pot părinţii exercita o influenţă pozitivă? Una dintre mamele pe care le consiliez, al cărei fiu mai întrecea uneori măsura, îi monitorizează în prezent mesajele-text şi e-mailurile, dispune de parolele lui, verificându-i din când în când lista căutărilor online. Însă obiectivul pe care şi l-a fixat în ceea ce-l priveşte este să relaxeze aceste practici de monitorizare pe măsură ce el dă dovadă de o judecată mai sănătoasă. În urma unei serii de probleme pe care fiul le-a avut pe când era mai tânăr şi mai impulsiv, ei au întocmit un plan care să înlocuiască pedepsele; planul presupunea încurajarea capacităţii sale de autoreglare până când el va fi capabil să se descurce mai bine de unul singur.

Academia Americană de Pediatrie a publicat în 2016 noi instrucţiuni de folosire a spaţiului cibernetic: specialiştii au trecut de la recomandarea făcută părinţilor de a limita timpul petrecut în faţa ecranelor la cea de a se asigura că fiii lor nu sunt singuri atunci când trimit mesaje sau urmăresc diverse materiale online. „Priviţi împreună cu copiii voştri, ajutaţi-i să înţeleagă ceea ce văd şi să aplice ceea ce învaţă în lumea înconjurătoare”. Această regulă de bază este în concordanţă cu recomandarea de a-şi dedica cât mai mult timp exclusiv băieţilor; părinţii şi ceilalţi îngrijitori trebuie să fie acolo unde sunt băieţii.34

Dar în calitate de arhitecţi principali ai educaţiei fiului lor, părinţii nu trebuie să mai ia universul cibernetic al media şi al jocurilor video ca pe un dat, nu trebuie să mai stea deoparte şi să lase pornografia sau drogurile recreaţionale să-i compromită acestuia dezvoltarea. Mişcarea pentru o „copilărie fără reclame” a apărut ca reacţie la tehnologia care îi îndepărtează pe copii de jocuri şi de relaţii mai spontane şi mai flexibile, dar îi ţine departe şi de natură. Misiunea „Campaniei pentru o

Copilărie fără Reclame”, proiect pornit în 2000 de psihologul Susan Linn de la Facultatea de Medicină Harvard, este să „sprijine eforturile părinţilor de a creşte familii sănătoase prin limitarea accesului copiilor la reclamele publicitare şi prin încetarea practicii de exploatare prin marketingul ce-i vizează în mod direct” Campania oferă o serie de resurse şi militează pentru ca „Săptămâna fără Ecrane” să coincidă cu „Săptămâna Cărţilor pentru Copii”. Pentru a stabili un echilibru sănătos în cadrul familiei, acest proiect recomandă şapte strategii deja testate pentru a reduce timpul petrecut de copii în faţa ecranelor, printre care se numără interzicerea utilizării oricărui dispozitiv digital în anumite intervale, de exemplu în timpul mesei sau dimineaţa devreme, încurajarea jocurilor în aer liber şi a celor creative şi îndemnul ca adulţii să dea un exemplu pozitiv printr-o folosinţă mai echilibrată a propriilor dispozitive digitale.35

Pentru perioadele pe care băieţii le petrec online, există un set cuprinzător de instrucţiuni privind cetăţenia digitală. Considerând că nativii digitali nu sunt neapărat şi perfect informaţi, programa pentru Viaţa Online, dezvoltată de profesorul Reuben Loewy în colaborare cu alţi educatori, constă în treizeci de module care includ subiecte precum istoria internetului, etica digitală, psihologia cibernetică şi relaţiile online.36 Compania media care deţine canalul de televiziune MTV şi-a creat propriul Proiect pentru Drepturile Digitale, în care se consemnează: „Online şi pe telefonul meu, am dreptul…” urmând o listă care include „Să trăiesc fără presiuni şi abuzuri”, „Să intervin şi să ajut dacă văd că cineva este hărţuit”, „Să pun capăt relaţiilor nesănătoase” şi „Să mă deconectez (de la orice dispozitiv) oricând doresc”. Compania media desfăşoară o campanie educaţională privind trei întrebări pe care tinerii trebuie să şi le pună lor înşişi: (1) De ce trebuie să ştie iubita mea / iubitul meu unde sunt şi ce fac în fiecare moment al zilei? (2) Este normal să trimiţi şi să primeşti mesaje la fiecare cinci

minute, zi şi noapte? (3) Mesajele primite mă fac uneori să mă simt nefericit? 37

Pentru părinţii care se întreabă dacă nu cumva fiul lor e pe cale să dezvolte o dependenţă digitală, o abordare interesantă le este oferită de medicul James Hamblin. El argumentează împotriva metodelor de a trata această aşa-zisă „dependenţă” printr-o abstinenţă prelungită, „întrucât nu sunt sigur că aceste măsuri sunt necesare sau că au şanse să dea rezultate pe termen lung”. Prin analogie cu recenta metodă de combatere a mâncatului în exces cu ajutorul postului intermitent, abordarea sa îi ajută pe oameni să îşi controleze folosirea dispozitivelor digitale printr-o „reînvăţare a intenţionalităţii”. Proclamând beneficiile ţinerii unei „postiri digitale”, dr. Hamblin notează: „Soluţia ca acest consum din media digitală să aibă totuşi o finalitate ar fi să scăpaţi de obiceiurile pe care aplicaţiile şi dispozitivele digitale simt menite să vi le creeze – verificarea mesajelor şi navigarea online lipsite de noimă, reacţia pavloviană la orice bâzâit, sonerie sau sunet de notificare” 38.

Dar dacă această „postire digitală” pare o abordare prea radicală, Anya Kamenetz, corespondent pentru educaţie digitală al Radioului Public Naţional, recomandă în mod direct: „Bucuraţi-vă de ecrane; nu prea mult; şi, în general, împreună” 39.

Pentru acei părinţi care încearcă să găsească o strategie familială adecvată privind folosirea dispozitivelor digitale de către fiul lor, următoarele întrebări le pot fi de ajutor pentru a-i ghida în a găsi singuri răspunsul. Scopul este de a evita reacţiile radicale ale părinţilor, astfel încât strategiile lor să fie eficiente.

Dacă fiul vostru este mai distant în relaţia cu voi, *ce anume* credeţi că l-a determinat să vă întoarcă spatele? în relaţiile puternice există o forţă de atracţie care îi menţine pe băieţi pe o orbită în jurul părinţilor, în ciuda influenţei grupului de colegi sau a altor interese. Ataşamentul faţă de părinţi le oferă băieţilor un loc de „reîncărcare” de câte ori

au nevoie de înţelegere, de alinare, de susţinere sau de ajutor. S-a ivit oare un obstacol care l-a determinat pe fiul vostru să se îndepărteze emoţional?

Certurile cu fiul vostru s-au înmulţit de când el dă mai multe

semne de independenţă? Atenţia voastră se îndreaptă mai degrabă spre ceea ce *nu face bine* decât spre ceea *ce face bine*? Obişnuinţa de a-l critica a devenit un mod neconştientizat de a vă exprima neliniştea în legătură cu succesul debutului său în viaţa de adult?

În ce fel obişnuiţi să negociaţi cu fiul vostru strategiile corecte privind folosirea dispozitivelor digitale? Conversaţiile sincere despre ceea ce este sănătos şi adecvat şi despre felul în care comportamentul online trebuie să reflecte principiile lui morale de bază îl ajută pe băiat să înţeleagă noţiunea de cetăţenie digitală. Dacă încă nu aţi purtat o astfel de *conversaţie* (în loc să-i ţineţi o *predică*), ce vă împiedică să o faceţi?

Fiul vostru beneficiază la şcoală de un program privind cetăţenia digitală? Puteţi să vă implicaţi astfel încât acesta să fie actualizat şi adecvat? Reprezintă el valorile familiei voastre?

În cazul în care aveţi îngrijorări serioase în legătură cu timpul petrecut de băiat în faţa ecranelor sau cu subiectele abordate de el, consideraţi că fiul vostru are nevoie de un cadru mai securizant pentru a se adapta la presiunile şi la tentaţiile vieţii în spaţiul cibernetic? Puteţi stabili împreună o strategie de control parental, fixând nişte obiective şi un termen pentru ca, în cele din urmă, el să devină un utilizator independent?

10

Secolul XXI – şi dincolo de el

Am prezentat în cadrul unui seminar pentru părinţi rezultatele cercetărilor noastre privind tipul de învăţare relaţională a băieţilor şi le-am spus participanţilor că foarte puţini băieţi din studiul nostru – de fapt, niciunul –

au menţionat vreo împrejurare în care au reuşit să repare o relaţie deteriorată cu un profesor sau cu un antrenor. Concluzia noastră, le-am explicat eu, este că profesorii şi antrenorii trebuie să îşi asume rolul de gestionari ai relaţiilor, în acel moment, un tată a ridicat, exasperat, mâna. „Îmi pare rău”, s-a plâns el, „dar ce mai facem cu tăria de caracter? Cocoloşindu-i pe băieţi, aşa cum reiese din cercetările dumneavoastră, nu cumva îi facem să devină mai pasivi şi mai dependenţi de noi?” I-am împărtăşit îngrijorarea, adăugând că mă temeam şi de faptul că interpretările cercetărilor mele vor exacerba sentimentul băieţilor de „îndreptăţire”. Am precizat atunci că le-aş recomanda profesorilor să ia în calcul două aspecte din studiul respectiv.

Primul este faptul că incapacitatea băieţilor de a-şi asuma vreo responsabilitate în ceea ce priveşte relaţiile cu profesorii lor reprezintă doar punctul în care ne aflăm în prezent şi nu finalitatea la care vrem să ajungem. Ea reflectă modul în care stau lucrurile în ceea ce-i priveşte pe băieţi în momentul de faţă. Profesorii nu ar trebui să se aştepte ca băieţii să vorbească deschis, să apeleze la ajutorul lor sau să îşi ceară scuze pentru o eventuală greşeală. Când o relaţie este tensionată, sarcina de a remedia problema revine implicit adultului, profesionistului.

În al doilea rând, lipsa de iniţiativă a băiatului în cadrul unei relaţii dificile este o consecinţă a modului în care s-a făcut socializarea lui. Educatorii nu se pot aştepta la un rezultat diferit decât dacă iau anumite măsuri. Şi asta nu din cauză că băieţii ar fi inapţi din punct de vedere biologic să îşi asume repararea relaţiei în momentul în care se simt detaşaţi emoţional de cei care îi ajută în procesul de învăţare. De fapt, majoritatea nu se simt în stare să repare relaţia, căci se tem căâşi vor face lor înşişi probleme.

Aceeaşi socializare care le creează băieţilor, la scoală, un handicap din punct de vedere relaţional

contribuie şi la slabele lor performanţele şcolare. Diferenţele de gen privind reuşita şcolară pot fi rezumate astfel: mulţi băieţi nu au încredere în relaţia profesor-elev. Din moment ce procesul de învăţare are loc în cadrul unui parteneriat, consimţământul activ al învăţăcelului este obligatoriu. Profesorii îl pot linguşi, îmboldi şi amenința cât vor, dar în final băiatul este cel care are autoritatea să spună „Nu o să învăţ de la tine”. Ceea ce am descoperit în cadrul cercetării noastre a fost că o relaţie bazată pe respectul reciproc va avea putere să-l convingă pe elev să încerce să înveţe.

Când admitem faptul că practic orice tip de băiat poate fi ajutat să înveţe cu succes de către profesorii devotaţi, al căror travaliu emoţional este sprijinit în mod corespunzător, factorul limitativ devine însuşi sistemul – nu băiatul, nici chiar profesorul ca individ. Faptul că mulţi băieţi se descurcă atât de prost la şcoală spune mai multe despre noi, adulţii, decât despre băieţi. *Nouă*, celor implicaţi în educaţia băieţilor – părinţi, profesori, antrenori şi mentori – ne revine sarcina de a ne îmbunătăţi performanţele. Doar când vom pleca de la premisa corectă în legătură cu băieţii – şi anume că ei învaţă în cadrul relaţiilor (căci sunt eminamente fiinţe relaţionale) – ne putem aştepta să găsim un model educativ funcţional. Ceea ce este valabil în legătură cu educaţia băieţilor este valabil în general pentru tot ceea ce ţine de îngrijirea şi de dezvoltarea lor.

Ce ne împiedică să facem lucrurile bine? Este vorba, pe de o parte, de persistenţa ideilor învechite referitoare la băieţi; unele care nu au funcţionat niciodată prea bine, dar au beneficiat de susţinere din partea mitologiei culturale. Pe de altă parte, există o lipsă de lideri – profesionişti şi educatori care îşi desfăşoară activitatea pe baza unor realităţi, şi nu a unor ideologii sau pseudoştiinţe – care să militeze pentru o ofertă mai avantajoasă pentru băieţi. Felul în care îi privim pe băieţi este învăluit în mituri şi concepţii greşite.

Iar felul în care noi îi privim influenţează felul în care îşi privesc propria viaţă şi lumea în care trăiesc. Tinerii bărbaţi se află la o răscruce, acum când mişcarea pentru o mai mare egalitate de gen a făcut ca aşteptările tradiţionale să devină perimate. Dar băieţilor le este greu să priceapă semnalele de avertizare, parţial din cauză că primesc mesaje contradictorii în legătură cu regulile jocului. Barbara Risman, sociolog la Universitatea din Chicago, Illinois, a diagnosticat o „afecţiune" frecventă în rândul milenialilor, pe care a numit-o „vertij de gen", grupându-i pe aceştia în patru categorii distincte în funcţie de modul lor de abordare a dimensiunii de gen: tradiţionaliştii, nehotărâţii, inovatorii şi rebelii. Grupul cel mai numeros, cel al nehotărâţilor – al „celor care nu sunt atât de siguri de ei înşiși" –, reflectă spiritul de tranziţie al vremurilor noastre.

Tradiţionaliştii, precum şi unii dintre nehotărâţi se agaţă de rolurile convenţionale de gen, deşi întregul eşafodaj se clatină sub picioarele lor. Reacţiile lor instinctive sunt întărite de lideri de opinie precum Jordan Peterson, psiholog la Universitatea din Toronto, autor şi speaker ce susţine ideea că „spiritul masculinităţii este sub atac" şi oferă drept soluţie reîntoarcerea la „valorile eterne" 1. Dar când propune cele *12 Reguli de viaţă* („Regula nr. 1: Stai drept şi trage umerii înapoi"), modul său de a reambala clişeele învechite ale masculinităţii nu îi ajută pe tineri să găsească răspunsuri creative la ceea ce îi preocupă de fapt, la provocările legate de scoală, de locul de muncă, de întâlnirile cu fetele şi de mediul familial.2

Începând din anii '80, beneficiile deţinerii unei diplome universitare au crescut. Pe măsură ce locurile de muncă din domeniul producţiei dispar, bărbaţii slab echipaţi pentru o economie bazată pe cunoaştere devin din ce în ce mai puţin dezirabili ca parteneri, după cum a descoperit un grup de economişti. Numărul copiilor născuţi în afara căsătoriei a atins un nou record, puţin peste 40% din totalul naşterilor, înregistrându-se totodată

o scădere generală atât a numărului de căsătorii, cât şi a fertilităţii. Conform unui alt economist, David Autor de la Institutul Tehnologic din Massachusetts, „nu vrei să te căsătoreşti cu un bărbat care, după toate probabilităţile, nu este viabil din punct de vedere economic, pentru că, în definitiv, nimic nu e pe gratis” 3. Mediatizarea intensă a acestor cercetări ne-a făcut să ştim tot mai clar unde se poate ajunge, în cazul băieţilor, dacă vom tolera tânjeala de la şcoală, jocurile video practicate în exces, abuzul de alcool din cadrul „frăţiilor” şi atitudinea de tipul „tot ce vreau mi se cuvine” manifestată în relaţia de cuplu.

Mai există totuşi tineri bărbaţi care nu cred că direcţia este cea precizată mai sus. Sociologii Joanna Pepin şi David Cotter au descoperit că panica legată de „locul bărbaţilor în societate” i-a motivat pe mulţi dintre tineri să se retragă într-o „masculinitate simbolică”. Ei scriu: „După ce vreme de aproape douăzeci de ani, mentalitatea băieţilor din ultimii ani de liceu cu privire la autoritatea soţului şi la împărţirea treburilor casnice devenise mai egalitaristă, ea a redevenit apoi în mare măsură conservatoare” 4. După cum a descoperit politologul Dan Cassino de la Universitatea Fairleigh Dickinson, în familiile în care veniturile realizate de partenerii de sex opus sunt relativ egale, „bărbaţii pot simţi nevoia, în compensaţie, să insiste asupra importanţei rolurilor convenţionale ale femeii” 5.

Vulnerabili şi nehotărâţi, bărbaţii mai tineri pot fi induşi în eroare în moduri mult mai grave. Prima dată când am auzit de fenomenul online al „celibatului nonvoluntar” (*încet*) al bărbaţilor a fost când Elliot Rodger, un tânăr cu grave tulburări psihice, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, a ucis şase persoane şi a rănit alte paisprezece în 2014 în California, autoproclamându-se „ucigaşul virgin”. Înainte de această criză dementă, el obişnuia să-şi expună cu virulenţă în clipurile sale de pe YouTube incapacitatea sa de a avea o prietenă şi de a întreţine relaţii sexuale: „Viaţa este atât de nedreaptă, pentru că fetele nu mă vor” 6.

Punctul lui de vedere a devenit popular printre membrii unui grup online de „celibatari nonvoluntari”. În aprilie 2018, un alt tânăr a secerat la întâmplare trecătorii de pe o stradă din centrul oraşului Toronto de la volanul furgonetei sale. Alek Minassian a învinuit de asemenea femeile şi feminismul şi a lansat un mesaj sumbru într-o postare pe Facebook: „A început revolta celibatarilor nonvoluntari!” 7

În vreme ce aceşti celibatari nonvoluntari proclamă faptul că „au dreptul” de a întreţine relaţii sexuale cu femeile, există un grup care susţine exact contrariul. Mişcarea „Bărbaţii îşi Urmează Propria Cale” (Men *Going Their Own Way* – MGTOW) este formată din acei bărbaţi care au ales să trăiască într-o „Galaxie a bărbaţilor” (*Manosphere*):

Bărbaţii nu au renunţat la dorinţa lor de a-şi găsi fericirea câştigând bani pentru familie, protejându-şi partenera, făcând sacrificii pentru iubirea sa; pur şi simplu, ei au descoperit că a asigura traiul unei feministe moderne, a munci ca un animal pentru a proteja o familie care le poate fi luată oricând sau a-şi risca viaţa pentru a obţine resurse pentru vreo femeie nerecunoscătoare, care pretinde că se descurcă şi singură, este un mod de viaţă lipsit de sens.8

În ciuda reacţiei panicate a acestor bărbaţi în faţa egalităţii de şanse acordate femeilor, veşti mai bune ne vin din prima linie a băieţilor aflaţi în prezent în curs de maturizare. În paralel cu eforturile anumitor bărbaţi de a retuşa şi de a ridica în slăvi supremaţia masculină, există mulţi alţii, mai tineri, care sunt pe cale de a reinventa însăşi noţiunea de masculinitate. De exemplu, conform Chestionarului pe Teme de Sănătate al Universităţii din Los Angeles, California, între 2015 şi 2016, mai mult de un sfert dintre adolescenţii californian! se socoteau „nonconformişti în materie de gen”, băieţii considerându-se mai feminini, iar fetele, mai masculine.9 într-un articol din *The Atlantic*, scriitoarea Sarah Rich ne-a oferit această

interesantă interpretare: „Există atât de puţine variaţii pozitive ale criteriilor după care este judecat un «bărbat adevărat», încât atunci când generaţia mai tânără dă semne de remodelare a masculinităţii, singurul cuvânt care o poate descrie este *nonconformismul*. Termenul scoate în evidenţă faptul că nimeni nu ştie cum să numească de fapt aceste variaţii ale masculinităţii”.10

Însă oricât şi-ar ocoli, adapta şi reinventa identităţile masculine, băieţii vor apela întotdeauna în reinventarea lor la ceea ce ei consideră a fi valorile esenţiale ale acestor identităţi. Un alt? 5

titlu din ziare care mi-a atras atenţia cu puţin timp în urmă surprinde contrastul dintre bărbaţii care rămân blocaţi într-o identitate negativă şi cei care îşi afirmă trăsăturile pozitive de caracter. În 2017, pe la sfârşitul lunii mai, a avut loc o tragedie în Portland, Oregon. Un bărbat de treizeci şi ceva de ani, fără domiciliu, cu un lung istoric de violenţe, condamnat la închisoare pentru tot soiul de infracţiuni, autoproclamat „nihilist” şi adept al supremaţiei albilor, ei bine, acest bărbat a început să adreseze remarci rasiste unor tinere de culoare, una dintre ele purtând vălul islamic, într-un tren de navetişti. Trei pasageri de sex masculin au intervenit pentru a lua apărarea femeilor, iar agresorul i-a înjunghiat, omorând doi dintre ei şi rănindu-l pe cel de-al treilea. Una dintre victime era veteran al armatei americane, recent pensionat şi tată a patru copii adolescenţi; o alta, în vârstă de douăzeci şi trei de ani, era un proaspăt absolvent de facultate, înainte de a-şi da ultima suflare, încă conştient pe când zăcea în aşteptarea ambulanţei, tânărul de douăzeci şi trei de ani i-a spus unei femei care încerca să îl ajute: „Vreau ca toţi cei din tren să ştie că îi iubesc”.

Cea de-a treia victimă, un tânăr poet în vârstă de douăzeci şi unu de ani, a fost operat de urgenţă în urma unei răni care îi ratase cu puţin vena jugulară. După externare, el a scris următoarea poezie:

Sunt viu.

Am scuipat pe ura ce-mi stătea în cale şi am supravieţuit.

Ceea ce trebuie să facem este

Să trăim unul pentru altul.11

Aparent, aceşti trei bărbaţi – un poet, un absolvent de facultate şi un militar de carieră – erau foarte diferiţi unul de altul, dar cu toţii se inspirau din aceeaşi sursă de valori ale masculinităţii. Fiecare dintre ei era fidel unor virtuţi, precum curajul, empatia şi dorinţa de a-şi ajuta semenii. Pe de altă parte, bărbatul care adresase remarci rasiste şi xenofobe femeilor afişa o versiune extremă a identităţii masculine „îndreptăţite”, egocentrice şi violente, întâlnită în special în rândul „tinerilor albi furioşi”, mustind de ura de a fi fost „trădaţi”.12

Astfel de atitudini diametral opuse semnalează aria largă de posibilităţi de care dispun băieţii şi familiile lor în aceste vremuri de mari schimbări. În confruntarea cu atâtea transformări şi mesaje contradictorii, este absolut remarcabil cât de mulţi băieţi rămân fideli busolei lor morale, dar şi cât de puţini se rătăcesc pe drum. Pe măsură ce se maturizează, orice tânăr se poate simţi din când în când dezorientat. Ceea ce îl ajută să-şi păstreze echilibrul şi să rămână sincer faţă de sine este atenţia acordată propriilor emoţii. Spre deosebire de profeţii apocalipsei, care arată cu degetul spre „victimele” din rândul băieţilor şi care susţin întoarcerea la vechile tradiţii, eu sunt frapat de cât de bine sunt pregătiţi băieţii pentru această nouă lume. Mulţi dintre ei cochetează cu aceste incertitudini (privitoare la gen), tocmai pentru libertatea pe care le-o oferă, bucurându-se de această experienţă.

Lucrurile pot evolua în oricare dintre aceste direcţii. Educarea băieţilor fie va fi reinventată pentru a cultiva calităţile de care băieţii au nevoie în dezvoltarea lor – crearea unor relaţii de ataşament, dezvoltarea abilităţilor emoţionale şi relaţionale, deprinderea de a învăţa valorile morale şi de a trăi în concordanţă cu ele –, fie această

educaţie va continua să îi forţeze să adopte identităţi care le vor asigura succese tot mai modeste. Conform sociologului australian Raewyn Connell, există o „creativitate neîngrădită” în felul în care băieţii îşi imaginează viaţa în lumea de astăzi.13

ARGUMENTE PENTRU O ALTFEL DE EDUCAŢIE A BĂIEŢILOR

Acum vreo doi ani, am primit un e-mail de la directorul administrativ al unei facultăţi, în care îmi spunea că citise ultima mea carte şi mă ruga să vin să le vorbesc studenţilor săi înainte de începerea anului universitar. Îmi mai spunea că ar fi preferat ca intervenţia mea să fie „neutră din punctul de vedere al genului”. Am fost surprins că dorea să îmi prezint cercetările referitoare la interacţiunile şi la educaţia băieţilor într-o manieră care să minimalizeze impactul stereotipurilor şi al miturilor privind masculinitatea. Consider însă că a extrapola la fete datele privitoare la băieţi reprezintă o greşeală clasică în domeniul ştiinţelor sociale. M-am oferit în schimb să definesc cercetările mele referitoare la băieţi drept exemple ale importanţei incontestabile a dimensiunii de gen în procesul educativ.

Resentimentele culturale faţă de progresele realizate în domeniul egalităţii de gen s-au agravat, bărbaţii opunându-li-se prin propria lor campanie, un fel de Meâoo în variantă masculină. Când preşedintele Barack Obama a înfiinţat în anul 2009 Comisia pentru Femei şi Fete, au urmat, în 2011, solicitări pe lângă Casa Albă de înfiinţare a unei Comisii pentru Băieţi şi Bărbaţi. Coaliţia care a militat pentru crearea acesteia a fost condusă de psihologul Warren Farrell, coautor al cărţii *The Boy Crisis*: *Why Our Boys Are Struggling and What We Can Do About It* (*Criza băieţilor*: *De ce băieţii au dificultăţi şi ce putem face ca să-i sprijinim*) şi un susţinător de frunte al opiniei conform căreia discriminarea sexuală afectează în egală măsură persoanele de sex masculin şi pe cele de sex feminin. În propunerea înfiinţării acestei coaliţii, se afirma: „Fiicele şi

fiii noştri sunt cu toţii în aceeaşi barcă. Prin urmare, în situaţia în care numai unul dintre sexe câştigă, amândouă vor avea de pierdut. Cu cât comisia noastră s-a aplecat cu mai mare atenţie asupra problematicii băieţilor, cu atât mai mult ne-a sporit îngrijorarea în legătură cu situaţia de criză cu care se confruntă în prezent fiii, taţii, şi partenerii noştri" 14.

Liderele feministe vehiculează însă o perspectivă diferită, în toamna anului 2014 şi în primăvara lui 2015, mii de activiste şi de specialiste în domeniu au participat la diverse conferinţe organizate la New Delhi, în India, precum şi la New York, pe tema implicării bărbaţilor şi a băieţilor în chestiunea egalităţii de gen. În intervenţia sa de la începutul conferinţei din Statele Unite, Phumzile Mlambo-Ngcuka, directoare a Agenţiei Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen şi Abilitarea Femeilor (UN Women), înfiinţată în 2011 în scopul promovării egalităţii de gen, dezvoltării unor noi perspective de viitor şi combaterii discriminării de gen, explica: „Principiile noastre, ca lideri ai feminismului, sunt aceleaşi cu ale bărbaţilor şi băieţilor cu integritate morală" 15. Dând dovadă la rândul său de un acut simţ al realităţii, scriitoarea şi activista cu vechime Gloria Steinern descrie pe scurt beneficiile egalităţii de gen în ceea ce îi priveşte pe bărbaţi: „Pot spune că fiecare dintre noi are un singur lucru de câştigat de pe urma mişcării feministe: faptul că redevenim nişte fiinţe umane întregite" 16.

Băieţii înşişi insistă cu tărie ca părinţii lor să îi cunoască şi să îi accepte aşa cum sunt ei de fapt, ca şcoala să recunoască potenţialul fiecăruia, iar comunităţile să le preţuiască diversitatea. Din fericire, în pofida modului în care şablonul rigid al masculinităţii inhibă orice schimbare, instinctele umane nu pot fi complet suprimate. Dezvoltarea umană este o forţă revoluţionară. Chiar dacă masculinitatea tradiţională le pune piedici, tinerii de sex masculin sunt pe cale de a se adapta în mod creativ la o mai mare egalitate în cadrul relaţiilor lor. În opinia

sociologului Michael Kimmel, „datele obţinute de noi susţin cu certitudine faptul că majoritatea bărbaţilor americani s-au adaptat în linişte, fără prea mult tam-tam ideologic, la o mai mare egalitate între sexe atât în relaţiile lor personale, cât şi în cele de la locul de muncă; adaptarea lor s-a făcut mai lin decât în oricare altă generaţie de dinaintea lor” 17.

După cum spunea Mlambo-Ngcuka, important este ca bărbaţii şi băieţii să devină nişte „oameni de bine”. Discuţiile despre virtuţile pe care ar trebui să le posede bărbaţii şi despre măsurile necesare pentru cultivarea acestora sunt din ce în ce mai aprinse. Intervenţia celor trei bărbaţi din trenul din Portland confirmă datele obţinute în urma unui sondaj realizat pe scară largă privind virtuţile şi trăsăturile pozitive de caracter, coordonat de Centrul de Psihologie Pozitivă al Universităţii din Pennsylvania. Din centralizarea acestor date a reieşit că bărbaţii erau predominanţi în ce priveşte trăsăturile caracteriale extreme – fie ele pozitive sau negative. Încolţiţi, numeroşi bărbaţi devin descurajaţi, disperaţi şi periculoşi. Odată ce sunt retezate legăturile empatice, iar conştiinţa de sine se restrânge, persoanele de sex masculin sunt aparent capabile de orice.18

Există însă unii bărbaţi, precum cei care l-au înfruntat pe agresorul din tren al acelor tinere, care îşi păstrează virtuţile în pofida modului în care a fost făcută socializarea lor. Faptele lor reprezintă o afirmare puternică a integrităţii morale a bărbaţilor. Eroii ne ajută să vedem potenţialul acesteia. În viaţa de zi cu zi, în ce măsură ne putem baza pe băieţi şi pe bărbaţi? Vor fi suficiente virtuţile lor morale pentru a triumfa asupra deznădejdii născute din experienţele lor în calitate de băieţi?

Actuala versiune a educaţiei băieţilor lasă mult prea multe aspecte la voia întâmplării. Unii băieţi cresc într-un fel, alţii într-altul, în funcţie de circumstanţele naşterii şi de calitatea resurselor şi a relaţiilor de care au parte. Dacă nu este supusă unei analize critice, educarea băieţilor, aşa

cum este ea clădită în momentul de faţă în cadrul şcolii, al programelor sportive, al comunităţilor şi al familiilor, se va solda cu multe costuri dezvoltaţionale. Unii băieţi reuşesc să îşi menţină principiile morale; alţii îşi pierd cu totul sufletul. Nicio familie, şcoală sau comunitate nu ar trebui să lase la voia întâmplării în care dintre aceste două categorii se va încadra fiecare băiat.

Spre binele fiecărui băiat din viaţa noastră şi în folosul societăţii în ansamblul ei, cei responsabili cu educarea băieţilor trebuie să îşi asume responsabilitatea şi pentru victimele unei educaţii inadecvate. Abordarea acestei probleme sociale majore doar la nivel individual este o soluţie ineficientă – fără să mai spunem că este şi nedreaptă.

Actualmente, există mai mult sprijin ca niciodată oferit băieţilor, ca indivizi, pentru a respinge sau a rezista tiparului rigid al masculinităţii. Dar, pentru a dezvolta această susţinere într-o mişcare de anvergură, în care pierderile şi victimele în rândul băieţilor să devină excepţie şi nu regulă, trebuie să fim sinceri în legătură cu costurile reale ale unei educaţii inadecvate.

Două tipuri specifice de accidente nefericite în rândul persoanelor de sex masculin ne reamintesc care este miza gestionării corecte a creşterii şi educării băieţilor.

FOAMEA DE RECUNOAŞTERE

În seminarele organizate pentru directorii de şcoli, eu prezint adesea interviuri video cu băieţi care au participat la studiile mele. Brendan, elev la o şcoală de stat din Toronto, este protagonistul uneia dintre filmări. În primul videoclip, adolescentul explică de ce, în momentul în care se simte apropiat emoţional de un profesor, înţeles şi respectat, i se pare mai uşor să se achite de îndatoririle sale de elev şi să fie activ la orele de curs. În absenta

— unei conexiuni emoţionale, lucrurile se complică. „Poate că este un defect de-al meu”, recunoaşte el, „dar răspund într-un mod pozitiv când simt că există o conexiune cu profesorul; dacă nu, mă trezesc că îmi pierd

concentrarea în timpul orei”. Întrebat ce se întâmplă când „îşi pierde concentrarea”, Brendan adaugă: „Asta poate strica relaţia cu profesorul, pentru că el ar putea crede că sunt pur şi simplu un tip care nu vrea să participe la oră. Dar sunt un tip inteligent şi îmi place să învăţ. Doar că, atunci când un profesor nu mă respectă, îmi este greu să-mi fac treaba”.

La întrebarea ce face în momentul în care îşi pierde concentrarea, Brendan răspunde că are tendinţa „de a vorbi mult, de a nu mai fi atent la ceea ce spune profesorul”. Dacă acesta încearcă să îi facă observaţie în legătură cu lipsa lui de atenţie, el „cedează, îşi face temele, dar în realitate aşteaptă cu nerăbdare sfârşitul semestrului”. El mai adaugă: „Dacă profesorii ar sta de vorbă şi ar încerca să se apropie mai mult de mine, atunci cred că m-aş implica mai tare. Dacă mi s-ar vorbi într-un mod adecvat, amabil, aş începe să mă port mai bine”.

Dar dacă profesorul se comportă într-un mod neplăcut şi îi vorbeşte mai puţin amabil? „Atunci îl ignor, îi port pică, şi nu prea mai sunt receptiv la ceea ce încearcă să-mi spună”. Şi devii turbulent? „Da. Categoric!”, răspunde el fără nicio ezitare. Îmi povesteşte în continuare despre profesorul de franceză care l-a dat afară de la oră, trimiţându-l la director din pricina comportamentului său nepotrivit şi care „nu încerca cu adevărat să stabilească o conexiune emoţională între ei doi”. Când i s-a permis să se întoarcă în clasă, conflictul dintre ei s-a înrăutăţit în mod semnificativ, Brendan încercând să „uzurpe autoritatea” profesorului în diverse moduri, iar ora de franceză devenind un adevărat câmp de luptă.

După cum se întreba Nel Noddings, specialistă în filosofia educaţiei, persoanele care primesc îngrijire nu au oare responsabilitatea morală de a se comporta respectuos faţă de cei care le oferă această îngrijire? Ce se întâmplă când această responsabilitate este trecută cu vederea? 19 în interviul filmat, Brendan lasă impresia unui adolescent cam debusolat însă extrem de sincer, de simpatic şi de

convingător. Reacţiile sale faţă de profesor pot fi recunoscute uşor de orice persoană care îşi petrece timpul în preajma băieţilor. Prea puţin capabil să-şi recunoască punctele slabe din cadrul relaţiei cu profesorul, el gândeşte în termeni de „drepturi” care i se cuvin şi de „păcate” atribuite profesorului. Cu toate că este dispus să admită că are şi unele „defecte de caracter”, el pur şi simplu nu se simte cu adevărat vinovat că a devenit o problemă pentru profesorul de franceză. Ba mai mult, pare să resimtă o oarecare satisfacţie în legătură cu situaţia creată.

Din nefericire, ceea ce lipseşte din modul în care Brendan înţelege lucrurile este o etică funcţională care să-i ghideze comportamentul în cazul în care cineva îl dezamăgeşte. Lipsit de o astfel de busolă morală, el se lasă în schimb călăuzit de normele privind masculinitatea care valorizează disputele cu profesorii şi pun în umbră adevărata provocare, aceea de a nutri o relaţie. Brendan vede conflictele sale cu profesorii numai în contextul propriilor sale dezamăgiri. Capacitatea sau disponibilitatea de a înţelege punctul de vedere al profesorului, receptivitatea faţă de emoţiile celorlalţi, toate acestea lipsesc – şi totuşi ele reprezintă o atât de importantă abilitate relaţională. Blocajul într-un tipar comportamental narcisic nu este doar o chestiune legată de vârstă; abilitatea băiatului de a se gândi la ceea ce simt ceilalţi se dobândeşte prin practică.

Narcisismul este în general în creştere în rândul celor sub treizeci de ani, conform psihologilor Keith Campbell de la Universitatea din Georgia şi Jean Twenge de la Universitatea de Stat din San Diego. Ei au analizat peste o sută de studii referitoare la scorurile obţinute de studenţi la un inventar al trăsăturilor narcisice şi au descoperit „o uriaşă creştere” pe parcursul anului 2008. Un alt grup de cercetători a descoperit o creştere de aproape trei ori a numărului diagnosticelor de tulburare de personalitate narcisică în rândul persoanelor de 20 – 30 de

ani, comparativ cu generaţiile anterioare. Într-un alt metastudiu, Emily Grijalva de la Universitatea din Buffalo a condus o echipă care a analizat 355 de cercetări privind trei caracteristici ale narcisismului: leadershipul, grandomania şi exhibiţionismul, respectiv sentimentul exagerat de îndreptăţire. Aceasta a descoperit că bărbaţii se remarcă cu precădere în ceea ce priveşte sentimentul de îndreptăţire, iar probabilitatea ca ei să îi abuzeze pe alţii şi să creadă că li se cuvin anumite privilegii este mai mare (comparativ cu femeile).20

Rezumând aceste concluzii legate de predominanţa narcisismului la bărbaţi, Jefffrey Kluger, autorul cărţii *The Narcissist Next Door*: *Understanding the Monster în Your Family*, *în Your Office*, *în Your Bed – în Your World* (*Narcisicul de lângă noi. Să-l înţelegem pe acest monstru*, *aşa cum apare în familie*, *la serviciu sau în dormitor*), scria: „Dacă eşti în căutarea unor indivizi plini de sine, ţanţoşi, egocentrici, aroganţi, exhibiţionişti, infatuaţi, insensibili şi care cred că totul li se cuvine, îi vei găsi mai degrabă în rândul băieţilor decât în cel al fetelor” 21.

Preocuparea pozitivă faţă de sine este o atitudine sănătoasă; este o bază necesară pentru dezvoltarea încrederii de sine şi pentru a-ţi construi viaţa. Marele învăţat evreu, rabinul Hillel cel Bătrân, îşi punea următoarea întrebare, devenită celebră: „Dacă eu nu mă îngrijesc de mine, cine să o facă?” Desigur, mamele şi tatii vor ca fiii lor să fie mulţumiţi de ceea ce sunt. Şi multe eforj», jturi în parentaj sunt dedicate validării convingerii copilului că poate reuşi în viaţă. Însă atitudinea pozitivă faţă de sine nu este un ingredient esenţial pentru reuşită, după cum confirmă Carol Dweck, psihologă specializată în cercetarea atitudinilor mentale (*mindsets*).*22*

Începând cu sfârşitul anilor ’60, se credea că stima de sine a unui copil era direct legată de reuşitele sale. Practicile educative care subminau stima de sine au fost eliminate. Antrenorii au început să ofere trofee în dreapta şi în stânga, iar profesorii au fost instruiri să înlocuiască

criticile cu laudele. În 2003, psihologul Roy Baumeister a analizat literatura de specialitate cu privire la stima de sine pe o perioadă de peste treizeci de ani şi a descoperit probleme serioase atât în privinţa metodelor folosite, cât şi a rezultatelor. Cele două sute de studii care au îndeplinit standardele de cercetare validă indicau de fapt că stima de sine ridicată nu era corelată cu notele de la şcoală sau cu reuşita în carieră.23

Cercetările lui Dweck au demonstrat că ceea ce încurajează motivaţia şi duce la cele mai mari realizări este de fapt credinţa în eficienţa propriului efort. Când copiii invocă potenţialul lor natural, culcându-se apoi pe-o ureche, îşi subminează succesul. Brendan se considera „un tip inteligent”, căruia „îi place să înveţe”. Dar felul în care el înţelegea cele petrecute la orele de franceză – tragedia unui băiat inteligent a cărui dorinţă de a învăţa se pierduse după o încleştare stupidă cu profesorul – reprezenta de fapt o justificare defensivă. Îndepărtarea sa emoţională de profesorul care nu îl aprecia l-a împins să îşi sacrifice obiectivele şcolare.

Mulţi băieţi se retrag într-un narcisism obtuz, pentru a se proteja de feedbackul negativ. Ghemuiţi într-o postură defensivă („nu am nicio vină”), ei sunt incapabili să avanseze într-un mod productiv şi devin din ce în ce mai defensivi când această strategie nu duce la rezultatele scontate.

Termenul clinic de „narcisism” provine din legenda greacă a tânărului Narcis, împietrit de fascinaţie în faţa propriei sale imagini oglindite în apă. Primii teoreticieni ai psihanalizei descriau egocentrismul drept un stadiu al dezvoltării în care se pun bazele relaţiilor cu cei din jur. Cu toate acestea, specialiştii în psihologia dezvoltării au constatat că anumiţi indivizi, cel mai adesea de sex masculin, nu au parte de relaţii care presupun o reciprocitate emoţională. Aceşti copii, în opinia psihanalistului Heinz Kohut, ale cărui concepţii cu privire la narcisism şi la empatie au revoluţionat psihologia

dezvoltării în anii ’90, nu au primit suficientă „oglindire” din partea celorlalţi şi sunt lipsiţi de încredere de sine şi dominaţi de sentimente de nesiguranţă. Au o nevoie insaţiabilă de afirmare, se feresc de o reală apropiere emoţională de alte persoane şi tind să fie rigizi şi dominanţi. După cum spunea medicul austriac Sigmund Freud, fondatorul şcolii de psihanaliză, „în cazul în care aceşti bărbaţi iubesc o femeie, nu au nicio dorinţă sexuală, iar când o doresc sexual, nu o pot iubi” 24.

Indiferent ce alte chestiuni legate de dezvoltare rămân nerezolvate, situaţia este agravată de natura înalt competitivă a educaţiei băieţilor. Pradă unor sentimente de nesiguranţă şi unei continue nevoi de validare, mulţi dintre ei se lasă ademeniţi de reuşita în plan social şi de recompensele aferente, cu toate că acestea nu le oferă nicidecum răspunsuri cu privire la propria lor identitate. „Dacă mă îngrijesc numai de mine, cine sunt eu?”, se întreba în continuare Hillel. Educaţia tradiţională le provoacă băieţilor tot felul de daune, iar cei care nu îşi asumă niciodată curajul de a se aventura în apele nesigure ale unei relaţii intime sunt cu adevărat demni de milă. Unii bărbaţi îşi trăiesc întreaga viaţă chinuindu-se să suporte vidul interior cauzat de o insuficientă validare în copilărie.

BĂIEŢII RĂI

Tinerii excesiv de preocupaţi de nevoile nesatisfăcute sunt adesea confundaţi cu cei care acţionează în moduri antisociale. Atât narcisicii, cât şi psihopaţii sunt manipulatori, chiar abuzivi şi indiferenţi la orice altceva în afara propriilor interese. Ambelor categorii le lipseşte interesul faţă de celelalte persoane, exceptând cazul în care acestea reprezintă pur şi simplu nişte mijloace pentru a-şi atinge scopurile personale. Tinerii din ambele categorii pot fi fermecători, extrem de persuasivi, mai ales când sunt pe deplin concentraţi asupra unui scop important, şi sunt, de cele mai multe ori, de sex masculin.

Tulburarea de personalitate antisocială (aşa-numita „psihopatie”) se caracterizează printr-o „desconsiderare

totală a drepturilor celorlalţi”. În cartea sa, *Bad Boys*, *Bad Men*: *Confronting Antisocial Personality Disorder* (*Sociopathy*) (*Băieţi răi, bărbaţi răi: Confruntând personalităţile antisociale sau psihopate*), psihiatrul Donald Black ajunge la concluzia că, „trăsătura cea mai semnificativă din punct de vedere epidemiologie a acestei tulburări de personalitate antisocială este aceea că o regăsim aproape exclusiv în rândul bărbaţilor” 25. Dar atitudinea lipsită de consideraţie, antisocială, a bărbaţilor este rezultatul, deloc surprinzător, al condiţionării acestora. Din cauza constrângerilor necruţătoare ale educaţiei lor, mulţi băieţi ajung să se comporte în moduri complet lipsite de consideraţie faţă de ceilalţi. Ei rămân marcaţi de acest tipar de comportament necinstit, agresiv, impulsiv şi iresponsabil, nerestricţionat de normele sociale sau de lege.

Din fericire, băieţii cu comportamente inadecvate îşi îmbunătăţesc capacitatea de autoreglare şi de autocontrol empatic pe măsură ce se maturizează. Majoritatea comportamentelor negative în rândul adolescenţilor băieţi sunt mai degrabă contextuale, legate de influenţa negativă a grupului de colegi şi se reduc odată cu vârsta şi cu maturizarea. De altfel, nu mai puţin de 60% dintre băieţi sunt angajaţi într-o formă sau alta de comportament delincvent în timpul adolescenţei, dovadă a presiunilor idealului masculinităţii.

Am cunoscut mulţi băieţi, aduşi de părinţi sau trimişi de autorităţi de tot felul, în urma îngrijorărilor privind comportamentul lor negativ. Derek, de exemplu, fusese obligat de conducerea şcolii să facă consiliere după ce fusese surprins comiţând un act de vandalism. Am analizat împreună gândurile sale în momentele în care acţiona într-un mod atât de distructiv, încercând să-mi fac o idee despre motivele din spatele faptelor sale. Mi-am dat seama că el se lăsase antrenat de incitarea la sfidarea autorităţii venintă dinspre micul grup de colegi cu care îşi petrecea timpul. Nu exista nimic altceva – nici sentimente de mânie,

nici gândire distorsionată – care să indice mai mult decât o lipsă de judecată şi de autocontrol. Psihologul Teme Moffitt de la Universitatea din Wisconsin estimează că doar în cazul a 5% dintre persoanele de sex masculin este justificată etichetarea de „personalitate antisocială”.26

Însă în timpul stagiului meu de lucru cu pacienţii spitalizaţi, am întâlnit câţiva adolescenţi băieţi care nu erau receptivi la recompensele sau la sancţiunile tratamentului nostru terapeutic complex. Sistemul ce reglementa unitatea spitalicească, structurat pe mai multe niveluri şi bazat pe obiective strict definite şi pe privilegii pertinente, menite să stimuleze presiunile pozitive la nivelul grupului de egali şi influenţa relaţională, avea prea puţin efect asupra acestor adolescenţi băieţi. Indiferent dacă ei câştigau vreodată recompensele asociate nivelului 4 (libertatea să iasă afară sau să viziteze camera recreaţională, să zăbovească după mese în sala de mese ş.a.m.d.) sau dacă accesul le era limitat la secţia de la etajul întâi care rămânea încuiată, aceşti băieţi tratau chestiunea ca pe un simplu inconvenient. Ei tolerau impasibili sancţiunile restrictive. Cu toate că uneori dădeau impresia că stabilesc nişte legături emoţionale reale, realizam în cele din urmă că de fapt acestea serveau unui anumit scop – „Ce am de câştigat din această relaţie?” – şi că de fapt fuseserăm duşi de nas. Părerea celorlalţi despre ei nu conta decât dacă le era cumva de folos sau dacă se interpunea în calea vreuneia dintre dorinţele lor.

Capacitatea de intrigă şi de manipulare a unora dintre băieţi era de-a dreptul înspăimântătoare. În unitatea de tratament al adolescenţilor spitalizaţi, pacienţii aveau o gamă largă de probleme. Unii dintre ei fuseseră internaţi din cauza depresiei şi a tendinţelor suicidare; alţii, pentru că scăpaseră de sub control acasă, la şcoală sau în cartier – sau în toate aceste locuri, în unele cazuri. Unora tratamentul li se impusese de sistemul de justiţie pentru minori ca urmare a comiterii unor infracţiuni precum

furturi, vandalism, tâlhării, trafic de droguri, agresiuni fizice. Când trebuia să fac evaluarea unui nou pacient la internare, primele impresii îmi ofereau date despre cine era ca om. Realizând cât de indiferent, de rece şi de calculat deveniseră unii dintre aceşti băieţi internaţi, mi se făcea părul măciucă pentru că îmi dădeam seama că tot ce îi mai ţineau în frâu era doar frica de a nu fi prinşi. Aceşti băieţi „antisociali" erau lipsiţi de ancore relaţionale care să-i ajute să-şi menţină conduita în limitele moralităţii.

Unul dintre tineri, Joe, un băiat drăguţ cu un zâmbet molipsitor şi o aparentă inocenţă, s-a dovedit a fi unul dintre cele mai grave cazuri întâlnite – el nesocotea ostentativ orice regulă şi nu era intimidat de nicio consecinţă negativă. Încercarea obişnuită de a-l convinge să-şi schimbe comportamentul nu a dus la niciun rezultat. La un moment dat, s-a folosit de un cuţit furat din sala de mese pentru a face o gaură în peretele de gipscarton care despărţea camera sa de cea a unei paciente internate în urma unor abuzuri sexuale repetate. Reuşise cumva să o convingă să îi facă sex oral prin gaura din perete. Când echipa de îngrijire i-a reproşat lipsa de respect faţă de tânăra pacientă, a ridicat din umeri. Era complet lipsit de orice sentiment.

În primii ani ai carierei mele, am încercat să identific momentele critice de suferinţă care îi determinaseră pe băieţii de tipul lui Joe să nu le mai pese de nimeni altcineva. Speram să îi pot ajuta să înfrunte dezamăgirile zdrobitoare care îi îndepărtaseră de legăturile emoţionale autentice şi să îi sprijin să-şi schimbe tiparele contraproductive de comportament care îi împiedicau să se bucure de adevăratele satisfacţii ale vieţii. Eram optimist în legătură cu capacitatea lor de recuperare. După atâţia ani, sunt şi mai uluit de puterea minţii umane de a depăşi traumele de tot felul. Dar îmi dau seama, la fel de bine, şi de amploarea daunelor în cazul unora dintre băieţi şi cât de multe resurse le trebuie – curaj, o profundă şi perseverentă apropiere emoţională, încredere –, pentru

a se înhăma la procesul de vindecare.

În căutarea unor răspunsuri referitoare la modul în care băieţii capătă o personalitate antisocială, cercetătorii au recurs la studii care tratează problema din punct de vedere biologic. Dar este mult mai probabil ca tiparele de personalitate antisocială să se datoreze unei multitudini de cauze. Ereditatea, o leziune organică, abuzurile grosolane şi neglijarea din copilărie – toate acestea contribuie la apariţia „unei probleme care prinde contur şi se dezvoltă într-un anumit concurs de împrejurări”, conform dr. Black. Există totuşi şi veşti bune referitoare la personalitatea antisocială. Chiar dacă parcursul unui băiat spre un comportament antisocial poate izvorî din lipsurile în plan afectiv şi din suferinţele îndurate, tiparele antisociale pot fi învinse. „Ştim că schimbarea este posibilă”, scrie dr. Black. „Din anumite motive, unele persoane cu comportamente antisociale se pot îndrepta”. 27

Acest prognostic încurajator este deosebit de important atunci când avem în vedere modul în care rasa şi clasa socială se combină cu problemele specifice masculinităţii, pentru a conduce la comportamente antisociale. La lista de factori care conduc la delincvenţă şi la săvârşirea de infracţiuni, pot fi adăugate experienţele legate de opresiunea socială. Probabilitatea ca afro-americanii de sex masculin să ajungă la închisoare este de cinci ori mai mare decât în cazul celor de rasă „albă”; în cinci dintre statele americane, această discrepanţă rasială este mai mare de zece la unu. Conform unui raport al centrului de cercetare Sentencing Project, din Washington D.C., care militează pentru reformarea justiţiei penale americane, aceste diferenţe pot fi atribuite asprimii pedepselor pentru posesia de droguri, prejudecăţilor rasiale ale magistraţilor şi dezavantajelor sistemice care afectează familiile aparţinând minorităţilor rasiale. Cu alte cuvinte, tinerii bărbaţi de culoare se confruntă cu prejudecăţi adânc înrădăcinate care favorizează aplicarea unor pedepse aspre în detrimentul susţinerii şi recuperării.

Pentru aceşti tineri, închisoarea nu este decât un scurt popas pe un traseu care începe încă din şcoală. Aceşti băieţi ştiu, în mod conştient sau inconştient, că prejudecăţile rasiale le vor pune piedici oriunde vor merge. În urma unui studiu recent, condus de cercetătorii de la universităţile Stanford şi Harvard şi de la Biroul pentru recensământul populaţiei în SUA, s-a descoperit că, dintre persoanele de sex masculin din medii socio-economice asemănătoare, băieţii de culoare se descurcă mai rău decât albii. De fapt, discrepanţele cele mai mari dintre „albi" şi „negri" apar la nivelul veniturilor superioare. După cum semnala *New York Times*, „cercetarea a stabilit clar că obstacolele cu care se confruntă băieţii? şi bărbaţii de culoare sunt ieşite din comun" 28.

Profesoara Ann Arnett Ferguson, de la Smith College, a desfăşurat un studiu pe o perioadă de trei ani într-o şcoală elementară dintr-o zonă săracă. Ea a descris cum un grup de tineri de sex masculin fusese identificat de către personalul şcolii ca fiind „sortit să ajungă la închisoare". Această sentinţă a cadrelor didactice se leagă de internalizarea unei percepţii de sine distorsionate de prejudecăţile rasiale. Psihologul Howard Stevenson, de la Universitatea de Stat din Pennsylvania, vorbeşte despre „hipervulnerabilitatea" băieţilor care, pentru a compensa faptul că nu sunt priviţi ca nişte simpli băieţi, ci ca nişte ameninţări sociale, exagerează în privinţa adoptării stereotipurilor legate de masculinitate, adoptând atitudini sfidătoare.29

Legătura dintre hipermasculinitate şi hipervulnerabilitate mi-a rămas în minte de la cazul lui Niles, băiatul din perioada în care lucram la Tribunalul pentru minori şi familie. În timpul şedinţelor noastre, vedeam un tânăr sensibil, cu înclinaţii artistice. Confruntat cu presiunile care îl împingeau să adopte o atitudine de dur, el şi-a cântărit opţiunile. În timp ce îşi aştepta audierea, noi acuzaţii au început să sosească la tribunal –

posesie de droguri, furt de autovehicul, tâlhărie – şi mi-am dat seama că planul alternativ pe care îl concepuserăm împreună intra în competiţie cu presiunile mai urgente şi mai imperative ale vieţii în familie, la scoală şi în cartierul său. Chiar sub ochii mei se transforma în băiatul rău la care toată lumea se aştepta: stând în picioare în celula sa, după ce fusese imobilizat de gardieni, era atât de surescitat în urma încăierării pe care o declanşase şi a eforturilor de a înfrunta ameninţările şi violenţa, încât devenise practic de nerecunoscut.

CALEA DE URMAT PENTRU BĂIEŢII NOŞTRI) J

În aceste vremuri de tranziţie, cu miză uriaşă, părinţii sunt asaltaţi de idei contradictorii privind modul de a-şi educa fiii. Unele voci promovează valorile masculine şi abordările tradiţionale, precum Eric Davis, care împreună cu coautoarea Dina Santorelli, a scris cartea *Raising Men*: *From Fathers to Sons – Life Lessons from Navy SEAL Training* (*Să creştem nişte bărbaţi adevăraţi*: *Lecţii de viaţă ca de la taţi la fii – modelul antrenamentului din Forţele Marine*). Acest autor nu pregeta, de exemplu, să lege la spate mâinile băieţilor şi să le imobilizeze picioarele înainte de a-i arunca în piscină pentru a le stimula curajul.30 Alte voci susţin ideea că, în cazul băieţilor, trebuie contracarată în primul rând dimensiunea biologică, sugerând că, pentru a-i îmblânzi, ar trebui trataţi ca şi cum ar fi nediferenţiaţi de fete. Această discuţie legată de educarea băieţilor este o reminiscenţă a celei pe care am auzit-o la începutul carierei mele – atunci se vorbea despre influenţele hormonale asupra nivelurilor diferite de energie ale băieţilor şi fetelor şi despre capacitatea lor diferită de adaptare la mediul şcolar, la relaţia cu profesorii şi la procesul de învăţare. Problema cu toate aceste idei este că aproape niciuna nu se bazează pe cercetări ştiinţifice serioase şi că niciuna nu funcţionează.

Când am înfiinţat programul „în numele băieţilor” (On *Behalf of Boys*) în şcoli, existau polemici şi multă literatură, dar prea puţine dovezi ştiinţifice de oferit

părinţilor. Adunând laolaltă cât mai multe idei întemeiate pe dovezi concrete, am organizat seminarul „Cunoştinţe de bază în creşterea băieţilor” (*Raising Sons 101*). Acesta reprezintă efortul nostru de a-i ajuta pe părinţii băieţilor să-şi dezvolte o vedere panoramică asupra provocărilor cu care se confruntă şi de a răspunde la unele dintre întrebările lor cele mai urgente.

„RAISING SONS 101”.

Acest proiect, clădit în jurul unor teme legate de dezvoltarea băieţilor, oferă informaţii, competenţe pertinente, precum şi o listă de sfaturi în legătură cu ce ar trebui sau nu să faceţi. Programul este organizat în cinci lecţii.

LECŢIA ÎNTÂI: SUSŢINEŢI CAUZA FIULUI VOSTRU

A susţine cauza băieţilor implică, în primul rând, a înţelege ameninţarea pe care o reprezintă presiunile sociale cărora ei trebuie să le ţină piept. Mulţumită unei înţelegeri mai largi a dezvoltării băieţilor, veţi fi mai în măsură să luaţi atitudine în favoarea bunăstării fiilor voştri. De exemplu, când observaţi că fiul vostru, sub presiunile grupului de colegi sau ale altor influenţe, este forţat să-şi restrângă opţiunile, puteţi interveni pentru a-i consolida puterea de a-şi alege singur drumul.

Pentru majoritatea băieţilor, aceste presiuni se manifestă practic încă din primele clipe de viaţă, când bebeluşului i se cere să se oprească din plâns, spunându-i-se că este „băiat mare”. Mai târziu, dacă băiatul se joacă cu păpuşile sau cu alte jucării considerate a fi destinate fetelor, este foarte proabil ca el să fie reorientat de părinţi sau chiar umilit. Acelaşi tip de atitudine îngustă apare şi când se pune problema invitării unor fete la petrecerile fiului sau a împrietenirii băiatului cu acestea. Şi mai târziu, pe terenul de sport sau în curtea şcolii, cresc presiunile asupra băieţilor de a se conforma aşteptărilor stereotipe de gen: să aibă gustul competiţiei, să continue jocul în pofida durerii resimţite în urma unei accidentări, să fie dominanţi etc. Aproape zilnic, pe parcursul adolescenţei

fiului vostru, puteţi găsi nenumărate ocazii pentru a-i reaminti că îl înţelegeţi şi îl iubiţi pentru ceea ce este şi pentru a-l asigura că este capabil să hotărască singur modul în care doreşte să-şi exprime şi să-şi exploreze propria masculinitate.

În astfel de momente, îi puteţi fi de ajutor în diverse feluri: puteţi interveni când este nevoie, puteţi normaliza dificultăţile cu care se confruntă, vă puteţi asigura că, pentru el, relaţia cu voi reprezintă un refugiu sigur. De pildă, când insistenţele de a se conforma devin copleşitoare pentru băiat, îl puteţi întreba dacă are nevoie de ajutor pentru a gestiona situaţia. Puteţi căuta împreună idei în legătură cu ce se poate face în situaţia dată, formând cu el un parteneriat pentru a reflecta la soluţiile posibile. Pe măsură ce băiatul mai creşte, s-ar putea simţi umilit că are nevoie de ajutorul părinţilor; în aceste momente, povestirea unor experienţe din propriile bătălii cu normele privitoare la masculinitate poate calma sentimentele sale de stânjeneală şi de ruşine. Uneori, ca părinţi, vă puteţi simţi derutaţi de priorităţile concurente, ca de pildă impunerea unor limite care merg în paralel cu încurajarea afectuoasă a fiului. Vă cer în acest caz să vă gândiţi în primul rând la situaţie în ansamblul ei: Cărei presiuni îi este supus băiatul şi cum îl afectează această situaţie? De ce are mai multă nevoie în acel moment – de limite şi de lecţii de morală sau de o atitudine prietenoasă şi de un moment de relaxare?

Ca părinţi, trebuie să luăm hotărâri strategice şi să nu uităm ţelul ultim: să îi ajutăm pe băieţi să se mobilizeze pentru a rezista presiunilor şi pentru a solicita ajutor ori de câte ori resursele lor personale au nevoie de un imbold. A fi un aliat de nădejde pentru băieţi înseamnă a le accepta şi a le valida frământările, indiferent de situaţie, păstrând totodată aşteptări ridicate în ceea ce priveşte capacitatea lor de a descoperi singuri ce vor în viaţă.

Mult prea des, părinţii băieţilor pierd din vedere acest aspect, în vreme ce mulţi ţin partea băieţilor într-un

fel sau altul, abordarea lor este adesea nepotrivită. Îi încalcă fiului intimitatea personală, confundă aspectele care îi preocupă pe ei – îşi fac griji, de exemplu, că fiul lor nu este popular – cu cele cu care de fapt se luptă băiatul. împinşi de astfel de griji, ei nesocotesc adesea iniţiativele fiului şi îşi asumă neintenţionat rezolvarea problemelor acestuia. În final, în loc să se simtă susţinut şi mai în siguranţă, băiatul se simte şi mai puţin sigur de sine şi poate chiar plin de resentimente faţă de părinţi.

Pentru părinţi, punctul de plecare în susţinerea cauzei băieţilor îl constituie relativizarea educaţiei conforme cu şablonul masculinităţii tradiţionale. Acest lucru este posibil numai în momentul în care părintele îşi dă seama că fiecare băiat în parte este diferit de prototipul masculinităţii. Pentru a-şi dezvolta această distanţare faţă de şabloane, părinţii pot răsfoi diverse studii de cercetare referitoare la educaţia băieţilor sau pot citi cărţi care redau experienţele reale ale unor băieţi. Clarificarea multora dintre necunoscutele legate de băieţi îi va ajuta pe părinţi să nu scape din vedere calităţile umane ale fiului lor.

Ca părinţi, va trebui să le reamintiţi mereu fiilor voştri cât de grozav este să fii băiat. În contextul actual, există o ambivalenţă lesne de înţeles în legătură cu modul în care sunt percepuţi tinerii de sex masculin; părinţii sunt circumspecţi în a întări unele comportamente care pot crea mai târziu probleme. Băieţii de toate vârstele detectează această ezitare. Este extrem de util ca părinţii să poată arăta fără rezerve cât de încântaţi sunt de fiii lor. Pe măsură ce se străduiesc să îşi exprime această încântare, părinţii îşi pot da seama de propria lor ambivalenţă sau de propriile resentimente faţă de sexul masculin. O astfel de conştientizare le poate oferi lor înşile o cale de vindecare şi de creştere personală.

A pleda pentru cauza băieţilor nu înseamnă a vă grăbi să îi salvaţi de fiecare dată. Intervenţia voastră are un impact mult mai mare dacă îi ajutaţi să-şi dea seama că

nu sunt singuri şi că le sunteţi aproape, gata să le oferiţi protecţie când este cazul, în acest fel, îi mobilizaţi să-şi dezvolte încrederea în ei înşişi.

LECŢIA A DOUA: MENŢINEŢI O RELAŢIE AUTENTICĂ cU BĂIEŢII PENTRU A LE ASIGURA UN SOLID SENTIMENT AL IDENTITĂŢII

Din cauza intensităţii presiunilor exercitate de grupul de colegi în copilărie, este nevoie de un puternic sentiment al identităţii, pentru a evita normele negative privitoare la masculinitate. Ca părinţi, trebuie să ne amintim că legătura lor emoţională cu noi, adulţii, este linia lor principală de apărare, care previne excesul de compromisuri. Dacă fiii voştri ştiu că ocupă un loc important în inima voastră, şi voi vă veţi bucura de un loc important în inima lor, şi odată cu voi, şi valorile voastre morale. Astfel întăriţi, vor şti cum să se raporteze la lumea din jur, păstrându-şi independenţa.

Cum cultivaţi o legătură afectivă mai profundă cu fiii voştri? Una dintre modalităţi ar fi să deprindeţi abilitatea cu totul specială a „oglindirii”. Puteţi exersa această tehnică împreună cu partenerul de viaţă, vorbind pe rând despre toate lucrurile pe care le admiraţi şi le iubiţi în legătură cu fiul vostru. Trebuie să fiţi cât se poate de precişi şi să vă împărtăşiţi unul altuia amintirile legate de anumite momente în care fiul vostru a dovedit cât de special este. Aceste exerciţii nu numai că vă pregătesc pentru oportunităţile din viaţa reală, dar vă dezvoltă această abilitate de a-l încuraja şi de a-i oferi un punct de vedere cu adevărat pozitiv, neinfluenţat de îngrijorare sau de critici. Drept rezultat, veţi deveni mai conştienţi de momentele în care căutaţi doar nod în papură sau vă lăsaţi influenţaţi de propriile supărări – şi veţi putea controla mai bine aceste tendinţe.

Toate strategiile identificate în decursul cercetărilor noastre, care şi-au dovedit succesul în relaţionarea profesorilor cu elevii, funcţionează şi în cazul relaţiei părinte-copil. Găsirea unui interes sau unei identităţi

comune, oferirea unui ajutor adaptat nevoilor reale ale băiatului, răbdarea şi receptivitatea etc. – astfel de gesturi relaţionale vor spori şansele ca băiatul să-şi privească părintele ca pe o resursă, şi nu ca pe un judecător cu puteri supreme. Deoarece, conform normelor culturale privitoare la băieţi, aceştia nu ar trebui să se bazeze pe părinţi, este important ca voi, părinţii, să vă dovediţi disponibilitatea faţă de ei şi să vă păstraţi viu interesul faţă de viaţa lor.

Zilele trecute în cabinetul meu, în timpul unei şedinţe cu Cyril şi cu mama lui, mi-am adus aminte de felul în care atâţia băieţi ajung pe neştiute să aibă ei grijă de părinţii lor, în loc ca tocmai aceşti fii să fie cei care primesc îngrijire. În vârstă de treisprezece ani, Cyril ori era complet absorbit în jocul lui video preferat, Formite, ori era nervos şi irascibil. Mama lui imputa acest comportament vârstei. Dar, pe măsură ce i-am ajutat să stea de vorbă unul cu altul despre distanţarea lor emoţională crescândă, a ieşit la lumină faptul că Cyril se simţea dator să-şi protejeze mama şi reacţiona la tristeţea ei cauzată de o pierdere suferită recent, încercând să n-o împovăreze cu propriile sale griji şi supărări. Mama lui nu avea nici cea mai mică idee că Cyril încerca să poarte singur toată această povară şi că se izolase din pricina ei. Când şi-a dat seama, a insistat ca el să-şi păstreze deschiderea faţă de ea şi s-o abordeze, chiar dacă ea părea tristă sau îngrijorată. Apropierea emoţională de el, i-a explicat ea, îi lumina întotdeauna viaţa.

Primind un feedback atât de distorsionat de valorile competiţiei şi ale culturii populare, băiatul fie găseşte o „oglindire” autentică în propria familie, fie va trebui să se descurce fără ea. În al doilea caz, el va fi mai sensibil la recompensele oferite în cadrul acestei culturi – pentru faptul că iese învingător sau că se adaptează la gaşca sa, de exemplu – şi va fi mai puţin probabil să gândească într-un mod independent. Existenţa a cel puţin unei relaţii în care să fie cu adevărat cunoscut şi iubit ameliorează

lucrurile în mod substanţial.

LECŢIA A TREIA: ÎNCURAJAŢI-I SĂ-ŞI EXPRIME EMOŢIILE

Conştientizarea emoţiilor şi exprimarea lor se dezvoltă în cadrul relaţiilor. Nu vă aşteptaţi ca băieţii să îşi împărtăşească sentimentele decât atunci când se simt protejaţi de umilinţe şi de critici. Când nu mai există bariere emoţionale şi orice ameninţare a fost înlăturată, băieţii se deschid fără reţineri; de abia aşteaptă să spună ce au pe inimă. La început, sentimentele lor pot fi brute şi neplăcute, chiar de furie îndreptată uneori împotriva părinţilor. Iritarea cronică resimţită de Cyril o descumpănea de bună seamă pe mama lui, până când şi-a dat seama că el nu făcea altceva decât să-şi semnaleze incapacitatea de a-şi ţine emoţiile sub control, oricât ar fi încercat. Dar în cadrul relaţiei cu un părinte a cărui dragoste este necondiţionată, băiatul poate învăţa să facă eforturi pentru a prezerva conexiunea emoţională chiar şi când emoţiile sale îl îndeamnă să se îndepărteze de toţi cei din jurul său.

Abilitatea de a acorda atenţie emoţiilor băiatului este una simplă, dar în acelaşi timp solicitantă. Mulţi părinţi care încearcă să facă acest lucru, în ciuda programului încărcat, fără să beneficieze de niciun ajutor exterior şi fără să aibă deloc sau prea puţin timp pentru sine, se lovesc poate ei înşişi de o mulţime de probleme personale nerezolvate. Grijile care îi preocupă îi pot face să fie neatenţi, irascibili şi să reacţioneze mai degrabă la nivel pur afectiv când fiul lor se comportă absurd. Dar când ne limităm doar să reacţionăm la ceea ce fac sau spun fiii noştri, pierdem ocazia de a descifra motivele din spatele comportamentului acestora.

Pentru a-şi dezvolta abilitatea de a asculta cu atenţie, părinţii învaţă în primul rând să îşi reducă la tăcere vocea interioară, să radieze căldură sufletească şi interes. În clipa în care părintele este capabil să-şi mobilizeze întreaga atenţie, nu mai trebuie decât să şi-o îndrepte

asupra băiatului. Dacă, de exemplu, fiul este absorbit într-un joc video sau urmăreşte o emisiune televizată, ar fi bine să stea lângă el şi să-şi arate interesul faţă de ceea ce face, dar fără a-i distrage atenţia. În timp ce îl conduce cu maşina, poate găsi o întrebare care să exprime o curiozitate autentică, sinceră, în legătură cu un aspect plăcut al vieţii băiatului: „Ce cântec asculţi?”, „Ce s-a mai întâmplat în acea emisiune pe care o urmăreai?”, „Cum s-a descurcat echipa pe care ai ales-o ultima oară când aţi jucat împreună?”. Ideea nu este să îi cereţi băiatului să vă explice ceva ori să vă ajute pe voi să înţelegeţi, ci să îl faceţi să perceapă atenţia părintelui ca fiind un lucru plăcut.

Pe măsură ce părinţii îşi exersează capacitatea de ascultare, va spori şi calitatea atenţiei lor şi vor fi mai puţin înclinaţi să o piardă sau să le fie deturnată. Iar în momentul în care băieţii percep atenţia părinţilor într-un mod pozitiv, ea va fi considerată ca binevenită. Având drept bază o astfel de conexiune emoţională, adevărata răsplată apare când băiatul e în căutarea unui public empatic sau unei atenţii încurajatoare. Odată ce încrederea în acest proces şi în beneficiile sale este stabilită, băieţii devin mai deschişi şi mai apropiaţi din punct de vedere emoţional. Şi este mult mai puţin probabil ca ei să piardă legătura cu propriul suflet.

Pentru evitarea celor mai obişnuite piedici în calea ascultării – tendinţa de a pune întrebări din simpla dorinţă de a obţine informaţii sau de a vă satisface curiozitatea, precum şi cea de a lua personal sentimentele băiatului –, este necesar să vă implicaţi trup şi suflet. Însă avantajul pe care îl are băiatul atunci când îşi poate exprima sentimentele fără a se preocupa de reacţia părinţilor este uriaş. Dobândirea unei perspective asupra modului în care emoţiile influenţează gândirea şi comportamentul este trăsătura definitorie pentru inteligenţa emoţională.

Mai presus de orice, în ocaziile în care fiul îşi împărtăşește sentimentele sale, părintele nu ar trebui să

răspundă niciodată cu sfaturi. A-i spune băiatului cum să gândească nu-i este nici pe departe la fel de util ca a-l încuraja să gândească din ce în ce mai bine de unul singur. De altfel, de multe ori, atitudinea sfătoasă a părintelui este percepută drept o lipsă de respect. Majoritatea băieţilor, mai ales când se maturizează, insistă asupra libertăţii de a lua singuri hotărâri şi sunt dispuşi să sacrifice complet conversaţiile cu părinţii, doar pentru a evita să fie criticaţi sau să li se facă morală.

LECŢIA A PATRA: EXERCITATI-VĂ AUTORITATEA

Grupurile de băieţi au tendinţa să se separe de adulţi, punându-le la încercare limitele şi puterea regulilor, să exercite presiuni asupra celorlalţi membri ai grupului pentru descurajarea „turnătorilor”, să excludă sau să se poarte urât cu fetele şi să se îndemne unii pe alţii să folosească noi gadgeturi ori să consume substanţe interzise pentru a face faţă emoţiilor reprimate. Părinţii sunt cei care trebuie să fixeze anumite limite şi să-i ghideze pe băieţi departe de valorile culturii de grup. Până când părinţii nu învaţă să gestioneze corect situaţiile în care fiul lor se comportă într-un mod inadecvat, acestuia îi va fi greu să înveţe să dea singur dovadă de autocontrol.

Pentru a-l face pe băiat să devină responsabil, se impun trei condiţii: acceptarea emoţională, „conţinerea” comportamentului său şi îndrumarea prosocială.

Chiar şi când sunteţi nevoiţi să interveniţi pentru a corecta comportamentul nepotrivit al fiului vostru, nu trebuie să reacţionaţi în mod negativ în faţa emoţiilor care stau la baza respectivului comportament. Furia, de pildă: una este să fixaţi o limită în legătură cu modalitatea de exprimare a furiei – n-are niciun sens să permiteţi manifestări distructive, ameninţări sau violenţe, şi, de obicei, este recomandat să limitaţi folosirea unui limbaj nepotrivit – şi alta este să condamnaţi băiatul pentru că îşi exprimă furia.

Când sentimentul respectiv este unul de dezamăgire – băiatul se simte „trădat” – indiferent cât de tentaţi am fi

să oferim justificări, să ne apărăm sau să ignorăm versiunea băiatului în legătură cu cele petrecute, o ascultare atentă se dovedeşte adesea suficientă pentru ca lucrurile să se lămurească, având în plus avantajul de a încuraja descărcarea emoţională. Un element esenţial în rolul nostru de consilieri ai fiului nostru este chiar acesta: să ne oferim drept „conţinători" pentru fiecare dintre emoţiile lui dureroase.

Fixarea unor limite este în mod obişnuit urmată de o revărsare de resentimente şi constituie de fapt scopul principal al impunerii limitelor: să-l ajutăm pe băiat să se elibereze de tensiunile care l-au împins spre un asemenea comportament.

Când părinţii impun fiului lor anumite limite, ei îi comunică de fapt că îl percep ca pe o persoană capabilă şi profund morală, în stare să depăşească orice suferinţă sau tensiune resimţită pentru a-şi corecta comportamentul. Am observat acest fenomen şi în cercetările noastre privind educaţia în şcoli, în situaţiile în care anumiţi profesori nu s-au lăsat induşi în eroare de comportamentul inadecvat al băieţilor, rămânând conştienţi de calităţile lor umane; comportamentul multora dintre ei s-a redresat când, după comiterea unei greşeli, profesorii le-au oferit o nouă şansă. Ei au înţeles că profesorii nu se lăsaseră înşelaţi în legătură cu realele lor calităţi, îndreptându-şi comportamentul pentru a corespunde aşteptărilor acestora.

Fără a fi pe deplin conştienţi de acest lucru, băieţii se aşteaptă ca părinţii să reziste ferm în faţa comportamentului lor agresiv sau care le testează limitele. Doar că ei se aşteaptă ca părinţii să facă acest lucru într-un mod care să nu pună în pericol sau să ştirbească legătura emoţională dintre ei şi nici sentimentul lor de a fi acceptaţi cu problemele lor cu tot. Pentru a găsi echilibrul corect, exercitarea autorităţii părinţilor ar trebui să fie mai degrabă strategică decât reactivă. Impunerea limitelor ar trebui să decurgă întotdeauna dintr-o estimare atentă a

situaţiei şi dintr-o disponibilitate de a acorda atenţie oricărei cauze de supărare care ar putea determina comportamentul nedorit. Măsurile pripite, luate într-un moment de enervare, au tendinţa de a fi inconsecvente, neviabile, ba chiar pot întări comportamentul de testare a limitelor şi de rezistenţă înverşunată.

LECŢIA A CINCEA: ÎNCURAJAŢI AUTONOMIA

Idealul unei independenţe de tipul „călăreţului singuratic”, izolat de lume, continuă să fie o imagine culturală puternică. Dar în cursul unei dezvoltări sănătoase, nu acest gen de independenţă este ţelul urmărit, ci mai degrabă o autonomie câştigată prin dezvoltarea spiritului de iniţiativă, a unei judecăţi sănătoase şi a încrederii de sine. Pentru a încuraja o astfel de autonomie, părintele trebuie să rămână apropiat de fiul său de-a lungul provocărilor cu care se confruntă, fără să preia ştafeta de câte ori acesta eşuează sau greşește. Mai degrabă, precum un bun antrenor, el are rolul de a insufla încredere şi de a servi drept „conţinător” al sentimentelor de frustrare sau de dezamăgire pe care fiul său le poate resimţi pe parcurs.

Contrar aşteptărilor, autonomia se naşte mai curând, în mod firesc, în cadrul relaţiilor, şi nu prin îndepărtarea de ele sau prin retragerea în sine. Priceperea cu care părinţii reuşesc să păstreze atât legătura emoţională cu fiii lor, cât şi onestitatea faţă de ei în ceea ce priveşte valorile importante şi nevoile familiei poate reprezenta testul suprem al abilităţii lor de a sprijini independenţa fiului. Unul dintre tinerii pe care îi consiliez pledase din greu în faţa părinţilor săi pentru obţinerea permisiunii de a fuma marijuana: „Toată lumea o face. Sunteţi atât de naivi şi de depăşiţi. Nu este nimic în neregulă cu asta”. Trecând pur şi simplu peste voinţa lor, ajunsese să se strecoare şi să fumeze pe furiş, noaptea târziu ori retras în subsolul casei.

Spre meritul lor, părinţii săi nu s-au pierdut cu firea. În paralel cu toate insistenţele lor referitoare la efectul negativ al acestui obicei şi în ciuda inflexibilităţii poziţiei

lor, ei s-au asigurat că îi arată cât de tare îl iubesc şi îl respectă. Discuţiile dintre ei au fost uneori mai tensionate, mai ales când părinţii au ameninţat cu unele restricţii în cazul în care fiul le nesocoteşte hotărârea. În cele din urmă, acesta a considerat că părinţii săi au pur şi simplu în vedere bunăstarea lui şi, chiar dacă nu era de acord cu poziţia lor, a fost dispus să facă un compromis. Din punctul lui de vedere, a se supune raţionamentului lor nu însemna că s-ar fi dat bătut.

În vreme ce compromisurile şi negocierea sunt întotdeauna necesare în orice relaţie, conflictele aparente se sting pur şi simplu odată ce respectul, ascultarea şi descărcarea emoţională sunt încurajate. Există întotdeauna şanse de a soluţiona un conflict în momentul în care emoţiile dureroase sunt clarificate. Pentru a găsi echilibrul just între menţinerea legăturii emoţionale şi susţinerea fiului în dorinţa lui de a zbura cu propriile sale aripi, de obicei părinţii trebuie să analizeze modul în care propria lor nevoie de autonomie a fost gestionată în familia lor – şi impactul acestor experienţe asupra relaţiei cu fiul lor.

BĂRBAŢI DREPŢI, OAMENI CE BINE

Faptul că în noua economie colaborativă băieţii şi tinerii bărbaţi muncesc alături de alţi oameni – de toate tipurile – în echipă este un aspect important. Tinerii din ziua de azi trăiesc în relaţii şi în familii mai democratice decât oricare altă generaţie precedentă, care reflectă un angajament profund faţă de respectarea drepturilor tuturor oamenilor. Pentru a fi eficienţi şi productivi, băieţii trebuie să accepte aceste noi condiţii de interrelaţionare şi poziţiile mai puţin ierarhizate, mai puţin avantajoase pe care le oferă. Tinerii trebuie să admită că dreptatea şi integritatea morală sunt necesare pentru a avea succes. Chiar dacă vechiul refren, conform căruia bărbaţii sunt mai importanţi decât femeile, se mai face încă auzit, pentru a-şi croi un drum în noua lume, tinerii mileniali şi

post-mileniali de sex masculin trebuie să priceapă că privilegiile necâştigate care ţin de gen, de rasă, de clasă socială ş.a.m.d. nu conferă drepturi corecte sau valoroase. Cum îi pot ajuta părinţii să înţeleagă acest lucru?

Una dintre metode ar fi „să ne creştem fiii într-un mod cât mai asemănător celui în care ne creştem fiicele”, aşa cum spunea Gloria Steinern, oferindu-le o mai largă paletă emoţională. Într-un articol recent din *Vanity Fair*, editorialista Monica Lewinsky scria despre „noile frontiere ale vulnerabilităţii masculine”, citându-i pe Brad Pitt, pe prinţul Harry şi pe Jay-Z drept modele „a ceva diferit – ceva atrăgător, emoţionant, vulnerabil şi chiar feminin”. Când Brad Pitt a vorbit deschis despre recuperarea sa din dependenţa de alcool şi de droguri şi despre înclinaţia sa pentru creştere şi reflecţie personală, a fost atacat de tradiţionaliştii care îi reproşau că nu este suficient de „bărbat”. Lewinsky i-a luat apărarea explicând că în „marea de schimbări petrecute în ultimele decenii, pentru tinerii de sex masculin din ziua de azi, a fi «mai bărbat» sau a fi un «bărbat adevărat» este echivalent cu a-şi exprima emoţiile cele mai profunde, a-şi recunoaşte defectele şi a vorbi deschis despre aceste lucruri, asumându-şi consecinţele acestor dezvăluiri” 31.

y

Claire Cain Miller, ziaristă la *New York Times*, a scris un articol foarte apreciat – „Cum să creşti un fiu feminist”. Definind drept „feminist” orice individ capabil să accepte egalitatea deplină între bărbaţi şi femei, ea a apelat la sfaturile unor experţi şi a conceput un set de douăsprezece recomandări destinate „oricui vrea să crească nişte copii afectuoşi, încrezători în ei înşişi şi liberi să-şi urmeze visurile” 32.

Pentru început, spune ea, băieţilor trebuie să li se permită să plângă. Canalizarea întregii game de emoţii în nişte izbucniri monocromatice de furie are serioase consecinţe negative. Doar când inima şi mintea băieţilor sunt într-o perfectă armonie, iar ei sunt sinceri în legătură

cu ceea ce le provoacă suferinţă, doar atunci ei se pot cu adevărat apropia emoţional de alţi oameni. Programaţi din punct de vedere evolutiv să fie nişte fiinţe empatice, odată perturbată capacitatea naturală de exprimare a emoţiilor, integritatea lor morală este afectată. Soluţia este una simplă, cu consecinţe semnificative.

Alte idei de-ale ei erau menite să străpungă miturile legate de masculinitate. Ea recomanda, de pildă, furnizarea unor modele demne de urmat pentru a-i ajuta pe băieţi să descifreze realităţile din spatele stereotipurilor privind masculinitatea. O altă recomandare era aceea de a-i învăţa pe băieţi să-şi asume o parte din treburile casnice în loc de a permite ca acestea să cadă în mod disproporţionat pe umerii fetelor. În legătură cu acest aspect, ea le recomanda părinţilor să îşi educe băieţii să aibă grijă de alţii, astfel încât să înveţe în egală măsură cu fetele ce înseamnă a-ţi asuma o astfel de responsabilitate. Miller a citat studiile întreprinse în cadrul programului canadian, „Rădăcinile empatiei”, care s-a răspândit în lumea întreagă datorită succesului repurtat în prevenirea fenomenului de hărţuire între băieţi şi a agresivităţii.33

Băieţii ar trebui să se bucure de faptul că sunt băieţi, conform lui Cain Miller, care îi sfătuieşte pe părinţi să-şi lase fiii „să se joace mai dur, să spună bancuri, să se uite la meciuri, să se caţere în copaci, să facă focuri de tabără”. Dar, pentru a combate stereotipurile limitative, ea recomandă ca băieţii să fie învăţaţi care sunt implicaţiile cuvântului „nu!”, pentru a-şi putea gestiona impulsurile, tolera frustrările şi lua atitudine când drepturile altora sunt încălcate. Ei ar trebui să fie încurajaţi să citească şi să fie rapid corectaţi când folosesc cuvântul „fată” drept insultă. Ar trebui să fie învăţaţi să cunoască viaţa femeilor şi încurajaţi să aibă şi prietene dejoacă.

Un alt scriitor, Andrew Reiner, a dus discuţia şi mai departe într-un articol intitulat „Să le vorbim băieţilor aşa cum le vorbim fetelor”. El a citat o serie de studii privind interacţiunile părinte-copil care arată cât de devreme şi în

ce măsură părinţii le transmit băieţilor stereotipurile tradiţionale referitoare la masculinitate. Mai ales studiile referitoare la limbaj şi la stilurile de interacţiune arată în ce măsură părinţii sunt mai vorbăreţi şi mai expresivi din punct de vedere emoţional cu fiicele lor. Conform psihologului Susan Davis de la Universitatea Harvard, intervievată în acest articol, părinţii care vor să corecteze această dezavantajare a fiilor lor nu trebuie decât „să fie acolo pentru ei, să-i facă să vorbească, să arate că vor cu adevărat să asculte ceea ce spun ei” 34.

În ceea ce o priveşte pe Christia Spears Brown, specialistă în psihologia dezvoltării, există în general două lucruri pe care le pot face părinţii pentru a-şi creşte copiii „nesocotind criteriile rozului şi bleului”. Lucrul cel mai important, ei ar trebui să conteste stereotipurile de gen: „Chiar dacă aceste stereotipuri sunt greu de combătut, vă îndemn să încercaţi totuşi să o faceţi. Cred că este o cauză bună pentru care merită să luptaţi. Indivizii care posedă trăsături de caracter atât «masculine», cât şi «feminine» (care sunt asertivi, independenţi, atenţi faţă de alte persoane, empatici) se descurcă mai bine în viaţă” 35.

Pentru a trece la fapte, părinţii trebuie să aplice în mod concret hotărârea de a combate stereotipurile de gen. Brown enumeră măsurile prioritare de pe propria sa listă: să arunce hainele sau jucăriile alese în funcţie de stereotipuri şi să cenzureze după aceleaşi criterii variantele de divertisment precum emisiunile de televiziune sau filmele; să-şi supravegheze strict limbajul, evitând referinţele directe sau indirecte la gen, precum „fetiţă drăguţă” şi „băiat mare”; şi să-şi întrerupă cu fermitate şi cu blândeţe copiii când folosesc astfel de stereotipuri.

Însă angajamentul de a creşte bărbaţi cu un înalt simţ moral trebuie să meargă dincolo de evitarea stereotipurilor în limbaj, de alegerea jucăriilor sau a opţiunilor de divertisment, măsuri care de unele singure este puţin probabil să întărească valorile morale şi să

permită dezvoltarea calităţilor umane. Eamonn Callan, profesor de filosofie la Universitatea Stanford, care a studiat noţiunea de spirit civic, susţine că „a fi drept... înseamnă să îţi pese neapărat de ceilalţi” 36. Abilitatea de a-ţi păsa de alţii, de a fi influenţat de calităţile lor umane comune, derivă din experienţa copilului legată de îngrijirea ce i-a fost oferită. În absenţa legăturilor empatice, copilul se poate concentra obsesiv pe propriile dorinţe, gata de orice pentru a-şi le satisface. Experienţa afecţiunii parentale pune bazele integrităţii sale morale. În opinia unui alt filosof, John Rawls, părinţii care se angajează să îşi înveţe copiii modul corect de a-şi trata semenii întrevăd, „ca scop final, formarea ataşamentelor afective”.37 Băiatul învaţă din proprie experienţă, în cadrul relaţiilor intime, că dreptul la echitate este unul fundamental. A ne asigura că băieţii sunt iubiţi, că nevoia lor de apropiere emoţională nu este eclipsată de prestaţia lor, constituie o bază indispensabilă pentru a creşte nişte bărbaţi de nădejde.

De câte ori aud vorbindu-se despre acei bărbaţi care se lasă vrăjiţi de egocentrismul lor şi întărâtaţi de discursul „de vestiar”, ajungând chiar să-şi abuzeze partenera – renunţând astfel la orice şansă de a stabili o legătură afectivă cu aceasta –, îmi amintesc de descoperirea crucială conform căreia diferitele variante de culturi ale masculinităţii dau naştere unor niveluri diferite??

de agresivitate sexuală masculină. Această cercetare ne aminteşte că tiparele de perpetuare a masculinităţii descrise în relatările Meâoo nu apar în mod spontan în rândul băieţilor şi nu constituie un ingredient indispensabil al educaţiei lor. Niciun băiat nu devine de unul singur pervers şi capabil să facă rău.

Pentru a purta bătălia pentru egalitatea de gen şi a se asigura că băieţii acceptă cu inima deschisă şi cu deplin respect fetele şi femeile ca parteneri egali, părinţii şi ceilalţi responsabili de educaţia băieţilor trebuie să se asigure că aceştia, la rândul lor, sunt trataţi ca nişte fiinţe

umane. Trebuie să urmărim cu atenţie unde anume educaţia din copilărie distorsionează dezvoltarea fiilor noştri din punct de vedere uman. Deoarece, din prima linie a frontului, putem vedea că băieţii sunt gata pregătiţi şi dornici să li se acorde şansa de a experimenta „deplina dezvoltare a potenţialului lor uman” – inclusiv iubirea, creativitatea şi apropierea emoţională.

„CAMPANIA PENTRU VIEŢILE BĂIEŢILOR”.

Când s-a născut nepoţelul meu, am fost luat prin surprindere de forţa cu care el m-a revendicat ca fiind de-acum al lui. Mă privea, uneori lung, şi îmi căuta chipul, uitându-se drept în ochii mei. Când îi vorbeam, spunându-i cât de bucuros eram de prezenţa sa, parcă vorbeam o limbă pe care o înţelegea, chiar dacă îi lipseau încă cuvintele. M-a primit în viaţa lui. Câteva luni mai târziu, a început să-mi zâmbească. Când a ajuns în căminul nostru şi a auzit sunetul vocii mele, s-a uitat insistent până m-a localizat şi a început să zâmbească radios când ni s-au întâlnit privirile. Chiar şi un pic mai târziu, când mă vedea, încă se mai contorsiona de plăcere în braţele tăticului său, dând din mâini şi din picioare. Am înţeles că de fapt asta înseamnă un copil, indiferent dacă este băiat sau fată: o fiinţă programată să se conecteze emoţional la cel mai profund şi mai trainic nivel.

Odată cu naşterea celor doi fii ai mei, mi-am dat seama că nici eforturile demne de un supererou nu îi puteau proteja de cultura în care erau imersaţi. Am acceptat propunerea de a deveni psiholog consultant la o şcoală de băieţi, printre altele, de dragul lor. Cel puţin, m-am gândit eu, vor vedea că sunt de partea băieţilor. La locul de muncă, mi s-a trezit un interes tot mai mare pentru viaţa băieţilor, atât în cadrul şcolii, cât şi în afara ei. Am creat un program pentru băieţi, transformat ulterior în Centrul pentru Studierea Vieţilor Băieţilor şi Fetelor, ca răspuns la această nevoie. Cu timpul, ne-am extins activitatea, am desfăşurat studii de cercetare şi am militat alături de alte organizaţii internaţionale, precum Coaliţia

Internaţională a Şcolilor de Băieţi, Cercetaşii Americii, Cluburile pentru băieţi şi fete din America şi Promundo (o asociaţie dedicată dreptăţii de gen).

În decursul acestei activităţi, am vizitat şcoli şi comunităţi din lumea întreagă, iar discuţiile despre băieţi au fost pretutindeni incredibil de asemănătoare. Îmi dau seama că, la nivel global, familiile, educatorii şi formatorii de opinie sunt în căutarea unor idei mai sănătoase de aplicat în îngrijirea pe care o oferă băieţilor, în pofida acestui război cultural şi a resentimentelor aferente, există voci ce reclamă claritate şi îndrumare ori de câte ori adulţii care lucrează cu băieţii sunt în prima linie a frontului – într-o organizaţie nonguvernamentală (ONG) în Nairobi; la o şcoală de băieţi din Pietermaritzburg, Africa de Sud; într-un seminar pentru directorii şcolilor catolice din Dublin, Irlanda; şi peste tot unde am călătorit în Canada şi în Statele Unite.

Pe măsură ce lumea s-a nivelat şi a devenit mai interconectată prin legături financiare şi de comunicaţii, paradigma masculinităţii a devenit mai omogenă. Globalizarea a exportat temele dominante ale educaţiei vestice tradiţionale în întreaga lume. Chiar dacă nefuncţionalitatea acesteia a devenit tot mai evidentă şi mulţi băieţi se răzvrătesc împotriva ei, aceste idei sunt inserate cu încăpăţânare în normele familiale şi în cultura celorlalte instituţii. Va fi nevoie de un efort concertat, de o adevărată campanie pentru a le dezrădăcina. De dragul nepotului meu, în speranţa că va avea parte de o educaţie pe care s-o poată adopta cu inima deschisă, scriu aceste lucruri cu gândul că părinţii şi toţi ceilalţi care iubesc băieţii îşi vor uni forţele într-o luptă comună.

Cum ar arăta o „Campanie pentru Vieţile Băieţilor”? în primul rând, ar susţine valoarea şi integritatea de bază ale băieţilor. Adunând laolaltă cercetători, formatori de opinie, decidenţi şi activişti politici, s-ar putea zugrăvi o imagine realistă a experienţelor cu care se confruntă efectiv băieţii – diferită de stereotipuri şi de clişee – şi am

putea vedea viaţa băieţilor dintr-o perspectivă etică. Campania ar căuta nu numai să pună capăt sacrificiilor inadmisibile impuse băieţilor, dar şi să promoveze practici mai sănătoase, mai ferme şi, în final, mai eficiente în şcoli, în familii şi în comunităţi. Ţelul este ca băieţii – toate tipurile de băieţi – să prospere. O societate dreaptă nu poate permite eşecuri sistematice în dezvoltarea niciunui grup social. Este esenţial ca băieţii – şi bărbaţii care vor deveni – să se simtă J J J

acceptaţi cu mândrie şi să găsească în noi cea mai caldă înţelegere.

Sunt în plină desfăşurare unele programe novatoare care au devenit deja sursă de inspiraţie. În Marea Britanie, experimentul „Minţi Sănătoase" a avut un succes atât de mare încât a copleşit forţa organizatorilor. Aproape un milion de oameni pe an au fost atraşi de oferta de consiliere gratuită în domeniul sănătăţii mintale, şi, per total, numărul de adulţi din Marea Britanie care au primit recent astfel de servicii a crescut de la unu din patru la unu din trei. Început în 2008 prin colaborarea dintre un psiholog şi un economist, programul a contribuit semnificativ la descurajarea stigmatizării discuţiilor deschise în legătură cu anumite probleme personale într-o naţiune impregnată cultural de stoicism. Fondurile iniţiale au permis înfiinţarea în cadrul programului a treizeci şi cinci de clinici în întreaga ţară. Finanţarea a continuat să crească, ajungându-se la un buget actual de 500 milioane de dolari, buget care se va dubla în următorii câţiva ani.38

În Australia, la fel ca şi în alte părţi ale lumii, preocuparea faţă de fenomenul suicidului s-a concentrat asupra dificultăţilor bărbaţilor de a cere ajutor în momentul în care au probleme. Trei sferturi dintre sinucigaşi sunt de sex masculin, iar rata sinuciderilor a ajuns la un nivel record. A fost declarată starea de „alertă naţională în materie de sinucideri". Drept răspuns, o nouă campanie, „Cea Mai Mare Provocare a Noastră de Până Acum" a fost lansată de către organizaţia de suport

psihologic în situaţii de criză Lifeline, pentru a promova drept un act de curaj decizia bărbaţilor de a apela la ajutorul unui specialist. Pentru bărbaţii mai tineri, o Campanie a Taţilor a fost de asemenea concepută în Australia de Fundaţia Naţională pentru Sănătatea Mentală a Copiilor şi Tinerilor, care îi încuraja pe taţi să nu treacă sub tăcere observaţiile lor în legătură cu sănătatea mentală a fiilor şi să intervină dacă observă că aceştia se simt copleşiţi.39

Organizaţia Mondială a Sănătăţii a alcătuit un rezumat al abordărilor eficiente în ceea ce-i priveşte pe bărbaţi şi băieţi. Pentru a-i implica realmente, programele trebuie să „îmbunătăţească viaţa băieţilor şi a bărbaţilor”. Promundo acţionează în sensul acestui principiu pentru dezvoltarea unor programe bazate pe cercetare, inclusiv Programul H pentru tinerii bărbaţi cu vârste cuprinse între cincisprezece şi douăzeci şi patru de ani. Lansat în 2002, iar acum prezent în douăzeci şi cinci de ţări, acest program educativ îi încurajează pe tinerii bărbaţi să reflecteze asupra modului în care sunt influenţaţi de normele rigide. Programul H, redenumit Masculinitatea 2. O în versiunea sa americană, a fost considerat ca întrunind cele mai bune practici în promovarea egalităţii de gen şi în prevenirea violenţei de gen. Evaluarea a venit din partea Băncii Mondiale şi a Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, iar programul a fost citat de UNICEF şi de Organizaţia Naţiunilor Unite pentru eficacitatea sa dovedită.40

În familie, în sala de clasă, pe terenul de sport şi în sânul comunităţilor, cei care veghează asupra educaţiei băieţilor au zilnic ocazia de a schimba lucrurile în ceea ce-i priveşte pe aceştia. Băieţii sunt dornici să fie ei înşişi şi profită cu adevărat de orice ocazie li se oferă. Ceea ce a încetinit proiectul emancipării umane nu este vreo deficienţă a naturii masculine, nici apetitul băieţilor pentru privilegii în detrimentul celorlalţi. Ceea ce transformă un băiat empatic din fire într-un individ dur, rece din punct de vedere emoţional şi egoist este refuzul de a-i oferi

apropierea emoţională de care are nevoie pentru a-şi păstra calităţile profund umane şi simţul responsabilităţii. A păstra o relaţie cu băieţii, în care ei să fie cunoscuţi şi iubiţi, este cea mai bună cale pentru a creşte nişte bărbaţi de nădejde.

Mulţumiri

Am încercat să vorbesc în această carte despre băieţii, bărbaţii şi femeile care m-au învăţat tot ceea ce ştiu acum. Mulţi se prezintă ei înşişi în carte – cu ideile şi eforturile lor, cu vocile şi povestirile lor. Dar dincolo de proiectul acestei cărţi, există mulţi alţii care m-au inspirat şi m-au susţinut pe măsură ce mi-am dezvoltat perspectiva care stă la baza celor scrise aici.

Este vorba de specialiştii în problematica de gen şi de rasă, în dezvoltarea umană şi în educarea băieţilor, care m-au primit cu braţele deschise în comunitatea lor şi mi-au oferit timpul şi tovărăşia lor, lansându-mi totodată noi provocări. Am fost introdus iniţial în această comunitate de Michelle Fine şi de incomparabilul Hany Brod, a cărui dispariţie nu a făcut decât să scoată în evidenţă influenţa sa în domeniu. Michael Kimmel, Niobe Way, Pedro Noguera, Gary Barker, Michael Kaufman şi mulţi alţii continuă şi astăzi să-mi ofere cu căldură prietenia lor.

Coaliţia Internaţională a Şcolilor de Băieţi m-a primit cu braţele deschise, încurajându-mi eforturile, oferindu-mi burse de cercetare şi ajutându-mă să iau cele mai bune decizii. Prietenul şi coautorul meu, Richard Hawley, desigur, dar şi Brad Adams, Joe Cox, David Armstrong şi mulţi alţii mi-au fost colaboratori nepreţuiţi. În întâlnirile mele cu profesorii de la şcolile membre din lumea întreagă, am fost întotdeauna întâmpinat cu mare interes, cu provocări prietenoase şi multă deschidere. Totodată, liderii de la Şcoala Haverford, precum Bo Dixon, Joe Healey, Joe Cox, John Nagi, Matt Green şi Janet Heed, m-au încurajat cu fiecare ocazie, îndemnându-mă să „am grijă de băieţii noştri”. Iar la Centrul pentru Studierea Vieţii Băieţilor şi a Fetelor, care s-a dezvoltat în urma

activităţii mele de la Haverford, partenerul meu, Peter Kuriloff, şi-a dedicat o mare parte din strălucita sa carieră proiectului nostru. Alţii, inclusiv Sharon Ravitch, Brett Stoudt, Joseph Nelson, Charlotte Jacobs şi minunăţii noştri directori de şcoală au contribuit la crearea acestui centru pentru a ajuta sute de băieţi şi de fete să dea glas realităţilor privind socializarea de gen.

În plus, am avut norocul să fac parte dintr-un grup de consiliere reciprocă, comunitate care m-a ajutat să dobândesc o înţelegere sănătoasă şi reconfortantă a propriei mele identităţi. Ancorat într-o neclintită încredere în bunătatea omenească, efortul colectiv al prietenilor mei, Tim Jackins, Patty Wipfler, Diane Balser, Gwen Brown, Joel Nogic, Joanne Bray şi Lorenzo García m-a îndemnat să conştientizez cât de radical trebuie să se schimbe lucrurile în ceea ce îi priveşte pe băieţi şi lumea din jurul lor. Întreg grupul de consiliere reciprocă mi-a fost mereu alături, chiar şi în momentele de descurajare.

Trebuie să mulţumesc de asemenea miilor de băieţi cu care am?

stat de vorbă şi pe care i-am cunoscut, mereu sinceri, ale căror puncte de vedere mi-au înlesnit o înţelegere mai profundă a problemelor lor. Am ascultat relatări înspăimântătoare privind unele comportamente masculine, care mi-au arătat cât de distorsionată poate ajunge dezvoltarea umană când condiţiile sunt potrivnice unei îngrijiri adecvate şi stimulează în exces duritatea. Dar am ascultat şi povestiri reconfortante despre bunătate, forţă morală, căldură sufletească şi spiritul de întrajutorare care compensează din plin aceste lipsuri tragice.

O excepţională echipă editorială (majoritatea membrilor acesteia fiind ei înşişi părinţi de băieţi) – inclusiv John Paine, care m-a recomandat lui Joelle Delbourgo, întruchiparea editorului profesionist, care la rândul său m-a condus la Sara Carder, de la editura Tarcher Perigee (şi la echipa ei minunată) – m-a călăuzit de-a lungul acestui proces intimidant al scrierii unei cărţi.

Note bibliografice

1. LIMITELE EDUCAŢIEI BĂIEŢILOR

1 Michael Kaufman, „Men, Feminism and Men's Contradictory Experiences of Power", în *Theorizing Masculinities*, coord, de H. Brod şi M. Kaufman (Thousand Oaks, CA: Sage, 1994), 142 – 164.

2 William Pollack, „No Man Is an Island: Toward a New Psychoanalytic Psychology of Men", în *A New Psychology of Men*, coord, de R.F. Levant şi W.S. Pollack (New York: Basic Books, 1995), 33 – 67.

3 Christina Hoff Somers, *The War Against Boys*: *How Misguided Policies Are Harming Our Young Men* (New York, Simon & Schuster, 2015); Peg Tyre, *The Trouble with Boys*: *A Surprising Report Card on Our Sons, Their Problems at School, and What Parents and Educators Must Do* (New York: Harmony, 2009).

4 Judith Kleinfeld, „Student Performance: Males Versus Females", *Public Interest* 134 (1999): 3 – 20; Tom Mortenson, „Economic Change Effects on Men and Implications for the Education of Boys", *Education Week*, 14 mai 2011, www.edweek.org/media/ economicchange-32 boys.pdf.

5 Caroline New, „Oppressed and Oppressors? The Sistematic Mistreatment of Men", *Sociology* 35, nr. 3 (2011): 729 – 748.

6 Judy Y. Chu, *When Boys Become „Boys"*: *Development, Relationships, and Masculinity* (New York: New York University Press), 202.

7 Niobe Way, *Deep Secrets*: *Boys' Friendships and the Crisis of Connection* (Boston, MA: Harvard University Press, 2011).

8 David B. Stein, *Unraveling the ADD/ADHD Fiasco*: *Successful Parenting Without Drugs* (Kansas City, MO: Andrews McMeel, 2003).

9 Mariagiovanna Baccara *et al.*, *Child-Adoption Matching: Preferences for Gender and Race*, (documentul de lucru nr. 16444, National Bureau of Economic Research

/ Biroul Naţional de Cercetare Economică, Cambridge, MA, 2010), http://www.nber.org/people/mariagiovannabaccara.

10 Justin Baldoni, „What My Newborn Son Taught Me About Masculinity", *Huffington Post*, 1 martie 2018, https://www.huffingtonpost.com/entry/opinion-baldoni-masculinityfatherhoodus5 a944 ze4 b02 cb368 c46 dbd.

11 Geoi-ge Orwell, *Shooting an Clephant and Other Essays* (New York: Harcourt), 1984; trad. rom.: *Cum am împuşcat un elefant*, traduceri din limba engleză şi note de Mihaela Ghiţă şi Ciprian Şiulea (Iaşi: Polirom), 2018.

12 Brian Heilman, Gary Barker şi Alexander Harrison, *The Man Box*: *Astudyonbeing aYoung Manin the US*, *UK*, *and México* (Washington, DC: Promundo – US, 2017), 60, https://promundoglobal.org/ resources/man-box-study-young-man-us-uk-mexico/? Iang = english.

13 Sandra L. Bern, „Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing Source", *Psychological Review* 88, nr. 4 (1981), 354; Olga Silverstein şi Beth Rashbaum, *The Courage to Raise Good Men*: *You Don't Have to Sever the Bond with Your Son to Help Him Become a Man* (New York: Penguin, 1995).

14 Kate Lombardi Stone, *The Mama's Boy Myth* (New York: Penguin, 2012).

15 Heilman, Barker şi Harrison, *The Man Box*.

16 Chu, *When Boys Become „Boys"*, 206 – 207.

17 Ruth Pérou *et al.*, „Mental Health Surveillance Among Children – United States 2005 – 2011", *Morbidity and Mortality Weekly Report* (*MMWR*) 62, nr. 2 (17 mai 2013): 1 – 35, https://www.cde.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/sub202 al.htm; L. Alan Sroufe, „Ritalin Gone Wrong", rubrica de opinie, *The New York Times*, ediţia on-line, 28 ianuarie 2012, http://www.nytimes.com/ 2012/01/29/opinion/sunday/childrens-add-drugs-dont-work-longterm.html.

18 David D. Gilmore, *Misogyny*, *The Male Malady* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2001),

203.

19 Martha Nussbaum, *Creating Capabilities*: *The Human Development Approach* (Cambridge, MA: Belknap Press, 2013).

20 Way, *Deep Secrets*, 77.

21 Amy Banks, *Wired to Connect*: *The Surprising Link Between Brain Science and Strong, Healthy Relationships* (New York: Tarcher/ Penguin, 2015).

22 Donald O. Hebb, *The Organization of Behavior* (New York: Wiley & Sons, 1949); Daniel J. Siegel şi Mary Hartzell, *Parenting from the Inside Out*: *How a Deeper Self-understanding Can Help You Raise Children Who Thrive* (New York: Tarcher/Penguin, 2003), 34 (trad. rom.: *Parentaj sensibil şi inteligent* – Să ne înţelegem mai profund pe noi înşine ca să putem creşte copii fericiţi, traducere de Marian Stan, Editura Herald, Bucureşti, 2017).

23 Daniel J. Siegel, *The Developing Mind*: *How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are* (New York: Guilford Press, 1999), xii.

24 Allison Gopnik, *The Gardener and the Carpenter*. *What the New Science of Child Development Tells Us About the Rela*tionship *Between Parents and Children* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 18.

25 *Ibid.*, 9.

26 *Ibid.*, 10.

27 *Ibid.*, 56.

28 William J. Bennett, *The Book of Virtues*: *A Treasury of Great Moral Stories* (New York: Simon & Schuster, 1993); Institutul Josephson, accesat la 25 august 2017, la https://charactereounts.org/program-overview/six-pillars /.

29 *Ibid.*, 59.

30 Nel Noddings, *Educating Moral People*: *A Caring Alternative to Character Education* (New York: Teachers Collège Press, 2002), xiii.

31 *Ibid.*, 15.

32 *Ibid.*, *32*.

2. CUM ÎI ELIBERĂM PE BĂIEŢI

1 Chu, *When Boys Become „Boys”*, *21*.

2 *Ibid.*, 24.

3 *Ibid.*, *33*.

4 *Ibid.*, 205.

5 Miriam Raider-Roth *et al.*, „Resisting Boys, Resisting Teachers”, în numărul dublu (intitulat *Reproduction, Resistance and Hope*: *The Promise of Schooling for Boys* şi coord, de Michael C. Reichert şi Joseph D. Nelson) al revistei *THYMOS*: *Journal of Boyhood Studies* 6, nr. 1 (primăvara 2012), 34 – 54.

6 *Ibid*.

7 *Ibid*.

8 Diana Divecha, „What is Secure Attachment? And Why Doesn’t Attachment Parenting Get You There?”, *Developmental Science* (blog), 3 aprilie 2017, http://www.developmentalscience.com/.

9 Allan Schore, „Modern Attachment Theory”, în *Handbook of Trauma Psychology*, ed. Steven N. Gold (Washington, DC: Asociaţia Americană de Psihologie, 2017), 6.

10 Michael P. Nichols, *The Lost Art of Listening*: *How Learning to Listen Can Improve Relationships* (New York: Guilford Press, 2009), 15 (Michael P. Nichols, *Ascultă-mă ca să te ascult. Capacitatea de ascultare poate îmbunătăţi relaţiile noastre*, traducere de Ioana Bădulescu, Editura Trei, Bucureşti, 2010).

11 *Ibid.*, 26.

12 Siegel şi Hartzell, *Parenting from the Inside Out*, 34.

13 Nichols, *The Lost Art of Listening*, 139.

14 Siegel şi Hartzell, *Parenting from the Inside Out*, 154 – 183.

15 *Ibid.*, 23.

16 *Ibid.*, 193.

17 Patty Wipfler şi Tosha Schore, *Listen*: *Five Simple*

Tools to Meet Your Everyday Parenting Challenges (Palo Alto, CA: Hand în Hand Parenting, 2016), 326 (Patty Wipfler şi Tosha Schore, *Ascultă-ţi copilul*: *Cinci instrumente simple pentru provocările cotidiene ale părinţilor*, traducere de Sanda Watt, Editura Humanitas, Bucureşti, 2018).

18 *Ibid.*, 50.

3. BĂIEŢII ŞI SUFLETUL LOR

1 Heilman, Barker şi Harrison, *The Man Box*, 36.

2 Kevin Love, „Everyone Is Going Through Something", *Players' Tribune*, modificat ultima dată la 6 martie 2018,https://www.theplayerstribune.com/en-us/articles/kevin-love-everyone-isgoing-through-something.

3 Jean M. Twenge, *iGen*: *Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy – and Completely Unprepared for Adulthood* (New York: Atria Books, 2017), 93.

4 *Ibid.*, 103 – 104.

5 „5 Minute Guide to Men's Mental Health", Mental Health America on-line, accesat la 10 aprilie 2018, la http://www.mentalhealthamerica.net/issues/infographic-mens-mental-health5-minute-guide.

6 Ronald F. Levant şi Wizdom A. Powell, „The Gender Role Străin Paradigm", în *The Psychology of Men and Masculinities*, coord, de Ronald F. Levant şi Y. Joel Wong (Washington, DC: American Psychological Association, 2017), 15 – 44.

7 James M. O'Neill, *Men's Gender Role Conflict*: *Psychological Costs, Conséquences, and an Agenda for Change* (Washington, DC: American Psychological Association, 2015), 24.

8 Stephanie A. Shields, *Speaking from the Heart*: *Gender and the Social Meaning of Emotion* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 93.

9 Arlie R. Hochschild, *The Managed Heart* (Berkeley: University of California Press, 1983).

10 Thomas Newkirk, „Misreading Masculinity:

Speculations on the Great Gender Gap în Writing", *Language Arts* 77, nr. 4 (martie 2000), 294 – 300, https://www.csun.edu/bashforth/305PDF/305 ME2/305 Language & Gender/Misredaing Masculinity Gender Gapln WritingLA2.000.pdf.

11 Pollack, „No Man Is an Island", 195.

12 O'Neil, *Men's Gender Role Conflict*, 10.

13 în trad. rom.: *Inteligenţa emoţională*, ediţia a IV-a, traducere de Irina-Margareta Nistor, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2018. (N.t.)

14 Maurice J. Elias *et al.*, *Promoting Social and Emotional Learning*: *Guidelines for Educators* (Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 1997), 2.

15 Joseph A. Durlak *et al.*, „The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions", *Child Development* 82, nr. 1 (ianuarie/ februarie 2011), 405 – 432, https://doi: 10.1111/j. 1467 – 8624.2010.01564.X. pubmed/21291449.

16 *2015 CASEL Guide*: *Efective Social and Emotional Learning Programs* (Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning [CASEL], iunie 2015), https://secondaryguide. casel.org/casel-secondary-guide.pdf.

17 Marc A. Brackett şi Susan E. Rivers, „Transforming Students' Lives With Social and Emotional Learning", în *International Handbook of Emotions in Education*, eds. Reinhard Pekrun şi Lisa Linnenbrink-Garcia (New York: Routledge, 2014); Rafael Heller, „On the Science and Teaching of Emotional Intelligence: An Interview with Marc Brackett", *Phi Delta Kappan* 98, nr. 6 (martie 2017), 22.

18 Richard D. Lane şi Branka Zei Pollerman, „Complexity of Emoţional Representations", în *The Wisdom of Feelings*, coord, de Lisa Feldman Barrett şi Peter Salovey (New York: Guilford Press, 2002), 271 – 293.

19 Steven Krugman, „Male Development and the Transformation of Shame”, în *A New Psychology of Men*, Ronald F. Levant şi William S. Pollack (New York: Basic Books, 1995), 93.

20 *Ibid.*, 93.

21 *Ibid.*, 103.

22 William Pollack, *Real Boys*: *Rescuing Our Sons From the Myths of Boyhood* (New York: Random House, 1998), 27.

23 Shields, *Speaking from the Heart*, 140.

24 *Ibid.*, 141.

25 Megan Boier, *Feeling Power*: *Emotions and Education* (New York: Routledge, 1999), 192.

26 Michael Kimmel, *Angry White Men*: *American Masculinity* at *the End of an Era* (New York: Nation Books, 2017).

27 Dan Kindlon şi Michael Thompson, *Raising Cain*: *Protecting the Emotional Life of Boys* (New York: Ballantine Books, 2000;

Dan Kindlon şi Michael Thompson, *Crescându-l pe Cain. Să ocrotim viaţa emoţională a băieţilor*, traducere de Laura Frunză, Editura Herald, Bucureşti 2017).

4. ŞCOALA ŞI ÎNVĂŢĂTURA

1 Michele Cohen, „A Habit of Healthy Idleness: Boys' Underachievement în Historical Perspective”, în *Failing Boys*? *Issues în Gender and Achievement*, coord, de D. Epstein *et al*. (Philadelphia: Open University Press, 1998), 20.

2 „The Weaker Sex: Boys Are Being Outelassed by Girls at Both School and University”, *The Economist*, ediţia on-line, 7 martie 2015, http's: //www.economist.com/news/international/ 21645759-boys-are-being-outelassed-giris-both-school-anduniversity-and-gap.

3 *The ABC of Gender Equality in Education*: *Aptitude*, *Behaviour*, *Confidence* (Paris: OCDE, 2015), https://docs. google.com/ viewer? url = http%3A%2F%2 Fwww.oecd.org

%2 Fpisa%2 Fkey findings%2 Fpisa-2012-results-gender-eng.pdf.

4 Thomas A. DiPrete şi Claudia Buchmann, *The rise of Women: The Growing Gender Gap în Education and What it Means for* American *Schools* (New York: Russell Sage Foundation, 2013).

5 David Autor *et al.*, *Family Disadvantage and the Gender Gap* în *Behavioral and Educational Outcomes* (documentul de lucru nr. 22267, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, modificat ultima dată în 2017), http://www.nber.org/ papers/w22267.

6 Hua-Yu Sebastián Chemg, „The Ties That Bând: Teacher Relationships, Academic Expectations, and Racial/Ethnic and Generaţional Inequality", *American Journal of Education* 124, nr. 1 (2017), 67 – 100.

7 *ABC of Gender Equality in Education*, 53.

8 *Ibid*.

9 Thomas Mortenson, „Economic Change Effects on Men and Implications for the Education of Boys", p. 1, https://www.edweek.org/media/economicchange-32 boys.pdf.

10 Debbie Epstein *et al.* (coord.), *Failing Boys*? *Issues în Gender and Achievement* (Philadelphia: Open University Press, 1998).

11 Newkirk, „Misreading Masculinity", 294 – 300.

12 Becky Francis şi Christine Skelton, *Reassessing Gender and Achievement*: *Questioning Contemporary Key Debates* (Abington, Marea Britanie: Routledge, 2005), 9.

13 Charles Bingham şi Alexander M. Sidorkin, *No Education Without Relation* (New York: Peter Lang, 2004), 4.

14 *PISA 2009 Results*: *What Makes a School Successful*? *Resources*, *Policies and Practices*, vol. 4 (Paris: OCDE, 2010), https://dx. doi.org/10.1787/9789264091559-en; Debora L. Roorda *et al.*, „The Influence of Affective Teacher-Student Relationships on Students' School Engagement and Achievement", *Review of Educa*tional

Research 81, nr. 4 (2011), 493 – 529.

15 Sara Rimm-Kaufman şi Lia Sandilos, „Improving Students' Relationships with Teachers to Provide Essential Supports for Learning", Asociaţia Americană de Psihologie on-line, accesat la 15 ianuarie 2018, https://www.apa.org/education/kl2/ relationships. aspx.

16 Sally Weale, „Teachers Must Ditch 'Neuromyth of Learning Styles, Say Scientists", *The Guardian* (ediţia SUA) on-line, modificat ultima dată la 12 martie 2017; https://www.theguardian.com/ education/2017/mar/13/teachers-neuromyth-leaming-stylesscientists-neuroscience-education.

17 Michael C. Reichert şi Richard Hawley, *Reaching Boys, Teaching Boys* (San Francisco: Jossey-Bass/Wiley, 2010); Reichert şi Hawley, *I Can Learn From You*: *Boys as Relaţional Learners* (Cambridge, MA: Harvard Educational Press, 2014).

18 *Ibid.*, 191.

19 David Hawkins, „I, Ihou, and It", în *The Informând Vision: Essays on Learning and Human Nature* (New York, NY: Agathon Press, 1974), 56.

20 Daniel Rogers, „The Working Alliance în Teaching and Learning: Teoretical Clarity and Research Implications", International *Journal for the Scholarship of Teaching and Learning* 3, nr. 2 (2009), http's: //doi.org/10.20429/ijsotl.2009.030228.

21 Tamara Bibby, *Education*: *An Impossible Profession*"? *Psychoanalytic Explorations of Learning and Classrooms* (Londra: Routledge, 2011), 37.

22 Andy Hargreaves, „The Emotional Practice of Teaching", *Teaching and Teacher Education* 14, nr. 8 (1998), 835 – 854.

23 Miriam Raider-Roth, *Trusting What You Know*: *The High Stakes of Classroom Relationships* (San Francisco: Jossey-Bass, 2005), 157.

2. RELAŢIILE DE CAMARADERIE ŞI ASOCIERILE BĂIEŢILOR

1 Lisa Selin Davis, „My Daughter Is Not Transgender. She s-a Tomboy”, *The New York Times* on-line, 18 aprilie 2017,https://www.nytimes.com/2017/04/18/opinion/my-daughter-is-not-transgender-shes-a-tomboy.html? r = O.

2 Harry Stack Sullivan, *The Interpersonal Theory of Psychiatry* (New York: Norton), 1953 (trad. rom.: *Teoria interpersonală a psihiatriei. Aplicaţii practice şi noi direcţii*, traducere de Laura Netea, Editura Trei, Bucureşti, 2018).

3 Jane E. Brody, „The Surprising Effects of Loneliness on Health”, *The New York Times* on-line, 11 decembrie 2017, https://www.nytimes.com/2017/12/II/well/mind/how-loneliness-affects-ourhealth.html.

4 Hara Estroff Marano, „The Dangers of Loneliness”, *Psychology Today* on-line, modificat ultima dată la 9 iunie 2016,https://www.psychologytoday.com/us/articles/200307/the-dangers-loneliness.

5 Way, *Deep Secrets*, 2.

6 Brett McKay şi Kate McKay, „The History and Nature of Male Friendships”, *The Art of Manliness* (blog), 24 august 2008, la http://www.artofmanliness.com/2008/08/24/the-history-andnature-of-man-friendships/.

7 Judy Y. Chu, „A Relaţional Perspective on Adolescent Boys’ Identity Development”, în *Adolescent Boys*: *Exploring Diverse Cultures of Boyhood*, coord, de Niobe Way şi Judy Y. Chu (New York: New York University Press, 2004), 85.

8 *Ibid.*, 95.

9 Way, *Deep Secrets*, 171.

10 *Ibid.*, 1.

11 Gregory Lehne, „Homophobia Among Men: Supporting and Defining the Male Role”, în *Men’s Lives*, coord, de Michael Kimmel şi Michael Messner (New York: Macmillan, 1989), 422.

12 Eric Anderson, *Inclusive Masculinity*: *The Changing Nature of Masculinities* (New York: Routledge,

2009), 7.

13 *Ibid.*, 7.

14 Way, *Deep Secrets*, *222*.

15 *Ibid.*, 20.

16 *Ibid.*, 263.

17 Barrie Thorne, *Gender Play*: *Girls and Boys în School* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1994), 47.

18 Ehrmann, *Inăide Out Coaching*, 141.

19 Ibid. 246.

20 Lionel Howard, „Performing Masculinity: Adolescent African American Boys' Response to Gender Scripting", în *THYMOS*: *Journal of Boyhood Studies* 6, nr. 1 (primăvara 2012) (coord, de Reichert şi Nelson), 97 – 115.

21 Joseph Derrick Nelson, „Transformative Brotherhood: Black Boys' Identity in a Single-Sex School for Boys of Color" (teză doctorală nepublicată, City University din New York, 2013).

22 Peggy Reeves Sanday, „Rape-Prone Versus Rape-Free Campus Cultures", *Violence Against Women* 2, nr. 2 (iunie 1996), 191 – 208.

23 Neil M. Malamuth, „Rape Proclivity Among Males", *Journal of Social Issues* 37, nr. 4 (1981), 139 – 157.

24 John Hechinger, „Get the Keg Out of the Frat House", *The New York Times* on-line, 26 septembrie 2017, https://www.nytimes.com/2017/09/26/opinion/frats-college-partying-pledging.html.

25 Jessica Bennett, „The Problem with Fraternities Isn't Just Rape: It's Power", *Time* on-line, modificat ultima dată la 3 decembrie 2014, http://time.com/3616158/fratemity-rape – uva-rolling-stone-sexual-assault.

26 Way, *Deep Secrets*, 122.

27 Siegel, *The Developing Mind*, 77 – 83.

28 William Bukowski, Andrew F. Newcomb şi Willard W. Hartrup, „Friendship and Its Significance în Childhood and Adolescence: Introduction and Comment", în *The*

Company They Keep: Friendships în Childhood and Adolescence (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 1-18.

6. IUBIREA, RELAŢIILE SEXUALE ŞI LEGĂTURILE AFECTIVE

1 Levant şi Powell, „The Gender Role Străin Paradigm", 15 – 44.

2 Amy Schalet, „Why Boys Need to Have Conversations About Emoţional Intimacy în Classrooms", *The Conversation*, modificat ultima dată la 12 iunie 2017, http://theconversation.com/ why-boys-need-to-have-conversations-about-emoţional-intimacyin-classrooms-54693.

3 *Ibid.*, *1*.

4 „A Young Man's Guide to Masturbation: Questions and Answers About the Most Common and Least Talked-About Sexual Practices", Healthy Strokes.com, accesat la 1 septembrie 2017,http://www.healthystrokes.com/YMG.pdf.

5 Philip Zimbardo şi Nikita Coulombe, *Man, Interrupted*: *Why Young Men are Struggling and What We Can Do About It* (Newburyport, MA: Conari Press, 2016), XVIII. (în curs de traducere la Editura Trei.)

6 Michael Sadowski, „From Adolescent Boys to Queer Young Men: Support for and Silencing of Queer Voice în Schools, Families, and Communities", în *THYMOS*: *Journal of Boyhood Studies* 6, nr. 1 (primăvara 2012) (coord, de Reichert şi Nelson), 76 – 96.

7 Ritch C. Savin-Williams, „Why Mostly Straight Men Are a Distinct Sexual Identity", *Time* on-line, modificat ultima dată la 20 noiembrie 2017, http://time.com/5026092/ mostly-straight-sexual-identity-bisexual-gay/.

8 Ross Douthat, „Let's Ban Pom", *The New York Times* on-line, 10 februarie 2018, https://www.nytimes.com/2018/02/10/ opinion/sunday/lets-ban-pom.html.

9 Sam Louie, „Involuntary Celibacy: The Sexual

Frustrations of Incels", *Minority Report* (blog), *Psychology Today* on-line, modificat ultima dată la 21 iunie 2017, www.psychologytoday.com/ us/blog/minority-report/201706/involuntary-celibacy, accesat în 26 aprilie 2018, la http://www.samlouiemă.com/2017/ 06/4225/.

10 Leanna Allen Bouffard, „Exploring the Utility of Entitlement în Understanding Sexual Aggression", *Journal of Criminal Justice* 38, nr. 5 (septembrie/octombrie 2010), 870 – 879, https://doi. Org/10.1016/j. jerimjus.2010.06.002.

11 Brian Heilman, Gary Barker şi Alexander Harrison, *The Man Box*: *A Study on Being a Young Man in the US, UK, and México* (2017).

12 Kathleen A. Bogle, *Hooking Up*: *Sex, Dating and Relationships on Campus* (New York: New York University Press, 2008).

13 Justin R. García *et al.*, „Sexual Hookup Culture: A Review", *Review of General Psychology* 16, nr. 2 (2012), 161.

14 *Ibid.*, 163 – 164.

15 *Ibid.*, 167.

16 *Ibid.*, 168.

17 *Ibid.*, 170.

18 Jennifer Shukusky şi T. Joel Wade, „Sex Differences în Hookup Behavior: A Replication and Examination of Parent-Child Relationship Quality", *Journal of Social, Evolutionary and Cul*tural *Psychology* 6, nr. 4 (2012), 502.

19 García *et al.*, „Sexual Hookup Culture", 167.

20 Jean M. Twenge, Ryne A. Sherman şi Brooke E. Wells, „Declines în Sexual Frequency Among American Adults, 1989 – 2014", *Archives of Sexual Behavior* 46, nr. 8 (noiembrie 2017), 2389 – 2401.

21 Kaitlin Lounsbury, Kimberly J. Mitchell şi David Finkelhor, *The True Prevalence of Sexting* (Durham, NH: Crimes Against Children Research Center, 2011), 1.

22 *Sex and Tech*: *Results From a Survey of Teens and Young Adults* (Washington, DC: National Campaign to

Prevent Teen and Umplanned Pregnancy, împreună cu Cosmo Girl.com, 2008), www.drve.org/pdf/protectingehildren/sextechsummary.pdf.

23 Amanda Lenhart, „Teens and Sexting". Pew Research Centre (15 decembrie 2009), http://www.pewinternet.org/files/ old-media/Files/Reports/2009/PIPT – eensandăexting.pdf.

24 Sheri Madigan şi Jeff Temple, „1 în 7 Teens Are Sexting, New Research Finds", *CBS News* on-line, modificat ultima dată la 26 februarie 2018, https://www.cbsnews.com/news/one-inseven-teens-are-sexting-new-research-finds.

25 Lounsbury, Mitchell şi Finkelhor, *The True Prevalence of Sexting*, 4.

26 David Cantor *et al.*, *Report on the AAU Campus Climate Survey on Sexual Assault and Sexual Misconduct* (Rockville, MD: Westat şi Universitatea din Pennsylvania, 21 septembrie 2015),http://www.upenn.edu/în/surveys/AAU/Report%20 and%20 Tables%20 on%20 AAU%20 Campus%20 Climate %20 Survey.pdf.

27 Peggy Orenstein, „How to Be a Man in the Age of Trump", *The New York Times* on-line, 15 octombrie 2016, https://www.nytimes.com/2016/10/16/opinion/sunday/how-to-be-a-manin-the-age-of-trump.html? r = O.

28 Sarah K. Mumen, Carrie Wright şi Gretchen Kaluzny, „If Boys Will Be Boys, Then Girls Will Be Victims? A Meta-Analytic Review of the Research That Relates Masculine Ideology to Sexual Aggression", *Sex Roles*: *A Journal of Research* 46, nr. 11 – 12 (iunie 2002), 359 – 372.

29 Michael Kimmel, „A Recipe for Sexual Assault", *The Atlantic* on-line, 24 august 2015, https://www.theatlantic.com/education/ archive/2015/08/what-makes-a-campus-rape-prone/402065 .

30 Peggy C. Giordano, Wendy D. Manning şi Monica A. Longmore, „Affairs of the Heart: Qualities of Adolescent

Romantic Relationships and Sexual Behavior", *Journal of Research on Adolescence* 20, nr. 4 (decembrie 2010), 983 – 1013.

31 Peter Glick şi Susan T. Fiske, „Hostile and Benevolent Sexism: Measuring Ambivalent Sexist Attitudes Towards Women", *Psychology of Women Quarterly* 21, nr. 1 (1 martie 1997), 119 – 135.

3. BĂIEŢII ŞI CORPURILE LOR – SPORTUL ŞI SĂNĂTATEA

1 Raewyn Connell, *Gender în World Perspective* (Cambridge, Marea Britanie: Polity, 2009), 60.

2 Janet S. Hyde, „The Gender Similarities Hypothesis", American *Psychologist* 60, nr. 6 (septembrie 2005), 581 – 592.

3 Raewyn Connell, *Gender and Power*: *Society, the Person and Sexual Politics* (Cambridge, Marea Britanie: Polity, 1987), 170.

4 Connell, 2009, *Gender în World Perspective*, 56 – 57.

5 Will Courtenay, „Theorizing Masculinity and Men's Health", în *Men's Health*: *Body, Identity, and Social Context*, coord, de Alex Broom şi Philip Tovey (Chichester, Marea Britanie: Wiley-Blackwell, 2009), 15.

6 Redacţia *EHS Today*, „NHTSA Targets Young Males în Seat Belt Safety Campaign", *EHS Today*, 21 mai 2018, http://www.ehstoday.com/safety/nhtsa-targets-young-males-seat-beltsafety-campaign.

7 Laura J. Viens *et al.*, „Human Papillomavirus-Associated Cancers – United States, 2008 – 2012", *Morbidity and Mortality Weekly Report* (*MMWR*) 65, nr. 26 (8 iulie 2016), 661 – 666.

8 Jacinta Bowler, „The HPV Vaccinuri Has Cut Infections By Up To 90% in the Past 10 Years", *Science Alert*, modificat ultima dată la 29 august 2016, https://www.sciencealert.com/the-hprvaccine-has-halved-cervical-cancer-rates-in-the-past-10-years.

9 Lily Berkley, „Young Guys May Think Preventing

HPV Is Women's Work", *Fluturity*, modificat ultima dată la 2 decembrie 2016,http://www.fluturity.org/hpv-vaccine-men-1308052 – 2/.

10 E.U. Patel *et al.*, „Increases în Human Papillomavirus Vaccination Among Adolescent and Young Adult Males in the United States, 2011 – 2016", *Journal of Infectious Diseases* 218, nr. 1 (5 iunie 2018), 109 – 113.

11 David L. Bell, David J. Breeland şi Mary A. Ott, „Adolescent and Young Male Health: A Review", *Pediatrics* 132, nr. 3 (septembrie 2013), 537.

12 Sabrina Tavernise, „Young Adolescents as Likely to Die From Suicide as From Traffic Accidents", *The New York Times* on-line, 3 noiembrie 2016, https://www.nytimes.com/2016/II/04/ health/suicide-adolescents-traffic-deaths.html? r = O.

13 Pam Harrison, „Pediatric ADHD Accounts for 6 Million Physician Visits Annually", *Medscape*, modificat ultima dată la 28 martie 2017, http://www.medscape.com/viewarticle/877849; Sroufe, „Ritalin Gone Wrong".

14 Gary Barker, *What About Boys*? *A Literature Review on the Health and Development of Adolescent Boys* (Geneva, Elveţia: Organizaţia Mondială a Sănătăţii, 2000).

15 Michael Kimmel, *Manhood în America* (New York: Free Press, 1996), 120.

16 David Whitson, „Sport in the Social Construction of Masculinity", în *Sport, Men and the Gender Order*, coord, de Michael A. Messner şi Donald F. Sabo (Champaign, IL: Humans Kinetics Books, 1990), 23.

17 Don Sabo, „Sports înjury, the Pain Principle, and the Promise of Reform", *Journal of Intercollegiate Sport 2*, nr. 1 (iunie 2009), 145 – 152.

18 Maya Dusenbery şi Jaeah Lee, „Charts: The State of Women's Athletics, 40 Years After Title IX", *Mother Jones* on-line, modificat ultima dată la 22 iunie 2012, http://www.motherjones.com/politics/2012/06/charts-womens-athletics-title-m ne-ncsa.

9 Joanna L. Grossman şi Deborah L. Brake, „The Big 4-0: Title IX Puts a Fourth Decade Under Its Belt”, *Verdict* (blog), Justia, 26 iunie 2012, https://verdict.justia.com/2012/06/26/the-big-4-O.

10 Whitson, „Sport in the Social Construction of Masculinity”, 26.

11 Eric Anderson, „Orthodox and Inclusive Masculinity: Competing Masculinities Among Heterosexual Men in a Feminized Terrain”, *Sociological Perspectives* 48, nr. 3 (2005), 337 – 355.

12 Paul Langhorst, „Youth Sports Participation Statistics and Trends”, *Engage Sports Blog*, 8 martie 2016, http://www.engagesports.com/blog/post/1488/youth-sports-participations tatistics-and-trends.

13 Jonathan Drennan, „Rugby’s Decline Continuing Apace în an Apathetic Australia”, *Irish Times* on-line, modificat ultima dată la 8 decembrie 2016, https://www.irishtimes.com/sport/rugby/international/rugby-s-decline-continuing-apacein-an-apathetic-australia-l.2898261.

14 Michael Atkinson şi Michael Kehler, „Boys, Bullying, and Biopedagogies în Physical Education”, în *THYMOS*: *Journal of Boyhood Studies* 6, nr. 1 (primăvara 2012) (coord, de Reichert şi Nelson), 181.

15 US Centers for Disease Control and Prevention, „A Fact Sheet for Youth Sports Parents: Heads Up Concussion”, modificat ultima dată în dec. 2015, docs.google.com/ viewer? url = https%3A%2F%2 Fwww.cde.gov %2 Fheadsup%2 Fpdfs%2 Fyouthsports%2 Fparentseng.pdf.

16 Alan L. Zhang *et al.*, „The rise of Concussions in the Adolescent Population”, *Orthopaedic Journal of Sports Medicine* 4, nr. 8 (1 august 2016), http://joumals.sagepub.com/ doi/10.1177/2325967116662458.

ŢI Ben Rains, „Study Shows Concussions Up 500% în Youth Sports”, *Sports Illustrated* on-line, modificat ultima dată la 13 iulie 2016, https://www.şi.com/tech-

media/2016/07/13/ concussions-youth-sports-rising-nfl.

28 John W. Powell, „Cerebral Concussion: Causes, Effects, and Risks în Sports”, *Journal of Athletic Training* 36, no. 3 (iulie septembrie 2001): 307 – 311.

29 Ray W. Daniel, Steven Rowson şi Stefan M. Duma, „Head Impact Exposure în Youth Football”, *Annals of Biomedical Engineering* 40, nr. 4 (aprilie 2012), 976 – 981.

30 Linda Flanagan, „How Students' Brains Are în Danger on the Field”, *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 14 august 2017, http's: //www.theatlantic.com/education/archive/2017/08/ how-students-brains-are-in-danger-on-the-field/536604/.

31 Tim Froh, „It's Un-American: Will the Government and CTE Fears Kill US Youth Football?”, *The Guardian* (ediţia SUA) on-line, modificat ultima dată la 6 martie 2018, https://www.theguardian.com/sport/2018/mar/06/ tackle-football-children-health-concems.

32 David Xavier, „Repetitive Head înjury Syndrome”, *Medscape*, modificat ultima dată la 8 februarie 2017, http://emedicine. medscape.com/article/92189-overview.

33 Rebecca Adams, „It's Not Just Girls: Boys Struggle with Body Image, Too”, *Huffington Post*, 29 decembrie 2014, http://www.huffingtonpost.com/2014/09/17/body-image-boysn5637975.html.

34 Jamie Santa Cruz, „Body-Image Pressure Increasingly Affects Boys”, *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 10 martie 2014, http's: //www.theatlantic.com/health/archive/2014/03/ body-image-pressure-increasingly-affects-boys/283897/.

35 Jesse A. Steinfeldt et al., „Drive for Muscularity and Conformity to Masculine Norms Among Collège Football Players”, *Psychology of Men and Masculinity* 12, nr. 4 (2011), 324 – 338.

36 Harrison G. Pope, Katharine A. Phillips şi Roberto Olivardia, *The Adonis Complex*: *How to Identify*, *Treat and Prevent Body Obsession in Men and Boys* (New York: Free Press, 2002).

37 Stephanie Pappas, „Size Doesn't Matter: Penis Shame is All în Guys' Heads", *Live Science*, modificat ultima dată la 4 octombrie 2013,https://www.livescience.com/40192-penis-shameguys-heads.html.

38 *Health Provider Toolkit for Adolescent and Young Adult Males* (Washington, DC: The Partnership formale Youth, 2014), http://www.ayamalehealth. Org/sthash.08 Csgfci. dobs.

39 Jerry L. Grenard, Clyde W. Dent şi Alan W. Stacy, „Exposure to Alcohol Advertisements and Teenage Alcohol-Related Problems", *Pediatrics* 131, nr. 2 (februarie 2013), 369 – 379.

40 Lesley A. Smith şi David R. Foxeroft, „The Efect of Alcohol Advertising, Marketing and Portrayal on Drinking Behaviour în Young People: Sistematic Review of Prospective Coborî Studies", *BMC Public Health* 9, nr. 1 (februarie 2009), https://doi.org/10.1186/1471 – 2458 – 9 – 51; David Jemigan *et al.*, „Alcohol Marketing and Youth Alcohol Consumption: A Sistematic Review of Longitudinal Studies Published Since 2008", *Addiction* 112 (ianuarie 2017), 18.

41 Richard J. Bonnie şi Mary Ellen O'Connell (coord.), Committee on Developing a Strategy to Reduce and Prevent Underage Drinking, Board on Children, Youth and Families, National Research Council, *Reducing Underage Drinking*: *A Collective Responsability* (Washington, DC: National Academies Press, 2004), 2.

42 Washington şi Colorado au fost primele state în care a fost legalizat consumul de canabis. (*N.t.*)

43 Magdalena Cerda, Melanie Wall şi Transhu Feng, „Association of State Recreational Marijuana Laws with Adolescent Marijuana Use", *JAMA Pediatrics* 171, nr. 2 (2017), 142 – 149; Steve Gorman şi Diane Craft (eds.) „Colorado's Teen Marijuana Usage Dips After Legalization", *Scientific American* on-line, accesat la 2 septembrie 2017, la

https://www.scientificamerican.com/article/ Colorado-s-teen-marijuana-usage-dips-after-legalization.

44 Patricia A. Adler şi Peter Adler, *The Tender Cut*: *Inside the Hidden World of Self-Injury* (New York: New York University Press, 2012).

45 Theo Merz, „Why Are More Boys Than Ever Self-Harming?”, *The Telegraph* (Marea Britanie) on-line, modificat ultima dată la 21 august 2014, http://www.telegraph.co.uk/men/thinkingman/11046798/Why-are-more-boys-than-ever-self-harming.html.

46 *Ibid.*, *2*

47 „Teen Suicide Statistics”, Statistic Brain Research Institute, accesat la 2 septembrie 2017, la http://www.statisticorain.com/teen-suicide-statistics/; Tara Haelle, „Fewer Teens Die By Suicide When Same-Sex Marriage Is Legal”, *Forbes* on-line, modificat ultima dată la 20 februarie 2017, https://www.forbes.com/sites/tarahaelle/2017/02/20/fewer-teens-die-bysuicide-when-same-sex-marriage-is-legal/ lefif6783 b7 5.

48 Michael A. Messner şi Donald F. Sabo, *Sex, Violence and Power în Sports* (Freedom, CA: Crossing Press, 1994), 214.

8. VIOLENTA, HĂRŢUIREA ŞI VULNERABILITATEA

1 David Finkelhor *et al.*, „Violence, Crime, and Abuse Exposure in a National Sample of Children and Youth: An Update”, *JAMA Pediatrics* 167, nr. 7 (iulie 2013): 614 – 621.

2 „Physical Fighting by Youth. Indicators of Child and Youth Well-Being” (Bethesda, MD: Child Trends Databank on-line, aprilie 2017), https://www.childtrends.org/indicators/ physical-fighting-by-youth.

3 Gary Barker, „Violence Does Not Come Naturally to Men and Boys”, *The Telegraph* (Marea Britanie) on-line, modificat ultima data la 5 iunie 2005, http://www.telegraph.co.uk/men/ thinking-

man/11652352/Violence-does-not-come-naturally-tomen-and-boys.html.

4 Michael Kaufman, „The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence", în *Beyond Patriarchy*: *Essays by Men on Pleasure*, *Power and Change*, ed. Michael Kaufman (Toronto: Oxford University Press, 1987).

5 Brian Heilman şi Gary Barker, *Masculine Norms and Violence: Making the Connections* (Washington, DC: Promundo – US, 2018), 6, http's: //promundoglobal.org/2018/05/04/ report-links-harmful-masculine-norms-violence.

6 Myriam Miedzian, *Boys Will Be Boys*. *Breaking the Link Between Masculinity and Violence* (New York: Anchor Books, 1991), XXIII.

7 Leonard D. Eron, Jacquelyn H. Gentry şi Peggy Schlegel (coord.), *Reason to Hope*: *A Psychosocial Perspective on Violence and Youth* (Washington, DC: Asociaţia Americană de Psihologie, 1994), 9.

8 Wynne Parry, „Battling the Boys: Educators Grapple with Violent Play", *Live Science*, modificat ultima dată la 29 august 2010, http's: //www.livescience.com/8514-battling-boys-educators-grapple-violent-play.html.

9 Eron, Gentry şi Schlegel, *Reason to Hope*: *A Psychosocial Perspective on Violence and Youth*, 30.

10 *Ibid.*, 35 – 36.

11 „Children's Exposure to Violence: Indicators of Child and Youth Well-Being" (Bethesda, MD: Child Trends Databank on-line, mai 2016), https://www.childtrends.org/indicators/ childrens-exposure-to-violence.

12 Gavin Aronsen, Mark Foilman şi Deanna Pan, „A Guide to Mass Shootings în America", *Mother Jones* on-line, modificat ultima dată la 5 iunie 2017, http://www.motherjones.com/ politics/2012/07/mass-shootings-map/; James Garbarino, *Lost Boys: Why Our Sons Turn Violent and How We Can Save Them* (New York:

Free Press, 1999), ix.

13 James Gilligan, „Shame, Guilt and Violence", *Social Research* 70, nr. 4 (iama 2003), 1154.

14 Elijah Anderson, *Code of the Street*: *Decency, Violence and the Moral Life of the Inner City* (New York: W.W. Norton, 2000), 75.

15 Kindlon şi Thompson, *Raising Cain*: *Protecting the Emotional Life of Boys*.

16 Gilligan, „Shame, Guilt and Violence", 1163.

17 Anderson, *Code of the Street*: *Decency, Violence and the Moral Life of the Inner City*, 32.

18 Ann Arnett Ferguson, *Bad Boys*: *Public Schools in the Making of Black Masculinity* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2001), 193.

19 Michael Cunningham şi L.N. Meunier, „The Influence of Peer Experiences on Bravado Attitudes Among African American Males", în *Adolescent Boys*: *Exploring Diverse Cultures of Boyhood*, eds. Way şi Chu (New York: New York University Press, 2004), 221.

20 Howard C. Stevenson, „Boys în Men's Clothing", în *Adolescent Boys*: *Exploring Diverse Cultures of Boyhood*, eds. Way şi Chu (New York: New York University Press, 2004), 60.

21 „Bullying", Child Trends Databank on-line, mai 2016, https://www.childtrends.org/indicators /bullying.

22 „Unsafe at School", Child Trends Databank on-line, decembrie 2015, https://www.childtrends.org/indicators/unsafe-at-school.

23 US Centers for Disease Control and Prevention, „Understanding School Violence: Fact Sheet 2016", accesat la 2 septembrie 2017, la www.cde.gov/violenceprevention/pdf/schoolviolencefact sheet-a.pdf.

24 Jonathan Salisbury şi David Jackson, *Challenging Macho Values*: *Practical Ways of Working with Adolescent Boys* (Londra: Falmer Press, 1996), 104, 129.

25 Brett G. Stoudt, „You're Either în or You're Out:

School Violence, Peer Discipline, and the (Re) Production of Hegemonic Masculinity", *Men and Masculinities* 8, nr. 3 (1 ianuarie 2006), 274.

26 Heilman şi Barker, *Masculine Norms and Violence*: *Making the Connections*.

27 Child Trends Databank on-line, *Physical Fighting by Youth*.

28 Asociaţia Cluburilor pentru băieţi şi fete din America are peste 4.000 de filiale în toate cele 50 de state şi asigură programe after-school gratuite pentru peste patru milioane de tineri. (*N.t.*)

29 Connie David-Ferdon et al., *A Comprehensive Tehnical Package for the Prevention of Youth Violence and Associated Risk Behaviors* (Atlanta: National Center for înjury Prevention and Control, CDC, 2016), 25.

30 *Ibid.*, 23.

31 Bob Ditter, „Bullying Behavior în Boys… And What to Do About It", American Camp Association on-line, accesat la 3 septembrie 2017, https://www.acacamps.org/resource-library/ camping-magazine/bullying-behavior-boys-what-do-about-it.

32 David-Ferdon *et al.*, *A Comprehensive Tehnical Package for the Prevention of Youth Violence and Associated Risk Behaviors*, 15.

33 Eron, Gentry şi Schlegel, *Reason to Hope*: *A Psychosocial Perspective on Violence and Youth*, 11.

34 Garbarino, *Lost Boys*: *Why Our Sons Turn Violent and How We Can Save Them*, 150.

9. JUCĂRIILE BĂIEŢILOR ÎN ERA DIGITALĂ

1 „Parenting în America: Outlook, Worries, Aspirations are Strongly Linked to Financial Situation", Centrul de Cercetare Pew, 17 decembrie 2015, http://assets. pewresearch.org/wp-content/ uploads/sites/3/2015/12/2015 – 12 – 17 parenting-in-america FINAL.pdf.

2 Kristen Lucas şi John L. Sherry, „Sex Differences în Video Game Play: A Communicaţion-Based Explanation",

*Communic*ation *Research* 31, nr. 5 (octombrie 2004), 517.

3 Bruce D. Homer *et al.*, „Gender and Player Characteristics în Video Game Play of Preadolescents", *Computers în Human Behavior* 28, nr. 5 (2012), 1782 – 1789.

4 Benjamin Paaßen, Thekla Morgenroth şi Michelle Stratemeyer, „What is a True Gamer? The Male Gamer Stereotype and the Marginalization of Women în Video Game Culture", *Sex Roles* 76, nr. 7 – 8 (2017), 421 – 435.

5 *Ibid*.

6 Maeve Duggan, „Gaming and Gamers", Centrul de Cercetare Pew, 15 decembrie 2015, http://www.pewintemet.org/2015/ 12/15/gaming-and-gamers.

7 Rosalind Wiseman, „Everything You Know About Boys and Video Games is Wrong", *Time* on-line, modificat ultima dată la 8 iulie 2015, http://time.com/3948744/video-games-kate-u pton-game-of-war-comic-con.

8 Christia Spears Brown, *Parenting Beyond Pink and Blue*: *How to Raise Your Kids Free of Gender Stereotypes* (New York: Ten Speed Press, 2014).

9 Elizabeth Sweet, „Toys Are More Divided by Gender Now Than They Were 50 Years Ago", *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 9 decembrie 2014, https://www.theatlantic.com/ business/archive/2014/12/toys-are-more-divided-by-genderno w-than-they-were-5 O-years-ago/383556.

10 Brown, *Parenting Beyond Pink and Blue*, 5.

11 Marshall McLuhan şi Quentin Fiore, *The Medium Is the Massage*: *An Inventory of Effects* (Berkeley, CA: Gingko Press, 2001).

12 Gabriela A. Barkho, „What Exactly Makes Someone a Digital Native? A Comprehensive Guide", *Mashable*, modificat ultima dată la 20 iunie 2016, http://mashable.com/2016/06/20/ what-is-a-digital-native/DWYGIV12 kmqq.

13 *Ibid.*, 4.

14 Steven Johnson, *Everything Bad Is Good For You* (New York: Riverhead Books, 2005).

15 Zimbardo şi Coulombe, *Man, Interrupted*: *Why Young Men are Struggling and What We Can Do About It*.

16 Howard Gardner şi Katie Davis, *The App Generation*: *How Today's Youth Navigate Identity, Intimacy and Imagination in a Digital World* (New Haven, CT: Yale University Press, 2013; Howard Gardner şi Katie Davis, *GENERAŢIA APP*: *Cum navighează tinerii prin universul digital al identităţii, intimităţii şi imaginaţiei*, traducere de: Ligia Sarivan, Editura Sigma, Bucureşti, 2015).

17 *Ibid.*, 160.

18 Sherry Turkle, *Alone Together*: *Why We Expect More From Technology and Less From Each Other* (New York: Basic Books, 2011).

19 *Ibid.*, 12.

20 Lisa Damour, „Parenting the Formite Addict", *The New York Times* on-line, 30 aprilie 2018, https://www.nytimes.com/2018/04/30/well/family/parenting-the-fortnite-addict.html.

21 Andrew K. Przybylski, Netta Weinstein şi Kou Murayama, „Internet Gaming Disorder: Investigating the Clinical Relevance of a New Phenomenon", *The American Journal of Psychiatry* 174, nr. 3 (noiembrie 2016), 230 – 236, http://ajp. psychiatiyonline.org/doi/abs/10.1176/apoi.ajp.2016.16020224.

22 Adam Alter, *Irresistible*: *The rise of Addictive Technology and the Business of Keeping Us Hooked* (New York: Penguin Press, 2017). (Trad. rom.: *Irezistibil*: *Dependenţa de tehnologie şi afacerile din spatele ei*, traducere de: Emilia Vasiliu, Editura Publica, Bucureşti, 2017.)

23 Brent Conrad, *How to Help Children Addicted to Video Gaines* (Halifax, Nova Scoţia: Tech Addiction, 2012).

24 Christopher J. Ferguson şi Patrick Markey, „Video Games Aren't Addictive", *The New York Times* on-line, 1

aprilie 2017, https://www.nytime's.com/2017/04/01/opinion/sunday/video-game sarent-addictive.html? r = O.

25 *Ibid.*, 2.

26 Jordan Erica Webber, „As Addictive as Gardening: How Dangerous is Video Gaming?", *The Guardian* (ediţia SUA) on-line, modificat ultima dată la 25 aprilie 2017, https://www.theguardian.com/technology/2017/apr/25/ video-game-addicţion-compulsive-dangerous.

27 Ferguson şi Markey, „Video Games Aren't Addictive", 3.

28 Andrew Perrin, *Social Media Usage*: *2005 – 2015*, (Washington, DC: Centrul de Cercetare Pew on-line, 8 octombrie 2015), http://www.pewintemet.org/2015/10/08/social-networking-us age-2005 – 2015/.

29 Michael Kimmel, *Guyland*: *The Perilous World Where Boys Become Men* (New York: Harper Perennial, 2009), 31.

30 Alexia Fernandez Campbell, „The Unexpected Economic Consequences of Video Games", *Vox*, modificat ultima dată la 7 iulie 2017, https://www.vox.com/policy-and-politics/ 2017/7/7/15933674/video-games-job-supply.

31 Amanda Lenhart, „Teens, Technology and Romantic Relationships", Centrul de Cercetare Pew on-line, 1 octombrie 2015, http://www.pewintemet.org/2015/10/01/teens-technology-and-romanticrelationships.

32 Sophia Stuart, „How to Raise Responsible Digital Kids", *PC Magazine* on-line, modificat ultima dată la 13 februarie 2017,https://www.pemag.com/news/351706/how-to-raiseresponsible-digital-kids.

33 Monica Anderson, „Parents, Teens and Digital Monitoring", Centrul de Cercetare Pew, 7 ianuarie 2016, http://www.pewinternet.org/2016/01/07/parents-teens-and-digital-monitoring.

34 Academia Americană de Pediatrie, „Policy

Statement: Media Use în School-Aged Children and Adolescents", *Pediatrics* 138, nr. 5 (noiembrie 2016), https://docs. google.com/viewer? url = http%3A%2F%2 Fpediatrics. a appublications.org%2 Fcontent %2 Fearly %2F2016%2F10%2F19%2 Fpeds.2016 – 2592. full-text. pdf.

35 Campaign for a Commercial-Free Childhood on-line, „7 Parent-Tested Tips to Umplug and Play", accesat la 3 septembrie 2017, la http://www.commercialfreechildhood.org/ resource/real-life-strategies-reducing-children%E2%80%99 sscreentime.

36 Alia Wong, „Digital Natives, Yet Strangers to the Web", *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 21 aprilie 2015, https://www.theatlantic.com/education/archive/2015/04/digital-natives-yetstrangers-to-the-web/390990.

37 MTV Digital Rights Project, „A Thin Line", accesat la 3 septembrie 2017, la http://www.athinline.org/digital-rights-project.

38 James Hamblin, „Quit Social Media Every Other Day", *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 15 iunie 2017,https://www.theatlantic.com/health/archive/2017/06/intermittent-socialmedia-fasting/529752.

39 Anya Kamenetz, *The Art of Screen Time*: *How Your Family Can Balance Digital Media and Real Life* (New York: Public Affairs, 2018), 221.

10. SECOLUL XXI-ŞI DINCOLO DE EL

1 Nellie Bowles, „Jordan Peterson: Custodian of Patriarchy", *The New York Times* on-line, 18 mai 2018, la https://www.nytimes.com/2018/05/18/style/jordan-peterson-12-rules-for-life.html.

2 Jordan B. Peterson, *12 Rules for Life*: *An Antidote for Chaos* (Toronto: Random House Canada, 2018; Jordan B. Peterson, *12 Reguli de viaţă*: *Un antidot la haosul din jurul nostru*, traducere de Florin Tudose şi Vlad Vedeanu, Editura Trei, Bucureşti, 2018).

3 Alana Semuels, „When Factory Jobs Vanish, Men

Become Less Desirable Partners", *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 3 martie 2017, https://www.theatlantic.com/business/archive/2017/03/manufacturing-marriage-family/518280.

4 Joanna Pepin şi David Cotter, „Trending Towards Tradiţionalism? Changes în Youths' Gender Ideology", modificat ultima dată la 31 martie 2017, https://contemporaryfamilies.org/2-pepicontter-tradiţionalism.

5 Stephanie Coontz, „Do Millennial Men Want Stay-at-Home Wives?", *The New York Times* on-line, 31 martie 2017, https://www.nytimes.com/2017/03/31/opinion/sunday/do-millennialmen-want-stay-at-home-wives.html? r = O; Dan Cassino, „Some Men Feel the Need to Compensate for Relative Loss of Income to Women. How They Do. Se Varies", art. apărut pe site-ul Council on Contemporary Families, modificat ultima dată la 31 martie 2017, https://contemporaryfamilies.org/3-cassino-men-compensate-for-income-to-women.

6 Beyond the Veil, „Elliot Rodger's Retribution Video", videoclip on-line (6: 55), YouTube, încărcat în 24 mai 2014, accesat în 17 iunie 2018, la www.youtube.com/watch?v=G-gQ3 aAdh! o.

7 Alexandra Ma, „The Toronto Van Attack Suspect Warned of an încet Rebellion on Facebook Hours Before the Attack – Here's What That Means", *Business Insider*, modificat ultima dată la 24 aprilie 2018, http://www.businessinsider.com/incelalex-minassian-toronto-van-attack-facebook-post-2018 – 4? IR = T.

8 „The Manosphere", pe site-ul MGTOW (Men Going Their Own Way), accesat la 17 iunie 2018, la https://www.mgtow.com/ manosphere.

9 Bianca D.M. Wilson *et al.*, „Characteristics and Mental Health of Gender Nonconforming Adolescents în California: Findings from the 2015 – 2016 California Health Interview Survey", UCLA Center for Health Policy Research, decembrie 2017, http://healthpolicy.

ucla.edu/publications/search/pages/detail. aspx? PublD = 1706.

10 Sarah Rich, „Today's Masculinity Is Stifling", *The Atlantic* on-line, modificat ultima dată la 11 iunie 2018, https://www.theatlantic.com/family/archive/2018/06/imagining-a-better-boyhood/562232.

11 Nicholas Kristof, „On a Portland Train, the Battlefield of American Values", *The New York Times* on-line, 30 mai 2017,https://www.nytimes.com/2017/05/30/opinion/portland-trainattack-muslim.html.

12 Michael Kimmel, *Angry White Men*: *American Masculinity* at *the End of an Era* (New York: Nation Books, 2013).

13 R.W. Connell, *The Men and the Boys* (Cambridge, Marea Britanie: Polity, 2000).

14 *The Proposal* (Coalition to Create a White House Council on Boys to Men), accesată la 20 iunie 2018, la http://whitehouseboysmen.org/the-proposal/introduction.

15 Universitatea Stony Brook, „The International Conference on Masculinities Explores Gender Activism and Gender Justice", comunicat de presă, 4 martie 2015, http://zb.cc. stonybrook.edu/news/general/20150403 masculinitiesconf.php.

16 Alanna Vagianos, „Gloria Steinern On What Men Have To Gain From Feminism", *Huffington Post*, modificat ultima dată la 6 decembrie 2017, http://www.huffingtonpost.com/2015/03/06/gloria-steinem-men-feminismn6813522.html? neid = febkinkushpmg00000046.

17 Michael Kimmel, 2013, XIV, 280.

18 „Values în Action" (VIA) Institute on Character on-line, „Character Strengths Research. Breaking New Ground", accesat la 4 septembrie 2017, la http://www.viacharacter.org/www/Research.

19 Nel Noddings, *Caring*: *A Feminine Approach to Ethics and Moral Education* (Berkeley, University of

California Press, 1984), 69.

20 Jean M. Twenge şi W. Keith Campbell, *The Narcissism Epidemic*: *Living in the Age of Entitlement* (New York: Atria Books, 2010); Emily Grijalva *et al.*, „Gender Differences în Narcissism: A Meta-Analytic Review", *Psychological Bulletin* 141, nr. 2 (martie 2015), 261 – 310.

21 Jeffrey Kluger, „Why Men Are More Narcissistic Than Women", *Time* on-line, modificat ultima dată la 5 martie 2015, http://time.com/3734329/narcissism-men-women.

22 Carol Dweck, *Mindset*: *The New Psychology of Succes* (New York: Ballantine, 2007). (Trad. rom.: *Mindset*: *O nouă psihologie a succesului*, ediţia a II-a, traducere de Simona Karner, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2017).

23 Roy Baumeister, „Rethinking Self-Esteem. Why Nonprofits Should Stop Pushing Self-Esteem and Start Endorsing Self-Control", *Stanford Social Inovation Review* (iama 2005), 34 – 41.

24 „The Key to Understanding Bad Boys: They're Narcissists", EMand LO.com (blog), 29 iulie 2015, http://www.emandlo.com/ the-key-to-understanding-bad-boys-theyre-narcissists.

25 Donald W. Black, *Bad Boys*, *Bad Men* (New York: Oxford University Press, 1999), 28.

26 *Ibid.*, 83.

27 *Ibid.*, 202.

17 Emily Badger *et al.*, „Extensive Data Shows Punishing Reach of Racism for Black Boys", *The New York Times* on-line, 19 martie 2018, https://www.nytimes.com/interactive/2018/03/19/ upshot/race-class-white-and-black-men.html.

18 Caroline Simon, „There is a Stunning Gap Between the Number of White and Black înmates în America's Prisons", Business *Insider*, modificat ultima dată la 16 iunie 2016, http://www.businessinsider.com/study-finds-huge-racial-disparity-inamericas-prisons-2016 – 6;

Ferguson, *Bad Boys*, 230; Howard Stevenson, „Boys în Men's Clothing", 59.

19 Eric Davis şi Dina Santorelli, *Raising Men*: *Lessons Navy SEALS Learned from Their Training and Taught to Their Sons* (New York: St. Martin's Press, 2016).

20 Monica Lewinsky, „Jay-Z, Prince Harry, Brad Pitt, and the New Frontiers of Male Vulnerability", *Vanity Fair* on-line, modificat ultima dată la 19 iulie 2017, https://www.vanityfair.com/style/ 2017/07/jay-z-prince-hany-brad-pitt-male-vulnerability.

21 Claire Cain Miller, „How to Raise a Feminist Son", *The New York Times* on-line, 2 iunie 2017, https://www.nytimes.com/2017/06/02/upshot/how-to-raise-a-feminist-son.html.

22 „Roots of Empathy", „About Us", http://www.rootsofempathy.org/.

23 Andrew Reiner, „Talking to Boys the Way We Talk to Girls", *The New York Times* on-line, 15 iunie 2017, https://www.nytimes.com/2017/06/15/well/family/talking-to-boys-the-way-we-talk-togiris.html.

24 Brown, *Parenting Beyond Pink and Blue*, 206.

25 Eamonn Callan, *Creating Citizens*: *Political Education and Liberal Democracy* (Oxford, Marea Britanie: Oxford University Press, 2004).

26 John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, MA: Belknap Press, 1999). (Trad. rom.: *O teorie a dreptăţii*, traducere de Horia Târnoveanu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012).

38 Benedict Carey, „England's Mental Health Experiment: No-Cost Talk Therapy", *The New York Times* on-line, 24 iulie 2017,https://www.nytimes.com/2017/07/24/health/england-mental-healthtreatment-therapy.html.

39 Lifeline, „Our Toughest Challenge Yet", accesată la 4 septembrie 2017, la https://www.lifeline. oig.auz www.lifeline.org.auzpaul.

40 „Manhood 2. O: Breaking Up With Stereotypes

and Encouraging Relationships Based on Consent, Respect, and Equality in the United States”, Promundo online, modificat ultima dată la 23 august 2016, http://promundoglobal.org/2016/08/23/ manhood-2-O-breaking-stereotypes-encouraging-relationshipsbased-consent-respect-equality-united-states.